

**ANALELE ȘTIINȚIFICE
ALE
UNIVERSITĂȚII „AL. I. CUZA“
DIN IAȘI**

(SERIE NOUĂ)

— — —
SECTIUNEA III

(Științe sociale)

b. Științe filozofice, economice și juridice

TOMUL XI, ANUL 1965

4010618
Periodice

Au3750

X-85

COMITETUL DE REDACTIE

Prof. I. DAVIDSOHN, Conf. M. JACOTĂ, Conf. A. LOGHIN,
Prof. V. NECULCE, Conf. M. TODOSIA, Prof. N. ȚATOMIR

Prof. V. NECULCE   } Redactori responsabili
Prof. N. ȚATOMIR

T. GALAN Secretar de redacție
V. DUMISTRĂCEL Tehnoredactor

ANALELE ȘTIINȚIFICE ALE UNIVERSITĂȚII
„AL. I. CUZA“ — IAȘI

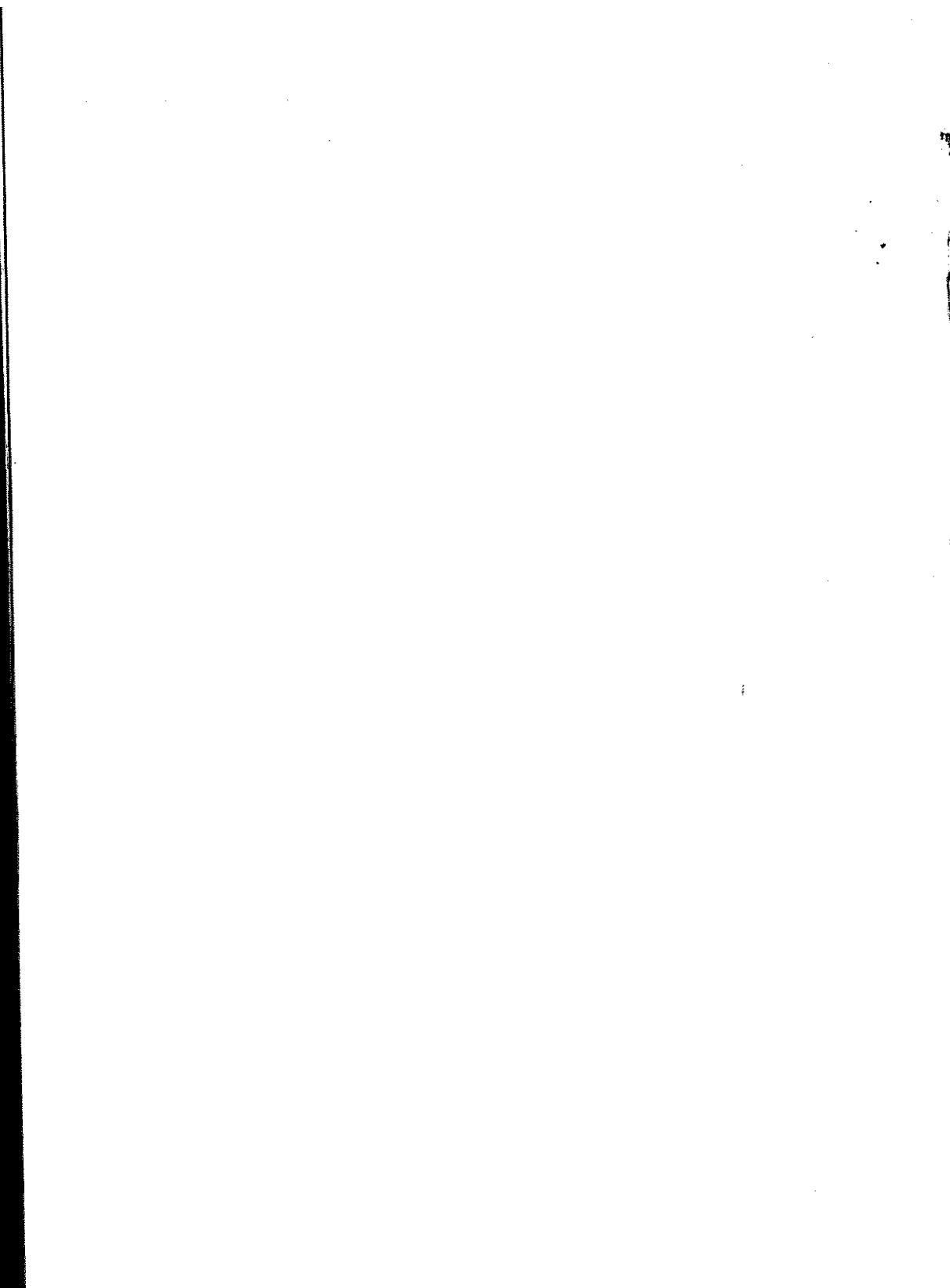
Tom. XI Secția III b.

1965

S U M A R

Pag.

ERNEST STERE — Unele aspecte ale ideii de timp în filozofia antichității	1— 12
D. RUSU, M. TODOSIA, AL. TACU, P. MILCOMETE, N. DAVIDEANU și C. NICOLICIOIU — Dezvoltarea economiei regiunii Iași în anii puterii populare	13— 28
IOAN BURDUJA — Rolul investițiilor în dezvoltarea industrială a regiunilor din Moldova în anii construcției socialiste	29— 42
C. NICOLICIOIU și P. GEORGESCU — Unele aspecte ale perfecționării relațiilor de repartiție în cooperativele agricole de producție	43— 54
CORNELIA DIMITRIU — Studiul individual al studentului în lumina unor noi orientări din psihologie	55— 62
STELA TEODORESCU — Concepția lui Pierre Janet despre personalitate	63— 76
STELA TEODORESCU — Examinarea critică a unor concepții psihologice apusene privind dinamica personalității	77— 84
I. STRÄCHINARU — Importanța și locul pedagogiei reeducației în cadrul sistemului științelor pedagogice	85— 98
ST. BÎRSĂNESCU, N. C. ENESCU și EUGENIA BANCEA-RAICU — Educația fizică și contribuția ei la educația estetică a elevilor	99—108
C. ZOTTA și G. VRABIE — Unele considerații cu privire la obiectul raportului juridic socialist	109—116
I. BENDITER — Natura mandatului de deputat și a raporturilor dintre deputat și alegători în sistemul organelor reprezentative ale puterii de stat în Republica Socialistă România	117—130
S. CIUREA și GH. FILIP — Unele aspecte cu privire la atribuțiile sfatelor comunale și a comitetelor lor executive în condițiile satului cooperativizat	131—138
X. M. IAVORSCHI — Desfacerea contractului de muncă pentru lipsa îndelungată de la lucru a angajatului, provocată de pierderea capacitații sale de muncă	139—150
STEFAN RAUSCHI — Dreptul de moștenire în gospodăria personală a căranilor cooperatori	151—158
R. SANILEVICI, D. RADU și GH. PITICARU — Caracterul și efectele nulității actelor juridice	159—167
B. BRAUNSTEIN — Unele probleme ale vinovăției în dreptul penal al R. S. România	169—176
NOTE	
EUGENIA BANCEA-RAICU și N. C. ENESCU — Profesorul I. Bucovineanu	177—187
C. BOTEZ și I. SAIZU — Contribuții la cunoașterea situației industriei forestiere din nordul Moldovei în anii crizei economice din 1929—1933	189—200
RECENZII	201—209

УЧЕНЫЕ ЗАПИСКИ ЯССКОГО УНИВЕРСИТЕТА
ИМЕНИ АЛ. И. КУЗЫ

Том XI, отд. III б

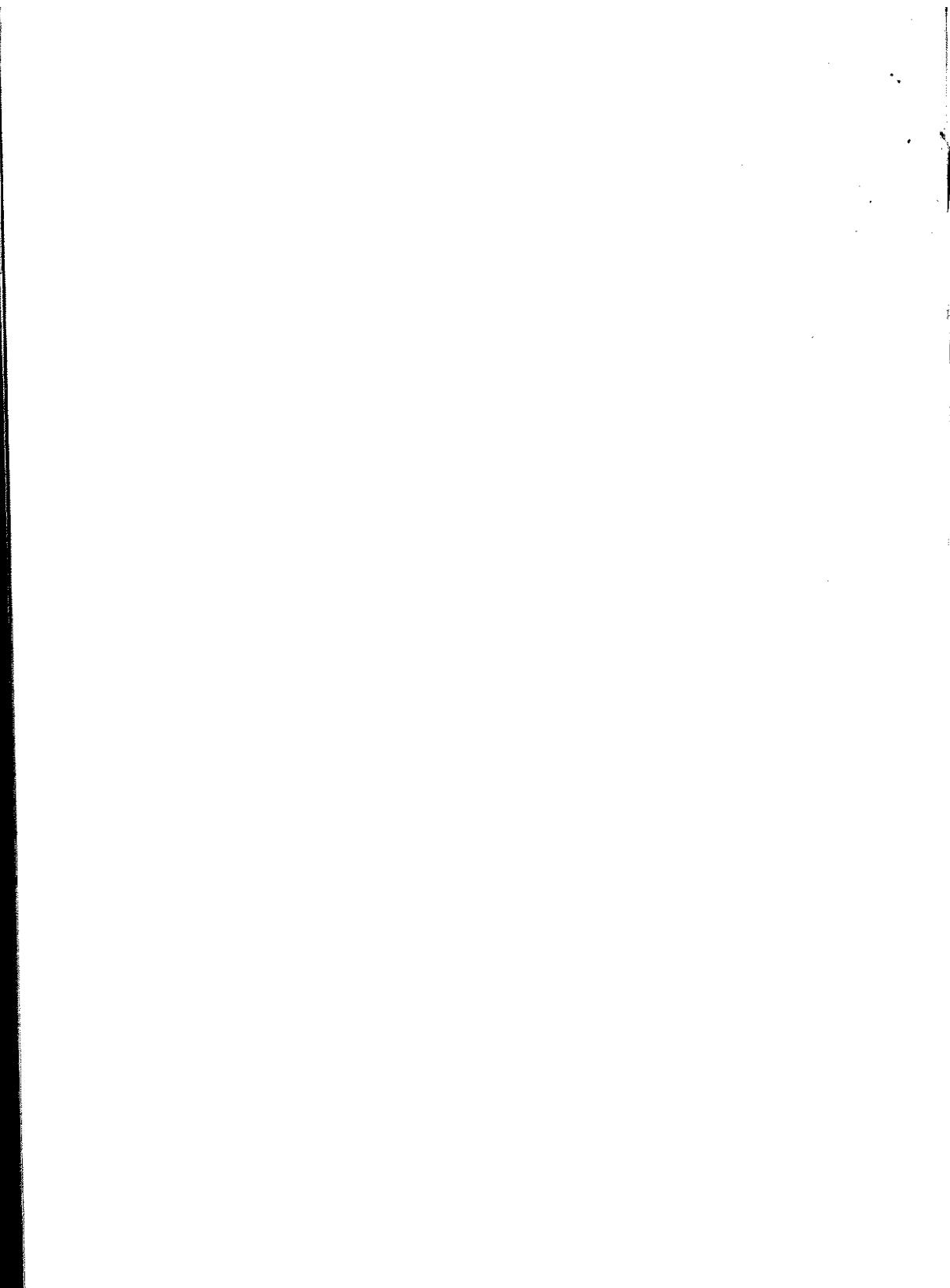
1965

СОДЕРЖАНИЕ

	Стр.
ЕРНЕСТ СТЕРЕ — Некоторые аспекты понятия о времени в древности. Д. РУСУ, М. ТОДОСИА, АЛ. ТАКУ, П. МЫЛКОМЕТЕ, Н. ДАВИДЯНУ и К. НИКОЛИЧЮ — Развитие экономический Ясской области в годы народной власти	1— 12
ИОАН БУРДУЖА — Роль вложений в развитии Молдавской промышленности в годы построения в социализма	13— 28
К. НИКОЛИЧЮ и П. ДЖЕОРДЖЕСКУ — Некоторые аспекты усовершенствования отношений распределения в сельскохозяйственных кооперативах	29— 42
КОРНЕЛИА ДИМИТРИУ — Самостоятельный труд в свете новых психологических направлений	43— 54
СТЕЛА ТЕОДОРЭСКУ — Психологическая концепция П. Жане о личности	55— 62
СТЕЛА ТЕОДОРЭСКУ — Критическое обсуждение некоторых западных психологических концепций относительно динамики личности.	63— 76
И. СТРЭКИНАРУ — Значение и место педагогики перевоспитания в системе педагогических наук	77— 84
ШТ. ВЫРСЭНЕСКУ, Н. К. ЕНЕСКУ и ЕУДЖЕНИЯ БАНЧА-РАЙКУ — Физическое и эстетическое воспитание учеников	85— 98
К. ЗОТТА и Г. ВРАБИЕ — Некоторые соображения в связи с объектом социалистического правоотношения	99—108
И. БЕНДИТЕР — Природа депутатского мандата и отношений между депутатом и избогателями в системе представительных органов государственной власти в РСР	109—116
С. ЧУРЯ и Г. ФИЛИП — Некоторые виды относительно компетенции сельских советов и их исполнительных комитетов, в условиях кооперативированного села	117—130
И. ЯВОРСКИЙ — Увольнение при длительном неписьмении работы вследствие нетрудоспособности	131—138
ШТ. РЭУСКИЙ — Право наследования в личном подсобном хозяйстве крестьян членов сельскохозяйственных кооперативов	139—150
Р. СНИЛЕВИЧ, Д. РАДУ и Г. ПИТИКАРУ — Характер и последствия недействительности сделок	151—158
Б. БРАУНШТАЙН — К вопросу виновности в румынском уголовном праве.	159—167
	169—176

ЗАМЕТКИ

ЕУДЖЕНИЯ БАНЧА-РАЙКУ и Н. К. ЕНЕСКУ — Профессор И. Буковиняну	177—187
К. БОУЕЗ и И. САИЗУ — К познанию положения лесной промышленности по Севере Молдавии в годы экономического кризиса 1929—1933 гг.	189—200
РЕЦЕНЗИИ	201—209

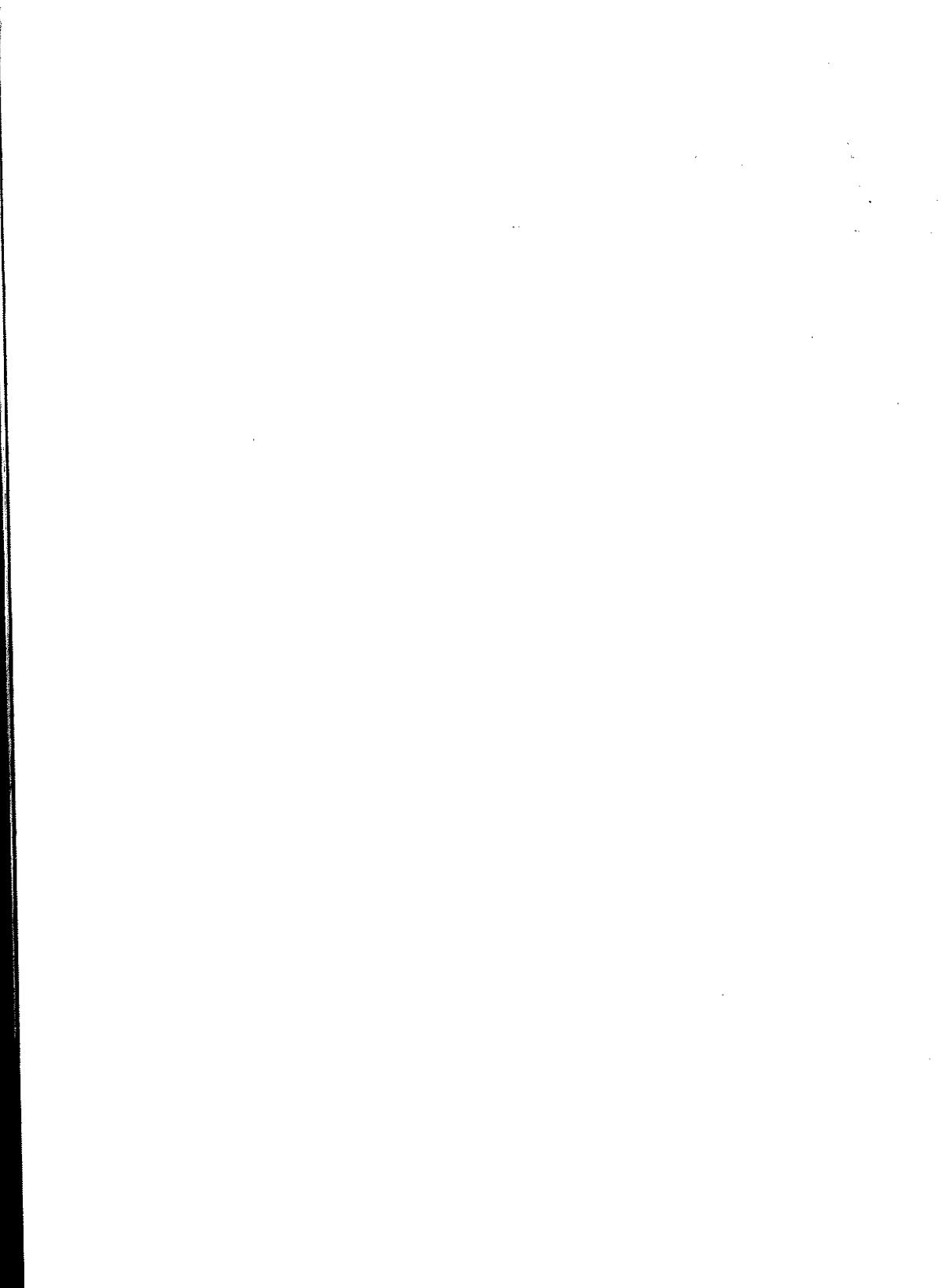
**ANNALES SCIENTIFIQUES DE L'UNIVERSITÉ
„AL. I. CUZA“ — JASSY**

Tome XIe, s. III b.

1965

S O M M A I R E

	<u>Pages</u>
ERNEST STERE — Quelques aspects de l'idée de temps dans l'antiquité	1 — 12
D. RUSU, M. TODOSIA, AI. TACU, P. MÎLCOMETE, N. DAVIDEANU și C. NICOLICIOIU — Le développement économique de la région de Jassy pendant les années du pouvoir populaire	13 — 28
IOAN BURDUJA — Le rôle des investissements dans le développement industriel des régions de la Moldavie durant les années de construction socialiste	29 — 42
C. NICOLICIOIU și P. GEORGESCU — Quelques aspects concernant le perfectionnement des relations dans les coopératives agricoles de production	43 — 54
CORNELIA DIMITRIU — Le travail indépendant de l'étudiant et nouvelles directions en psychologie	55 — 62
STELA TEODORESCU — La conception psychologique de Pierre Janet sur la personnalité. Analyse critique	63 — 76
STELA TEODORESCU — L'examen critique de quelques conceptions psychologiques occidentales concernant la dynamique de la personnalité	77 — 84
I. STRÂCHINARU — L'importance et la place de la pédagogie de la rééducation dans le système des sciences pédagogiques	85 — 98
ST. BIRSANESCU, N. C. ENESCU și EUGENIA BANCEA-RAICU — L'éducation physique et esthétique des élèves	99—108
C. ZOTTA și C. VRABIE — Quelques considérations sur l'objet du rapport juridique socialiste	119—116
I. BENDIFFER — La nature du mandat et des rapports entre le député et les électeurs dans le système représentatif de la République Socialiste Roumaine	117—130
S. CIUREA et GH. FILIP — Quelques aspects concernant les attributions des Conseils Populaires Communaux et des leurs Comités Exécutifs dans les conditions du village coopérativisé	131—138
I. IAVORSCHI — La rupture du contrat de travail dans le cas d'absence prolongée de l'employé à cause de la perte de sa capacité de travail	139—150
STEFAN RAUSCHI — Le droit de succession dans l'exploitation personnelle des paysans membres d'une exploitation de production agricole	151—158
R. SANILEVICI, D. RADU et GH. PITICARU — Le caractère et les effets de la nullité des actes juridiques	159—167
B. BRAUNSTEIN — Quelques problèmes de la culpabilité dans le droit pénal de la R.S.R.	169—176
NOTES	
EUGENIA BANCEA-RAICU et N. C. ENESCU — Le professeur I. Bucovineanu	177—187
C. BOTEZ et I. SAIZU — Contributions à la connaissance de la situation de l'industrie forestière du nord de la Moldavie pendant les années de la crise économique de 1929—1933	189—200
RECENZII	201—209

UNELE ASPECTE ALE IDEII DE TEMP ÎN FILOZOFIA ANTICITĂȚII
DE
ERNEST STERE

Reflexiile asupra timpului își fac apariția odată cu primele manifestări ale gîndirii filozofice, ilustrînd prin varietatea și frecvența lor istorică, una din cele mai expresive reacțiuni ale conștiinței umane. O anumită idee despre timp e într-adevăr inherentă oricărei teorii sau atitudini filozofice; și dacă nu e totdeauna afirmată explicit, prezența ei acționează de fapt ca un cadru latent, firesc și indispensabil oricărei vederi teoretice privind relațiile dintre spirit și natură, dintre conștiință și materialitate. Dar conștiința timpului ca dimensiune specifică a experienței umane, a existat înainte ca ea să fi căpătat expresia unei reflexiuni abstrakte și sistematice. Impulsul primordial a venit din afara. Contemplarea naturii exterioare, a mișcării și transformărilor care se petrec în sfera fenomenelor naturii, în primul rînd a ordinei fenomenelor climatologice, succesiunea ritmică a zilelor și noțiilor, precum și întreaga activitate desfășurată în cadrul practicii sociale, toate acestea s-au răstînt în chip inevitabil pe planul psihismului uman printr-o reacțiune semi-intelectuală, semi-afectivă, de conscientializare a ordinii temporale.

O indicație cu privire la originea obiectiva a noțiunii de timp, ne sugerează însăși originea etimologică a termenului: el provine din latinescul „tempus”, termen derivat la rîndul lui din rădâcina sanscrită „tap” = a lumina, a arde. Pare intemeiată astfel presupunerea după care termenul „temp” ar fi designat la origine nu numai intervalele temporale, dar și anumite proprietăți calitative, ale realității materiale, cum ar fi acelea de „caldură” și „temperalură”.

Conceptualizarea acestei dimensiuni a realității a constituit însă un act dificil. Ea comportă operații intelectuale mai complicate decît acelele ale reflectării spațiale; o mai mare capacitate de reproducție memoriajă și generalizare inductivă, pentru a face posibilă organizarea experienței umane sub un aspect care depășește posibilitățile limitate

ale unei cuprinderi intuitive, imediate. Spațiul înseamnă fixitate, imobilitate; timpul, proces, mișcare. Reprezentarea lui adevărată reciame un efort mult mai amplu de elaborare mintală, o operațiune complexă de concentrare și sinteză, prin care conștiința să se poată ridica deasupra prezentului imediat, pentru a îmbrășișa într-un act unitar toate valoările ordinii temporale: trecutul, prezentul și viitorul. Se explică atunci faptul că atât intuirea justă a relațiilor temporale, cit și categoria temporalității, cunosc o dezvoltare mai tardivă și mai anevoieoașă, atât pe plan ontogenetic, cit și în experiența istorică a omenirii, în raport cu reflectarea relațiilor de ordin spațial. Realitatea fluentă, procesuală a timpului, explică însă nu numai dificultatea elaborării teoretice, ci totodată existența unei indelungate controverse, cu rădăcini încă din antichitate, care a marcat evoluția istorică a noțiunii corespunzătoare.

Este timpul o aparență subiectivă, sau o proprietate inherentă universului material: un vestiment iluzoriu pe care eul nostru activ îl-ar proiecta asupra lumii din afară, sau o existență obiectivă? Dacă e în afara conștiinței, care sunt atrabilele lui distinctive față de spațiu, cealaltă coordonată esențială a universului material? Ce raport există apoi, între timp și eternitate? Se confundă timpul cu o eternitate statică, sau realitatea lui constă în miscare și continuă devenire? Este apoi timpul finit sau infinit?

Aceștia sănt, în linii mari, termenii principali în care problematica timpului s-a impus de-a lungul vremurilor reflexiei filozofice.

În legătură cu soluțiile date acestor probleme o anumită constatare se impune de la început: tendința specifică orientării idealiste de a nega sau subestima realitatea și eficiența activă a timpului, — considerindu-l ca un efect secundar, epifenomenal, al mișcării și transformărilor din univers. Din acest punct de vedere, pînă la apariția idealismului bergsonian, a cărui concepție despre „durata pură” — ca esență a conștiinței și în cele din urmă ca „stofă” a realității universale — va inaugura o atitudine aparent revoluționară, toate infăptuirile idealismului tradițional, pot fi caracterizate prin refuzul ideilor de timp real și mișcare, idei inseparabil asociate în fond într-o interpretare materialistă a lumii. În diverse forme, la rădăcina căroră trebuie căutată acțiunea unor factori de ordin social și gnoseologic, idealismul s-a manifestat întotdeauna, prin tendință de evadare dincolo de arena timpului, a istoriei, în care e ancorată existența reală a oamenilor, într-o regiune de abstracțiuni, imuabile și atemporale, aidoma ideilor platoniciene.

Abordată însă dintr-un unghi de vedere științific, realitatea obiectivă a timpului se impune ca un dat primordial, inherent structurii și existenței materiale a universului. Toate obiectele și fenomenele percepute de noi se găsesc în spațiu și se desfășoară în timp. Realitatea timpului și a spațiului trebuie recunoscută o dată cu aceea a materiei, căci „... ambele aceste forme de existență ale materiei nu sunt nimic fără

materie, nu sunt decit reprezentari goale, abstracții care există numai în capul nostru" (Engels, *Dialectica naturii*, Editura politică, 1959 p. 217).

Strins legate de afirmarea unor noi pături sociale și de răsturnarea vechilor tradiții, activitatea „naturaliștilor” ionieni a constituit la incepiturile filozofiei grecești, manifestarea cea mai semnificativă a unei vaste fermentații intelectuale, marcată de efortul spre o interpretare obiectivă, științifică, a universului, la adăpost de amestecul explicațiilor religioase. Sub forma unui materialism naiv, filozofia ioniană realiza astfel un considerabil progres în raport cu gîndirea anterioară, în care autoritatea tradițiilor mitologice impusese reflexiei atîtea restricțiuni, ca în poemele cosmogonice ale lui Hesiod și urmașilor săi. În aceeași măsură însă, căutarea unui principiu „din care ia naștere orice lucru trecut, prezent și viitor, lucrurile divine și zeli însiși”, a constituit punctul de sprijin al unor reflexii, în cadrul căror probleme timpului, un anumit mod de reprezentare a structurii și ordinii temporale, se impunea în chip inevitabil. Vom remarcă mai întii că noțiunea de infinit, de care e condiționată însăși perspectiva eternității temporale, nu era absenta din cugetarea vechilor ionieni. Fără a fi devenit obiectul unor reflexii sistematice și explicite, această noțiune s-a asociat strins în gîndirea ionienilor cu ideea unui substrat unic și permanent al tuturor lucrurilor. Toti filozofii ionieni, sau aproape toti, — nu suntem siguri dacă afirmația noastră e valabilă și pentru Tales, — au conceput substanța primordială, ca o materie infinită, nelimitată în spațiu și timp. Prin intermediul conceptului de „apeiron”, infinitul însuși va căpăta la Anaximandru înțelesul unui principiu primordial, definindu-se ca substanță a tuturor lucrurilor. Natura acestei substanțe rămînea nedeterminată. E neindoiios totuși — după cum explica de altfel Aristotele, — ca ea ar fi fost concepută ca substanță corporală denumită după atributul pe care Anaximandru l-a socotit cel mai important: infinitatea; căci numai o materie infinită și nedeterminată, ar fi putut da naștere diversității nesfîrșite a fenomenului din natură, fără a-și epuiza propria ei substanță — gîndea Anaximandru. La rîndul său, Anaximene considera materie primordială, aerul, ca un element infinit și în perpetuu miscare, socotind că numai datorită acestor proprietăți el ar putea servi ca fundament explicativ al lumii, al prefacerilor și mobilității necurmante din natură.

De această concepție cu privire la caracterul infinit al substanței, reluată apoi și de Heraclit, s-au asociat însă unele teze care angajează în mod evident problema timpului. Se impune astfel mai întii distincția dintre substanță, ca materie „primă” a universului și intruchiparea ei concretă, universul, ca totalitate organizată a fenomenelor. Fără limite interioare, nici exterioare, substanța e concepută ca indesctructibilă în timp; „infinitul este etern și nepieritor” afirma Anaximandru. Prin contrast, lumea formelor materiale, perceptibile și cognoscibile pe calea simțurilor, se configerează ca un tot, armonios, perfect delimitat, un „cosmos” finit în spațiu și în timp. În acest punct

intervine însă un aspect nou care complica într-o manieră caracteristică, nu numai pentru gînditorii ionieni, viziunea cosmologică a celor din vechime: credința că universul cu tot ceea ce cuprinde în el, ar fi supus unei evoluții periodice, totul fiind reluat de la început, cu necesitate, într-un sir nesfîrșit de repetiții. Este vorba de strâvechea temă a palingenezei — de proveniență orientală — care a pus o pecete specifică asupra celor mai multe idei despre timp emise în antichitate. Fiecare univers — ne spune astfel Anaximandru, ia naștere prin mișcarea eternă datorită căreia din „infinit” se separă contrariile, ca termeni distincti și corelativi ai tuturor lucrurilor. După cum totul provine din materie, totul se reintoarce la materie, căci: „Pieirea lucrurilor are loc în conformitate cu necesitatea, în același (element) din care ele s-au născut. Căci ele dau socoteală și ispășesc unele față de altele nedrepătatea pe care au comis-o după orinduirea timpului” (Simplicius Physica, 24, 13 — citat din *Primii materialiști greci*, Ed. de stat, 1950, p. 40).

Vom regăsi tema palingenezică cu ecouri mai adinci însă, în filozofia lui Heraclit, proiectând o lumină semnificativă asupra unei cosmologii clădită pe ideea mobilității necurmătate a lucrurilor. Totul se transformă, totul e în continuă prefacere — spuse în filozoful efesian, ca un fluviu ale căruia valuri se succed și se imping neîncetat unele pe altele. Conservarea, perseverarea lucrurilor într-o anumită formă de existență, e pură iluzie. Nimic nu e stabil, în afara „logosului”, care reprezintă rațiunea, necesitatea și legea supremă a universului. Cauza acestei universale și permanente transformări, era identificată de Heraclit într-un Foc cosmic, care ar acționa din interiorul fenomenelor, ca un principiu imanent. Dar o slăcără nu poate fi întreținută decit prin consumarea unui anumit combustibil. În mod analog, Focul cosmic trebuie să se alimenteze din ceea ce există în natură; cu deosebirea însă, că el consumă pentru a crea, pentru a da naștere unor lucruri mereu noi, întreținând astfel prin continua lui ardere, permanenta evoluție a universului.

Acest mod de a fi și de a se manifesta al Focului cosmic, afectează însă după Heraclit, nu numai soarta lucrurilor individuale, ci și a universului privit în intregimea lui, determinînd acel veșnic proces de apariție și disparație periodică a lumilor: „Lumea aceasta, aceeași pentru toate viațuitoarele, n-a făcut-o vreun zeu sau vreun om, ci era din etern, este și va fi foc veșnic care se aprinde după măsură și se stinge după măsură” (Clemens, trad. Mihăilescu).

O dublă perspectivă temporală era schițată astfel din nou în cadrul cosmologiei heraclitiene: lumea este eternă în ce privește esenta ei materială, fără început și sfîrșit în timp, pentru că existența Focului nu poate fi inceta. Sub raportul organizării fenomenele însă, ea se înfățișează ca un cosmos înînit, de o durată limitată, realizând totuși și sub această formă eternitatea, prin repetiția necurmătată a ciclurilor.

Considerind diversitatea ca pure iluzii, produse ale „cunoașterii obscure”, filozofii eleați vor da idealismului forma cea mai radicală cunoscută de antichitatea elină. Ceea ce s-a tradus, prin absolutizarea

metafizică a ideii de unitate și corelativ, prin lărgădarea realității universului material, a timpului și spațiului, ca dimensiuni pozitive ale existenței. Existența — spunea Parmenide — nu poate fi decât eternă, căci ea nu are început și nu poate inceta, sau să se transforme în ceva diferit. A spune că Existența rezultă dintr-o altă Existență anterioară, sau din neant, este absurd; căci în primul caz ar însemna că Existența rezultă din ea însăși, în celălalt, că ar putea deriva din contrariul său. Tot atât de absurdă ar fi afirmația după care Existența ar putea inceta la un moment dat să existe, sau ar începe să se modifice, căci o Existență care ar înceta, înseamnă că se transformă în neant, iar o Existență care se transformă în alta, înseamnă în fond că rămâne egală cu ea însăși, deci neschimbătă...

Prin definiție aşadar, „Existența” eleată exclude realitatea timpului. Ea este echivalentă cu o eternitate statică, cu un eteren prezent. Nici un eveniment real, nici o schimbare nu poate avea loc în cadrul realității, din momentul în care realizind identitatea perfectă cu ea însăși, „Existența” nu conține nici un fel de inegalitate în structura ei proprie, nici un dezechilibru sau distincție între fenomene, care să determine vreo schimbare și să poată explica astfel în mod cauzal apariția vreunui eveniment. Lipsește din sfera acestui univers „ideal”, orice rațiune, justificativă a vreunei transformări posibile. Nu vom admite să se spună nici să se gîndească că ea a rezultat din ceea ce nu este — spunea Parmenide — căci nu poate fi gîndit sau spus că un lucru nu este. Și dacă ar rezulta din nimic, ce-l-a determinat să apară de preferință mai tirziu sau mai curind? Mai rămîne însă să aduc vorba despre calea ce zice că „ființă” este. De-a lungul ei sunt semne în număr mare cum că, nenăscută fiind, aceasta e și nepieritoare întreagă, neclintită și fără capăt; nici nu era, nici nu va fi, de vreme ce e acum laolaltă, una și neintreruptă...” (Parmenide, *Fragmen-*
tele eleaților, ed. Casa școalelor, 1945, frag. 8, trad. Pippide).

Urmind aceeași linie de interpretare, Zenon n-a adus vreo contribuție esențială sub raport doctrinal filozofiei eleate. Originalitatea aportului său, constă mai ales în utilizarea faimoaselor „aporii”, în legătură cu mișcarea și diversitatea din lume, cu scopul de a stabili noi temeuri „dialectice”, tezelor formulate de magistrul său, Parmenide.

Cele 4 argumente împotriva mișării (un corp în mișcare spre o țintă, Ahile și broasca, argumentul săgeții, alergătorii în sens contrar), urmăreau în fond un scop comun: demonstrarea imutabilității „Ființei” pe calea reducerii la absurd. Mișcarea — spunea filozoful eleat — presupune deplasarea în spațiu a unui mobil. Or pentru a realiza acest lucru, el trebuie să parcurgă intervalul care separă ținta de punctul de plecare. Lucru imposibil, căci oricât de mic, un interval e divizibil la infinit. În intrecere cu broasca, Ahile n-o va putea ajunge niciodată din urmă; pentru a realiza aceasta, ar trebui să parcurgă mai întii jumătatea distanței care îl separă de broască, apoi jumătatea primei ju-mătăți, și.m.d...

Problema realității timpului era în mod implicit angajată în aceste rezultate ale „dialecticii” eleate. Absolutizând repaosul, Zenon a tă-

găduit totodată existența reală a timpului, identificind fiecare „moment” corelativ mișcării parcuse de un mobil, cu punctul situat pe o trajectorie spațială. Aspectul de continuitate al devenirii temporale era astfel negat, realitatea timpului fiind pulverizată într-o infinitate de stări de repaos, de momente punctiforme, incapabile de a realiza prin ele însile suportul unei existențe obiective, care implica durată și continuitate.

În decursul dezvoltării lor istorice, științele matematice au exercitat adeseori un veritabil miraj asupra unor filozofi și oameni de știință dormici de a vedea întronată pretutindeni în interpretarea fenomenelor naturii, ordinea și certitudinea riguroasă proprie acestor discipline. Matematicile au fost adesea considerate ca un model de perfecțiune, iar metoda matematică din ce în ce mai mult apreciată și aplicată pe terenul unor cercetări din alte domenii, ca un instrument științific prin excelență, capabil să exprime în forma cea mai obiectivă și mai riguroasă, determinismul fenomenelor din natură.

În istoria acestui cult aproape universal — care avea să cedeze doar sub presiunea teologiei medievale — filozofia pitagoriciană a reprezentat însă un moment unic, original și deosebit de semnificativ pentru mișcarea filozofică idealistă din antichitate. Originalitatea acestei concepții constă nu atât în efortul strict științific, cit în tendința de ipostaziere a numerelor, tendința de a conferi unor elemente matematice, semnificația unor principii de bază ale existenței. Tăgăduind esența materială a universului și concentrându-si preocupările în jurul unor speculații misticoco-religioase asupra numărului, pitagoricienii au pus astfel bazele unei concepții cu totul opuse tezelor materialismului ionian: „Aci care se numesc pitagoricieni, după ce au realizat mari progrese în acest domeniu, au fost impinsă de studiile lor să ia drept principii ale tuturor lucrurilor existente, pe acelea de care se servesc științele matematice. Și cum primele principii care pot fi întâlnite acolo sunt numerole, au crezut a fi mai multe asemănări între acestea și tot ce există sau devine în lume, decât pot fi întâlnite în foc, aer sau apă și după ce au recunoscut că proprietățile și relațiile armoniilor muzicale corespund unor raporturi numerice și că în alte fenomene naturale pot fi găsite de asemenea corespondente asemănătoare cu numerole, ei și-au format convingerea că numerole sunt elemente a tot ce există, că cerul întreg nu e decât proporție și armonie. (Aristotel — metaf. -- 1-5, trad. Barthélemy Saint-Hilaire, 1879).

Teza pitagoriciană cu privire la structura matematică a naturii, a putut suscita variate interpretări. S-a pus întrebarea încă din antichitate, dacă potrivit acestei teorii, lucrurile trebuie concepute în analogie cu numerole, sau ar fi totuși cu acestea. În primul caz, ar fi însemnat să se admită existența numeroanelor pe un plan independent de lucrurile concrete. Dar pitagoricienii nu și-au pus într-o formă netă problema distincției dintre realitatea materială a lumii dată de simțuri și acea imaterială a numeroanelor; astfel că, sub acțiunea unor mobile misticoco-

religioase, operația de asimilare a numerelor cu lucrurile materiale, s-a putut efectua cu relativă ușurință. Inițial, numerele au fost concepute ca figuri geometrice, asemenea unor puncte înzestrate cu un cîmp spațial; epurate ulterior de orice figură spațială, numerele, componente ale lucrurilor, vor căpăta caracterul unor entități ideale, de o maximă abstractivitate. Care vor fi criteriile perfectiunii și totodată elementele de sprijin ale acestei ontologii matematizante, se desprinde într-o măsură și din cuprinsul urmatorului tabel al opozițiilor conceptuale menționat în metafizica lui Aristotel (cartea I — cap. V) :

finit	infinit	repaos	mișcare
nepereche	pereche	dreaptă	curbă
unitate	multiplicitate	lumină	obscuritate
dreapta	stînga	bun	rău
masculin	feminin	patrat	dreptunghi

La prima impresie conținutul tabloului de mai sus ar părea arbitrar întocmit, fiind greu de pătruns motivul pentru care numărul acestor cupluri conceptuale n-ar fi putut fi un altul, mai mic sau mai mare, sau cu un cuprins diferit. Ca rațiune justificativă, ar putea fi totuși amintita admirăția mistică a pitagoricienilor pentru numărul zece, de cada fiind considerată ca număr perfect. Se desprinde însă din tabloul redat mai sus o anumită tendință destul de semnificativă : aceea de a situa de partea binelui, sub semnul perfectiunii, finitul și nemișcarea, în vreme ce „infinitul” și „mișcarea” figurează de partea opusă, ca semne ale „răului” și imperfecțiunii.

Trăsăturile specifice ale cosmosului pitagorician vor marca astfel intr-o formă originală, clasica preferință a idealismului pentru static și finit. Realitatea e redusă în fond la o vastă rețea de raporturi matematice, exprimind substanța a ceea ce „este”, strâine însă cu totul față de ceea ce „devine” și ar putea tulbura simetriile ideale ale acestui univers matematic.

În ideile lui Arhitas din Tarent, pitagorian de vază, apreciat de Platon pentru activitatea lui politică în slujba aristocrației, vom găsi o confirmare mai precisă a tezei de mai sus. Din fragmente ale lui Simplicius (reproduse de P. Du hem în *Le Système du monde*, p. 43—44), vom reține acelea care privesc concepția lui Arhitas despre loc și timp. Arhitas atribuia spațiului o realitate efectivă, considerindu-l ca un receptacul vid, independent de lucrurile pe care le conține. În acest sens — spunea filozoful din Tarent — „locul” este ceva distinct de corpurile materiale și independent de acestea. Orice lucru care există se află într-un „loc” și nu poate exista fără acesta. Identificat cu „locul”, spațiul se infățișează ca o realitate de sine stătătoare, o existență însă, care va dobîndi în cadrul misticismului pitagorician semnificația unui principiu activ, determinant și creator. El reprezintă, după Arhitas, rațiunea explicativă a faptului că universul ocupă o întindere limitată, după cum datorită aceleiași presiuni exercitate de „loc”.

fiecare corp material ocupă o porțiune strict determinată din spațiul înconjurător.

În ceea ce privește timpul — ne spune Arhitas — el este numărul unei anumite mișcări, sau în general, intervalul propriu naturii universului. (Duhem, op. cit., p. 81). Reprezintă însă timpul în concepția acestui pitagorician aşa după cum susținea Duhem în lucrarea menționată, un principiu independent, analog spațiului, demn de a fi așezat „au nombre des premiers êtres”, (op. cit., p. 82). Unele declarații ale lui Arhitas în care e vorba de puterea generatoare a timpului, ar părea să întărească opinia mai de sus a lui Duhem. Dar din cuprinsul acelorași pasaje ar putea rezulta un punct de vedere cu totul diferit: un punct de vedere, care fără a nega, nici afirma în chip absolut existența timpului, îl infățișează ca o realitate derivată, subordonată și „măsurată” prin mișcarea întregului univers. Învăluite de misticism, tezele lui Arhitas în problema timpului nu beneficiază de limpezimea necesară unei determinări riguroase; dar, chiar în această împrejurare nu pare de loc îndreptățită încercarea de a acorda concepției sale asupra timpului o interpretare realistă în sensul unei existente absolute de sine stătătoare aşa după cum susține Duhem. Legat de mișcarea generală a universului, timpul lui Arhitas nu reprezintă decit expresia numerică a unui ciclu cosmic, măsura unei durate limitate — Marele An — care scanda, în credința anticilor, evoluția periodică a universului material.

Trebue să se țină seama apoi, că prezența noțiunii de număr în determinarea pitagoriciană a timpului, nu e de natură a contribui la limpezimea intențiilor lui Arhitas. Conform doctrinei pitagoriciene, numărul este substanțializat, înzestrat cu virtuți mistice și considerat ca principiu de creație ontologică. Definiția timpului prin număr ar părea să îndreptățească în acest caz încercarea de a-i atribui proprietăți substanțiale, ireductibile la o simplă aparență. Dar și în acest caz, tendința de ontologizare a timpului e contrabalansată tocmai de acest misticism matematic care reprezintă o modalitate particulară a idealismului antic, tendința de a identifica realitatea cu imobilitatea unor entități abstractive. Condiție impropriu, pentru a putea atribui timpului o realitate obiectivă și a-l distinge totodată de spațialitate, cu atit mai mult, cu cit în interpretarea pitagoriciană a existenței, numărul nu înseamnă altceva decit „Une figuration spatiale de pointes séparées les une des autres” (L. Robin, *La Pensée grecque*, p. 71).

Reprezentind în forma cea mai strălucită linia materialistă a filozofiei grecești din perioada clasică, Democrit a combătut cu tărie tezele metafizicii eleate, care punind la indoială valabilitatea datelor sensoriale, identifica realitatea și infinita ei varietate de fenomene, cu unitatea abstractă a conceptului de existență. Parmenide spusese că mișcarea și diversitatea fenomenelor nu sunt posibile dacă ar exista o materie întinsă, compactă, fără vid. De unde Leucipp și Democrit au dedus necesitatea vidului, ca factor indispensabil mișcării atomilor care ar da naștere diversității fenomenelor și lucrurilor din lumea materială. Spațiul și timpul vor figura din nou drept componente indispensabile ale acestui univers

atomistic, specificate însă și ierarhizate în funcție de ideea mișcării pur mecanice a atomilor materiali.

Rolul principal în procesul de formare al diferitelor lucruri materiale, îi revine însă spațiului, pe care gînditorii atomiști l-au conceput sub două forme: „spațiu plin”, echivalent cu masa atomilor existenți și „spațiu vid”, variantă nouă a intinderii, a cărei realitate era postulată de către Democrit pentru a explica miscarea atomilor. „Fără existență vidului — susținea Democrit — atomii nu s-ar putea deplasa și combina între ei, pentru a da naștere diferitelor lucruri; nici un fenomen nu s-ar putea produce în absența acestei condiții și atomii însăși ar inceta să existe, ca urmare a imposibilității de a se distinge unii de alții”. Leucipp și Democrit au admis ca elemente plinul și vidul, care după ei, sunt într-un fel, Existență și Neexistență; plinul și densul reprezintă Existență. Vidul și rarul reprezintă Neexistență. De aici rezultă că ei susțin că Existență n-ar exista mai mult decât Neexistență, după cum conform proprietiei lor păreri, vidul nu există mai mult decât plinul sau corpui solid” (Aristotel, *Metaphizica*, I, IV).

Tot ceea ce privește aşadar formarea universului material, aceasta era pentru reprezentanții atomismului elin o problemă de geometrie și mecanică, o problemă în care era vorba în primul rînd de materie, spațiu și mișcare. Spațiul apare ca o coordonată fundamentală a universului și un principiu de diversitate a tuturor lucrurilor. În ceea ce privește timpul, fără a se fi bucurat de o demnitate ontologică egală cu a spațiului, era privit la rîndul său ca un factor pozitiv, realitatea lui fiind postulată ca o condiție indispensabilă a structurii materiale și mișcării atomilor în spațiu. I se recunoaște timpului, o realitate obiectivă și eternă. O eternitate însă, care nu are nimic comun cu eternitatea statică a „substanței” eleate, sau a ideilor platoniciene, ci e definită ca o durată fără limite, inscrisă în sfera fenomenelor naturale. Cu privire la acest aspect al concepției lui Leucipp și Democrit — Aristotel scria în Fizică: „ei spun că timpul este fără început; de aceea Democrit arată că e cu neputință ca toate să aibă un început, de vreme ce timpul nu are început” (Aristotel, *Phs.* VIII—I).

Atitudinea filozofiei platoniciene în problema timpului, va fi strict determinată și configurață de afirmațiunile de bază ale acestui idealism obiectiv: distincția celor două lumi și considerarea universului inteligibil drept singura realitate autentică și obiect specific al cunoașterii adevărate. În consecință, tema distincției dintre timp și eternitate, va fi reafirmată cu o mai mare amplitudine, atât metafizica platoniciană a ideilor absolute, cit și considerațiunile cosmologice din dialogul Timaios, construindu-se în perspectiva unui foarte caracteristic „dublet” temporal: „eternitatea”, ca dimensiune și atribut specific al ideilor suprasensibile, timpul, ca dimensiune minoră, epifenomenală, proprie universului material.

Sub învelișul mitic al unei teorii care privește geneza și evoluția universului fizic, fenomenal, dialogul Timaios, ne infățișează o întreagă teorie asupra timpului, din care vom reține însă tezele esențiale: timpul

nu este etern — afirma Platon ; el are un inceput, care coincide cu inceputul universului. Eternă nu e decit lumea ideilor. Timpul a apărut o dată cu cerul (cosmosul n.n.). Născute împreună, vor dispărea împreună, căci numai despre substanță se poate spune că există din eternitate ; Cerul se manifestă în timp, de aceea numai asupra lui pot fi aplicate categoriile ordinei temporale, trecutul, prezentul și viitorul. „De la inceput și în toată desfășurarea timpului, cerul a fost, este și va fi” (*Timée* — trad. — Albert Rivand, p. 152).

Ce și celealte existențe particulare ale universului material, geniza timpului e explicată de Platon prin același mecanism al paricicipării imitative : „Autorul lumii a înțeles că opera pe care a creat-o e viață, înzestrată cu mișcare, s-a înveselit și în bucuria lui s-a gîndit la mijloacele de a o face și mai asemănătoare modelului, și după cum s-e întîmplă ca acel model să fie „Viața eternă”, el s-a silit în măsura puterii lui, să facă universul asemenea eternității. Dar dacă substanța acestui model viu putea fi eternă, era imposibil să adapteze această eternitate unei lumi derivate. Iată motivul pentru care autorul universului (demiurgul — n.n.) s-a preocupat să fabrice o anumită imitație mobilă a eternității și astfel, organizind cerul, el a făcut din eternitatea mobilă și unică, acea imagine care progresează după legea numerelor, acel lucru pe care noi îl numim Timp (*Timée* — trad. Albert Rivand — p. 150—1).

Mai curînd decit meritul inteligențialității, explicația de mai sus îl are pe acela de a da la iveală într-o problemă filozofică particulară, adevăratul fond de iraționalitate, de misticism, din care s-a alimentat teoria participației imitative, ca și întregul edificiu al „raționalismului” platonician. Caracterul obscur și contradictoriu al teoriei platoniciene despre timp apare cu evidență, căci dacă tot ceea ce există și se întîmplă în sfera lumii sensibile provine din participarea la substanță eternă a ideilor, dacă fenomenele și proprietățile lumii sensibile nu sunt decit copii imperfecte ale ideilor absolute, cum s-ar putea afirma atunci despre timpul indisolubil legat de mișcare, că nu e decit copia unei Idei imuabile ?

Între toti filozofii antici, Aristotel este cel care a sesizat cel mai profund importanța problemelor legate de noțiunea de timp. O anumită noțiune asupra timpului, în care se reflectă în ciuda oscilațiilor între materialism și idealism, linia unei interpretări pozitive, realiste, străbate de-a lungul întregii sale filozofii. De altfel intențurile principale și problemele legate de noțiunea timpului vor forma obiectul unui examen special în cartea a IV-a a Fizicei.

După ce arată dificultățile (aporiile) legate de problema timpului (modul imperfect și obscur al existenței temporale etc. .). Aristotel trece la examinarea raportului dintre timp și mișcare. Subliniind strinsa legătură dintre acești doi factori, ni se atrage atenția totodată, asupra erorii ce ar consta în confuzia lor, „deoarece mișcarea și schimbarea oricărui lucru se află exclusiv în lucrul care se schimbă, sau acolo unde se află lucrul mobil și schimbător el însuși ; dar din punct

se află pretutindeni și în toate egal" (*Fizica* — IV). O schimbare arată apoi Aristotel, — poate și mai rapidă sau mai lentă; nu același lucru poate fi spus însă despre timp. Timpul astădat nu este tot una cu mișcarea, dar „timpul nu există fără mișcare și schimbare”.

Proprietatea cea mai caracteristică a timpului o constituie mărimea, timpul reprezentând — după Aristotel — numărul prin care poate fi exprimată orice mișcare, fizică sau morală, schimbare a locului, mărimii calității etc... Prin acest atribut, timpul evidențiază astfel o funcție instrumentală, de măsură a mișcării. Examind sub acest aspect relația dintre timp și mișcare, teoria aristoteliciană ajungea în cele din urmă, la stabilirea unui raport de reciprocitate, la o dependență bilaterală: „deoarece nu numai mișcarea poate fi măsurată cu ajutorul timpului, ci și timpul însuși poate fi măsurat prin mișcare, căci timpul determină mișcarea al cărui număr este și la rindul ei, mișcarea, timpul. Și noi vorbim despre un timp mai lung sau mai scurt” — preciza Aristotel măsurindu-l prin mișcare, după cum măsurăm numărul, prin cea ce se numără” (*Fizica* — carteia IV-2).

Analizând unitatea strinsă între timp și mișcare, Fizica aristotelică mai ridică încă o problemă: se poate vorbi despre existența unei pluralități temporale care ar corespunde diversității tipurilor de mișcare? există cu alte cuvinte timpuri diferite pentru mișcări diferite? Răspunsul aristotelic la această întrebare e negativ: „...schimbarea și mișcarea fiecărui lucru există numai în lucrul care se schimbă, sau acolo unde se află lucrul în mișcare și transformare; dar timpul există pretutindeni și în toate egal” (*Fizica*, IV, 10).

Corelat al mișcării, timpul posedă prin reflectare a naturii mișcării pe care o măsoară și atributul continuității infinite: „Timpul poate fi epuizat?” se întreba Aristotel — nu! fără indoială, căci mișcarea există mereu”.

Din cele mai sus-arătate, se evidențiază caracterul complex al teoriei aristoteliciene despre timp, orientarea ei spre o poziție realista de interpretare, fără a fi realizat totuși înțelesurile unui realism integral. Timpul există în chip obiectiv, dotat însă cu o existență dependentă, derivind din dinamismul profund al universului material, pe care îl reflectă într-unul din aspectele esentiale.

Apare mai lîmpede acum, în lumina constatarilor anterioare, rolul pe care factorul „timp” l-a jucat în desfășurarea gîndirii filozofice. Reflexiile asupra timpului n-au avut un caracter episodic. În atitudinea lată de acest factor fundamental al realității obiective, s-a exprimat una din componentele principale și determinante ale conștiinței filozofice în măsura în care actul filozofic însuși poate fi considerat ca o „conduită” specifică a spiritului uman în raport cu timpul.

Subordonată unor țeluri ideologice retrograde, filozofia idealista s-a orientat spre contemplarea unei lumi situate dincolo de spațiu și timp, spre o transcendentă supra-temporală, supra-istorică. Progresul interpretării materialiste s-a manifestat dimpotrivă, nu prin izolare spiritului de lume, ci printre-o atitudine de obiectivitate și integrare ac-

tivă a lui, în realitatea concretă a devenirii temporale, „Timpul distrugе” gîndea Aristotel, tributar unei vechi credințe, din care fusese inspirată și legenda lui Cronos, divinitatea implacabilă și nesațioasă care-și devora propriii săi fii.

Timpul distrugе, dar tot timpul creează — vom adăuga noi cei de astăzi. În timp se produce evoluția universului, ca și a vieții spirituale, în timp se infăptuiesc condițiile libertății și ale progresului uman.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПОНЯТИЯ О ВРЕМЕНИ В ДРЕВНОСТИ

Краткое содержание

Наряду с пространством время является объективной реальностью, неразрывно связанной с процессами материального мира.

Реальность времени, воспринимаемая труднее, ввиду своего характера необратимого течения, чем реальность пространства, еще с древности представляла в истории философии одну из наиболее значительных тем борьбы материализма с идеализмом.

Гносеологический вопрос о времени проявлялся исторически в двух направлениях: существует ли время объективно, неотделимо от материи и движения, или является иллюзорно проектированным обрамлением индивидуального сознания.

В данной работе автор представляет несколько характерных аспектов конфликта между двумя основными философскими позициями в вопросе о времени. Выявляя классовую основу двух антагонистических направлений, автор подчёркивает заслугу мыслителей-материалистов, которые, вопреки ограниченному кругозору своей эпохи, сумели вскрыть объективное существование времени и его неразрывную связь с материей и движением.

QUELQUES ASPECTS DE L'IDÉE DE TEMPS DANS L'ANTIQUITÉ

Résumé

Le temps comme l'espace a une réalité objective indissolublement liée aux processus du monde matériel. Par sa nature fluente, plus difficilement saisissable que celle de l'espace, la réalité temporelle a constitué l'un des thèmes les plus significatifs de la lutte entre le matérialisme et l'idéalisme, depuis l'antiquité. Appliqué au temps, le problème gnoséologique est de savoir si le temps est une existence objective inhérente à la matière et au mouvement ou bien un cadre illusoire projeté par notre propre subjectivité. Le contenu de cet article présente quelques aspects des plus significatifs du conflit entre les deux positions philosophiques fondamentales sur la notion de temps. En soulignant l'orientation idéologique des deux directions antagonistes, on relève en même temps le mérite des penseurs matérialistes d'avoir saisi, malgré certaines limites tributaires à la mentalité et à la culture de l'époque, l'objectivité du temps et sa liaison indissoluble à la matière et au mouvement.

DEZVOLTAREA ECONOMIEI REGIUNII IASI IN ANII PUTERII POPULARE

DE

D. RUSU, M. TODOSIA, AL. TACU, P. MILCOMETE, N. DAVIDEANU,
C. NICOLICIOIU

*Comunicare finită la cea de a XI-a sesiune științifică a Universității „Al. I. Cuza”,
din 30 oct. ... 1 noiembrie 1964*

Pe baza analizei factorilor de ordin istoric, economic și social ai țării noastre, Partidul Comunist Român a elaborat în mod științific ritmurile dezvoltării diferitelor ramuri ale economiei naționale.

Întăirea bazei tehnico-materiale a economiei naționale, consolidarea continuă a relațiilor socialiste de producție sunt factori esențiali care au stat la temelia marilor realizări obținute în patria noastră în cei 20 de ani de la eliberarea țării.

Este necesară nu numai asigurarea unor proporționalități între direcrite ramuri ale producției materiale, între sfera producției materiale și sfera neproductivă, între creșterea resurselor de muncă și folosirea lor în economia națională etc., ci și o repartiție teritorială rațională a forțelor de producție. Această cerință a legii dezvoltării planice proporționale a economiei naționale nu se poate realiza de la o zi la alta, ci treptat, deoarece de regulă atunci cind pășesc pe drumul socialismului toate țările au de lichidat unele disproporționalități în nivelul de dezvoltare economică a diferitelor regiuni. Ritmul și proporțiile planificate și realizate în dezvoltarea economiei naționale în ansamblu și pe ramuri își găsesc o reflectare teritorială în ritmul și proporțiile care caracterizează dezvoltarea diferitelor regiuni.

În scopul cuprinderii poporului muncitor de pe întreg cuprinsul țării în procesul de ridicare a nivelului de trai și cultural, Partidul Comunist Român a înscris lichidarea răminerii în urmă din punct de vedere economic a unor regiuni și dezvoltarea lor în continuare, multilaterală, ca un obiectiv important în politica sa de creație a bazei

tehnice-materiale a socialismului. Directivele Congresului al VIII-lea al Partidului Comunist Român cu privire la planul de dezvoltare al economiei naționale pe anii 1960–1965, prevăd printre sarcinile de bază ale planului de șase ani „îmbunătățirea în continuare a repartiției teritoriale a forțelor de producție, creșterea potențialului economic al regiunilor, raioanelor, și orașelor mai puțin dezvoltate”.

Sub regimul burghezo-mosieresc regiunea Iași s-a dezvoltat foarte incet în ceea ce privește industria și a stagnat în privința agriculturii.

În anul 1936, pe actualul teritoriu al regiunii Iași, se găseau cca. 100 întreprinderi și ateliere industriale, cuprinzind aproximativ 5400 salariați și 7500 C.P. forță instalată. Mareea majoritate a acestor întreprinderi erau mici și slab dotate cu utilaj, abia depășind capacitatea unor ateliere.

Ca structură industria cuprindea două ramuri principale:

— industria ușoară (54 întreprinderi avind 3500 salariați);

— industria alimentară (16 întreprinderi avind cca. 1000 salariați).

Aceste ramuri industriale concentrau 80% din numărul total ai salariaților industriali. Restul întreprinderilor formau o industrie diversă, slab dezvoltată și de mică importanță.

În legătură cu răspândirea teritorială a industriei, menționăm faptul că întreprinderi de o oarecare importanță se găseau numai în orașul Iași. Fostul județ Vaslui de exemplu, totaliza 89 muncitori industriali, iar județul Fălticeni 74 muncitori industriali și aceștia repartizați în mai multe ateliere.

Deși în orașul Iași erau concentrate cele mai importante întreprinderi industriale, totuși acesta era insuficient dezvoltat din punct de vedere industrial. Astfel, în anul 1938 la cca. 100.000 locuitori revineau abia 5000 salariați industriali.

Un alt aspect care reflecta nivelul redus al dezvoltării industriale a regiunii Iași în trecut, constă în faptul că deși această regiune cuprindea 5,4% din numărul total al suprafeței, totuși ponderea producției industriale în producția industrială a țării era în 1938 de 1,6%. În acest sens observăm ca provincii întregi ca: Moldova, Dobrogea și Oltenia, aveau un potențial industrial redus. În 1938 aceste provincii cuprindeau 38% din întreaga populație și 42% din suprafața țării, dar dețineau numai 12% din totalul producției industriale, în timp ce regiunile Ploiești, Timișoara și orașul București reprezentau cca. 60% din întreaga producție a țării.

Aceste fenomene sunt expresia repartiției teritoriale spontane și anarchice a producției industriale, ca urmare a acțiunii legilor economice din societatea capitalistică.

În perioada cotropirii hitleriste, industria regiunii și așa slab dezvoltată, n-a înregistrat nici un progres; dimpotrivă a suferit pierderi mari. Astfel numai în timpul retragerii trupelor fasciste, în județul Iași au fost avariate 18.789 imobile, printre care numeroase întreprinderi industriale și instituții.

Înepoierea economică în care a fost ținuta regiunea Iași s-a reflectat și în domeniul transporturilor rutiere. Rețeaua de șosele, prin densitatea ei redusa și prin starea ei necorespunzătoare, era departe de a acoperi necesitățile economice ale regiunii; iar mijloacele auto cu totul insuficiente.

Raioane întregi ca: Vaslui, Huși, Negrești, aveau aproape numai drumuri naturale, care devineau impracticabile o mare parte din an.

În privința repartiției teritoriale a mijloacelor de transport auto se constată o accentuată anarhie. În timp ce Bucureștiul și zona apropiată deținea 37% din numărul lor, teritoriul actuală regiuni era aproape lipsit de mijloace de transport auto. Astfel, în 1938, în fostul județ Vaslui existau două autocamioane, în Fălcu trei, în Tutova opt, etc.

Înainte de 23 August 1944, pământul — principalul mijloc al producției agricole — era stăpinit de un număr de exploataitori, moșieri și chiaburi, în timp ce marea parte a țărănimii muncitoare era lipsită de pămînt, sau aveau pămînt puțin și de fertilitate scăzută. Tânărani cu gospodarii fără pămînt, cu pămînt puțin, exploatați de moșieri și chiaburi, mulți din ei lucrau cu pluguri de lemn după metode primitive, cu vite puține și rău hrănite; erau tinuți în întunericul analfabetismului — sunt numai unele aspecte ale stării înapoiate a țărănimii muncitoare în timpul regimului burghezo-moșieresc. Agricultura regiunii Iași purta din plin amprenta relațiilor de producție capitaliste.

În trecut, rămura creșterii animalelor era mult rămasă în urma. Producția era scăzută, deoarece majoritatea animalelor erau din rase slab productive și primeau hrana insuficientă. Efectivele de animale la toate speciile s-au redus extrem de mult în anii celui de-al doilea război mondial și în timpul seccetei din anii 1945—1946 astfel ca la sfîrșitul anului 1946 efectivele de porcine și cabaline nu reprezentau nici jumătate din cele existente în anul 1938. Economia regiunii Iași se afla în acel timp într-o stare de înapoiere economică. Aceasta a fost nivelul de la care s-a pornit în refacerea și dezvoltarea economiei în anii puterii populare.

În anii puterii populare s-au produs esențiale transformări în viața economică și culturală a țării. Pe baza folosirii în mod conștient a cerințelor legilor economice în socialism, partidul a urmat în mod consecvent în politica sa economică linia industrializării socialiste. O trăsătură importantă a politicii de industrializare socialistă a țării constă în aceea că s-a acordat o atenție deosebită dezvoltării industriei în acele regiuni pe care burghezia le lăsase în părăsire, efectuindu-se totodată o rațională repartiție teritorială a forțelor de producție.

Stând permanent în atenția partidului și guvernului, s-a considerat posibila și necesară accelerarea construcției economice și social-culturale a regiunii Iași. În acest sens o deosebită importanță pentru dezvoltarea pe mai departe din punct de vedere social-economic a orașului și regiunii Iași a avut vizita delegației de partid și de stat în septembrie 1961. În expunerea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej în fața activului de partid din regiune s-a arătat că: .... pentru sporirea

potențialului economic al regiunii și creșterea forțelor de producție este necesară dezvoltarea în continuare a industriei prin construirea de noi întreprinderi și prin reprofilarea și largirea celor existente".

În anii regimului democrat-popular s-au produs transformări și în regiunea Iași. În vederea dezvoltării rapide a economiei și culturii regiunii în perioada 1951—1963 au fost alocate peste 7 miliarde lei, din care o parte importantă a fost destinată dezvoltării industriei. Numai în anii 1956—1963 pentru dezvoltarea industriei și transporturilor în regiunea Iași s-au făcut investiții de 1.932 milioane lei.

Pe harta regiunii Iași au apărut mari unități industriale, construcții moderne, înzestrate cu utilaj de înaltă tehnicitate.

Fabrica de rulmenți Birlad, Fabrica de antibiotice Iași, Fabrica de cherestea Ciurea, Fabrica de mobilă, Fabrica de ulei, Fabrica de mase plastice, Uzina metalurgică Iași etc. sunt create în anii regimului democrat-popular.

Concomitent o serie de obiective industriale au fost reprofilate, iar altele au fost dezvoltate prin noi construcții productive.

Unele obiective industriale aparținând unor ramuri și subramuri noi s-au creat și dezvoltat neavând la bază în prezent bogății corespunzătoare în cadrul regiunii, cum ar fi de exemplu: Fabrica de mase plastice. Aici se are în vedere atât dezvoltarea în cadrul economiei naționale a industriei chimice care realizează noi materii prime și semifabricate cit și ridicarea potențialului industrial al regiunilor în trecut relativ inapoiate.

Ca urmare a procesului de repartizare proporțională a industriei pe întreg teritoriul țării și de asigurare a avântului economic al regiunilor rămase în urmă, pentru atragerea în măsură crescîndă a acestora, cu resursele lor naturale și de muncă, în circuitul economic al țării, producția industrială a regiunii Iași a crescut substanțial în anii puterii populare. Volumul producției industriale a crescut în 1963 față de 1950 de 6 ori înregistrind un ritm mediu anual de 18,4%, care este superior celui de țară.

Ritmul rapid al dezvoltării producției industriale a regiunii Iași a avut printre altele două consecințe economice importante:

1. Sporirea ponderii regiunii în producția industrială a țării. Astfel dacă ponderea producției industriale a regiunii era în 1938 de 1,6%, aceasta a crescut în 1963 la 2,9% urmînd ca la sfîrșitul planului sesennial să crească la 3,4%.

2. În cadrul economiei regiunii s-a înregistrat tendința de creștere a ponderii industriei în producția materială, o dată cu creșterea absolută a activității de producție a fiecărei ramuri din producția materială.

Un fenomen de mare însemnatate economică în industria regiunii îl observăm în dinamica productivității muncii. Ritmul de creștere al productivității muncii în industria regiunii este superior ritmului de creștere a productivității muncii în industria țării. Acest fapt a fost determinat de realizarea unor importante obiective industriale în cadrul regiunii, cu un înalt grad de mecanizare, automatizare și electrificare

a producției, de creșterea calitativă a organizării producției și a muncii, de intrecerile sociale, de investiții și inovații în procesul raționalizării producției etc.

TABLOUL I

Influența creșterii productivității muncii și a nr. de salariați asupra sporului producției globale-industriale
(1959 = 100)

	1960	1961	1962	1963
Sporul producției globale	+14	+37	+69	+109
- influența creșterii productivității muncii	-7,5	+17,9	+40,0	+73,3
- influența creșterii nr. de salariați	+6,5	+19,1	+29,0	+35,7

Creșterea rapidă a productivității muncii a influențat în mod progresiv și în cea mai mare măsură sporirea producției globale industriale. Aceasta înseamnă că în producția valorilor de întrebuințare, industria regiunii Iași, datorită creșterii productivității muncii, a realizat o însemnată economie de muncă socială.

Industria regiunii Iași a înregistrat importante modificări și în ceea ce privește structura sa. În perioada 1950—1963 dezvoltarea ramurilor industriale a căpătat o nouă infățișare. Modificarea structurii industrii regiunii Iași are ca rezultat faptul că ponderea unor ramuri industriale în 1963 difera mult față de cea existentă la începutul planului cincinal. Astfel, dacă în anul 1938 în regiunea Iași existau două ramuri principale — industria ușoară și alimentară — care concentrau majoritatea producției industriale, în anii puterii populare, în procesul dezvoltării în ansamblu a industriei, pe primul plan a stat industria construcțiilor de mașini și prelucrarea metalelor și industria chimică, ambele având o pondere în 1963 de 52,1% din producția industrială a regiunii.

Se observă că cea mai accentuată creștere s-a obținut în industria chimică, a construcțiilor de mașini și în exploatarea și prelucrarea lemnului. O dată cu aceasta s-au creat noi ramuri și subramuri industriale necunoscute în trecut, cum ar fi: siderurgia, construcția de utilaj chimic, industria rulmenșilor, industria de mase plastice și altele, care livrează o producție pentru necesitățile economice ale țării cît și pentru export.

Regiunea Iași produce în prezent o însemnată cantitate de rulmenți, instalații de spălare a gazelor, produse ale Uzinei metalurgice, sortimente de mase plastice, mobilă obișnuită și curbată, alături de antibiotice, țesături, tricotaje și altele.

TABLOUL II

Structura producției globale pe ramuri a industriei regiunii Iași

	Crescere prod. în 1963 față de 1950	Structura producției 1950	Structura producției 1963
Total industrie socialistă	9,0 ori	100	100
din care:			
— Constr. mașini și prel. metal	17	14,7	29,4
— Chimie	74 ¹⁾	0,7	22,7
— Mat. constr. (incl. extracț. materiale construcții)	2,9	2,5	0,6
— Expl. forest. și prelucr. lemn	16,0	3,2	5,8
— Textile (incl. tricotaje)	3,1	22,4	8,2
— Confecții	7,4	9,9	7,9
— Alimentară	4,2	43,2	23,4

¹⁾ Față de anul 1955

Procesul de modificare a structurii industriei a avut loc concomitent cu dezvoltarea tuturor ramurilor industriale, rezultind din ritmurile diferite de dezvoltare a acestora, cit și pe baza formării de noi ramuri și subramuri industriale.

În anii puterii populare, dezvoltarea tuturor ramurilor producției materiale și a activității social-culturale din regiune au condiționat amplificarea legăturilor economice de cooperare, schimb regional și interregional, ceea ce a necesitat reorganizarea și dezvoltarea corespunzătoare a transporturilor.

Ritmul cel mai înalt de dezvoltare l-a obținut transportul auto ca urmare a creșterii deosebite a parcului de mijloace auto, a creșterii densității drumurilor pentru automobile și a îmbunătățirii calității lor. În perioada 1956—1963 densitatea rețelei de șosele modernizate din cadrul regiunii a crescut de 3,27 ori, depășind în această privință media pe țară, caracteristica comună regiunilor relativ rămase în urmă și sub acest aspect. Concomitent, volumul mărfurilor transportate (mii tone) a crescut de 12,5 ori, numărul călătorilor transportați de 4,7 ori iar cel al mijloacelor auto de peste 8 ori. Dezvoltarea acestei activități de transport a determinat creșterea greutății specifice a transportului cu mijloace auto față de celelalte genuri de transport, aducînd o importantă contribuție la dezvoltarea economică a regiunii Iași.

Ducînd o politică consecventă de industrializare socialistă a țării, Partidul Comunist Român și guvernul democrat-popular au acordat și acordă o mare atenție refacerii și dezvoltării continuie a agriculturii.

Agricultura reprezintă una din cele mai importante ramuri ale economiei regiunii Iași.

După 23 August 1944, Partidul Comunist Român a infăptuit o serie de măsuri care au asigurat refacerea agriculturii și avințul ei continuu. Punindu-și ca principal obiectiv al primei etape a revoluției populare lichidarea rămășitelor feudale la sate, Partidul Comunist Român și-a îndreptat eforturile spre întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănește muncitoare, sub conducerea clasei muncitoare.

Călăuzindu-se după planul leninist de construire a socialismului la sate pe care l-a aplicat creator, ținând seama de particularitățile social-istorice și economice ale țării noastre, Partidul Comunist Român a elaborat linia transformării socialistice a agriculturii. Gheorghe Gheorghiu-Dej, la Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949 a subliniat faptul că: „Nivelul agriculturii nu poate fi ridicat decât ca urmare a trecerii la marea gospodărie agricolă socialistă”. O victorie de o deosebită importanță, pe drumul desăvîrșirii construirii socialismului în țara noastră, prin crearea economiei sociale unitare, o constituie încheierea cooperativizării agriculturii. Relevând importanța acestui eveniment, Gheorghe Gheorghiu-Dej arată: „Aceasta victorie ridică pe o treapṭă mai înaltă alianța muncitorească-țărănească și unitatea moral-politică a întregului popor”.

În prezent, în regiunea Iași, există 40 de G.A.S. cu o suprafață medie de 2 380 ha, 16 S.M.T. și 262 C.A.P. cu o suprafață medie de 2 485 ha.

Dezvoltarea industrii constructoare de mașini și tracțoare agricole a permis să fie înzestrate unitățile agricole sociale cu un număr din ce în ce mai mare de mijloace de producție mecanizate. O adevărată revoluție tehnică s-a produs la sate ca urmare a mecanizării agriculturii în regiunea Iași.

TABLOUL III

I. Dinamica parcoului de tracțoare și mașini agricole 1950—1963

1950=100,0

	1955	1960	1963
Tracțoare fizice	207,1	462,0	801,9
Tracțoare convenționale (15 CP)	244,5	581,2	1198,7
Pluguri pentru tractor	212,0	440,6	827,7
Semănători mecanice	897,7	4427,9	7600,0
Batoze pentru păioase	191,6	158,6	137,1

Asigurarea întărit rîtm susținut a agriculturii cu mijloace mecanice, modernizarea parcoului de mașini și tracțoare, îmbunătățirea structurii bazei energetice, constituie lauri ale procesului de intensificare a producției, de creștere a productiei și productivității muncii în agricultură.

Pe ogoarele gospodăriilor agricole de stat și ale cooperativelor lucrează în prezent 4 590 trectoare fizice, aproape cît avea întreaga Românie burghezo-moșierească în anul 1938. Față de anul 1950, cînd, la un tractor revineau 1 260 ha teren arabil, în prezent această suprafață a scăzut la 130 ha. În agricultura noastră se extinde în prezent mecanizarea completă a lucrărilor agricole la cultura cerealelor, elaborindu-se în etapa actuală sistema de mașini pentru viticultură și creșterea animalelor. Stadiul actual poate fi caracterizat ca o etapă a mecanizării complexe a agriculturii, totodată apar și elemente de automatizare, în special la procesele de furajare a animalelor.

Că urmare a grijii partidului și statului democrat-popular, an de an au crescut investițiile în agricultura regiunii. În vederea intensificării producției agricole, în regiunea Iași, ca și pe întreaga țară, s-au făcut investiții importante care în ultimii 4 ani au fost de peste 1,4 miliarde lei, de 4 ori mai mult decit în cei 4 ani precedenți.

Dezvoltarea intensivă și multilaterală a agriculturii, care se imbină în mod organic și se condiționează reciproc cu intensificarea producției agricole, constituie un mijloc principal pentru folosirea deplină și eficientă a pămîntului, și celelalte mijloace de producție. Asigurîndu-se dezvoltarea complexă a producției agricole în funcție de condițiile economice și naturale, printr-o imbinare ratională a diferitelor ramuri, se pun în valoare resursele mari ale agriculturii regiunii Iași, obținîndu-se astfel o gamă variată și îndestulătoare de produse agricole.

Că rod firesc al acestei politici a avut loc creșterea neîncetată a producției vegetale și animale.

TABLOUL IV

2. Creșterea producției vegetale (mii tone)

	Media anilor 1956—1959	1960—1963	1960/63 în %
			1956—1959
Cereale boabe	471,9	545,0	115
— griu	156,3	182,7	117
— porumb	283,0	345,0	122
Floarea soarelui	40,2	46,4	115
Sfecla de zahăr	177,4	186,6	105
Cartofi	79,5	94,4	119
Plante de nutreț	121,0	472,7	390

Traducind în viață indicațiile date de partid și guvern, în cadrul atenției celor care lucrează în agricultura regiunii Iași, a stat creșterea producției vegetale, îndeosebi la griu și porumb, precum și a plantelor de nutreț. Comparativ cu perioada anilor 1950—1959, producția anuală

medie a crescut în anii 1960—1963 cu 16,4 mii tone griu și cu peste 60,0 mii tone porumb. Atenția deosebită care se acordă producției cerealiere și în special griului și porumbului, decurge din faptul că sprijirea producției acestor ramuri contribuie la asigurarea progresului întregii agriculturi a regiunii. Aceste plante găsesc condiții favorabile de cultură aproape pe întreg teritoriul agricol al regiunii Iași, asigurând, în condiții agrotehnice corespunzătoare, producții mari. Cerealele panificabile și în primul rînd griul, sunt de neînlocuit în hrana populației, constituind baza unui aliment esențial — piinea și a altor produse panificabile. Prin multiplele sale calități nutritive, porumbul reprezintă furajul de bază în creșterea animalelor; el constituie totodată o materie primă importantă în industria de amidon, glucoză, spirt etc.

Dezvoltarea diferitelor ramuri are loc printr-o îmbinare rațională a acestora, în cadrul fiecărei zone și unități de producție, în funcție de cele mai favorabile condiții economice și pedo-climatiche. Astfel, dezvoltarea viticulturii din regiunea Iași s-a inscris ca un obiectiv central în cadrul dezvoltării de ansamblu a agriculturii regiunii Iași; dat fiind condițiile pedoclimatice și economice deosebit de favorabile (soluri argilo-nisipoase pe roci calcaroase). În felul acesta, se pot cultiva cele mai variate soiuri de struguri, dintre care cele mai cunoscute sunt: grasa de Cotnari, feteasca, Muscat Ottonel, tâmioasă, Riesling și altele.

TABLOUL V

3. Dinamica suprafețelor viilor pe rod (alteote și indigene) a producției totale și medie 1955—1963

	(1955 = 100,0)	
	A n i i	
	1960	1963
Suprafața viilor pe rod (ha)	117,9	145,8
Producția totală (t)	123,3	175,4
Producția medie (chintale)	104,6	120,3

Printre cele mai cunoscute centre viticole, al căror renume a depășit nu numai regiunea Iași, ci și granițele țării, sunt bazinile viticole de la Cotnari, Huși și Iași. Suprafața ocupată cu vii și cu pepiniere viticole a ajuns la cca. 30.000 ha, aproape de 2 ori mai mare decât în anul 1955. Iar pe baza planului de microzonare a pomiviticulturii urmează ca pînă la sfîrșitul anului 1965 35% din suprafața ocupată cu vii să fie plantată cu soiuri superioare. Aceeași preocupare există pentru extinderea pomiculturii, plantindu-se numai în perioada 1961—1964, peste 11.000 ha. Regiunea Iași va deveni în scurt timp o puternică bază pomi-viticolă.

O deosebită atenție s-a acordat fondului funciar, pământul fiind principalul mijloc de producție în agricultură. În ultimii ani au fost redate agriculturii peste 4.000 ha teren. S-au executat amenajări anti-erozionale, în plantații de vii și pomi pe o suprafață de peste 12.000 ha; s-au organizat totodată și alte acțiuni de combatere a eroziunii solului; terasări, benzi inierbate și culturi în fișii, arături pe curba de nivel, etc.

Zootehnia se afirmează tot mai mult și în regiunea noastră ca o ramură în plină dezvoltare.

Ramura creșterii animalelor are un rol important în procesul de dezvoltare intensivă, complexă și multilaterală a agriculturii, în crearea unui volum mare de produse alimentare și materii prime pentru industria ușoară. Această ramură asigură valorificarea superioară a unei părți din produsele vegetale, contribuie la folosirea mai uniformă și mai completă a brațelor de muncă și la obținerea de venituri ridicate și permanente. Creșterea animalelor are condiții favorabile de dezvoltare în regiunea Iași, datorită suprafețelor întinse de pășuni și finături naturale și alte plante de nutreț care formează o bază furajeră certă.

Acele acțiuni întreprinse și în cadrul agriculturii regiunii Iași, pentru dezvoltarea creșterii animalelor, au avut ca prim efect creșterea rapidă a numărului de animale la majoritatea speciilor cu excepția cabalinelor, al căror număr a scăzut paralel cu extinderea mecanizării agriculturii.

TABLOU I. VI

4. Dinamica numărului de animale pe total regiune 1938—1963
(1938 = 100,0)

	Anii	
	1960	1963
Bovine	134,7	146,2
Cabaline	83,4	53,5
Porcine	208,8	274,9
Ovine	146,6	153,7
Colonii albine	114,7	163,5

La sfîrșitul semestrului 1 al anului 1964, cooperativele agricole de producție detinăreau peste 128.000 taurine, din care 41.762 vaci, 78.209 porcini și 358.167 ovine.

Un ritm de creștere mai rapid a efectivului de porcine de 274,9%, față de anul 1938, a efectivului de ovine de 153,7%, față de aceeași perioadă, se datorează îndeosebi grijii cu care gospodăriile agricole de stat și cooperativele agricole de producție au acordat-o asigurării bazei furajere și a construcțiilor productive pentru aceste specii de

animale. Față de anul 1938, efectivul total de bovine a crescut în 1963 cu 83.280 capete, efectivul de porcine cu 120.834 capete, iar efectivul de ovine cu 252.290 capete.

În același timp a avut loc o creștere continuă a producției agricole animale.

TABLOUL VII

5. Creșterea producției agricole animale 1955—1963

(1955 = 100,0)

Anii

	1960	1963
Total regiune: — carne	147,7	174,9
— lapte	115,6	131,6
din care de vacă	132,0	160,4
— din care gospod. agricole de stat:		
— carne	257,2	866,0
— lapte	457,9	1263,2
— din care de vacă	405,3	1200,0

Din datele tabloului de mai sus rezultă în mod evident faptul că în gospodăriile agricole de stat a avut loc o creștere într-un ritm mai accentuat a producției animale cu de 8—12 ori mai mult față de total regiune. Acest lucru subliniază pe deplin în același timp contribuția mereu crescăndă a gospodăriilor agricole de stat la formarea fondului central de produse agricole al statului. Aceeași atenție pentru dezvoltarea creșterii animalelor acordă și cooperativele agricole de producție. Acestea au luat toate măsurile pentru a-și asigura un șeptel de rasă, pe care să-l măreasce an de an din prăsilă proprie. Gospodăriile agricole de stat au livrat, de asemenea, mari cantități de sămânță de porumb dublu hibrid, semințe de soi și material săditor etc. Încheierea cooperativizării agriculturii pune ca principală sarcină unităților agricole sociale sporirea și pe mai departe a producției agricole, pe baza dezvoltării și consolidării economico-organizatorice a acestora. Dezvoltarea și consolidarea economico-organizatorică a unităților agricole sociale reprezintă o premisă hotăritoare a reproducției socialești lărgite în agricultură.

Atenția principală este îndreptată spre întărirea economico-organizatorică a cooperativelor agricole de producție și spre dezvoltarea și consolidarea proprietății obștești. Dinamica numărului de cooperative agricole de producție în perioada 1950—1963 a fost determinată de diferitele etape ale procesului de cooperativizare a agriculturii regiunii Iași. Iar, în ultimul timp (1962—1963) a avut loc un pro-

ces continuu de comasare a micilor cooperative în cooperative agricole mai mari, cu un volum optim de producție care să asigure și pe această cale o eficiență economică ridicată, atât în ramurile de producție vegetală, cât și animală.

Într-un singur an și anume în anul 1963, averea obștească a cooperativelor agricole de producție din regiunea Iași a crescut cu peste 107 milioane lei. Raportat la suta de hectare, fondul de bază a crescut de la 56.000 lei în anul 1960 la 87.000 lei în anul 1964.

Consolidarea economico-organizatorică a întreprinderilor agricole socialiste constituie un proces complex, care cuprinde concentrarea și profilarea producției, promovarea progresului tehnic, folosirea judecătoarească a bazei tehnico-materiale, ridicarea fertilității solului și utilizarea lui rațională, organizarea și planificarea științifică a producției, creșterea cointeresării materiale a lucrătorilor și a țărănimii cooperatiste în sporirea producției agricole.

Așa cum arăta Gheorghe Gheorghiu-Dej în expunerea făcută la adunarea activului de partid din regiunea Iași, agricultura va păstra și în viitor rolul precumpărător în profilul economic și în structura producției globale a regiunii Iași.

În cei 20 de ani care au trecut de la 23 August 1944, oamenii muncii din agricultura regiunii Iași, sub conducerea Partidului Comunist Român, au obținut succese remarcabile.

Ceea ce caracterizează economia socialistă este dezvoltarea armonioasă și în ritm rapid a forțelor de producție în scopul creșterii continue a nivelului de trai al oamenilor. Această cerință fundamentală a dezvoltării socialismului a constituit esența politicii partidului nostru în toate etapele făuririi noii orânduiriri. Ca parte componentă a complexului economic național, regiunea noastră cunoaște, ca și întreaga țară, un avint continuu al economiei și pe această bază, creșterea conținuă a nivelului de trai al populației. Politica de industrializare socialistă și dezvoltarea intensivă și multilaterală a agriculturii au determinat folosirea mai rațională și mai productivă a forțelor de muncă existente în regiune. Dezvoltarea industriei pe baza unui ritm superior a creat condițiile atragerii unui număr sporit de populație din agricultură, a schimbat structura populației pe linia creșterii numărului de muncitori industriali. Astfel, numai în perioada 1956—1963 numărul de muncitori industriali a crescut cu 46,4%. Peste o treime din numărul de muncitori ai regiunii sunt cuprinsi în industria socialistă, iar proporția salariatilor industriali (la 1 000 locuitori) a crescut de la 26 în 1956 la 32 în 1963, cu toate că în această perioadă regiunea Iași a avut un ritm de creștere a populației peste media pe țară.

Ocuparea într-o măsură crescindă a populației regiunii în activități industriale, o dată cu creșterea și dezvoltarea noilor obiective industriale înzestrăte cu tehnică modernă, creșterea rapidă pe această bază a productivității muncii, a determinat ridicarea nivelului de cunoștințe profesionale și de cultură generală necesitată de creșterea

corespunzătoare a calificării și sporirea salariilor lucrătorilor din industrie, ceea ce a influențat favorabil asupra nivelului de trai material și cultural.

Aceasta a dus la creșterea cotei de venit național creat în regiunea Iași. Creșterea venitului național a dus la creșterea veniturilor nominale ale populației. Creșterea treptată și continuă a salariilor, reducerea impozitelor, mărirea pensiilor, alocațiilor de stat pentru copii, ca și sporirea veniturilor țăranilor cooperatori, toate acestea dovedesc din plin că omul muncii se poate bucura de toate bunurile al căror creator este.

În anii 1957-1959, volumul salariilor incasate de populația regiunii Iași a sporit cu 14,1%, cel al pensiilor cu 37%. Îar în anul 1963 față de 1956 salariile au crescut cu 228%. În același timp cresc și veniturile țăranilor colectiviști. Edificator în acest sens este faptul că numai în anii 1962-1963, din vinzarea produselor către stat cooperativele agricole de producție din regiune au incasat 400 milioane lei.

Sporirea veniturilor nominale a constituit un factor principal al creșterii veniturilor reale ale oamenilor muncii. Subliniem însă că în această direcție a acționat din plin și un alt factor principal — politica partidului și guvernului de reducere continuă a prețurilor la mărfurile realizate către populație. Ca urmare, volumul mărfurilor și al serviciilor realizate de populație a cunoscut un ritm continuu de creștere. Aceasta se reflectă în primul rînd în dezvoltarea circulației mărfurilor.

TABLOUL VIII

**Dezvoltarea circulației mărfurilor în regiunea Iași (comerț socialist)
în perioada 1950-1963**

	1950		1959		1963		1963/1950
	mil. lei	%	mil. lei	%	mil. lei	%	
Comerț socialist	439	100	1359	100	2283	100	520,0
— mărfuri alimentare (inclusiv alimentația publică)	147	33	575	42	968	42,4	658,5
— mărfuri nealimentare	292	67	783	58	1315	57,6	450,3

S-a îmbunătățit totodată și structura circulației mărfurilor în regiune, ponderea marfurilor de calitate superioară fiind în creștere atât la produsele alimentare, cât și la cele industriale. Totodată, a avut loc și procesul de îmbunătățire a deservirii populației prin dezvoltarea rețelei comerțului socialist din regiune. În anii 1955-1959, numărul unităților comerțului cu amănuntul a crescut de la 1 984 la 2 317, iar în anul 1963 a crescut cu 129% față de 1955. S-a îmbunătățit amplasarea și profilarea unităților comerțului socialist în vederea satisfa-

cerii cel mai operative a nevoilor populației și reducerea cheltuielilor de circulație.

Îmbunătățirea condițiilor de viață ale oamenilor municii sunt direct oglindite în sporirea consumului de produse industriale și alimentare, reflectată în volumul vinzărilor cu amănuntul pe cap de locuitor.

TABLOUL IX

Dinamica volumului vinzărilor cu amănuntul pe cap de locuitor în regiunea Iași
în perioada 1950—1963

Structura vinzărilor cu amănuntul	Valoarea vinzărilor cu amănuntul			
	1950	1959	1963	1963/1959 %
Total mărfuri	529	1344,4	2169,3	410,1
— mărfuri alimentare (inclusiv alimentația publică)	177,2	569,3	919,8	519,1
— mărfuri alimentare	351,8	775,1	1249,6	355,2

Dacă ținem seama de reducerile de preturi care au avut loc atât la mărfurile alimentare, cit și la cele nealimentare, rezultă că sporirea volumului fizic al vinzărilor cu amănuntul pe cap de locuitor a fost mult mai mare decât cea oglindită în cifrele de mai sus.

Unul din indicatorii importanți ai nivelului de trai al populației îl constituie condițiile de locuit. Este cunoscut ca sub acest aspect orașul și regiunea Iași au moștenit o situație foarte grea de la vechiul regim. În anii puterii populare orașul Iași cunoaște transformări structurale și din acest punct de vedere, iar aceste transformări duc an de an la îmbunătățirea substanțială a condițiilor de viață ale oamenilor. Numai în anii 1960—1963 au fost date în folosință în orașul Iași 6 900 de apartamente, iar în 1964 au fost construite peste 2 400 de apartamente.

TABLOUL X

Fondurile de investiții realizate în domeniul social-cultural în r. reg. Iași
în anii 1956—1963 (milioane lei)

Domeniul de activ.	Anii							
	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Total investiții social culturale din care:	98,4	67,7	53,4	76,2	95,0	77,0	83,0	96,0
— Învățămînt și cultură	24,9	21,3	25,0	27,0	57,0	55,0	53,7	75
— Ocrotirea sănătății	14,1	4,9	4,8	7,8	22,0	16,0	16,8	15
— Locuințe	56,8	40,5	21,4	39,7	64,1	80,7	94,9	137,7

Realizările obținute în dezvoltarea economică au determinat și îmbunătățirea continuă a situației social-culturale a regiunii, oglindită în dezvoltarea invățământului, artei, științei, culturii și ocrotirii sănătății. Volumul investițiilor social-culturale din regiunea Iași a atins an de an cifre însemnate. Aceasta a permis o puternică dezvoltare a bazei materiale a invățământului de toate gradele, ceea ce a dus la creșterea rețelei scolare, a numărului elevilor și studentilor, precum și la creșterea numărului cadrelor didactice.

Dezvoltarea în ritm mereu crescînd a tuturor ramurilor economiei regiunii Iași, dezvoltarea ei cultural-socială, confirmă pe deplin aprecierea făcută de Gh. Gheorghiu-Dej la a 20-a aniversare a eliberării patriei de sub jugul fascist, că: „Imagina României de astăzi, liberă și prospere stă mărturie că Partidul Muncitoresc Român a binemeritat încrederea poporului, a răspuns cu cinste nădejdilor sale”.

BIBLIOGRAFIE

1. Gh. Gheorghiu-Dej - *Directivele Congresului al III-lea al P.M.R.*, Ed. politică, 1960.
2. Gh. Gheorghiu-Dej -- *Expunerea în fața activului de partid din orașul și regiunea Iași*. Scînteia, 24 sept. 1964.
3. Buletinul Institutului Politehnic din Iași, serie nouă, Fasc. 1-2, 1961.
4. Studii și cercetări științifice, Istorie, anul XI, fasc. 1, 1960.
5. Anuarul statistic al R.P.R., 1964.
6. Anuarul statistic al regiunii Iași, 1960.
7. *Economia României 1944-1964*, Ed. Academiei R.P.R., 1964.
9. Probleme economice, Ed. Acad. și Societății economistilor din R.P.R., 1963, 1964.

РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ЯССКОЙ ОБЛАСТИ В ГОДЫ НАРОДНОЙ ВЛАСТИ

Краткое содержание

Рациональное гармоничное развитие народного хозяйства предполагает установление определенных соотношений между различными отраслями материального производства, между производительной и непроизводительной сферами, а также установление определенных темпов и соотношений в развитии областей страны.

В нашей работе представлена такая необходимость развития социалистической экономики, как составная часть программы РРП построения и завершения социализма в нашей стране и анализированы на основе богатого документального материала экономические и общественно-культурные достижения Ясской области в годы народной власти.

LE DÉVELOPPEMENT ÉCONOMIQUE DE LA RÉGION DE JASSY PENDANT LES ANNÉES DU POUVOIR POPULAIRE

Résumé

Le développement rationnel, harmonieux de l'économie nationale suppose l'établissement de certaines proportions non seulement entre les différentes branches de la production matérielle, entre la sphère improductive, mais aussi certains rythmes et proportions dans le développement des régions du pays. En présentant cette nécessité du développement de l'économie socialiste comme partie intégrante du programme du P.C.R. d'édification et de parachèvement de l'édification socialiste dans notre pays, le travail, basé sur un riche matériel documentaire, analyse les réalisations obtenues dans le développement économique et social-culturel de la région de Jassy pendant les années du pouvoir populaire (1944—1964).

ROLUL INVESTIȚIILOR ÎN DEZVOLTAREA INDUSTRIALĂ A REGIUNILOR DIN MOLDOVA ÎN ANII CONSTRUCȚIEI SOCIALISTE

DE

IOAN BURDUJA

*Comunicare prezentată la sesiunea științifică a cadrelor didactice
din 30 oct.- 1 noiembrie 1964*

În anii construcției socialiste, în țara noastră, ca urmare a politicii înțelepte a Partidului Comunist Român, s-au înfăptuit transformări adânci, revoluționare, în toate domeniile vieții economice, sociale și culturale.

În realizarea acestui proces revoluționar, de adânci prefaceri, una din piloșurile principale, folosite de către partidul și statul nostru socialist, a fost politica de investiții.

Pe baza cerințelor legii economice fundamentale a socialismului privind satisfacerea cit mai deplină a nevoilor materiale și culturale mereu crescînd ale întregii societăți, cit și a legii dezvoltării planice proporționale a economiei naționale, partidul și statul nostru au stabilit și stabilesc în mod științific, de la o perioadă la alta, volumul investițiilor, proporțiile și structura acestora, în funcție de posibilitățile și necesitățile dezvoltării unitare a economiei naționale, a ramurilor producției materiale etc. cit și a repartiției teritoriale a forțelor de producție.

S-a asigurat astfel avântul economic și cultural al tuturor regiunilor din țară, îndeosebi al celor mai puțin dezvoltate din punct de vedere economic în trecut, reconstrucția socialistă a acestora.

În acest scop, prin planul economic de stat s-a orientat în fiecare etapă de dezvoltare a patriei noastre, investiții necesare, atât pe ramuri ale economiei, cit și în profil teritorial, ținînd seama de necesitățile generale ale statului, de condițiile concrete economice și culturale din fiecare regiune, la nivelul existent al acestora.

Prin politica de investiții s-a creat astfel posibilitatea atragerii în circuitul economiei naționale a tuturor resurselor naturale ale țării,

vălorificarea lor superioară, creșterea numerică a forței de muncă, în primul rind a muncitorilor din sfera producției materiale, creșterea producției și a productivității muncii, a sporit mereu aportul fiecărei regiuni la producția întregii economii naționale, la avuția națională a țării.

Un exemplu graitor din care rezultă felul în care orientarea justă a investițiilor în economia națională a contribuit la dezvoltarea tuturor regiunilor, corespunzător profilului economic al fiecăreia, îndeosebi al celor slab dezvoltate din punct de vedere economic în trecut, îl constituie regiunile din Moldova. Aceste regiuni au cunoșcut, în anii construcției socialiste, o dezvoltare complexă, multilaterală, cuprinzând principalele ramuri industriale, îndeosebi industria grea; aici au fost puse în exploatare noi zăcăminte petroliere, s-a creat una din cele mai puternice baze de producție de energie electrică din țară. De asemenea, s-a dezvoltat mult industria construcțiilor de mașini și prelucrarea metalelor, a luat mare avint industria chimică, cum și celelalte ramuri ale industriei grele și ușoare care au adus un aport deosebit la dezvoltarea economiei naționale.

Aceste mari prefaceri ies și mai mult în evidență dacă se ține seama că România burghezo-moșierească, deși dispunea de bogate resurse naturale, era o țară slab dezvoltată din punct de vedere economic, cu o repartiție inegală a forțelor de producție — industria concentrată în cîteva centre din țară — ceea ce făcea ca la nivelul economic al diteritoriilor regiuni să existe mari disproporții.

Unele regiuni din țară, printre care se numără și regiunile din Moldova erau socotite „zone de investiții nerentabile” în care nu existau decât mici ateliere meșteșugărești și o industrie slab dezvoltată, în stare rudimentară. Astfel, în regiunile din Moldova existau în 1941 un număr de 12 378 ateliere meșteșugărești și 5 585 întreprinderi industriale mici, cărora le revinea în medie cîte 6,5 persoane ocupate. Cea mai mare parte din acestea, peste 90 la sută, erau întreprinderi alimentare¹.

Insuficienta dezvoltare a industriei din această parte a țării se oglindea și în faptul că întreprinderile respective nu contribuiau decât cu 1,3 la sută la veniturile industriei mari din țară, comparativ cu veniturile întreprinderilor mici care asigurau 11,6 la sută din veniturile respective².

Întințarea unor asemenea ateliere și unități, în mare parte meșteșugărești, nu necesitau nici investiții mari, ceea ce făcea ca regiunile din Moldova să fie plasate printre regiunile agrare din țară, înapoiate din punct de vedere economic, bazate aproape în întregime pe producția agricolă, în care predomină muncă manuală, iștovitoare, exploatață fără milă.

¹ Comunicări statistice, nr. 16 din 15 Ian. 1947, p. 6.

² Encyclopædia României, vol. I, p. 898.

Tinând seama de aceste considerente, în anii puterii populare, în procesul redresării economice a țării, a dezvoltării pe linie mereu ascendentă și în ritm rapid a întregii economii naționale, lichidarea înapoierii economice a regiunilor slab dezvoltate, din punct de vedere economic, în trecut, a constituit una din problemele de cea mai mare importanță care s-au aflat mereu în centrul atenției partidului nostru.

Astfel, începând cu Conferința Națională a P.C.R., din 1945, cind s-a trăsat linia generală a dezvoltării economiei noastre naționale și a industrializării prin „îndrumarea politicii de credit spre investiții cu caracter productiv”³ și folosirea ratională a bogățiilor naturale ale țării, problema lichidării înapoierii economice a regiunilor în trecut slab dezvoltate a fost înscrisă ca una din sarcinile de bază în programul partidului și subordonată continuu politicii de investiții.

O dată cu naționalizarea principalelor mijloace de producție, creația proprietății socialești de stat și organizarea planificată a economiei naționale au apărut și premisele fundamentale materiale și financiare, pentru lichidarea treptată a răminerii în urma a regiunilor slab dezvoltate în trecut.

Astfel, prin planurile economice de stat, partidul și guvernul au prevăzut și înorumat de la o perioadă la altă un volum sporit de investiții în aceste regiuni. De pildă, una din sarcinile principale ale primului plan cincinat se referă la „ridicarea și dezvoltarea regiunilor rămase în urmă din punct de vedere economic și folosirea rațională a bogățiilor naturale și construirea de noi întreprinderi industriale”⁴ prevăzindu-se și alocindu-se în acest scop și volumul de investiții necesar.

De exemplu, pentru ridicarea economică și social-culturală a regiunilor din Moldova au fost alocate 1156,5 milioane lei, ceea ce reprezinta 20 la sută din volumul total al investițiilor din economia națională. Din aceste fonduri de investiții ceea mai mare parte a fost îndrumată pentru construirea unora din cele mai importante obiective industriale date în folosință în regiunile din Moldova în perioada respectivă ca: termocentralele de la Borzesti și Comănești, Rafinăria de petrol de la Dărămănești, Fabrica de ciment de la Bicaz, Uzinele textile „Moldova” – Botoșani, Filatura de în și cînepe de la Fălticeni etc.

Directivele Congresului al II-lea ale partidului, privind dezvoltarea economiei naționale pe anii 1956–1960, au subliniat de asemenea că „lucrările de investiții vor continua să imbunătățească repartizarea forțelor de producție pe teritoriul Republicii Populare Române în scopul dezvoltării complexe a tuturor regiunilor economice ale țării”⁵, în care s-au prevăzut și repartizat și fondurile de investiții necesare acestor lucrări. De pildă, pentru regiunile din Moldova volumul de investiții a sporit la 1.315,5 milioane de lei, ceea ce reprezintă cu 14 la sută mai mult față de perioada anterioară și 20,7 la sută din volumul total al investițiilor din economia națională.

³ Gh. Gheorghiu-Dej, *Art. și cuv.*, Edit. P.M.R., Buc., 1951, p. 51.

⁴ «Călăuză econ. și fin.», nr. 1 din 5 dec. 1950 — 1 febr. 1951 Pl. p. 3.

⁵ *Congresul al III-lea al P.M.R.*, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 87.

Din aceste fonduri s-a alocat iarăși cea mai mare parte pentru construirea unora din cele mai mari obiective industriale din țară care au fost date în folosință în acea perioadă în regiunile din Moldova ca: Laminorul de țevi de la Roman, Fabrica de fire și fibre sintetice de la Săvînești, Rafinăria de petrol de la Onești, Hidrocentrala „V. I. Lenin” de la Bicaz, Fabrica de antibiotice de la Iași, Combinatul de industrializarea cărnii de la Bacău etc.

Directivele planului de dezvoltare a economiei naționale pe perioada 1960—1965, și ale programului economic de perspectivă, subliniază din nou preocuparea și grijă partidului pentru ridicarea continuă a regiunilor mai puțin dezvoltate din punct de vedere economic în trecut. Astfel, în raportul prezentat la Congresul al III-lea al P.M.R., de Gheorghe Gheorghiu-Dej, se arată că „îmbunătățirea în continuare a repartizării teritoriale a forțelor de producție, creșterea potențialului economic al regiunilor, raioanelor și orașelor mai puțin dezvoltate”⁶ constituie una din sarcinile de bază ale planului de 6 ani.

Până în 1963, s-au alocat în economia națională fonduri în valoare de 125.847 mil. lei, reprezentind cu 98 la sută mai mult decât în perioada 1956—1960.

Din acest volum de investiții s-au alocat în regiunile din Moldova 36.887 mil. lei, adică de 28 ori mai multe investiții decât în perioada 1956—1960, ceea ce reprezintă 21,3 la sută din volumul total al investițiilor din economia națională.

S-a creat astfel posibilitatea să se construiască în continuare unele din cele mai mari și moderne construcții industriale, prevăzute în planul sesenal și date în folosință până în prezent în aceste regiuni, ca: marele Combinat chimic de la Borzești, Fabrica de îngrășăminte azotooase de la Roznov, Fabrica de celuloză și hîrtie din râsinoase de la Suceava, Fabrica de mobilă de la Iași, Fabrica de zahăr de la Bucecea, Fabrica de ulei de la Iași, linia de înaltă tensiune Bicaz—Fântânele de 220 kw., Hidrocentralele noi în aval de Bistrița, întreprinderea metalurgică Iași, Fabrica de prelucrare a maselor plastice Iași etc.

Pe lîngă marile obiective industriale, nou create — la care, la unele s-au dezvoltat capacitatele de producție în continuare — ca urmare a fondurilor de investiții alocate în regiunile din Moldova, ca și în celealte regiuni ale țării, au fost în mare parte reutilizate, reconstruite și modernizate, în această perioadă și unele întreprinderi existente ca: Șantierele navale de la Galați, Atelierele de reparat material rulant Nicolina Iași, Atelierele R.M.R. Pașcani, Fabrica de postav Buhuși, Fabrica de celuloză și hîrtie de la Piatra Neamț și Bacău, Fabrica „Tesaritura” — Iași, Combinatul forestier de la Vaduri etc.

Realizarea acestor mari obiective industriale, amplasate în regiunile din Moldova, a contribuit în mod esențial, pe lîngă celealte obiective amplasate în celealte regiuni ale țării, la îmbunătățirea repartizării teritoriale a forțelor de producție în întreaga economie națională.

⁶ Congresul al III-lea al P.M.R., Editura politică, 1960, p. 27.

Politica de investiții a avut aici un rol hotăritor.

Se constată deci că fondurile de investiții, alocate regiunilor considerate de burghezo-moșierimea română ca „zone de investiții nerentabile” au sporit mereu în anii puterii populare de la o perioadă la alta. De exemplu, în regiunile din Moldova volumul de investiții a ajuns în 1963 la 51.603 mil. lei, o creștere de 34,6 ori mai mare comparativ cu anul 1951.

În aceeași perioadă, în regiunile din Moldova fondurile de investiții au atins :

— în regiunea Bacău 27.735 mil. lei, ceea ce reprezintă o creștere de 23,8 ori mai mare față de perioada 1951. Numai în perioada 1960—1963 volumul de investiții repartizat în această regiune a ajuns la 10.793 mil. lei;

— în regiunea Galați la 13.498 mil. lei, o creștere de 79,8 ori mai mare față de perioada 1951, din care în perioada 1960—1963 de 8.073 mil. lei;

— în regiunea Iași la 7.127 mil. lei, reprezentând o creștere de 42,7 ori mai mare față de 1951, din care 3.962 mil. lei în perioada 1960—1963.

— în regiunea Suceava 6.243 mil. lei cu o creștere de 55,7 ori mai mare față de perioada 1951, din care 4.056 mil. lei în perioada 1960—1963.

Situații similare s-au înregistrat și în celealte regiuni ale țării slab dezvoltate din punct de vedere economic în trecut. De exemplu, în regiunea Argeș s-au alocat în perioada 1951—1963 fonduri de investiții în sumă de 12.060 mil. lei, cu o creștere de 56 ori față de 1951, în regiunea Oltenia 14.514 mil. lei, cu o creștere de 95,5 ori față de 1951, în regiunea Maramureș 6.203 mil. lei, cu o creștere de 38,7 ori față de 1951.

Acest volum masiv de investiții repartizat justifică din plin atenția de care s-au bucurat, în permanență, regiunile slab dezvoltate din punct de vedere economic din trecut din partea partidului și statului nostru socialist. Ele au contribuit în mod efectiv la întărirea legăturilor economice ale întregului complex economic național, la crearea și dezvoltarea ramurilor economice, în special ale industriei.

De exemplu, dinamica și ponderea investițiilor în industria regiunilor din Moldova sunt prezentate în tabloul I :

Datele din tabloul I explică unele situații de importanță cu totul deosebită și anume :

— Prin îndrumarea fondurilor de investiții menționate s-au pus bazele industriei în regiunile slab dezvoltate din punct de vedere economic în trecut, de exemplu, regiunea Iași, Suceava s-a dezvoltat și consolidat industria în celealte regiuni, de exemplu, regiunile Bacău, Galați. De aici caracterul obiectiv al procesului de industrializare socialistă, proces ce se destăoară treptat, legat în mod organic de dezvoltarea forțelor de producție, ceea ce asigură formarea unui profil economic propriu fiecărei regiuni.

TAB-
Ponderea investițiilor repartizate în
R E G I -

Detalii	Bacău			Galați		
	1959*)	1960—61**)	1963***)	1959	1960—61	1963
Total inv.	100	100	100	100	100	100
din care :						
industria	75,5	77,9	68,0	43,2	39,1	59,8
Grupa A	97,3	96,9	97,9	87,5	89,0	91,5
Grupa B	2,7	3,1	2,1	12,5	11,0	8,5

Sursa : *) Anuarul statistic al regiunilor Bacău, Galați, Iași, Suceava, pe 1960.

**) Anuarul statistic al R. P. R. 1963, p. 324—343.

***) Anuarul statistic al R. P. R. pe 1964, p. 366—367.

În cadrul industriei regiunilor din Moldova, investigațiile alocate au asigurat, ca și în celelalte regiuni din țară, un ritm de dezvoltare mai mare industriei grele, producătoare de mijloace de producție, comparativ cu ritmul de dezvoltare a industriei în ansamblu și a industriei bunurilor de consum în special.

Astfel, investițiile alocate grupei A au o pondere mult mai mare în toate regiunile comparativ cu investițiile alocate grupei B, cu excepția regiunii Iași în perioada 1959—1961. În regiunea Iași procesul industrializării socialiste este în plină desfășurare. Ponderea investițiilor în grupa A este în creștere de la o perioadă la alta atingind 86 la sută din totalul investițiilor repartizate în 1963, apropiindu-se astfel de media grupei A din economia națională, care a atins 87,9 la sută în perioada 1961—1963.

Această dezvoltare este urmarea măsurilor iuante de conducerea de partid și de stat de a se crea în această regiune ramuri industriale noi ca: siderurgia, construcția de utilaj chimic, industria de mase plastice etc. pentru care s-au alocat fonduri de investiții în valoare de 2—2,3 miliarde lei⁷.

În anul 1963 volumul de investiții repartizat regiunilor din Moldova a fost de 8.023 mil. lei, depășind astfel cu 41 la sută volumul total al investițiilor în economia națională pe anul 1950 care s-au cifrat la 5.663 milioane lei⁸.

Din acest volum de investiții cea mai mare parte s-a repartizat ramurilor industriale a regiunilor din Moldova care se prezintă în tabelul II.

⁷ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articolă și civilități*, 1961—1962, Edit. politică, Buc., 1962, p. 144.

⁸ Anuarul statistic al R.P.R., 1964, p. 338.

LOUUL I

industria regiunilor din Moldova (%)

UNELE

		Iași		Suceava	
1959	1960—61	1963	1959	1960—61	1963
100	100	100	100	100	100
17,0	20,9	34,2	34,9	50,9	29,0
41,3	49,0	86,0	53,6	71,4	67,8
58,7	51,0	14,6	46,4	28,6	32,2

TABLOUL II

Investițiile din ramurile industriale ale regiunilor din Moldova (%)

	Investiții reg. Moldova	Bacău	Galați	Iași	Suceava
Total	22,8	9,5	9,1	2,6	1,6
Energ. electrică și termică	14,5	10,4	0,6	2,8	0,7
Combustibil	16,8	14,7	1,3	0,1	0,7
Metalurgie feroasă	27,2	0,8	17,3	8,7	0,4
Constr. de mașini și prelucr. metal.	6,8	0,6	4,6	1,0	0,6
Chimică	45,6	19,4	23,2	2,9	0,1
Mater. constr.	14	11,5	2,2	0,1	0,2
Expl. și prelucr. lemnului	25,6	12,1	6,8	2,1	1,6
Celuloză și hirtie	29,6	2,1	23,6	—	3,9
Textile	24,7	1,2	2,0	6,5	15,0
Confecții	30,3	3,0	19,7	4,6	3,0
Alimentară	25,8	4,2	15,9	3,7	2,0

Sursa: Anuarul statistic al R. P. R. 1944 p. 365—367,
Industria României 1944—1964, Buc., 1964.

Din tabelul II rezulta cu multă claritate cîteva din criteriile de eficiență economică folosite de partid în repartizarea investițiilor în sensul că cea mai mare parte a acestora se concentrează de la o perioadă la alta în unele regiuni pentru dezvoltarea anumitor ramuri industriale. De exemplu, în 1963 din totalul investițiilor industriale în economia națională, 22,8 la sută au fost repartizate ramurilor industriale a regiunilor din Moldova. În cadrul acestor ramuri volumul cel mai mare de investiții a fost alocat industriei chimice, 45,6 la sută, metalurgiei feroase cu 27,2 la sută, industriei exploatarii și prelucrării lemnului 25,6 la sută, industriei celulozei și hîrtiei 29,6 industriei confețiilor 30,3 la sută etc.

Analizate pe regiuni se constată că volumul cel mai mare de investiții a fost repartizat în 1963 ramurilor industriale din regiunea Bacău și Galați și apoi celor din regiunile Iași și Suceava. De exemplu, din totalul investițiilor repartizate industriei chimice, ponderea cea mai mare a revenit regiunii Galați 23,2 la sută (aici sunt cuprinse și investițiile alocate obiectivelor industriale din Brăila), regiunea Bacău 19,4 la sută, pentru combinatele chimice de la Borzești și cel de îngrășămînt azotoase de la Roznov, în regiunea Iași 2,9 la sută, pentru fabrica de mase plastice.

Din investițiile repartizate industriei metalurgiei feroase s-au alocat regiunii Galați 17,3 la sută, pentru combinatul siderurgic în construcție și regiunii Iași pentru construcția uzinei metalurgice, intrată în funcționare.

De asemenea, investițiile repartizate industriei confețiilor au revenit regiunii Galați 19,7 la sută, pentru construcția fabricii de confeții de la Focșani și regiunii Iași 4,6 la sută pentru fabrica de confeții Iași. În celelalte regiuni s-a repartizat un volum de investiții egal.

De aici rezulta că volumul cel mai mare de investiții s-a concentrat în 1963 în regiunile Bacău și Galați. În anii următori, volumul investițiilor va fi concentrat mai mult în alte regiuni cum și în alte ramuri ale economiei naționale contribuind astfel la dezvoltarea echilibrată și armonioasă a tuturor ramurilor economice și a regiunilor țării.

Prin politica de investiții s-au creat asemenea condiții tehnico-economice încît întreprinderile industriale din Moldova au produs în anul 1961 mai mult decât într-oaga producție a țării în 1948⁹.

În anul 1962 producția industrială din Moldova a fost de 6 ori mai mare decât în 1938¹⁰.

Că urmare a înfăptuirii politicii de investiții producția industrială a regiunilor din Moldova a crescut în perioada 1950—1963 într-un ritm mediu anual mai ridicat decât pe economia națională așa cum rezultă din tantoul tui.

⁹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Atticole și cuvintari*, 1961, Edit. politica, Buc., 1962, p. 454.

¹⁰ Revista de statistică nr. 8/1963, p. 14.

TABLOUL III

Dinamica și ritmul mediu anual al producției globale industriale a regiunilor din Moldova (%)

Explicații	Producția globală 1950 = 100				Ritmul mediu anual de creștere 1960—1963
	1955	1959	1960	1963	
Total R. P. R.	215,0	316,0	369,0	549,0	14,0
Total ind. reg. Moldova*)	211,7	327,0	378,0	578,0	14,4
Reg. Bacău	219,0	338,0	398,0	623,0	15,1
Reg. Galați	200,0	308,0	365,0	530,0	13,7
Reg. Iași	255,0	429,0	487,0	895,0	18,4
Reg. Suceava	188,0	243,0	260,0	366,0	10,5

Sursa: Anuarul statistic al R. P. R., 1964, p. 162.

*) Datele prelucrate de D. C. S. 1964.

Din tabloul III, se constată că producția globală industrială a regiunilor din Moldova a crescut în mod similar de la o perioadă la alta, fiind în 1963 de aproape 6 ori mai mare decât în 1950, depășind astfel producția globală industrială pe economia națională care a fost de 5,5 ori față de aceeași perioadă. Ritmul mediu anual de creștere a producției globale industriale a fost în această perioadă pentru regiunile din Moldova de 14,4 la sută față de 14 la sută pe economia națională.

În cadrul regiunilor din Moldova, în aceeași perioadă se observă că producția globală a crescut:

— În regiunea Bacău de peste 6 ori față de 1950, cu un ritm mediu anual de 15,1 la sută;

— În regiunea Galati de peste 5 ori cu un ritm mediu anual de 13,7 la sută;

— În regiunea Iași aproape de 9 ori cu un ritm mediu anual de 18,4 la sută;

— În regiunea Suceava de aproape 4 ori, cu un ritm mediu anual de 10,5 la sută.

Dinamica și ritmul mediu anual de creștere a producției globale industriale a regiunilor din Moldova este asemănător cu a altor regiuni din țară, slab dezvoltate din punct de vedere economic în trecut, de exemplu, regiunea Argeș, dinamica producției globale industriale a atins în 1963 o creștere de 6,2 ori față de 1950 și un ritm mediu anual de 15,1 la sută, în regiunea Oltenia de 6,8 ori și un ritm mediu anual de creștere de 15,9 la sută, iar în regiunea Dobrogea de 6,9 ori cu un ritm mediu anual de creștere de 16 la sută.

În același timp, dinamica și ritmul mediu anual de creștere a producției globale în aceste regiuni este superior față de producția globală a unor regiuni relativ dezvoltate industriale în trecut. De exemplu în regiunea Banat dinamica producției globale este de 4 ori mai mare în 1963 față de 1950, ca un ritm mediu anual de creștere de 12 la sută.

Acest lucru confirmă faptul că dezvoltarea în ritm rapid a producției industriale a regiunilor slab dezvoltate în trecut, progresele înregistrate în amplasarea rațională a obiectivelor industriale, crearea unor puternice centre industriale în plină dezvoltare, necunoscute în trecut sunt urmare politicii de investiții infăptuită de partid. Aceeași concluzie rezultă și din analiza dinamicii greutății specifice a producției globale industriale a regiunilor din Moldova în producția globală industrială a țării care crește de la 14,4 la sută în 1955 la 15,3 la sută în 1963¹¹.

Din folosirea eficientă a investițiilor în regiunile din Moldova se constată nu numai o creștere considerabilă a producției globale industriale, ci și schimbări esențiale care s-au produs în structura producției globale a ramurilor industriale față de totalul producției globale a economiei naționale, așa cum apare în tabloul V.

Din lectura acestor date rezultă:

— producția globală a ramurilor industriale a regiunilor din Moldova a crescut în totalul producției globale industriale a economiei naționale de la 14,7 la sută în 1950 la 15,3 la sută în 1963.

În această perioadă — 1950—1963 — structura producției globale industriale s-a modificat substanțial ca urmare a investițiilor alocate prin crearea unor noi ramuri industriale și reorganizarea, reprofilarea și dezvoltarea celor existente. Astfel a sporit considerabil producția de energie electrică și termică de la 6,4 la sută în 1950 la 23,8 la sută în 1963, în producția globală a ramurii respective pe economia națională, producția de combustibil a crescut de la 3,1 în 1950 la 8,9 la sută în 1963, metalurgia feroasă de la 17,5 la sută la 23,7 la sută, industria chimică de la 3,2 la sută la 19,2 la sută, materiale de construcții de la 5,6 la sută la 16,6 la sută, etc.

De asemenea, se observă o mai rațională repartizare a ramurilor industriale în funcție de condițiile naturale și economice ale acestora și folosirea lor mai eficientă. Astfel, în 1950 greutatea specifică a producției de energie electrică și termică o avea regiunea Galați, în 1963 aceasta revine regiunii Bacău, unde s-a creat și una din cele mai dezvoltate baze energetice din țară, ceea ce a făcut ca și producția de energie electrică să crească cu 21,4 la sută în producția de energie electrică a țării.

De asemenea, metalurgia feroasă era dezvoltată mai mult în 1950 în regiunea Galați. În această perioadă ramura metalurgiei feroase nu exista în regiunea Bacău și regiunea Iași. În anul 1963 greutatea specifică cea mai mare a producției acestei ramuri apare în regiunea Bacău cu 12,9 la sută precum și în regiunea Iași.

¹¹ Anuarul statistic al R.P.R., 1964, p. 168

TABLOUL IV

Structura producției globale a regiunilor din Moldova pe ramuri industriale față de total R. S. R. (%)

Ramuri indus.	Perioada	Reg. Mold.	Bacău	Galați	Iași	Suceava
Total	1950	14,7	5,4	4,4	1,9	3,0
	1963	15,3	6,1	4,3	2,9	2,0
Energ. electr. și termică	1950	6,4	1,1	3,1	1,6	0,6
	1963	23,8	21,4	1,6	0,5	0,3
Combustibil	1950	3,1	3,1	—	—	—
	1963	8,9	8,8	0,1	—	—
Metaturg. feroasă incl. extractivă	1950	17,5	—	16,9	—	0,6
	1963	23,7	12,9	10,3	0,1	0,4
Constr. de mașini și prel. metal.	1950	9,2	1,1	6,0	2,1	0,1
	1963	9,2	1,3	4,4	3,2	0,3
Chimică	1950	3,2	0,5	2,2	0,4	0,1
	1963	19,2	11,1	0,6	7,8	0,1
Mat. de constr.	1950	5,6	0,4	3,2	1,8	0,2
	1963	16,6	11,4	3,5	0,5	1,2
Expl. și prel. lemnului	1950	39,5	18,2	2,4	0,6	18,3
	1963	25,8	9,5	4,5	2,3	9,5
Celuloză și hîrtie (incl. expl. stufului)	1950	45,5	44,7	—	—	0,8
	1963	45,5	23,7	8,5	—	13,5
Textile	1950	13,6	6,6	3,0	3,5	0,5
	1963	13,0	5,4	2,3	3,2	2,1
Confecții	1950	11,9	3,5	1,5	3,8	3,1
	1963	14,4	3,2	4,3	4,6	2,4
Alimentară	1950	18,7	5,2	6,6	3,2	3,7
	1963	21,1	4,2	8,6	4,2	4,1

Sursa: — Anuarul statistic al R. P. R. 1963, p. 154—156; 1964, p. 170—171
 — Dezvoltarea economică a României Buc. 1944—1964; p. 402—462;
 513—559.
 — Industria României 1944—1964 Buc. 1964; p. 254; 332; 352; 600;
 704; 734:
 — Viața economică, 1964, nr. = 18; 22; 32; 44; 51:

Schimbări importante au avut loc și în ramura industriei construcționale de mașini și prelucrarea metalelor, în sensul dezvoltării acestei ramuri atât în regiunea Bacău, dar mai ales în regiunea Galați cu 4,4 la sută și regiunea Iași cu 3,2 la sută cît și în regiunea Suceava.

Industria chimică a cunoscut de asemenea un mare avînt atât în regiunea Bacău cu 11,1 la sută, care dispune de o importantă bază de

materii prime și de condiții economice avantajoase, cît și în regiunea Iași cu 7,8 la sută unde era aproape inexistentă în trecut. Această ramură s-a dezvoltat și în celelalte regiuni.

La fel o repartizare mult mai ratională se observă și în industria celulozei și hârtiei, care în 1950 exista numai în regiunea Bacău. În 1963 această ramură se dezvoltă în mod deosebit în regiunea Suceava cu 13,5 la sută și regiunea Galați cu 8,5 la sută.

În sfîrșit, tot atât de concluzionată apare dinamica și ritmul mediu anual de creștere a producției globale industriale a ramurilor industriale a regiunilor din Moldova comparativ cu producția globală a ramurilor respective pe economia națională, așa cum rezultă din tabloul V.

TABLOUL V

Dinamica și ritmul mediu anual de creștere a producției globale a ramurilor industriale a regiunilor din Moldova comparativ cu economia națională (%)

Explicații	Producția globală 1950 = 100		Ritmul mediu anual de creșt. 1951—1963	
	Ec. naț.	Reg. Moldova*)	Ec. naț.	Reg. Moldova*)
Total industr.	502	578	13,2	14,4
Energ. electr. și termică	698	27 ori	16,1	28,8
Combustibil	360	11 ori	10,4	20,4
Met. feroasă	534	738	13,8	16,6
Cons. de mașini și prel. metal.	941	11 ori	18,8	19,9
Chimie	13 ori	89 ori	22,2	23,0
Mater. constr.	671	15 ori	22,6	23,0
Expl. și prel. lemnului	388	292	11,0	8,6
Celuloză și hârtie	399	415	11,2	11,6
Textile	322	298	9,4	8,7
Confecții	327	720	9,5	16,4
Alimentară	299	356	8,8	10,3

Sursa : Anuarul statistic al R. P. R., 1964, p. 158.

*) Datele prelucrate de DCS 1964.

Datele din acest tablou oferă o imagine și mai completă asupra dezvoltării ramurilor industriale a regiunilor din Moldova în anii construcției socialiste ca urmare a fondurilor de investiții alocate. Astfel, din aceste date rezultă că ritmul mediu anual de creștere a producției glo-

bale a ramurilor industriale din Moldova este mult superior creșterii medii pe economia națională.

Dintre ramurile industriale din regiunile din Moldova numai două au cunoscut în trecut o dezvoltare industrială relativ mai mare și anume exploatarea și prelucrarea lemnului și industria textilă.

Celealte ramuri industriale fie că nu au existat, fie că erau slab dezvoltate și au cunoscut un avînt puternic în anii construcției socialiste. De exemplu, industria energiei electrice și termice, industria combustibilului, metalurgie feroasă, construcțiilor de mașini și prelucrarea metalelor și altele.

Avîntul acestor ramuri în anii construcției socialiste demonstrează din plin justițea politicii de investiții a partidului precum și existența unor resurse naturale ce nu au putut fi valorificate în trecut și care astăzi aduc un aport deosebit la dezvoltarea unitară a economiei naționale.

Concluzii

În lucrarea *Rolul investițiilor în dezvoltarea industrială a regiunilor din Moldova în anii construcției socialiste*, se subliniază de la început importanța investițiilor în dezvoltarea planică proporțională a economiei naționale privită prin prisma întregului complex economic național, cit și a fiecărei regiuni luată în parte, orientarea justă dată de partid și guvern investițiilor repartizate atât pe ramurile economiei naționale cit și pe întregul teritoriu, ținând seama în fiecare etapă, de necesitățile generale ale economiei naționale, de condițiile concrete din fiecare regiune, îndeosebi a celor slab dezvoltate economic este în trecut, de nivelul economic și social-cultural al acestora. Exemplele regiunilor din Moldova sint grăitoare în acest sens.

Ca urmare a volumului masiv de investiții repartizat de la o perioadă la alta, aceste regiuni au cunoscut în anii construcției socialiste o dezvoltare complexă și multilaterală, cuprinzind atât ramurile economiei naționale, cit și principalele ramuri industriale, îndeosebi industria grea, care au dat un aport deosebit la dezvoltarea unitară a economiei naționale.

Sub aspectul rezultatelor, el eficienței economice a investițiilor, se constată că producția globală și ritmul mediu anual de creștere a regiunilor din Moldova sunt mult superioare regiunilor relativ dezvoltate industrial în trecut cit și pe ansamblul economiei naționale.

Aceste schimbări esențiale sunt reflectate de asemenea în dinamică și ritmul mediu anual de creștere a producției globale pe ramuri industriale, cum și de greutatea specifică a acestora în producția globală industrială a țării.

РОЛЬ ВЛОЖЕНИЙ В РАЗВИТИИ МОЛДАВСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В ГОДЫ ПОСТРОЕНИЯ СОЦИАЛИЗМА

Краткое содержание

Работа подчеркивает значение вложений для планомерного развития народного хозяйства, исходя, не только с позиции развития народного хозяйства в целом но и в каждой области в отдельности.

Далее автор выявляет роль партии и правительства в правильном распределении вложений по отраслям и областям, имея в виду следующее: нужды народного хозяйства в целом, конкретные экономические условия каждой области в отдельности, уделяя больше внимание экономически слабо развитым областям и их культурному экономическому уровню. С этой точки зрения Молдова может служить примером.

В годы построения социализма, благодаря значительному объёму вложений, распределённых по этапам, Молдова развилаась многосторонне. Развитие легкой и в особенности тяжёлой промышленности способствовало в развитию народного хозяйства в целом.

Результаты показывают большое значение правильной экономической политики в Молдове, где ежегодно растет производительность индустрии, благодаря вложениям и другим существенным изменениям, произошедшим в её экономической жизни. Эти изменения отразилнее на темпах валовой продукции промышленных отраслей производства и на их удельном весе в промышленности всей нашей страны.

UNELE ASPECTE ALE PERFECTIONĂRII RELAȚIILOR
DE REPARTIȚIE ÎN COOPERATIVELE AGRICOLE DE PROducțIE

DE

CONST. NICOLICIOIU și PETRICĂ GEORGESCU

*Extras din comunicarea prezentată la sesiunea științifică a cadrelor didactice
din 30 octombrie — 1 noiembrie 1964*

Încheierea procesului de cooperativizare socialistă a agriculturii a însemnat o importantă victorie obținută de oamenii muncii din țara noastră în procesul de desăvîrșire a construcției socialiste. Terminarea cooperativizării a creat condiții deosebit de favorabile pentru întărirea economică și organizatorică a cooperativelor agricole de producție.

O trăsătură fundamentală a politicii partidului nostru constă în aceea că eforturile principale sunt concentrate permanent în direcția consolidării economice și organizatorice a cooperativelor agricole de producție, în scopul creșterii necontenite a producției agricole și a veniturilor țărănilor cooperatori. Așa cum a subliniat Gh. Gheorghiu-Dej, consolidarea economică și organizatorică a cooperativelor agricole de producție „este o sarcină care trebuie să stea permanent în centrul atenției noastre în vederea desăvîrșirii construcției socialiste la sate și creșterii neîncetate a producției globale și marfă în fiecare gospodărie”¹.

Cările de consolidare economică și organizatorică a cooperativelor agricole de producție sunt multiple, ele fiind impuse și de situația concretă a fiecărei cooperative agricole de producție în parte. Printre căile de însăptuire a consolidării economice și organizatorice a cooperativelor agricole de producție, perfectionarea retribuirii muncii în cooperativele agricole de producție ocupă un loc important.

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, Cuvântare rostită la încheierea constituirii pe jumătate a țărănilor colectivizați. Ed. pol., 1961, p. 8.

Se știe că forma de repartiție — ca element component al relațiilor de producție — joacă un rol important în dezvoltarea fortelor de producție.

Referindu-se la rolul stimulator al repartiției în socialism, Fr. Engels scria: „repartitia, în măsura în care se conduce după considerente pur economice, va fi reglementată în conformitate cu interesele producției, iar producția este stimulată cel mai mult printr-un mod de repartiție care permite tuturor membrilor societății să-și dezvolte, să-și mențină și să-și manifeste cît mai multilateral aptitudinile lor”².

Este știut că forma de înfăptuire a principiului socialist al repartiției după muncă diferă în funcție de cele două forme ale proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție. Particularitățile existente în cooperativele agricole de producție, unde proprietatea asupra mijloacelor de producție și asupra producției aparține țăranilor asociați în cooperativa agricolă respectivă, determină o formă specifică de înfăptuire a cerințelor legii repartiției după muncă. Astfel, repartiția după muncă în cooperativele agricole de producție se înfăptuiește prin folosirea zilei-muncă.

Pe lingă retribuirea după zile-muncă (ca retribuire de bază) experiența practică a arătat că retribuirea țăranilor asociați și după rezultatele obținute (ca retribuire suplimentară) sporește interesul lor în creșterea producției agricole vegetale și animale.

Retribuirea muncii în funcție de producția obținută, face ca participarea la munca în cadrul cooperativei agricole a țăranilor asociați să fie mai regulată, muncile agricole pe care ei le execută să se desfășoare în perioadele opime și la nivelul cerintelor agrotehnicii înaintate, contribuie la ridicarea calificării lor și la întărirea disciplinei socialiste a muncii. Subliniind însemnatatea retribuirii țăranilor asociați și în raport cu producția obținută, Gh. Gheorghiu-Dej arăta încă la Consfătuirea de la Constanța din aprilie 1958 că: „Un asemenea sistem de retribuire a muncii întruchipează o mai bună îmbinare a interesului obștesc cu cel individual cointeresind mai puternic pe colectiviști la sporirea producției la hektar”³.

Dată fiind importanța și actualitatea acestei căi de stimulare a producției agricole, ne propunem să prezentăm unele aspecte ale perfecționării relațiilor de repartiție în cooperativele agricole de producție, pe baza experienței unor cooperative agricole de producție din regiunea Iași.

Ca rezultat al aplicării retribuirii suplimentare în cooperativele agricole de producție din regiunea Iași, s-a îmbunătățit participarea la muncă a țăranilor asociați, a crescut calitatea lucrărilor efectuate, au sporit producțiile medii la hektar și pe animal, iar veniturile bănești obținute la 100 ha au depășit nivelul cooperativelor agricole de producție unde nu s-a aplicat retribuirea suplimentară. De pildă, în 1963,

² Fr. Engels, *Anti-Dühring*, ed. a III-a, 1955, p. 221—222.

³ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări*, 1955—1959, ed. pol., 1960, p. 393.

cooperativele agricole de producție care au aplicat retribuirea suplimentară au obținut producții medii la hecitar mai mari — în comparație ca media pe regiune — după cum urmează : cu 460 kg la porumb, cu 200 kg la floarea soarelui, cu 2 500 kg la sfeclă de zahăr.

În multe cooperative agricole de producție din regiunea Iași, ca urmare a aplicării retribuirii suplimentare, țărani asociați au primit în anul 1963 sume importante peste retribuirea de bază, ca de exemplu : la cooperativa agricolă de producție Ivesti, 106 000 lei, iar la cooperativa agricolă de producție Dragalina 235 000 lei. Pe regiune, în 1963 s-a acordat sub forma retribuirii suplimentare, peste 1 700 000 lei ceea ce reprezintă o creștere de 70%, față de anul 1962.

Creșterea producției agricole — vegetale și animale — ca urmare a aplicării retribuirii suplimentare a permis atât sporirea veniturilor bănești obținute de țărani asociați cât și a fondurilor bănești. Spre exemplu, în 1963 veniturile bănești la 100 ha obținute de cooperativele agricole de producție care au aplicat retribuirea suplimentară au fost cu 38% mai mari decit media pe regiune, iar fondul de bază la 100 ha cu 50% mai mare. Aceasta a permis ca veniturile țăranoilor asociați din aceste gospodării să fie mai mari cu 25% decit media pe regiune.

Vom aborda în continuare cîteva aspecte cu privire la :

1. forma în care se realizează retribuția suplimentară ;
2. determinarea mărimii retribuirii suplimentare.

1. Forma în care se realizează retribuția suplimentară

În practica cooperativelor agricole de producție există două forme în care se realizează retribuirea suplimentară și anume :

a) retribuirea suplimentară cu o parte din producția obținută peste plan sau peste media pe cooperativă agricolă de producție sau pe brigadă și

b) retribuirea suplimentară cu zile-muncă.

În literatura economică de specialitate s-au emis păreri pentru generalizarea, fie a primei forme, fie pentru a doua formă.

Considerăm că ar fi mai corespunzătoare cerințelor legii repartiției după muncă prima formă pe care am enunțat-o, respectiv retribuirea suplimentară cu o parte din producția obținută peste plan sau peste media obținută de cooperativa agricolă de producție sau de brigadă, deoarece leagă retribuirea suplimentară nemijlocit de rezultatele obținute în producție de fiecare țăran asociat, echipă sau brigadă.

Dimpotrivă, mărimea retribuirii suplimentare pe baza acordării de zile muncă în plus, — proporțional cu depășirea producției planificate — depinde nu numai de rezultatele în producție obținute nemijlocit de țăranul asociat, echipă sau brigadă respectivă, ci, în mare măsură, și de rezultatele activității întregului colectiv al cooperativei agricole de producție. Din această cauză, retribuirea suplimentară cu zile-muncă duce la unele efecte contrarecum cum ar fi : remunerare diferită la aceeași depășire absolută a producției planificate, însușirea de către țăranoii asociați a unei părți sau prea mari sau prea mici din valoarea producției realizate peste plan.

De regulă, în cooperativele agricole de producție unde retribuirea zilei-muncă este mică, retribuirea suplimentară cu zile-muncă nu-i cointeresează pe țărani asociați în măsură suficientă în sporirea producției, iar în cooperativele agricole de producție unde retribuirea zilei-muncă este mare, se poate ajunge la situația ca venitul suplimentar primit de țărani asociați din unele sectoare de activitate să echivaleze sau chiar să depășească valoarea nou-creată înmagazinată din producția obținută peste plan.

Cooperativele agricole de producție din regiunea Iași, sub îndrumarea permanentă a organelor de partid și de stat au aplicat retribuirea suplimentară cu o parte din producția obținută peste plan, sau peste media obținută în cooperativa agricolă sau pe brigada. Spre exemplu, în anul 1963, la cooperativa agricolă Movileni raionul Iași s-a acordat retribuirea suplimentară pentru cota-partea din producția obținută peste plan suma de lei 231 000, iar la cooperativa agricolă de producție Tirzii-Huși suma de lei 124 000.

Experiența pozitivă a multor cooperative agricole de producție din țară a fost concretizată în recomandările organelor de resort cu privire la necesitatea aplicării retribuirii suplimentare și în cazurile în care nu s-au putut realiza sarcinile de producție planificate din cauze fortuite (secetă, grindină) sau din cauza schimbării condițiilor de lucru, destinației culturilor etc. În această situație, retribuirea suplimentară se face cu o cotă-partea din producția obținută peste media pe cooperativă agricolă de producție sau pe brigadă. De aceea, considerăm că n-au procedat just acele cooperative agricole de producție care n-au aplicat retribuirea suplimentară în cazul în care din motive obiective nu s-a depășit producția planificată pe gospodărie (Gospodăria agricolă de producție Rebricea).

În cazul neindeplinirii producției planificate din motive obiective (secetă prelungită etc.) rezultatele obținute se apreciază față de sarcinile de plan recalculate pe brigăzi și echipe în funcție de gradul de indeplinire a planului pe cooperativă agricolă sau pe brigadă. Astfel, în 1963, din cauza secetei, la cooperativa agricolă de producție Băltății planul de producție la porumb a fost indeplinit în proporție de 96%, sarcinile fiecărei brigăzi și echipe recalculându-se prin reducere cu 4%. În felul acesta s-au putut stimula toate brigăzile și echipele care au depășit gradul mediu de indeplinire a planului pe cooperativă agricolă (96%) așa cum a fost și echipa a IV-a din brigada I care indeplinindu-și planul în proporție de 97.5%, a primit un premiu de lei 580.

Este pozitivă experiența cooperativei agricole de producție Dragalina-Birlad care în 1963, în condițiile neindeplinirii planului de producție pe cooperativă agricolă de producție în proporție de 100% la porumb, cu variații pe brigăzi de la 85% la 113%, a hotărât să aplique retribuirea suplimentară diferențiată pe brigăzi astfel: în brigăzile I—IV, retribuirea suplimentară să se acorde echipelor care au depășit precentul mediu de indeplinire a producției medii pe brigadă, iar brigăzile V și VI, unde sarcinile tuturor echipelor au fost depășite apreciabil, în parte datorită unor ploi locale căzute la timp, retribuirea

suplimentară să se calculeze pentru depășirile obținute peste sarcinile inițiale de producție.

Întrucât condițiile de producție ale brigăzilor și echipelor, în cele mai dese cazuri nu sunt asemănătoare, multe cooperative agricole de producție planifică producții diferite pe brigăzi și adeseori pe echipe. În această situație, cind producțiile planificate sunt diferențiate pe echipe și nu pot fi realizate din cauze obiective, producția medie pe brigadă nu mai poate fi luată ca bază de comparație pentru retribuirea suplimentară, deoarece ar fi prejudiciale echipele cu cele mai mici producții planificate. În asemenea situații, producțiile planificate ale echipelor trebuie recalculate în raport cu nerealizarea producției medii pe brigadă. În felul acesta a procedat cooperativa agricolă de producție Dragalina din raionul Bîrlad, în 1963 la cultura porumbului pentru boabe.

În cazurile cind datorita unor condiții obiective (calamități naturale etc.), producțiile medii pe brigăzi și echipe se indeplinesc în proporții cu mult mai mici decit cele planificate, considerăm că retribuirea suplimentară s-ar putea aplica cu condiția ca valoarea producției realizate să acopere și să depășească cheltuielile de muncă trecută și de muncă vie pentru sine ocasionate în producția respectivă. Așa au procedat în 1963 cooperativele agricole de producție Bârlăji, Podul Iloaiei și altele care n-au mai aplicat retribuirea suplimentară la cultura sfeclei de zahăr, unde planurile de producție au fost realizate numai în proporție de 50—70%. Fundamentarea economică a acestei măsuri își găsește explicația tocmai în faptul că valoarea producțiilor realizate n-a depășit cheltuielile de muncă trecută și muncă vie pentru sine făcute la cultura respectivă.

În aplicarea retribuirii suplimentare o cotă-partea din producția obținută peste plan, sau peste media pe cooperativa agricolă de producție, sau brigadă, trebuie avute în vedere anumite condiții de acordare a premiilor. Ca regulă generală, sunt îndreptățiti la primirea acei țărani asociați care participă regulat la muncă și execută în mod conștientios, în conformitate cu cerințele regulilor agrotehnice, lucrările respective. Considerăm că este insuficient criteriul care condiționează acordarea premiilor doar de efectuarea minimului de zile-muncă, deoarece aceasta nu implică o participare cit mai regulată a țăraniilor asociați.

O altă condiție de acordare a premiilor trebuie să fie nedepășirea consumului de zile-muncă planificat pentru producția respectivă. Numai în cazul cind sprijul de producție va fi obținut în condițiile consumului de zile-muncă planificat pe unitatea de produs, aceasta va contribui și la creșterea acumularilor în gospodăriile obștească, realizându-se o justă imbinare a intereselor generale cu cele personale.

Atunci cind se depășește consumul de zile-muncă planificat pe unitate de produs, este necesar ca retribuirea suplimentară să fie diminuată cu valoarea depășirii respective. Așa au procedat de exemplu cooperativele agricole de producție Dragalina-Bîrlad și Podul-Iloaiei raionul Iași. În anul 1963 echipei a treia din brigada a V-a din cadrul

cooperativei agricole de producție Dragalina i s-a planificat un consum de 18,6 zile-muncă (pentru lucrările de întreținere și recoltare) pentru a obține o tonă de porumb boabe. Echipa a realizat 55,5 tone porumb boabe cu un consum de 1.044 zile-muncă revenind în medie 18,8 zile-muncă la o tonă. Deoarece consumul total de zile-muncă planificat a fost depășit cu 11,1 zile-muncă, premiul de 1.601 lei care i se cuvenea a fost redus cu echivalentul retribuției celor 11,1 zile-muncă, adică cu 220 lei. Tot așa a procedat și cooperativa agricolă de producție Podul Iliaiei, raionul Iași în 1963 la cultura porumbului cînd brigada a II-a trebuia să primească pentru depășirea producției stabilită cu bază de calcul, suma de lei 2.320. Din cauza depășirii nejustificate a consumului de zile-muncă cu 0,4 zile-muncă pe tonă, retribuirea suplimentară s-a redus cu 950 lei ($121,8 \text{ tone porumb} \times 0,4 \text{ zile-muncă pe tonă} \times 18 \text{ lei ziua-muncă}$).

Avind în vedere corelația justă care trebuie să existe între volumul producției și consumul de zile-muncă, considerind că retribuirea suplimentară se poate da integral țăranilor asociați (fără diminuarea premiului) și în cazul cînd consumul total de zile-muncă planificat pe brigadă sau echipă a fost depășit, dacă se respectă consumul de zile-muncă planificat pe unitatea de produs.

Practica unor cooperative agricole de producție a reliefat necesitatea că atunci cînd, din vina unor țărași asociați care neglijeză calitatea lucrărilor, nu se îndeplinesc producțiiile planificate, să se aplice măsuri de sancționare a celor vinovați nu numai cu înlăturarea lor de la premiere ci și prin reducerea numărului de zile-muncă acordat pentru lucrările efectuate de aceștia. Potrivit recomandărilor făcute de către organele de resort se pot reduce pînă la maximum 10% din zile-muncă efectuate la o cultură, numai acestor membri din cauza căror nu s-a putut realiza producția planificată. Așa au procedat cooperativele agricole de producție Chișcăreni-Hirlău, Tîrzii-Huși, etc.

Desigur că aplicarea acestei măsuri trebuie făcută în așa fel încît să-și păstreze caracterul ei educativ. Înțelegerea greșită a acestei recomandări duce uneori la exagerări și pot avea urmări demobilizatoare în rîndul țăranilor asociați. Spre exemplu, cooperativa agricolă de producție Sirbi-Bîrlad, din cauza condițiilor nefavorabile din anul 1962 și a unor sarcini de plan prea mari față de condițiile gospodăriei, producția planificată la floarea-soarelui s-a realizat numai în proporție de 77%, iar la sfecla de zahăr numai 71%. Aplicind mecanic recomandările de reducere a zilelor-muncă, s-a reținut un număr destul de însemnat de zile-muncă la 72% din țărași asociați care au participat la muncă la floarea-soarelui și la 79% din țărași asociați care au participat la muncă la sfecla de zahăr, generind astfel greutăți în ceea ce privește asigurarea executării la timp a lucrărilor agricole în anul 1963.

2. Determinarea marimii retribuirii suplimentare

Un aspect deosebit de important în aplicarea retribuirii suplimentare, de care depinde în mare măsură eficiența acestei căi de coin-

teresare a țăranilor asociați în ridicarea calității muncii lor îl constituie determinarea mărimii retribuirii suplimentare.

În determinarea retribuirii suplimentare, stabilirea cotei-părți din depășirea producției ce se acordă ca retribuire suplimentară, trebuie avute în vedere corelațiile dintre: retribuirea de bază și cea suplimentară și dintre productivitatea muncii și retribuirea muncii.

Criteriul principal, care stă la baza stabilitării cotei-părți din depășirea producției ce se acordă ca retribuire suplimentară este forța de muncă cerută de diverse culturi, cu alte cuvinte consumul de zile-muncă la hectar.

În acest sens, recomandările Ministerului Agriculturii din 1959 cu privire la retribuirea suplimentară prevăd anumite procente din depășirea producției ce se pot acorda drept premii, pe grupe de culturi, în funcție de forța de muncă reclamată de acestea. Spre exemplu, pentru grupa de culturi cereale-păioase și leguminoase (grâu, secără, orz, fasole, soia, mazăre), procentele din depășirea producției ce se pot acorda ca retribuire suplimentară variază între 20—30% ; la porumb între 30—40% ; la floarea-soarelui și cartofi între 20—30% ; la fructe de tot felul inclusiv struguri 20—30% etc.

Considerăm că în fundamentarea acestor procente din depășirea producției ce se pot acorda drept premii, criteriul consumului de zile-muncă la hectar este insuficient. Pentru ca acest criteriu să reflecte mai fidel contribuția țăranilor asociați la obținerea depășirilor de producție respective, apreciem că s-ar putea avea în vedere consumul de zile-muncă la 1.000 lei producție, calculată și în prețuri comparabile (1 ian. 1955) și în prețuri de contractare (bineînțeles aceasta implică și calculul prețului de cost la nivelul cooperativelor agricole de producție).

Totodată, facem remarcă că procentele din depășirea producției ce se pot acorda ca premii indicate ca limite la legume (20—30%) și la fructe de tot felul inclusiv struguri (20—30%) ar putea fi revăzute și precizate în lumina consumului de zile-muncă la hectar (criteriul care a stat la baza fundamentării lor de către organele de resort) și corelate cu celelalte grupe de culturi. Ne intemeiem această observație pe considerentul că gradul de participare a țăranilor asociați la depășirea producției este mult mai mare la legume și struguri decât la cereale păioase, grupe de culturi prevăzute cu aceleași procente de calcul.

Adaptarea acestor cote din depășirea producției ce se pot acorda drept premii, la condițiile existente în fiecare cooperativă agricolă, trebuie să se facă în aşa fel încât să canalizeze deopotrivă interesul țăranilor asociați către toate culturile la care se aplică retribuirea suplimentară. Experiența unor cooperative agricole de producție din regiunea Iași — care au aplicat retribuirea suplimentară — cu privire la stabilirea judicioasă a cotelor părți din depășirea producției ce se acordă drept premii poate fi generalizată. Astfel, ținând seama de consumul de zile-muncă la hectar, de gradul de mecanizare a lucrărilor agricole, de gradul de fertilitate a solului etc., au stabilit cote-părți

din depășirea producției ce se acordă ca retribuire suplimentară, la legume 30—40%, la struguri nobili și fructe diferite 30—40%, la floarea-soarelui 30—40%, situație care reflectă mai fidel contribuția țăranilor asociați la obținerea producțiilor respective.

Este necesar să se evite situațiile necorespunzătoare și anume, acelea de a stabili în mod arbitrar cote-părți din depășirea producției ce se acordă drept premii, întrucât acestea diminuează importanța retribuirii suplimentare. Spre exemplu, la cooperativa agricolă de producție Dumesti-Negrești, pentru anul 1964 s-a prevăzut aceeași cotă de 30% atât la cereale păioase cât și la porumb, floarea-soarelui, sfecla de zahăr și legume, deși consumul de zile-muncă la hectar este foarte diferit. Ceva mai mult, la cooperativa agricolă de producție Costești, raionul Pașcani, pentru anul 1964 s-a prevăzut să se acorde retribuire suplimentară la porumb 30% din depășirea producției, iar la sfecla de zahăr și cartofi numai 10%. Această situație nu numai că vine în contradicție evidentă cu recomandările organelor tutelare și practica multor cooperative agricole de producție din regiunea Iași, dar retribuirea suplimentară aplicată în acest fel nu stimulează în mod corespunzător pe țăranii asociați la obținerea producțiilor respective. Spre exemplu, în cazul depășirii sarcinilor de plan cu 20% va reveni — să admitem — ca retribuirea suplimentară de 3 lei la o zi-muncă efectuată la porumb și numai 1 leu la o zi-muncă efectuată la sfecla de zahăr. Tot așa de nepotrivit a procedat și cooperativa agricolă de producție Hârmănești raionul Pașcani care pentru anul 1964 a planificat să se acorde 40% din depășirea producției la cereale-păioase și numai 30% la sfecla de zahăr. Este însă știut că la cultura sfelei de zahăr se consumă un volum mai mare de muncă iar recoltatul de cele mai multe ori are loc în condiții grele (frig, umiditate etc.).

Rezultă deci că în vederea unei judicioase retribuirii suplimentare, vor trebui astfel stabilite procente din depășirea producției luate ca bază, încit la depășiri egale să rezulte la o zi-muncă premii asemănătoare. Aceasta se poate infăptui ținând seama de producțiile planificate pe culturi, consumul de zile-muncă la hectar și prețul de valorificare a produsului respectiv.

Modul în care se stabilește cota-partea din depășirea producției ce se acordă ca retribuire suplimentară are o mare importanță în asigurarea unui raport just între retribuirea de bază și cea suplimentară.

Deoarece introducerea retribuirii suplimentare trebuie să ducă la întărirea rolului zilei-muncă, retribuirea după rezultatele minuchi (suplimentară) trebuie să aibă o pondere mai mică în veniturile totale ale țăranilor asociați față de veniturile realizate pe bază de zile-muncă (ca retribuție de bază).

Așa cum rezultă din practica multor cooperative agricole de producție din țară, retribuirea suplimentară se ridică pînă la cca. 40% din retribuirea de bază cuvenită pentru lucrările efectuate la cultura respectivă. În condițiile specifice activității țăranilor asociați, pentru a stimula sporirea producției agricole pe unitate de suprafață sau pe cap de animal, pentru a stimula creșterea calității muncii țăranilor asociați.

ciați și un raport corespunzător între cele două forme de retribuire (de bază și suplimentară) trebuie luate măsuri de organizare mai bună a muncii și a producției. Spre exemplu, planificarea judicioasă a numărului de zile-muncă necesare pentru fiecare cultură, asigură o retribuire corespunzătoare, în raport cu munca depusă și totodată poate constitui o bază mai reală de raportare a venitului pe o zi-muncă realizat din retribuirea de bază.

Pe de altă parte, stabilirea unui plan de producție care să țină seama de condițiile tehnico-materiale create în anul de plan poate asigura un astfel de nivel de realizare a producției, care să exprime în cea mai mare parte contribuția țăranilor asociați ca urmare a muncii de bună calitate în efectuarea tuturor lucrărilor agricole.

Desigur că în fundamentarea teoretică a mărimii retribuirii suplimentare — ca de altfel în argumentarea mărimii întregii retribuirii a țăranilor asociați este necesar să se țină seama de corelația dintre productivitatea muncii și retribuirea muncii.

Mărimea cheltuielilor cu munca vie este determinată de legitățile care impun respectarea corelației dintre productivitatea muncii și retribuirea muncii, astfel încit, la nivelul dat al productivității muncii, să se asigure, după scăderea cheltuielilor cu munca trecută (c), atât retribuirea muncii vii (v), cit și acumularea (m) în vederea infăptuirii reproducției socialești lărgite. În dinamică, corelația dintre productivitatea muncii și retribuirea muncii se definește prin necesitatea ca productivitatea muncii să crească mai repede decit retribuirea muncii.

Considerăm spre exemplu, că într-o cooperativă agricolă de producție, productivitatea muncii, adică eficiența zilelor-muncă a fost de 60 lei (pe o zi-muncă) în 1963 și este de 80 lei (pe zi-muncă) în 1964. Cheltuielile materiale, presupunem că au reprezentat în 1963, 50% din producția globală ($60 - 30$ lei cheltuieli materiale = 30 lei venit global), iar în 1964, 60% ($80 - 48$ lei cheltuieli materiale = 32 lei venit global). Pe baza corelației amintite mai sus, în anul 1963, retribuirea unei zile-muncă putea fi în jur de 20 lei, astfel încit să se asigure și acumularea la fondul de bază.

Cit poate fi retribuirea unei zile-muncă în condițiile productivității muncii din anul 1964?

Dacă productivitatea muncii a crescut în 1964 față de 1963 cu 33,33% (80 față de 60) atunci retribuirea poate să sporească mai puțin de 33,33%. Deci, trebuie să fie mai mică de 26,66% lei (cit ar fi creșterea acumulărilor, a fondului de bază etc. Acestea sunt granițele legității. Stabilirea mărimii retribuirii de bază în mod concret între 20 lei și mai puțin de 26,66 lei se face în funcție de sarcinile care stau în fața cooperativei agricole de producție respective privind creșterea averii obștești și sporirea cointeresării materiale a țăranilor asociați.

Retribuirea muncii determinată pe baza acestei corelații ar reprezenta valoarea produsului necesar creat de munca pentru sine, măriime socialmente necesară în condițiile date din cooperativa agricolă de producție respectivă.

În acest mod s-ar putea fundamenta și mărimea retribuirii suplimentare, ca parte integrantă a retribuirii muncii.

Corelația dintre productivitatea muncii și retribuirea muncii trebuie să fie respectată -- după părerea noastră -- numai pe întreaga cooperativă agricolă și nu în cadrul fiecărei ramuri de producție din cooperativa agricolă de producție. Această necesitate decurge din faptul că mecanismul egalizării cheltuielilor de muncă în cooperativa agricolă de producție, astfel ca să le corespundă plata pe zi-muncă care este egală pe întreaga cooperativă agricolă are loc ca urmare a diferențierii normelor și a aplicării coeficientilor corespunzători de prețuire a normelor în zile-muncă. Acesta este de fapt mecanismul reducerii muncilor complexe la muncă simplă în cooperativele agricole de producție, mecanismul aducerii la același numitor a tuturor muncilor din întreaga cooperativă agricolă, astfel ca unei zile-muncă, ca cheltuială de muncă generală abstractă, să-i corespundă retribuirea medie din cooperativa agricolă respectivă.

Concluzii

1. Studierea experienței cooperativelor agricole de producție care au aplicat retribuirea suplimentară reliefsează rolul mobilizator al acestei metode de stimulare a țărănilor asociați în ridicarea calității muncii lor. În acest sens reținem practica pozitivă a cooperativelor agricole de producție care au aplicat judicios retribuirea suplimentară.

2. Forma cea mai eficientă în care se realizează retribuirea suplimentară este retribuția cu o parte din producția obținută peste plan sau peste media obținută pe cooperativa agricolă sau brigadă și nu retribuirea suplimentară cu zile-muncă.

3. Atunci, cind din cauza unor calamități naturale n-a fost indeplinită producția planificată decât în proporții foarte mici, considerăm că retribuția suplimentară se poate aplica numai cu condiția ca producția să depășească cheltuielile de muncă trecută și de muncă vie pentru sine.

4. Necesitatea îmbunătățirii planificării producției în funcție de condițiile concrete ale fiecărei cooperative agricole, brigăzi, echipe și organizarea corespunzătoare a muncii în funcție de profilul economic al fiecărei cooperative agricole de producție.

5. Perfectionarea evidenței ținută în cooperativa agricolă de producție aşa încit în „Registrul de zile-muncă și decontare cu membrii” să se treacă chenzingal zilele-muncă efectuate de fiecare membru, nu numai în total ci și defalcat pe culturiile la care se va acorda retribuirea suplimentară.

6. Necesitatea fundamentală a cotelor-părți din depășirea producției se acordă ca retribuirea suplimentară nu numai după quantumul zilelor-muncă consumate la hectar ci și după consumul de zile-muncă la 1.000 lei producție.

7. Fundamentarea mărimii retribuirii suplimentare prin prisma corelației care trebuie să existe între productivitatea muncii și retribuirea muncii.

BIBLIOGRAFIE

1. Engels Fr. — *Anti-Dühring*, ed. III-a, 1955.
2. Lenin V. I. — *Opere*, vol. 33, E.S.F.L.P., 1957.
3. Gh. Gheorghiu-Dej — *Atticote și cuvântări*, 1955-1959, Ed. polit., 1960.
4. Gh. Gheorghiu-Dej — *Cuvântare rostită la închelarea consiliatului pe jumătate a judecătorilor colectivişti*, Ed. polit., 1961.
5. * * * Dările de seamă anuale ale G.A.C. din regiunea Iași pe anii 1962 și 1963.
6. * * * Revista „Viața economică” pe 1964.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОТНОШЕНИЙ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ КООПЕРАТИВАХ

Краткое содержание

Исходя из необходимости экономического и организационного укрепления сельскохозяйственных производственных кооперативов, работа трактует два аспекта усовершенствования отношений распределения в сельскохозяйственных производственных кооперативах именно, форму осуществления добовочного вознаграждения (оплаты).

В работе доказывается, что форма добовочного вознаграждения (оплаты), лучше всего соответствующая требованиям закона распределения по труду, это оплата частью продукции, полученной сверх плана, или полученной сверх средней по бригаде или по сельскохозяйственную производственную кооперативу.

Относительно определения объём добовочного вознаграждения авторы считают, что определение далее, которая даётся как добовочное вознаграждение, может быть сделано не только по расходу трудодней на гектар, но и по расходу на 1000 лей производства.

Показано также, что объём добовочно вознаграждения должен быть высчитан, исходя из соотношения, которое должно существовать между производительностью труда и оплатой труда.

QUELQUES ASPECTS CONCERNANT LE PERFECTIONNEMENT DES RELATIONS DANS LES COOPÉRATIVES AGRICOLES DE PRODUCTION

Résumé

Prenant comme point de départ les exigences de la consolidation de l'économie et de l'organisation des coopératives agricoles de production, le travail s'occupe de deux aspects concernant le perfectionnement des relations de répartition dans ces fermes, à savoir : la manière dont on réalise la rétribution supplémentaire.

On argumente que la meilleure forme de rétribution supplémentaire, qui corresponde aux exigences de la loi de la répartition selon le travail, c'est la rétribution par quote-part de la production hors plan ou dépassant la moyenne obtenue par coopérative ou brigade.

En ce qui concerne la détermination du quantum de la rétribution supplémentaire, les auteurs estiment que l'établissement des quotes-part mentionnées pourrait être fait non seulement d'après le nombre des journées effectuées par hectare, mais aussi d'après les journées effectuées pour obtenir une production équivalant à 1 000 lei. En même temps, on y montre que dans l'établissement du quantum de la rétribution supplémentaire il faut tenir compte de la corrélation qui doit exister entre la productivité et la rétribution du travail.

STUDIUL INDIVIDUAL AL STUDENTULUI ÎN LUMINA UNOR NOI ORIENTĂRI DIN PSIHOLOGIE

DE

CORNELIA DIMITRIU

Scopul urmărit de comunicarea năstră este de a schița, în lumina unor orientări psihologice de azi, sarcinile ce ni se impun în conducedere și dirijarea muncii individuale a studentului.

În ceea ce ne privește, îndatoririle de această natură sunt implicate în programul formulat cu atită pregnanță de Gh. Gheorghiu-Dej, în cuvintarea sa la Congresul al III-lea al P.M.R.

Se cere ca eforturile cadrelor didactice de toate gradele să se îndrepte în mod deosebit spre sporirea eficienței muncii instructiv-educative.

Dacă motivația care stă la baza acestui scop diferă substanțial de la crinduriea socialistă la cea capitalistă, importanța atribuită acestui scop este împărtășită azi de toate țările civilizate: problema raționalizării, organizării muncii intelectuale a devenit azi problema centrală nu numai a psihologiei și pedagogiei, ci angajând și o serie de alte științe, ca economia politică, logica, matematică, cibernetica.

Studiul individual, fiind metoda de bază în însușirea științei, este explicabil de ce problemele privind mai ales studiul individual al studentului să ne preocupe pe toți în mod deosebit.

Nu intenționez decit să desprind cîteva idei și soluții ce mi s-au părut mai importante din vasta literatură consacrată acestei probleme.

Voi încerca mai intii să caracterizez cîteva tendințe științifice orientate spre găsirea mijloacelor de a spori capacitatea și eficiența muncii intelectuale în general, pentru că, pe baza acestor informații, să ne putem crea o perspectivă în activitatea noastră specială, de îndrumare a muncii individuale a studentului.

Ținem mai intii să amintim apariția în țara noastră, în 1951, a lucrării elaborate de colectivul Universității din Cluj: *Indrumări în studiul individual al studentului*, lucrare refăcută și completată în 1960 sub titlul: *Studiul individual al studentului*.

Conținutul acestei lucrări se referă la tehnica studiului individual, cu prilejul audierii cursurilor și luării de note, citirii cărților și extragerii datelor din materialul cîșt. Îndreptarul conține informații prețioase de inițiere a studentului în elaborarea de lucrări științifice sub diferitele forme (de seminar, lucrări practice de laborator, în cadrul sesiunilor științifice studențești și lucrări de diplomă pentru examenele de stat). Nu sunt neiglate în carte nici îndrumările legate de etapele elaborării unei lucrări științifice.

Lucrarea citată nu și-a pierdut actualitatea și nici valoarea ei, teoretică și practică. Ea se cere cunoscută de toti studenții. Aceasta, însă, nu ne poate dispensa de cunoașterea formelor pe care le ia, în alte țări, soluționarea problemei generale a organizării și raționalizării muncii intelectuale și a implicațiilor pe care le cuprind aceste soluții în problema studiului individual al studentului. Ne vom limita în acest domeniu la cîteva tendințe contemporane.

Înții vom rezuma ideile directoare și generale ale raționalizării muncii, așa cum ele se conturează în școala poloneză de praxeologie, a lui Kotarbinski și în orientarea metodologică-generală din S.U.A. Vom semnală apoi cîteva trăsături mai importante ale metodei modelării, ale orientării noastre și aceleia din Uniunea Sovietică în vederea îmbunătățirii procesului instructiv-educativ, sfîrșind cu semnalarea unui impuls viguros al oamenilor de știință din S.U.A. în direcția stimulării capacitatății creațoare a șîndirii elevului și studentului.

Doctrina lui Kotarbinski, denumită de autor „praxeologie” (știință acțiunii), urmărește stabilirea legilor generale, cu caracter tehnic, ale acțiunii eficiente. Scopul cercetărilor efectuate de filozoful polonez și colaboratorii săi este de a stabili o tehnică a activității raționale, procedeele care duc spre rezultate superioare în orice formă utilă a activității umane. Praxeologia se ocupă de „dinamica progresului”, de cunoașterea și formarea măiestriei, prin analiza atentă, științifică a „elementelor acțiunii” (subiectul, materialul, mijloacele, scopurile, producțele etc.). Cele mai importante elemente ale activității practice sunt: scopul, condițiile și mijloacele.

Din numeroasele principii, în număr de 15, de organizare rațională a activității, notăm: activizarea (conștientizarea), automatizarea, anticiparea, specializarea și centralizarea.

Praxeologia nu urmărește numai raționalizarea muncii în domeniul intelectual, științific, ci și în alte domenii de activitate a omului și nu vizează numai sporirea eficienței efortului individual, ci și a muncii colective. De aceea și activitatea oamenilor de știință, care formează colectivul de cercetări praxeologice în cadrul Academiei de Științe din Polonia, are un caracter complex: la rezolvarea problemelor propuse colaborează, afară de psihologi, economisti, logicieni, matematicieni și alii specialiști.

O direcție asemănătoare cu aceea a praxeologiei o reprezintă orientarea oamenilor de știință din S.U.A. în domeniul metodologiei rezolvării

problemelor. Lucrarea lui Russell Ackoff și colaboratorii, cu titlul : *Metoda științifică : optimizarea privitoare la hotărîrile luate în cercetări*, 1962, tratează despre condițiile pe care trebuie să le indeplinească o cercetare științifică, în toate fazele ei, începând de la punerea problemei, continuind cu analiza procedeelor necesare pentru rezolvarea problemei și tratarea ipotezelor, terminind cu definitivarea cercetării.

Planul unei cercetări trebuie să conțină indicații precise cu privire la persoanele care trebuie să execute lucrarea, obiectivele propuse, durata executării și metodele folosite. Efortul colectivului trebuie organizat îninindu-se seama de personalitatea conducătorului, a cercetătorilor, de natura și volumul cercetării ; în funcție de acești factori se poate prevedea durata cercetării și stabili numărul necesar de cercetători.

Trebuie să semnalăm că în timpurile din urmă au apărut numeroase lucrări privind legile cercetării științifice, cu scopul de a se găsi metodele cele mai bune de organizare a muncii intelectuale și sporire a eficienței acestora.

Din domeniul cercetărilor mai puțin generale și cu caracter mai concret fac parte astăzi studiile orientate spre metoda modelării în rezolvarea problemelor științifice. În lucrarea recentă *Dialectica materialistă*, 1963, este tratată metoda modelării.

Se știe că această metodă privește efortul de schematizare și simplificare a obiectului sau fenomenului studiat, în aşa fel că se „neglijeză amănunte sau chiar laturi ale realității pentru a scoate în evidență laturile esențiale sau laturile cele mai importante pentru problema teoretică sau practică care-și cere rezolvarea” (p. 363). Sunt păstrate astfel relațiile esențiale ce caracterizează „originalul”, obiectul de cercetare. Modelele pot fi materiale, adică substanțiale, sau fizice, și ideale, logico-matematice. O machetă, la scară redusă, a unui obiect, reprezintă un substitut material al originalului și este folosită în scopul cunoașterii acestuia.

Cu toții suntem familiarizați, de exemplu, cu modelul geocentric și heliocentric folosit în toate scolile de azi de multă vreme. Practica folosirii modelelor în astronomie, fizică și chimie este cunoscută, dar astăzi se fac eforturi de a introduce modele matematice în biologie, economie, sociologie, lingvistică și psihologie. Cibernetica oferă un concurs prețios în modelarea diferențierelor sisteme. Efortul de a crea modele în domeniul muncii intelectuale este important, fiindcă introducerea schemelor în planificarea unei activități, a schematicării ipotezei explicative în rezolvarea problemelor puse, reprezintă un mijloc deosebit de prețios în sporirea eficienței efortului intelectual. Cercetările de această natură în domeniul psihologiei se află, desigur, încă la început și se îndreaptă încă spre modelarea unor structuri simple, elementare.

Modelul poate avea ca original fenomenul studiat constituind o ipoteză abstractă asupra naturii acestui fenomen, dacă el poate avea ca obiect operațiile necesare în rezolvarea problemei date.

Constituirea minuțioasă și schematică a elementelor unei acțiuni, a operațiilor necesare în rezolvarea unei probleme, elaborarea algorit-

inelor, deschide un nou cimp de cercetare și de dirijare a activității psihice, intelectuale, a elevilor și studentilor.

În cercetările îndreptate spre raționalizarea muncii intelectuale, dezvoltarea gîndirii creațoare și a acțiunii eficiente se diferențiază două direcții: una de optimizare a muncii de predare în școlile medii și alta de îmbunătățire a studiului individual.

În prima direcție se îndreaptă instrucția programată legată de aplicarea ciberneticii la didactică.

Zankov, de exemplu, vede posibilă dirijarea activității intelectuale a elevilor și studenților, pe lîngă altele, prin aplicarea ciberneticii la procesul instructiv. Un alt cercetător sovietic, Landa, găsește că „pedagogia trebuie să se sprijine pe cibernetică” [9, p. 75].

Dirijarea activității intelectuale se poate face prin modele de algoritme. Prin algoritm se înțelege, după definiția lui Edmond Nicolau și C. Bălăceanu, „o rețetă, o succesiune de operații, care, efectuate, ne conduce la rezultatul dorit” (p. 271), iar după definiția lui Landa, prin algoritm se înțelege „o succesiune riguroasă a operațiilor, care rezolvă toate problemele unei clase date. Ele constituie un anumit sistem de reguli sau sistem de indicații, a căror aplicație la orice problemă a unei clase date duce la rezolvarea ei” [8, p. 103]. Subliniind faptul că pentru alcătuirea unui algoritm se cere binecunoscută programa acțiunilor, a proceselor ce se cer executate și formate. În științe exacte și precise, ca matematică, asemenea algoritme sunt mai ușor de efectuat și, în practică, ele sunt folosite pe scară largă și de multă vreme în învățarea operațiilor matematice elementare.

Problema pusă se află încă la începutul realizării ei, dar semnificația ei este deosebită. Îndrumarea studentului de către cadrele didactice trebuie să devină științifică, bazată pe legi pedagogice riguroase. „Legile pedagogice, spune Landa, — nu sunt altceva decit funcții de anumit fel, care dezvăluie dependența formării unor anumite procese psihice de anumite acțiuni instructive exprimabile în mod simbolic” [9, p. 82].

Formarea modelelor și algoritmelor este strins legată de instrucția programată. Un text programat oferă schema unui algoritm de instruire la o temă dată. Pentru alcătuirea unui asemenea text se cer — după cum spune I. Radu și colaboratorii săi — „stabilite în mod precis compoziția și structura interioară a fiecărei teme, pentru a putea distribui materialul în pași mici și a organiza în mod corespunzător activitatea elevului. Programarea procesului de instruire impune o tratare analitică a materialului, desfășurarea lui în elemente sau operații, ierarhizarea logică a acestora și apoi formarea lor sistematică, astfel ca la sfîrșit să se obțină nu o simplă sumă de cunoștințe sau mozaic de operații, ci o structură unitară, având o logică interioară bine determinată” (p. 19).

Studiul experimental al lui I. Radu, E. Krau și S. Cozonac scoate în relief aspectele pozitive și negative ale instrucției programate.

Rezultatele obținute dovedesc, totuși, o serie de avantaje ale acestei noi metode, asigurînd prin „prelucrarea minuțioasă a conținutului,

adincirea analizei și fundamentarea riguroasă a explicației", însușirea mai temeinică a cunoștințelor. Autocontrolul asigurat în procesul de rezolvare a problemelor, prin repercusiunile lui asupra motivației și intăririi, constituie un avantaj deosebit al instrucției programate.

În concluzia studiului citat se formulează convingerea că: „în condițiile sistemului nostru de invățămînt, instrucția programată se înscrie ca o soluție în problema optimizării procesului de invățămînt” (p. 25).

„Trebuie să precizăm, — spun I. Didilescu și I. Dragan, cu privire la invățămîntul programat, — că acest invățămînt are anumite limite, că el nu s-ar putea substitui integral activității vii a profesorului cu studenții, fără serioase prejudicii pentru formarea intelectuală și morală a studenților” (p. 56).

Subliniem faptul că, prin această nouă organizare a procesului de invățare, se înlesnește nu numai formarea operațiilor mintale, ci și conștientizarea acestora.

Pe aceeași linie de cercetări se poate situa și lucrarea *Psihologia însușirii cunoștințelor și formării deprinderilor la școlari* de E. N. Kabanova-Meller. Activitatea de cunoaștere a elevilor cuprinde, după părerea autoarei, trei elemente: 1) însușirea cunoștințelor, 2) însușirea procedeelor de invățare și a procedeelor de activitate intelectuală, care stau la baza operațiilor de invățare și 3) formarea deprinderilor. Se știe că procedeele de lucru și acelea de activitate intelectuală uneori coincid, alteori diferă. Subliniem importanța care se dă de către autoare cunoașterii modurilor de acțiune intelectuală. Activitatea intelectuală nu constă numai în studiul obiectelor, fenomenelor și legilor, ci și în studiul metodelor cu ajutorul cărora se efectuează această activitate. Autoarea menționează faptul că „în psihologia pedagogică sovietică procedeele de activitate intelectuală devin obiectul unor studii speciale. În psihologia de peste hotare — spune Kabanova-Meller — acestor probleme nu li se acordă încă atenția cuvenită” (p. 10). Am văzut, totuși, că știința, atât din țările europene occidentale cât și din S.U.A., acordă toată atenția cunoașterii tehnicii muncii intelectuale.

Crearea modelelor nu are numai un scop de ameliorare a muncii instructiv-educative, ci și de optimizare a muncii *productive*. Astfel, psihologia inginerească din Uniunea Sovietică își propune modelarea proceselor senzorio-motorii în diferite profesiuni, ca de exemplu acel de dispeser sau operator-mașinist (vezi B. F. Lomov). În S.U.A., cercetările abordează și problema modelării funcțiilor cognitive mai complexe, angajate în procesul muncii productive.

S-ar putea, însă, obiecta de cineva că introducerea modelelor, algoritmelor, a schemelor prealabile duce spre mecanizare, automatizare, reducerea inițiativelor și a creativității muncii intelectuale.

Teama, însă, este exagerată: „spiritul însuși de independentă — după cum spune cu drept cuvînt Landa — se cere educat”.

Tocmai în acest sens de căutare a mijloacelor de a spori capacitatea de creație intelectuală la tineri se îndreaptă unele cercetări con-

temporane. Un interes deosebit prezintă lucrarea apărută în 1962, făcută de un colectiv numeros de autori, conținând 29 de studii și 75 de rezumate consacrate, toate, problemei gîndirii creațoare („Necesitatea unei orientări spre creație a educației americane” de Harding H. F.). Prima parte a lucrării tratează problema sub aspectul ei educativ, încercînd să schiteze condițiile și mijloacele necesare educării gîndirii creațoare în școlile medii și în institutele de invățămînt superior din S.U.A.

Este interesant de notat că în S.U.A., pe lîngă Universitatea din Buffalo, în 1954 a fost înființată „Fundația educației creațoare”, care în 1959 a luat numele de „Institut pentru rezolvarea creațoare a problemelor”. Preocuparea de probleme de educație a primit în S.U.A., un nou impuls, în sensul revizuirii bazelor procesului instructiv-educativ din această țară, în 1957, în urma lansării de către Uniunea Sovietică a primului sputnic. Stimularea activității creațoare devine una din principalele sarcini ale școlii americane. „Funcția principală a universității

spune, de exemplu, Harold F. Harding — este de a crea pentru școlari și studenți atmosfera de a opera în mod creator cu ideile. Credința mea fermă — continuă autorul — este că creativitatea, originalitatea și inventivitatea reprezintă cele mai necesare lucruri în sarcina crucială a educației intelectuale” (p. 5).

Vom spicui cîteva idei directoare din rezultatele prezentate în lucrarea citată: Astfel, de exemplu, drept criterii ale creativității, Victor Lowenfeld numără: sensibilitatea pentru probleme, fluentă ideilor, flexibilitatea, originalitatea, abilitatea de a redifini și restructura materialul mintal, analiza, sinteza și coerența organizării. Un interes practic deosebit îl prezintă studiul lui Paul E. Torrance, care conține îndrumări adresate educatorilor în efortul acestora de a dezvolta gîndirea creațoare în cursul experienței școlare. Plecînd de la ideea că orice persoană posedă, la un anumit grad, abilitatea creațoare care poate fi sporită prin educație și că școala în felul acesta, are ca funcție de a asigura această educație” (p. 46), autorul formulează 20 de principii. Nu este locul de a le enumera și discuta pe toate. Ne permitem să desprindem cîteva din lista prezentată: încurajarea minunării obiectelor și a operării cu ideile, învățarea felului cum se tratează sistematic o idee, dezvoltarea atmosferei creațoare din clasă, informarea asupra procesului creator, crearea necesității pentru gîndirea creațoare, dezvoltarea criticismului creator încurajarea dobîndirii de noi cunoștințe în variate domenii. Ultimul principiu priveste importanța pe care o are profesorul care știe să aprecieze și să stimuleze spiritul creator al elevului sau studentului.

Care sunt concluziile, teoretice și practice, ce se pot trage din acele cîteva direcții în care se orientează cercetările psihologice contemporane, în scopul de a spori eficiența activității teoretice și practice, în general, și în special de a optimiza procesul de invățămînt?

Problema studiului individual al studentului, a sporirii eficienței muncii intelectuale a acestuia face parte integrantă din problema generală a tehnicii muncii intelectuale.

Din cercetările semnalate se desprinde, credem, ca idee principală și comună aceea a importanței pe care o are, pentru optimizarea rezultatelor unei munci, cunoașterea amănunțită și precisă a operațiilor pe care le desfășoară munca respectivă. Formarea pricerelor și deprinderilor se cere precedată de analiza elementelor acțiunii, de cunoașterea succesiunii lor logice și schematizarea acestor operații și procedee într-un întreg unitar. Cuncașterea tehnicii intelectuale, a procedeelor de lucru și a operațiilor intelectuale reprezintă un proces de conștientizare care asigură stăpînirea crescindă a procesului de muncă. Deci, prima condiție a imbunătățirii muncii individuale a studentului o reprezintă cunoașterea de către acesta a tehnicii muncii sale, a condițiilor și a mijloacelor de realizare a acesteia. Se înțelege că informațiile necesare se dobândesc în și prin activitate, cu ajutorul cadrelor didactice.

În lumina acestei idei generale se pot contura sarcini precise și speciale pentru cadrele didactice în procesul de învățămînt.

Ne limităm aici la cîteva moduri de realizare a obiectivelor generale semnalate, precum și a condițiilor esențiale ce se cer asigurate în efectuarea sarcinilor respective.

Este necesară informarea studentului cu privire la tehnica muncii lui independente, începînd cu luarea notelor la curs și pregătirea seminariilor și lucrărilor de laborator, continuînd cu conspectarea materialului bibliografic, elaborarea unei lucrări, efectuarea unor experiențe și sfîrșind cu prezentarea lucrării. Informarea necesară studentul o dobjindește nu numai pe plan teoretic și general la un curs de psihologie pedagogică sau de pedagogie, ci și cu prilejul efectuării anumitor activități intelectuale.

Cunoașterea cea mai temeinică în această privință se dobîndește cu prilejul analizei lucrărilor de seminar și laborator, a lucrărilor făcute cu ocazia sesiunilor științifice și a celor de diplomă.

Munca intelectuală, independentă și creatoare, a studentului este în mare parte condiționată și stimulată de cadrele de predare și conducătorii de seminar. Prîceperea și arta didactică a acestora contribuie în cea mai mare măsură la asimilarea temeinică a cunoștințelor și dezvoltarea gîndirii creatoare a studentului.

Un prețios material informativ și un stimul important al motivației studentului îl oferă ca exemplu biografiile oamenilor mari de știință.

Un interes deosebit trebuie să-l acordăm atmosferei intelectuale a colectivului în care lucrează studentul. Colectivul animat de curiozitate științifică, prin discuții, creează un climat propice pentru munca independentă, de cercetare științifică, a studentului.

Nu trebuie să uităm că toate sarcinile arătate mai sus presupun realizate în mod corespunzător condițiile privitoare la orare, programe și în genere la repartizarea judicioasă a sarcinilor studentului.

Ne dăm seama că toate aceste concluzii practice sunt cunoscute de toată lumea, iar cadrele didactice lucrează de mult în această direcție. Dacă le-am semnalat aici, este pentru a fi *reluate*, pe o *treaptă superioară*, a unui studiu minuțios, analitic, obiectiv și științific, referitor la varietatea procedeelor legate de variatele forme de activitate intelectuală a studentului. Folosirea noilor procedee de rezolvare a pro-

blemelor de mult urmărite ne deschide în fața noastră perspective vaste de sporire a eficienței muncii noastre instructiv-educative și implicit perspective de optimizare a muncii individuale a studentului.

BIBLIOGRAFIE

1. Gheorghie-Delic Gh. — *Raport la cel de-al III-lea Congres al Partidului Muncitorilor Români*. Ed. politică, Buc., 1960.
2. Ackoff Russel L. a. col. — *Scientific Method: Optimizing research decisions*. New York, 1962.
3. Balan St. — *Dezvoltarea învățământului în Republica Populară Română*. „Lupta de casă” nr. 9, 1964.
4. Didilescu I., Dragan I. — *Noi preocupări și tendințe în modernizarea învățământului superior*. „Rev. inv. sup.”, 5, 1964, p. 47—61.
5. Harding Harold F. — *The need for a more creative trend in american education. A source book for creative thinking*. Ed. S. Parnes, H. Harding, New York, 1962, p. 3—9.
6. Кавацова-Мейлер Е. Н. — *Психология инсузирлии cunoștințelor și a formării deprinderilor la scolari*. Ed. didactică și pedagogică, Buc., 1963.
7. Котарбинский Т. — *Избранные произведения*. Москва, 1963.
8. Ланда Л. Н. — Обучение учащихся методами рационального мышления и проблема алгоритмов. Вопросы психологии, I, 1961, стр. 103-119.
9. Ланда Л. Н. — О кибернетическом подходе к теории обучения. Вопросы философии, 9, 1961, стр. 75-88.
10. Ломов Б. — Человек и техника. Изд. Ленингр. унив. 1953.
11. Lowenfeld Viktor — *Creativity: Education's Stepchild. A source book for creative thinking*. Ed. S. Parnes, H. Harding, New York, 1962, p. 31—49.
12. Nicolau Edmond, Băiăceanu C. — *Cibernetica*. Ed. științifică, Buc., 1961.
13. Radu I., Krau E., Cozonac S. — *Unele aspecte psihologice ale instrucției programate*. Studia Univ. „Babes Bolyai” Cluj, 1963, p. 7—29.
14. Săhléanu V. — *Metoda modelării. Dialectica materialistă. Metodologia generală a științelor particolare*. Red. acad. C. I. Gullian, prof. D. Bădăraș și Tomis Uraș. Ed. Acad. R.P.R., 1963, p. 362—375.
15. * * * — *Studiul individual al studentului*. Universitatea „Babes Bolyai” Cluj, 1960.
16. Torrance Paul E. — *Developing creative thinking through school experiences. A source book for creative thinking*. Ed. S. Parnes, H. Harding, New York, 1962, p. 31—49.
17. Zankov L. V. — *Despre obiectul și metodele de cercetare ale didacticii*. Ed. didactică și pedagogică, Buc., 1963.

LE TRAVAIL INDEPENDANT DE L'ETUDIANT ET NOUVELLES DIRECTIONS EN PSYCHOLOGIE

Resumé

L'auteur soumet à une courte analyse la doctrine praxéologique du savant polonais Kotarbinski et souligne son importance pratique pour le travail indépendant de l'étudiant.

En ce qui concerne les considérations sur le modelage, les algorithmes, la cybernétique et l'étude programmée, l'auteur s'appuie sur quelques travaux soviétiques, américains et roumains.

On souligne l'importance de la connaissance des méthodes du travail intellectuel, ainsi que la prise de conscience des opérations intellectuelles impliquées dans ce travail. On comprend ainsi la tâche du personnel enseignant des instituts de l'enseignement supérieur.

LA CONCEPTION PSYCHOLOGIQUE DE PIERRE JANET SUR LA PERSONNALITÉ. ANALYSE CRITIQUE

PAR

STELA TEODORESCU

De toutes les conceptions de la psychologie occidentale, la caractéologie française se rapproche le plus, par ses aspects généraux, des positions de la psychologie matérialiste, scientifique.

Ainsi, la psychologie de P. Janet, en général, et sa conception sur la personnalité, en spécial, se situe sur la ligne des traditions progressistes, matérialistes de la pensée française, illustrées aujourd'hui par les ouvrages de H. Wallon, A. Leon, R. Zazzo, G. Politzer, P. Fraisse, H. Piéron et d'autres.

Par cette étude l'auteur poursuit le but de mettre en évidence, du point de vue de la psychologie matérialiste scientifique, les idées progressistes de la conception psychologique de Pierre Janet sur la personnalité.

P. Janet, élève de Charcot, successeur de Th. Ribot au Collège de France, membre d'honneur de 63 Académies, esprit critique et autocritique, élabore sa propre conception psychologique¹, connue sous la dénomination de *psychologie de la conduite*, fondée sur une vaste érudition et un riche matériel de faits acquis, surtout, par la méthode psychopathologique.

En opposition, d'une part avec les idées erronées de la psychologie philosophique cartésienne et d'autre part avec les quelques tendances

¹ Concernant l'originalité de la conception janétienne, Const. Georgiade écrit: „C'est sous cet aspect de démolisseur des vieilles théories philosophiques de la conscience, de la perception, de la mémoire, de l'hallucination, de la personnalité, de l'épistémologie, de l'extase divine, de la pensée etc., que j'ai connu et admiré tout d'abord le professeur P. Janet. Sous son bistouri critique, le visage de la psychologie s'est rajeuni". (*Le Professeur Pierre Janet. Communication faite à la séance commémorative à la Sorbonne le 22 juin 1939*, p. 4); P. Fraisse souligne: „...peu d'hommes ont eu une pensée aussi riche et aussi personnelle". (P. Fraisse, J. Piaget, *Traité de psychologie expérimentale*. I. P.U.F., Paris, 1963, p. 1--31).

de l'époque de faire subir à la psychologie *les influences de la biologie ou de la sociologie*, Janet affirme que la psychologie doit être la science des actions humaines : „La psychologie, écrit-il, devait être objective en ce sens qu'elle devait s'occuper de ce que l'on voyait, des actions, des mouvements, des attitudes du sujet, en y ajoutant ses paroles et ses manières de parler et, par conséquent, tous les faits psychologiques même si on les connaissait autrement, devaient être exprimables dans le langage des faits extérieurs”².

En étudiant les phénomènes psychiques du point de vue de l'évolution, Janet accorde l'importance due à la conscience, à la pensée, au langage, aux sentiments, évitant ainsi les erreurs de l'école behavioriste watsonienne. En même temps, dans sa conception on relève le rôle du facteur social, l'objet de la psychologie étant „l'étude de l'homme par rapport à l'univers et aux autres hommes” et par cela, sa conception dépasse la psychologie biologique de Ribot. „Ainsi Ribot, écrit H. Piéron, continuait bien à employer le langage classique de la psychologie subjective à une date où Janet y avait bien définitivement renoncé;... C'est bien une conception propre de Janet que celle d'une psychologie purement objective qui „veut être une science comme les autres, et non une métaphysique de l'absolu.”...”³

Au cadre de sa conception générale, en partant de l'idée de la synthèse mentale, grâce à laquelle la vie psychique se transforme toujours, s'enrichit, la personnalité est définie comme : „...l'ensemble des opérations, des actes petits et grands, qui servent à un individu pour construire, maintenir, et perfectionner son unité et sa distinction d'avec le reste du monde”⁴.

Par cette définition, Janet précise sa position opposée à la psychologie métaphysique qui considère la personnalité comme un reflet passif soit des traits corporaux innés (Ribot, Richet, Bertrand et a.), soit comme une manifestation d'une âme idéale (Descartes, Malebranche, Pascal, Maine de Biran, Cousin, Jouffroy, Bergson, Ravaïsson, Boutroux, Guyau, Fouillée et autres).

Pour Janet, la personnalité de l'homme n'est pas innée, mais elle se forme sous l'influence de l'éducation, de la société, de la philosophie et d'autres conditions dans l'activité, représentant un processus complexe qui renferme les suivantes étapes principales : formation de la personnalité corporelle, de la personnalité sociale et temporelle. Concernant cette thèse du psychologue français nous faisons une seule remarque : une conception semblable est soutenue aujourd'hui par le psychologue soviétique B. G. Ananiev qui conçoit la personnalité comme une unité structurelle et fonctionnelle (целая натура) où peuvent

² Bull. Soc. Française de Philosophie, 1929, p. 78.

³ Conscience et conduite chez Pierre Janet, Bull. de Psychologie, nov. 1960, p. 153.

⁴ P. Janet, L'évolution psychologique de la personnalité, Ed. Chahine, Paris, 1929, p. 9.

être différenciées : l'unité organique — l'individu (органическое единство — индивид), l'unité sociale — la personnalité (социальное единство — личность), l'unité psychologique — l'individualité (психологическое единство — индивидуальность).

Les sens kinesthésiques et d'équilibre peuvent être considérés comme le germe de la personnalité, de l'unité organique, car ils contrôlent les mouvements et les actions de l'homme. Ces sensations constituent le commencement de *l'autoréglage*, apparu en vertu du *réflexe de posture*, c'est-à-dire du réflexe de la conservation de l'attitude. Ces attitudes de posture correspondent — d'après le sens — à la notion de montage (установка) de la conception de D. N. Uznadze. Janet, à l'encontre de Uznadze, n'a pas entrepris de recherches expérimentales au sens de la psychologie allemande, mais, suivant la conception de Ribot, il a utilisé la méthode psychopathologique et a considéré les phénomènes catatoniques comme des formes exagérées des attitudes de posture.

La conservation, l'unification et l'orientation des mouvements en fonction de l'attitude précédente, représentent des réglages que les sensations kinesthésiques, puis les sensations d'équilibre ajoutent aux reflexes simples. Aujourd'hui on voit cette idée de Janet développée en vertu des nouvelles acquisitions de la neurophysiologie, par les études concernant l'afférentation inverse (P. K. Anohin et autres).

Mais la personnalité corporelle, que nous avons en commun avec d'autres êtres et qui nous sépare des corps bruts soulève le problème plus complexe des perceptions, car, Janet le montre, nous sommes, en première ligne, les uns pour les autres, des objets extérieurs. Les objets du monde externe deviennent des objets de la perception et après seulement, en vertu de cela, le corps propre arrive à être perçu lui-même. En critiquant l'ancienne conception, conformément à laquelle il existerait d'abord les sensations et les perceptions internes, ensuite le processus de leur extériorisation et l'objectivisation, le processus de constitution de l'objet, Janet affirme que grâce au groupement d'une certaine manière des ainsi dits réflexes en cascade (réflexes en chaîne selon Pavlov) se forment les objets, c'est-à-dire une *certaine image de l'objet réel*, qui existe antérieurement à la perception qu'il détermine. Cet acte d'ensemble suspensif c'est l'acte perceptif ou le schéma de l'action, d'après la dénomination de Révault d'Allonne. Seulement après s'être formé l'acte perceptif ou en utilisant la terminologie de Janet : „s'être créé l'objet”, devient possible la différenciation entre „interne” et „externe”, c'est-à-dire, selon Janet, l'acte *d'extériorisation*. Pour pouvoir comprendre l'extériorité de l'objet par rapport à la propre personne, il est nécessaire d'extérioriser en préalable les objets entre eux. De quoi dépend-elle cette différenciation ? Elle se réalise en vertu des conduites *differentes*, demandées par la nature *differentielle* des objets. Les mouvements primitifs (alimentation, recul devant la douleur, sexuels) caractérisent les objets et les mouvements de déplacement déterminent le caractère secondaire des objets, soit par le déplacement à effectuer d'un objet à l'autre, soit par le propre déplacement de certains

objets. Notre propre corps fait aussi partie de ce monde varié des objets, mais à l'encontre d'autres objets, il présente une qualité spéciale en vertu de laquelle nous ne pouvons nous en débarrasser, il est constant et par cela il devient une mesure par rapport à l'extériorité des autres. Dans la perception du corps propre, mentionne Janet, le tact joue le rôle principal et le sens intéro-ceptifs (la cénesthésie), le sens visuel et le sens de l'ouïe ont un rôle secondaire. Il argumente cette thèse par le cas des aveugles et des sourds, par le phénomène du double contact. Cette idée du psychologue français nous semble très importante, car elle mène vers l'affirmation de la thèse de la complexité et de la nature centrale du toucher, en montrant en même temps que la main n'est pas seulement l'organe du travail, mais aussi un moyen de connaître le monde (faits expérimentalement confirmés par les recherches de l'école psychologique de Léningrad). D'autre part, le phénomène du double contact, c'est-à-dire l'apparition de l'impression de deux contacts, au doigt et au lieu d'atteinte, qui apparaît seulement par le toucher du corps propre (disparaissant en cas de paralysie ou d'anesthésie) peut être hypothétiquement considéré comme point de départ dans la constitution du *schéma corporel*, de la conscience de soi. Ainsi, dans cette phase du développement de la vie psychique, a lieu la constitution des objets (la perception) et l'extériorisation (la distinction) d'entre les objets et le corps propre. C'est sur ce fondement qu'apparaît la distinction entre *interne* et *externe*, mais exclusivement sur le plan de l'action pratique, sans la possibilité de rendre conscient ce processus sur le plan verbal, à d'autres mots, c'est maintenant que s'est formée la *personnalité corporelle*. „Notre personnalité n'est qu'une attitude et une conduite vis-à-vis d'un corps. Cette conduite ne tarde pas à se perfectionner et à prendre des allures d'ensemble. Nous avons des conduites d'ensemble vis-à-vis de telle ou telle personne que nous craignons ou que nous aimons. Nous avons surtout une conduite d'ensemble vis-à-vis de notre propre corps”⁵.

L'achèvement de cette personnalité corporelle ne peut être réalisé seulement grâce aux réactions secondaires élémentaires (sensation cénesthésique, d'équilibre et l'ensemble des sens qui se rapportent à la défense de notre propre corps), car, selon qu'on le peut constater dans le phénomène de la depersonnalisation, étudié par Janet dans l'ouvrage *Les névroses et les idées fixes*⁶, on peut garder de telles fonctions élémentaires, mais la personnalité peut être annihilée. C'est pourquoi, pour pouvoir comprendre la formation de la personnalité il est nécessaire de faire aussi attention à un autre groupe de réglages secondaires (aussi, d'après Janet, actions) qui s'ajoutent à tous nos actes et notamment aux sentiments⁷. „Les sentiments paraissent au premier abord des phénomènes inexplicables. Ils semblent être des phénomènes psychologiques purement internes qui se passent dans la conscience, et qui

⁵ P. Janet, *De l'Angoisse à l'Extase*, t. II, Alcan, Paris, 1928.

⁶ Alcan, Paris, 1898, t. II.

⁷ P. Janet, *De l'Angoisse à l'Extase*, t. II, Alcan, Paris, 1928.

paraissent être indépendants de l'action... Donc, disait-on autrefois, le sentiment est quelque chose de purement interne, de purement spirituel.

Nous avons essayé de vous montrer que ce n'est pas exact. Le sentiment n'est pas quelque chose de purement spirituel. Il pourrait se définir une régulation de l'action, une manière d'exécuter l'action plus ou moins correctement⁸. A d'autres mots, les sentiments représentent des accélérateurs ou freins des actions. Ces réactions secondaires qui se perfectionnent sans cesse, accompagnent en les réglant, toutes nos actions. Ainsi, si *l'accomplissement* et, *la continuation* des actions peuvent être accompagnés par l'émotion *d'effort*, de *fatigue* (la tension du maniaque dans les cas pathologiques ou la fatigue dans les états dépressifs), alors l'achèvement de toute action par le succès ou l'insuccès est accompagné par l'émotion de *la joie* ou de *la tristesse*. Toutes ces „émotions-sentiment“ et celles qui les précèdent, „les émotions-choc“ (inquiétude, émotions convulsives, actes chaotiques, désorganisés) et ultérieurement „les sentiments sociaux“ se compliquent, s'organisent, s'achèvent et forment la vie interne, bien différente de la vie externe. Cette vie intérieure, à côté de la vie sociale, constitue la prémissse du développement ultérieur de la personnalité et son premier résultat c'est la conscience.

Janet définit la conscience comme .... une certaine connaissance que l'être vivant aurait de ce qui se passe en lui-même, de ce qui se passe par conséquent dans son organisme⁹, et la distingue du fait psychologique au sens que, si tout acte conscient constitue un fait psychologique, au contraire, tout fait psychologique n'est pas conscient. A d'autres mots, nous pouvons vivre, effectuer quelque chose, ayant la conscience de ce que nous faisons, mais nous pouvons actionner même sans avoir la conscience de l'action respective „C'est là le type de ce qu'on appelait, il y a quarante ans, le phénomène subconscient, phénomène qui, d'un côté, présentait tous les caractères des opérations psychologiques d'une manière évidente, — ... — et qui, de l'autre côté, dans les affirmations du sujet, ne présentait pas du tout les phénomènes de conscience, de connaissance de ce qui se passe en soi-même, puisque le sujet n'en savait absolument rien“¹⁰. L'amnésie post-somnambulique, l'hallucination négative etc. constituent des exagérations de ces phénomènes. Mais, selon que Janet le remarque à juste titre, les représentants de la psychanalyse ont transformé la subconscience en „une espèce de tiroir commode où on mettait toutes les choses inexplicables en psychologie“¹¹.

La différenciation que Janet fait entre l'acte psychique et l'acte conscient, vise d'une manière critique, d'une part, la thèse soutenue par Descartes, Leibniz, Condillac, Hamilton et a., dû à laquelle le fait psychique ne peut être défini que par la conscience et d'autre part, le

⁸ P. Janet, *L'évolution psychologique de la personnalité* Paris, 1929, p. 107.

⁹ *Ibid.*, p. 134.

¹⁰ *Ibid.*, p. 142.

¹¹ *Ibid.*, p. 146.

béhaviorisme qui nie la conscience. Concernant ce problème nous devons souligner que le psychologue roumain V. Pavelco, dans son étude *Le problème de la conscience individuelle, de ses niveaux et oscillations*¹², fait aussi, du point de vue de la philosophie marxiste-léniniste, une distinction entre les notions : phénomène psychique, conscience, conscience de soi ; sa contribution élargit et précise la thèse janétienne. „Un phénomène psychique, écrit Pavelco, ayant comme caractère général la signalisation, peut être défini par les fonctions de réfléchissement et d'autorégulation. Déterminé par le langage, le niveau de la conscience commence à se différencier, à l'intérieur du domaine psychique, ce qui favorise l'apparition de la conscience de soi avec la pensée comme action intérieure, la volonté, le monde intérieur, la personnalité. La conscience de soi est une forme supérieure de la conscience... elle implique le détachement idéal du sujet de son ambiance, ainsi que la différenciation mentale de l'objet comme tel par rapport au sujet”.

Quelles opérations sont caractéristiques pour la conscience ?

Les actes de conscienciation (prise de conscience), d'après Janet, représentent une série d'opérations qui réalisent le perfectionnement des conduites internes et moins celui des conduites externes. Cette prise de conscience (terme créé par Ed. Claparède) varie, présente des degrés différents selon le genre des actions réglées. „Tous les phénomènes psychologiques sans exception, aussi bien le mouvement de ma main que les actes internes des viscères et que les réflexions les plus élevées sont capables de se transformer en phénomènes de conscience”¹³. Ainsi, dans un acte élémentaire, au cadre des mouvements, c'est par la prise de conscience qu'on les dirige et les maintient (c'est le cas des réglages par les sensations kinesthésiques, d'équilibre, etc.), mais, à un niveau supérieur, la présence ou l'absence des sentiments nous permet de dire si un individu possède ou non la conscience des actes effectués. Ainsi, par exemple, dans les maladies du système nerveux on peut distinguer des crises sans conscience (épileptiques) et des crises avec conscience (hystériques — lorsqu'on garde la pose sociale, la gêne, l'intérêt de ne pas heurter, etc.). Au plus haut niveau, le langage, la parole, représentent une prise de conscience d'une importance exceptionnelle, spécifiquement humaine, qui permet une prise de conscience de la prise de conscience et ainsi à l'infini jusqu'à ce qu'on arrive à des jugements, croyances, idées abstraites, à rendre par discours, livres. Dans ce sens on peut dire qu'un livre n'est autre chose que la prise de conscience des sentiments et des idées d'une époque. La prise de conscience est toujours une opération psychique d'un ordre supérieur à l'acte même dont elle prend conscience. Les phénomènes de la prise de conscience représentent, selon que Janet le remarque, des processus du perfectionnement continual et c'est pourquoi ils peu-

¹² V. Pavelco, *Problema conștiinței individuale, a nivelurilor și oscilațiilor ei*, An. St. Univ. Iași, sect. III, t. VIII, 1962, p. 39.

¹³ P. Janet, *L'évolution psychologique de la personnalité*, Paris, 1929, p. 158.

vent être considérés comme une loi générale du développement psychique.

Donc on peut en détacher les idées suivantes : d'une part, la prise de conscience conçue comme réglage exercé par un niveau supérieur sur un niveau inférieur, est commun au psychique animal et humain, et en ce sens elle correspondrait à la notion de réflexion active de la théorie leniniste, d'autre part, le réglage effectué par la parole, la notion est spécifiquement humain et a paru au cadre du travail et de la vie sociale. Dans ce second sens, la pensée janétienne correspond à la thèse leniniste sur la réflexion médiate, ainsi qu'à la notion pavlovienne sur le second système de signalisation.

En même temps que l'évolution de la conscience du point de vue de son niveau, il faut aussi envisager un autre aspect et notamment son étendue, son extension. C'est seulement ce point de vue qui — le remarque Janet — nous permet de comprendre que la conscience ne s'identifie pas avec la personnalité, au sens que nous avons la possibilité de rendre conscients, de régler non seulement les actes du comportement qui se passent en nous et sont orientés vers nous, mais aussi les actes de notre conduite qui sont orientés vers d'autres existences. A d'autres mots, à la fois avec la *conscience de soi*, chez l'homme, s'est aussi, formée la *conscience d'autrui*. Cette idée concorde à la thèse marxiste : „parfois, au début, l'homme se regarde en un autre homme, comme dans un miroir. Seulement ayant une attitude envers l'homme Paul, comme envers un prochain, l'homme Pierre commence se comporter envers soi comme envers l'homme”¹⁴.

Par conséquent, d'une part, l'évolution du processus de conscientiation se caractérise par le passage d'un réglage élémentaire de niveau inférieur vers un réglage complexe, de niveau supérieur et, d'autre part, par le passage de la *non-différenciation, non-détermination, confusion* vers une fine *différenciation et détermination*.

L'achèvement de ces processus et en même temps l'évolution de la personnalité corporelle, spatiale, se réaliseront pendant la phase suivante de la *formation de la personnalité sociale*. En définissant les conduites propres sociales comme des conduites externes déterminées par des objets spécifiques (êtres : „socius”), comme un mouvement des êtres vers et depuis les objets, Janet les différencie des instincts sociaux. Les conduites propres sociales sont caractérisées par les sentiments sociaux qui se sont surajoutées aux instincts sociaux seulement dans la conduite de l'homme. Par ex., la conduite des animaux carnivores en dévorant d'autres animaux n'est pas déterminée par le sentiment de haine ; celle-ci c'est la superposition d'un sentiment, qui s'associe à des certaines conduites humaines. La distinction entre le conduite sociale sentimentale de l'homme et la conduite sociale instinctive de l'animal est encore mise en évidence par les cas pathologiques (mélancolie, neurasthénie), lorsque les instincts sociaux peuvent être gardés, mais les sentiments sociaux sont supprimés par

¹⁴ K. Marx et F. Engels, *Oeuvres*, vol. XVII, p. 60 (éd. russe).

épuisement ; par ex., la conduite de la malade mentale qui continue à allaiter l'enfant, bien qu'elle affirme qu'il est mort. Dans cette phase, la conduite de l'attaque et de la défense de l'individu se sont transformées grâce à la société en vertu du principe de l'appartenance. Cette nouvelle conduite sociale a paru au processus du *travail*, car tout acte social est un acte de *collaboration*. En analysant *l'évolution* de la collaboration, Janet examine le *commandement*, conduite sociale évoluée, qui se caractérise par le fait que l'acte est *subdivisé* entre plusieurs individus sociaux, chacun d'entre eux effectuant seulement une partie de l'acte. Puisque les conduites sociales, ainsi que les conduites perceptives, sont difficiles, elles se sont compliquées en se perfectionnant par la superposition des sentiments. Selon le psychologue français, les plus importants réglages sentimentaux des conduites sociales sont *l'amour* et *la haine*, *la sympathie* et *l'antipathie*. En critiquant la conception de Spencer et d'autres, conformément à laquelle le sentiment de l'amour aurait apparu en vertu de l'acte sexuel, Janet définit l'amour social comme une action de réglage des relations positives, qui apparaissent d'une action collective réussie. Au contraire au cas d'une activité collective non-réussie, qui — à l'encontre du premier cas — est accompagnée du sentiment de fatigue et non pas de celui de triomphe, apparaissent les sentiments d'antipathie et de haine.

Le sentiment de l'amour ou à d'autres mots, le phénomène de la „présence” (le désir d'être ensemble) et le sentiment de la haine, d'après Janet, le phénomène „de l'absence” (le désir d'éloignement et même de destruction) qui ont apparu dans l'activité collective des hommes, ont servi au processus de différenciation entre eux et en même temps, à la cristallisation de la personnalité. C'est de la même manière qu'a aussi apparu l'égoïsme qui représente un ensemble d'états affectifs, mais, orientés cette fois-ci vers la personne propre. L'égoïsme, ce réglage secondaire des actions, n'a pas appartenu à l'homme dès le début et il n'est pas inné non plus (tel que le montrent les données de la psychopathologie et du développement ontogénétique). Il a apparu à une certaine étape du développement phylogénétique lorsque la personnalité humaine n'était pas encore achevée, jouant alors un rôle positif dans la cristallisation de la personne. Il s'est ultérieurement développé et disparaîtra avec le temps. Cet amour de soi se présente sous deux formes qui caractérisent tous les genres d'amour et notamment : le sentiment maternel et l'orgueil, l'ambition, des sentiments qui se transforment en dévouement et altruisme. Ce processus évolutif peut être poursuivi en suivant la voie inverse dans certains états mentaux pathologiques. Par ex., si chez les mélancoliques, le sentiment de la péjoration de soi-même, le négativisme, qui peut mener jusqu'au suicide, signifie au fond l'annihilation des sentiments sociaux envers sa personne propre, alors le sentiment de l'irréalité, de la dévalorisation, du vide, exprime l'annihilation des sentiments sociaux envers les autres.

D'après Janet, c'est dans la même phase que le processus de conscienciation se réalise par la transformation des actes perceptifs en des actes intellectuels. Dans la conception de Janet¹⁵, l'acte intellectuel représente l'achèvement de l'acte perceptif, c'est-à-dire le processus de la conscienciation de la conduite perceptive, mais qui est réalisé d'une manière nouvelle. *L'acte intellectuel*, à l'encontre des réflexes et des actes perceptifs qui sont constants, constitue une conduite *plastique, intermédiaire, neuve, synthétique, relationnelle*, qui apparaît en vertu de deux autres conduites. Dans cette étape du développement psychique, il existe une foule de conduites *intellectuelles, intermédiaires, fonctionnelles*, par ex., la conduite du panier de pommes, la conduite de la route, du portrait, etc. Cette idée concernant les conduites fonctionnelles, est développée aujourd'hui par l'école psychologique soviétique et spécialement dans les ouvrages de A. N. Leontiev¹⁶.

La conscienciation de la conduite sociale perceptive, concernant *le groupe* et *l'individu*, mène vers *l'individuation*. Tout en critiquant Durkheim, d'après qui la prise de conscience du groupe existerait en dehors de l'individu, ayant pour cause une „âme du groupe”, Janet affirme que la conscience du groupe constituie un perfectionnement de l'acte social commun, comme toutes les sortes de prise de conscience. L'opération de réunir les individus en groupe et de dissoudre le groupe est identique à l'opération de remplissage et de videment du panier. En suivant cette voie, Janet critique les conceptions philosophiques idéalistes qui n'ont pu résoudre le problème de l'individu. Il écrit : „Au commencement, la création de l'individu est une oeuvre sociale qui n'a rien à voir avec la métaphysique de l'âme. Nous sommes devenus des individus parce que nos voisins nous donnent un nom propre, toujours le même. L'enfant se constitue son individualité parce qu'on l'appelle toujours de la même manière et parce qu'on a une conduite pour lui qui a une certaine unité”¹⁷. Les délires de la possession et du personnage sont des cas pathologiques de ce processus complexe d'individualisation. Le médium est un phénomène semblable au délire de possession. La distinction entre le „médium-esprit” moderne et les anciens possédés c'est que la possession est transitoire. Pendant la séance, le médium est possédé (le phénomène de la duplication de soi-même), après la séance il devient un seul homme avec une seule individualité.

Pendant le développement psychologique ultérieur, en vertu des différents résultats des actions de divers individus, chez l'homme, il s'est formé la croyance de pouvoir (ultérieurement l'idée de pouvoir), qui représente le point de départ de la différenciation des hommes en puissants et impuissants, c'est-à-dire le moment initial de la hiérarchie

¹⁵ P. Janet, *Les débuts de l'intelligence*, Paris, Flammarion, 1935; *L'intelligence avant le langage*, Paris, Flammarion, 1936

¹⁶ A. N. Leontiev, *Probleme ale dezvoltării psihicului*, Editura științifica, București, 1964.

¹⁷ P. Janet, *L'évolution psychologique de la personnalité*, Paris, 1929, p. 268.

sociale. Maintenant, dans le stade assérif, l'homme devient *personnage* en vertu de la fonction de valorisation et puis d'autovalorisation, qui ont joué un rôle tout particulier dans la détermination de la personnalité.

Malgré tous les progrès réalisés jusqu'ici, l'évolution psychique ne s'est pas arrêtée; en vertu des acquisitions précédentes et spécialement de la parole, les hommes ont acquis une nouvelle fonction: celle du *secret*, c'est-à-dire cette capacité de dissimuler les conduites intentionnelles. L'achèvement du secret constitue le *mensonge*, car il signifie la capacité de savoir ....distinguer l'acte intérieur et l'acte extérieur. C'est avoir une certaine croyance à l'intérieur et en exprimer une autre à l'extérieur"¹⁸. Le secret c'est une fonction tardive, qui a apparu pendant la période de la réflexion, de la délibération. Les sentiments d'être possédé, d'être dominé (les sentiments d'emprise) avec toutes les formes existentes, constituent des symptômes de la destruction de cette fonction. La conduite du secret et du mensonge ont constitué le point de départ pour un fait extrêmement important dans l'évolution de l'humanité et notamment pour la pensée *intérieure*, la fameuse pensée cartésienne. „La pensée n'existant pas au début; elle existe à la fin. Elle s'est formée tardivement quand les hommes étaient déjà construits, quand ils avaient déjà appris à parler, quand ils avaient appris à croire, quand ils avaient appris à dissimuler leurs croyances"¹⁹. La capacité de penser pour soi a assuré de grandes possibilités à la distinction des hommes entre eux par la formation du „*forum interne*"... Le personnage primitif, individu incontant, dominé par des impulsions et croyances assertives, acquiert maintenant, en vertu de la pensée intérieure, la constance et l'unité, ce qui permet les conduites intéressées, les actes d'initiative. C'est exclusivement dans cette étape du développement qu'a apparu „le moi" avec ses traits d'initiative, spontanéité, constance; le moi ou l'esprit représente le résultat d'un long processus évolutif et constitue la vie psychique interne, c'est-à-dire des actes et des réglages de ces actes, très réduits et cachés à nos yeux. Les philosophes, écrit Janet, se sont extasiés devant le moi et c'est à tort qu'ils l'ont mis au début de la vie... Ce n'est pas de cette manière que les choses doivent être présentées. „A l'origine de la vie, le moi n'existe pas, pas plus d'ailleurs qu'il n'existe de personnage. Avant le personnage existe d'abord le corps propre. Le personnage est déjà un progrès dans les origines de la vie. Quant au moi, c'est une invention de l'humanité... l'humanité a créé l'individu"²⁰.

Si le personnage désigne la personnalité du stade assérif des croyances immédiates, le moi peut être utilisé pour la personnalité avec réflexion et pensée. L'évolution de la personnalité ne s'est pas arrêtée ici; elle n'a même pas marché dans la direction du développement exagéré de la pensée. „Les philosophes, selon Janet, ont hy-

¹⁸ Ibid., p. 403.

¹⁹ Ibid., p. 404.

²⁰ Ibid., p. 422.

postasié la pensée la déclarant le principe des choses, mais ils n'ont pas remarqué le péril considérable qui y est renfermé. Elle peut se développer en suivant nos propres sentiments, sans tenir compte du monde extérieur, du monde social²¹. Par ex., la schizophrénie représente l'exagération pathologique de la pensée intérieure.

A côté de l'unité corporelle et sociale, l'homme a dû s'adapter à la multiplicité temporelle, car — tel qu'à juste titre le remarque Janet — nous voulons rester les mêmes, mais le temps fait de nous un personnage différent.

La personnalité temporelle s'est formée à l'aide de la mémoire. Fondé sur la mémoire et ses fonctions de l'ordre des récits et de présentification, peu à peu il se constitue la *biographie*, l'histoire de chaque individu, au commencement en vertu des actions externes et ensuite en vertu des actions internes. L'étude du somnambulisme, de la double personnalité, des psychoses périodiques, nous offre la possibilité, affirme Janet, d'examiner le processus de destruction de la personnalité temporelle.

Dans cette phase s'achèvent aussi les sentiments de *responsabilité* et *de liberté*, ainsi que les notions correspondantes, ce qui permet à l'homme d'édifier une individualité propre, une vie intime. La phase de son *propre corps* avec son organisation spatiale, la formation de *l'individu*, du *personnage*, du *moi*, de la personne *sociale* et la formation du point de vue temporel de *l'individualité* représentent maintenant la personnalité ou, selon la remarque de Janet, nous sommes arrivés au moment où la personnalité d'un individu n'est pas une question de la science, mais une question de l'histoire.

Concernant les perspectives de la personnalité à l'avenir, Janet opine que le développement phylogénétique continue et continuera et la personnalité de chaque individu s'achèvera seulement au cadre de la société.

Conclusions

Cette succinte présentation de la conception de Pierre Janet sur le problème de la personnalité est loin de rendre la finesse et la subtilité de ses idées. Pour y réussir, il faudrait une analyse minutieuse, approfondie de toutes ses œuvres, car — pour lui — la psychologie de la personnalité représente la psychologie de toute la vie psychique.

D'autre part, l'examen critique de l'œuvre de Janet, du point de vue de la philosophie marxiste-léniniste, demande que l'analyse mentionnée soit complétée par de nouveaux aspects. Il est bien connu que l'œuvre d'un auteur ne doit pas être envisagée isolément, détachée des circonstances où elle a été conçue, mais qu'elle doit être examinée dans son évolution ; on doit en rechercher les rapports avec

²¹ *Ibid.*, p. 451—452.

tout ce qui l'a précédée, avec tout ce qui a existé au temps de sa création, avec tout ce qui a suivi après. L'œuvre d'un créateur doit être considérée dans son mouvement et dans sa signification historique. Les sommaires indications de ce genre, tracées ci-dessus, seront amplement examinées et complétées dans un ouvrage futur, de proportions plus vastes.

Les remarques ici consignées nous empêchent de fixer des conclusions à caractère définitif; c'est pourquoi nous nous bornons à des appréciations approximatives, plus générales.

Janet procède de l'idée de Ribot (et par cela de la thèse de H. Jackson) que la maladie mentale représente une expérience que nous offre la nature, que cette destruction présente divers degrés en fonction du niveau des processus psychiques détruits, que ces processus psychiques supérieurs se sont formés peu à peu par un prolongé processus évolutif, par la diminution et l'intériorisation des actions externes, que les fonctions psychiques supérieures représentent les acquisitions phylogénétiques les plus récentes et par conséquent les plus fragiles, que le développement ontogénétique, dans ces traits généraux, ressemble, sans être identique, au développement phylogénétique et essaie d'expliquer la formation et le développement de la vie psychique et par cela de la personnalité humaine aussi, en suivant la voie inverse offerte par le tableau des maladies mentales, par les données de la psychopathologie.

Bien que cette voie ne soit pas nouvelle, l'école française l'a seulement utilisée et le mérite de Janet consiste dans le fait d'avoir dépassé — dans ses interprétations psychologiques — le cadre biologique; à côté de l'activité et du langage, il a accordé au facteur social le rôle essentiel dans la formation de la personnalité. Nous considérons qu'il est nécessaire de souligner le fait que Janet *n'est pas arrivé aux exagérations de la psychanalyse*, bien que... comme Freud et leur professeur commun Charcot — il fût aussi parti de la pathologie mentale, dans l'étude de la psychologie. Plus encore, dans ses œuvres, il a critiqué la psychanalyse freudienne toutes les fois qu'il en a eu l'occasion. D'autre part, l'étude de la psychopathologie et l'application de la méthode clinique dans le problème de la personnalité, ne l'ont pas conduit vers une conception biologique, tel les cas de Kretschmer, mais en abordant ce problème dans la perspective génétique, il est arrivé à des généralisations scientifiques concernant le rôle du facteur social dans la formation de la personnalité. Nous considérons que la profonde connaissance de la psychopathologie, ainsi que l'application de l'observation et de la méthode expérimentale l'ont mis à l'abri des exagérations de l'école sociologique française (Durkheim) qu'il avait souvent critiquée.

Le psychologue communiste français, H. Wallon, dans son article *Pierre Janet psychologue réaliste* souligne l'actualité des idées janétienne comme il suit: „La psychologie de Janet a eu ceci du nouveau qu'au lieu d'explications fragmentaires à volonté mécanistes

ou finalistes il s'est placé d'emblée sur le plan de la personne et de l'acte... Ainsi Janet posait des problèmes qui sont parmi les plus délicats de la psychologie contemporaine : ceux de la personnalité, non plus comme individu, „à la troisième personne” et vu du dehors, mais comme sujet „à la première personne” comme auteur tout au moins putatif de sa propre destinée et, vis-à-vis de lui même, comme une existence unique au monde ; du plan métaphysique le Moi tend à passer le plan psychogénétique. Complémentairement aussi, avec le problème des conduites, il ouvre celui de l'existence simultanée et conjuguée des choses et de la conscience, par l'union en un même processus du besoin et de son objet, du but et de l'intention du „pourquoi” et du „comment”. C'est des deux niveaux, celui des structures opératoires qui assurent aux différentes opérations leur spécificité, et celui de l'activation d'où dépend leur efficacité. Dédoulement fonctionnel qui, de simple constatation clinique, tend peut-être aujourd'hui à se découvrir une parenté physiologique avec l'action stimulante de la substance réticulée sur l'écorce cérébrale.

Janet peut être dit — conclut Wallon — un précurseur dont plusieurs idées sont encore actuelles et fécondes”²².

Concernant la manière dont Janet comprend l'activité, nous devons souligner l'aspect suivant : à côté des actes *primaires*, extérieurs, provoqués par le monde du dehors et qui peuvent être étudiés de l'extérieur le psychologue français mentionne aussi les actes *secondaires* (depuis les sensations kinesthésiques jusqu'à la conscience) apparus de la nécessité d'un équilibre le plus parfait possible de l'organisme envers la complexité du milieu et qui ont le rôle de réglage et d'autoréglage. De là on peut détacher l'idée du déterminisme matérialiste-dialectique et notamment : l'organisme humain possède la capacité de refléter la réalité ; cette réflexion constitue un processus actif qui a créé et continue de créer des mécanismes de plus en plus perfectionnés, relationnels ; c'est par leur intermédiaire que cette réflexion se réalise, s'élève de plus en plus à un plus haut degré et assure les possibilités de transformation du milieu. De là se révèle aussi l'importance que Janet accorde à la conscience qu'il considère — à l'encontre des psychologues métaphysiciens — comme un produit tardif de l'évolution, qui présente des degrés et une extension différente et qui, dans certaines conditions, peut être annihilée. La contribution de Janet en ce sens est soulignée par P. Fraisse comme il suit : „Ainsi P. Janet a fait l'économie du détour Watsonien et sa psychologie de la conduite anticipe la psychologie moderne... qui intègre, dans un schéma de la conduite, à la fois l'influence de la situation et celle des réactions conscientes et inconscientes de l'individu à cette situation, pour expliquer les actes qui saisit l'observateur ou l'expérimentateur”.

²² Bulletin de psychologie, nov. 1960, pp. 154, 155—156.

²³ P. Fraisse, J. Piaget, *Traité de psychologie expérimentale*, I, P.U.F., Paris, p. 31.

L'idée de *tension*, à côté de celle de *force*, introduit dans la psychologie le point de vue énergétique, dynamique, à côté du critère quantitatif et qualitatif dans la hiérarchisation des actes psychiques, dans l'explication de leur évolution onto- et surtout phylogénétique.

J. Delay mit en évidence le fait que Pierre Janet, en cherchant à définir le substratum organique de la tension psychologique, il a même utilisé l'expression „baisse de courant du cerveau” .... Si l'on rapproche cette métaphore des travaux sur la nature bioélectrique de l'influx nerveux et sa transmission chimique, sur l'électrogenèse cérébrale et la cybernétique, sur la régulation cérébrale des activités nerveuses et mentales par des dispositifs situés à la base de l'encéphale „elle fait de lui un précurseur de beaucoup de recherches récentes” qui ont apporté à certaines de ses théories une confirmation remarquable... Les „extraordinaires résultats” obtenus par la chimiothérapie apportent ainsi une nouvelle confirmation de certaines théories émises par Pierre Janet dont l'enseignement, conclut M. Delay, continuera de rayonner et d'inspirer de nombreux médecins psychologues²⁴.

Ces remarques et beaucoup d'autres (la limite de cet article ne permet pas à les citer) montrent l'actualité de la conception de P. Janet parce que l'importance d'une œuvre scientifique peut se mesurer aux directions nouvelles qu'elle imprime aux recherches ultérieures.

Donc, nous croyons que la dialectique des faits étudiés l'a conduit vers une conception matérialiste-naturaliste et dialectique sans être historique aussi, sur la vie psychique, du moins dans ses aspects généraux; ainsi, on vérifie la vérité que le savant fait souvent de la dialectique ou — selon sa propre terminologie — Janet a été un dialecticien, sans le savoir, sans avoir la prise de conscience de ce fait.

Ce qui manque de son œuvre c'est l'explication historique. Janet ne s'est pas posé ce problème, peut-être parce que le domaine de la psychopathologie n'offre pas là-dessus de données suffisantes.

CONCEPȚIA LUI PIERRE JANET DESPRE PERSONALITATE

Rezumat

Autorul prezintă concepția psihologică a lui Pierre Janet despre personalitate, cu scopul valorificării ideilor progresiste.

Aștfel, infățișind procesul evolutiv de formare a personalității în perspectivă onto- dar mai ales filogenetică, autorul subliniază, pe de o parte, contribuția psihologului francez în combaterea ideilor ero-nate din psihologia filozofică cartesiană, a unor tendințe de biologizare sau sociologizare a psihologiei, pe de alta, actualitatea ideilor sale în lumina psihologiei materialist-științifice.

²⁴ Cf. M. Turbiaux, *Le Centenaire de Pierre Janet à la Société Française de Psychologie*. Bull. de psychologie, 184, XIV, 1—4, 1960, p. 192.

EXAMINARE CRITICĂ A UNOR CONCEPȚII PSIHOLOGICE APUSENE PRIVIND DINAMICA PERSONALITĂȚII

DE

STELA TEODORESCU

Studiul dinamicii personalității reprezintă o problemă centrală a psihologiei personalității ca și a psihologiei generale, fiind în același timp și un subiect mult controversat.

Opoziției fundamentale dintre interpretările de pe pozițiile filozofiei materialiste și a celei idealiste i se adaugă *diferitele puncte de vedere* acceptate de psihologi în vederea abordării și soluționării ei, puncte de vedere determinate fie de diversitatea curentelor psihologiei apusene, fie de faptul că multiplele aspecte ale acestei probleme n-au reținut în egală măsură atenția psihologilor.

În cele ce urmează, ne propunem să prezentăm, de pe pozițiile filozofiei marxist-leniniste, unele concepții ale psihologiei apusene, care pretind să explice aspectul dinamic al personalității prin mecanisme „pur” psihice.

Spre deosebire de orientarea biologică și sociologică din apus¹, reprezentanții psihanalizei, precum și alți psihologi ca: Woodworth, Lewin, Troland, Jung, Tolman, G. Allport, Murray și alții, consideră că activitatea umană este determinată de motive psihice „pure”.

Dar în ce mod înțeleg acești psihologi motivația psihologică?

De la început, subliniem că între conținutul acestei noțiuni aşa cum el a fost definit de psihologii burghezi și determinarea lui de către reprezentanții psihologiei materialist-științifice² există deosebiri esențiale.

¹ Paul Fraisse, Jean Piaget, *Traité de psychologie expérimentale V. Motivation, Emotion et Personnalité* de Joseph Nuttin, Paul Fraisse, Richard Meili, Presses Univ. de France, Paris 1963.

² Edith Giulian, *Motivația — teorii și metode de cercetare actuale*. «Revista de psihologie», Nr. 4, 1962, p. 515—534.

Freudismul reprezintă acea concepție reactionară conform căreia psihicul este determinat de psihic neavind nici o legătură cu sistemul nervos central sau cu mediul. Pe această bază S. Freud³ afirmă că limitarea studiului personalității numai la formele de conștiință înseamnă în fond studierea superficială a fenomenelor psihice, adică a te mărgini a le descrie și clasifica, fără a avea posibilitatea explicării lor. Ca urmare, el consideră că studiul personalității reclamă luarea în considerare nu numai a aspectului conștient ci și a substratului subconștient. Astfel, conștiutul, subconștiutul, inconștiutul, Libido, Sinele, Eul, Supra-Eul, cenzura, refularea, sublimarea, transferul etc. au devenit elementele de bază ale psihanalizei, iar personalitatea, în această perspectivă, nu este altceva decât rezultatul dinamicii acestor elemente.

Care este conținutul atribuit de Freud acestor noțiuni și care sunt relațiile dintre ele?

Se știe că, dacă la începutul activității lui Freud noțiunile de conștient, inconștient, subconștient au constituit categoriile de bază ale sistemului său, ulterior ele au fost înlocuite prin noțiunile de Sine-Eu și Supra-Eu.

„Sinele” reprezintă, după Freud, totalitatea tendințelor sexuale inconștiente, domeniul achizițiilor filogenetice alcătuit din instințe, tendințe și deprinderi refulate, izvorul energiei vitale a individului, rezervorul „Libido-ului”, instințelor vieții și morții, fiind inconștient, amoral, ilogic (având propria sa logică — logica gindirii autistice) și e condus de principiul plăcerii.

„Eul” reprezintă rezultatul organizării vietii sufletești prin armonizarea tendințelor libidinale cu cerințele sociale care dă unitate în motivație, fiind logic, moral și social.

Eul, fiind conștient și subconștient, purtător al normelor și legilor externe, cauță să implice cerințele hipermorale ale Supra-Eului tempe-rind pornirile Sinelui.

„Supra-Eul” se dezvoltă din acea parte a Eului care se ocupă cu îndeplinirea normelor social-morale, fiind rezultatul procesului de socializare din stadiile timpurii ale copilăriei. El exprimă inconștient norme-sociale, care s-au format cu ajutorul imitației, sugestiei și persua-siunii, înaintea apariției conștiinței și gindirii.

Între activitatea Sinelui și cea a Supra-Eului, afirmă Freud, (ca și cind ar fi vorba de existențe reale?) există antagonism, contradicție pentru că Sinele, tinzind spre satisfacerea instințelor, este amoral, în timp ce Supra-Eul, totdeauna urmărind principiul datoriei, cauță îndeplinirea normelor social-morale. Eul, în calitate de mijlocitor, încearcă să obțină echilibrarea cerințelor Sinelui și Supra-Eului, iar în măsura obținerii acestui echilibru se poate vorbi de starea normală sau patologică a omului. Actele care pornesc de la Sine sau Supra-Eu, afirmă Freud,

³ S. Freud, *Introduction à la psychanalyse*, trad. Dr. S. Jankelévitch, Pavol, Paris, 1932. *Psychopathologie de la vie quotidienne*, trad. S. Jankelévitch, Paris, 1924. S. Freud, *In l'Ono*, Leningrad, 1924. *Metodica i tehnika psihanaliza*. M-Pq., 1923.

sint trăite de persoana respectivă ca acte impuse din afara și determină sentimentul de oprimare, în timp ce actele Eului sint considerate ca autonome, libere. Ciocnirea dintre tendințele refulate și normele social-morale adesea duce la conflict. Tendințele refulate în inconștient sub forma complexelor Oedip, Electra etc. (complexe considerate ca formații ontogenetice) se manifestă într-un mod ascuns (fenomene de sublimare, transfigurare) pentru a scăpa de cenzura conștiinței.

Așadar, după Freud, procesul de socializare, de umanizare, dezvoltare ontogenetică, la fel cu întreaga activitate umană, este rezultatul complexului OEdip, iar personalitatea se formează pînă la cinci ani prin cristalizarea și întărirea relațiilor dintre Sine, Eu și Supra-Eu. Factor hotărîtor pentru formarea personalității ar fi Libido cu instinctele corespunzătoare: instinctul vieții și instinctul morții. Astfel spus, Freud vrea să explice dinamica vieții psihice, mecanismele ei cu ajutorul teoriei refulării, iar conținutul activității psihice, elementele ei, prin teoria instinctelor. Din cele arătate rezultă pansexualismul concepției lui Freud. Ignorind faptele, conditionarea social-istorică a personalității și rolul sistemului nervos central în procesul reflectării, Freud s-a abătut de la calea științifică a înțelegерii dinamicii umane, de la principiul istorismului și a determinismului dialectic.

A. Adler⁴ a creat una din variantele freudismului aşa-numita „psihologie individuală”. Pornind de la teza lui Nietzsche a „voinței de putere” el afirmă că personalitatea se formează în direcția contrabalanșării insuficiențelor înăscute, organice sau psihice și, ca urmare, această insuficiență reprezintă factorul real al dezvoltării personalității. „Voința de putere” — stare primară înăscută — compensează insuficiența personală, care se manifestă în conștiință sub forma „sentimentului de inferioritate” (sentimentul micimii, femininității și nesiguranței). Libido din concepția lui Freud, în teoria lui Adler, a fost înlocuit cu „protestul masculin” — forță psihică înăscută. Potrivit acestei teze, fiecare femeie și fiecare copil ar vrea să fie bărbat, pentru că în comparație cu ei bărbatul e mai puternic și fiecare bărbat slab ar vrea să fie puternic. Alături de sentimentul inferiorității există și sentimentul social, de asemenea înăscut, pe baza căruia oamenii se unesc în colective pentru a învinge insuficiențele individuale.

ACESTE DOUĂ SENTIMENTE, DUPĂ PĂREREA LUI ADLER, AR CONSTITUI IZVORUL VIEȚII SOCIALE, AL ACTIVITĂȚII UMANE, CA ȘI CAUZA TRĂSĂTURILOR STABILE ALE PERSONALITĂȚII. „CONSTELAȚIA FAMILIARĂ” AR DETERMINA LA COPIL SENTIMENTUL INFERIORITĂȚII ÎN RAPORT CU PĂRINȚII SAU FRAȚII MAI MARI. CA URMARE, COPILUL COMPENSEAZĂ INSUFICIENȚA SA FIZICĂ, DEZVOLTINDU-ȘI APITITUDINILE MINTALE.

Ușor se poate desprinde că între concepția psihologică a lui Freud și Adler nu există deosebiri esențiale. Ca și Freud, Adler privește dezvoltarea și activitatea personalității ca proceze teleologice, iar activitatea sa, ca realizarea tendințelor înăscute, în care motivația nu-și are locul.

⁴ A. Adler, *Individual Psychology*, N.Y. 1956.

La C. G. Jung⁵⁻⁶ — alt dezident al școlii freudiste europene — forța motrice a personalității, cauza activității sale este Libido, dar complet desexualizat, care duce spre intro- și extravensiune. Această forță numită la inceput de Jung „inconștientul colectiv” și apoi „psihicul obiectiv” reprezintă, după el, atât rezultatul dorințelor individuale nesatisfăcute (complexe individuale) cît și al „imaginilor arhaice” al „arhetipurilor”.

Această teză a lui Jung a servit de fundament teoriei rasiste potrivit căreia ar exista rase superioare și inferioare.

Ca și Freud, Jung a voit să explice activitatea omului, formarea personalității sale pe baza unei concepții biologice a psihicului, neacordând atenție relațiilor reale care există între om pe de o parte și mediul social-istoric și natural, pe de altă parte.

Aceleași lipsuri pot fi găsite și în concepțiile altor neo-freudiști europeni⁷. Așa de exemplu A. Freud și M. Klein acceptă ideea instincției morții, care, ar fi legată de instictul de distrugere, alături de instinctul de agresivitate subliniat și de Mandel, Jones și alții. Aceste două instințe împreună cu instinctul sexual ar fi forțele motrice motivaționale ale comportamentului uman. De altfel, și Lersch — unul din exponentii teoriei stratificației — vorbește de un strat endothimic, la baza căruia ar sta dispoziții vitale, primare, staționare (instinctul satisfacției sexuale, al autoconservării, egoism, dorință de putere etc.) ce determină motivația.

Deosebiri esențiale nu există nici între neo-freudismul american și freudismul ortodox.

Spre deosebire de Freud, K. Horney⁸ consideră că la baza activității omului ar sta neputința copilului, care se manifestă în sentimentul primei neliniști, a fricii innăscute, care duce atât la apariția sentimentului uriaș față de cei din jur, cît și spre tendința inconștientă, emoțională a securității, adică la om apar trebuința internă a autoaprecierii și aprecierii lui de către alții. Altfel spus, după părerea ei, forțele psihice inconștiente se concretizează în impulsuri, tendințe, dorințe emoționale, care sunt forțele motrice ale personalității, iar dezvoltarea omului ar reprezenta doar dezvoltarea a ceea ce există în copil din fragedă copilarie. În mod abstract, ea acordă atenție influenței factorului social asupra psihicului individului, afirmind că idealurile dragostei frațești și succesul personal, care există în societate, pe plan intern, sint în contradicție. Horney ignorează complet faptul că contradicția subiectivă a idealurilor este reflectarea în fond a contradicțiilor obiective existente în societatea capitalistă.

⁵ C. G. Jung, *La structure de l'inconscient*, în «Archives de Psychologie», 1916.

⁶ C. G. Jung, *Types psychologiques*, préface et traduction de J. Le Lay, 2-e éd. revue, Librairie de l'Université Georg et Cie, S. A. Genève, 1958. *Bewusstes und Unbewusstes*. Frankfurt am Main — Hamburg, 1957.

⁷ Henry P. Davidd and H. von Bracken, *Perspectives in personality*, N-Y 1957.

⁸ K. Horney, *The Neurotic Personality of our Time*, N-Y 1937. *Our Inner Conflicts*, N-Y, 1946. *Neurosis and Human Growth*, N-Y, 1950.

E. Fromm⁹, ca și Horney, criticind teoria instincțelor și Libido din concepția lui Freud, creează propria sa concepție referitor la interdependența dintre factorii psihiči și sociali, în sensul că motivația ar fi rezultatul contradicțiilor dintre tendințele inconștiente care se opun influenței culturii. Pe baza analizei evoluției societății și omului, începînd din Evul Mediu și pînă în zilele noastre, Fromm conchide că la om au apărut, ca rezultat al procesului de individualizare, sentimentele singurătății, neinsemnatății, nimicniciei. Omul, spune el, se eliberează de sentimentele deznașdejedii și singurătății fugind de libertate. Această fugă de libertate, care se concretizează în formele autoritarismului, destructivismului și ale conformismului automat, după Fromm reprezintă o activitate inconștient automată, compulsivă, care determină atît activitatea individului, cit și comportarea grupurilor și claselor sociale.

Fromm, plecînd de la analiza personalității nevroticului și trecînd la analiza omului normal, apoi la cea a societății, consideră că societatea burgheză contemporană este nevrozată. Pentru vindecarea ei, el recomandă nu schimbarea radicală a orînduirii capitaliste ci crearea unui așa-numit socialism umanist-comunitar cu ajutorul unei „psihoanalize umaniste”.

Aceleași greșeli ca la Horney și Fromm, pot fi ușor găsite și-n concepția psihosociologică a lui A. Kardiner¹⁰, care subliniază rolul „inconștientului irațional” și al „primelor impresii infantile” în formarea personalității.

În fond, ce reprezintă aceste „elemente principale” ale psihologiei abisale, pe baza cărora reprezentanții ei vor să explice dinamismul personalității?

Pentru a răspunde, să analizăm de exemplu „protestul masculin” și „complexul Oedip” sau, vorbind mai exact, faptele ce se pot ascunde sub aceste denumiri. Există oare asemenea tendință ca dorința femeilor de a fi egale cu bărbații sau a copilului de a fi asemenea adulților și în cazul afirmativ, cum pot fi ele lămurite?

Desigur, asemenea fenomene există, dar explicarea lor trebuie căutată în relațiile sociale, care apar între oameni în condiții social-istorice determinate. De ex. femeia, care trăiește într-o societate cu clase antagoniste și ca urmare nu are aceleași drepturi ca bărbatul, dorește desigur a deveni egală în drepturi, dar aceasta nu decurge din nici o tendință înăscută, ci din relațiile sociale, care au apărut în condiții social-istorice determinate. O asemenea dorință există și la femeia aparținând claselor avute, pentru că — baza ei — poziția de inferioritate a femeilor, chiar dacă îmbracă o altă formă — există. Nora lui Ibsen, profunda analiză făcută de Belinski sentimentului de iubire, lucrarea lui Engels, *Apariția familiei, a proprietății private și a statului*, ilustrează pe deplin situația socială a femeii în societățile cu clase antagoniste în general, și femeii „păpușă” în special.

⁹ E. Fromm, *The Sane Society*, N.Y., Toronto 1955. *Escape from Freedom*, N.Y., Toronto, 1941.

¹⁰ A. Kardiner, R. Linton, *The Individual and His Society*, N.Y., 1939. A. Kardiner, *The Psychological Frontiers of Society*, N.Y., 1945.

Din păcate, asemenea fenomene mai există și la noi, deși noile condiții social istorice au creat posibilități pentru deplina egalitate (nu nivelare) între bărbat și femeie. Afirmind aceasta, avem în vedere mai ales relațiile familiale. Multe din conflictele familiale, paradoxale în fond (pentru că soții sunt oameni corecți, buni în alte relații sociale) decurg și din lipsa unei motivații principiale constante (în sensul larg al cuvântului).

Profunda analiză a acestor conflicte familiale făcută de A. S. Makarenko, numite de el fenomene chimice și mecanice, dezvăluie cel puțin în parte, cauza lor, și anume, rămasișele mentalității capitaliste din cunoștiința oamenilor. Aceste rămasișe, cum arată Makarenko, sunt uneori foarte puternice și se ascund în diferite chipuri, uneori chiar imbrăcind frazeologie marxistă. În același sens, adică a mijloacelor de lichidare a acestor rămasișe, trebuie înțeleasă și afirmația făcută de N. K. Krupskaia referitor la necesitatea deprinderii băiețelului cu treburi casnice.

Referitor la celălalt aspect și anume dorința copilului de a fi asemenea adulțului, desigur există. Atât dorința, saturată emoțional, a copilului mic de a fi asemenea tatălui, care apare pe baza imitației și a relațiilor familiale, cit și idealul selectiv al adolescentului sau adulțului sunt conditionate social și nu-s forțe instinctive. Referitor la condiționarea social-istorică, dacă e adevărat că forma și conținutul prin care ea se realizează trebuie să tină seama de particularitățile dezvoltării ontogenetice, nu e mai puțin adevărat că acest conținut, spre deosebire de mecanismul psihic, care e relativ același, se schimbă o dată cu orinduirea social-economică.

Cit despre asa-numitul complex OEdip, potrivit căruia băiețelul pe baza unei motivații sexuale ar iubi mama și ar fi gelos pe tată „întreaga serie de psihologi care s-au ocupat cu psihologia copilului, nu au găsit vreo urmă de acest complex (W. Stern, Meumann, Bühler, Piaget) încit faimosul complex pare a fi doar o ipoteză gratuită, ca și noțiunea de sexualitate infantilă care la Freud joacă un rol altit de important”¹¹.

Studiul lui F. V. Bassin¹² referitor la relațiile existente între cortex și subcortex, pe baza noilor date obținute de fiziolgie cu ajutorul metodelor electrofiziologice, pe de altă parte, pune în lumină netemeinicia concepției freudiste și neofreudiste.

Aceeași manieră neștiințifică în tratarea aspectului dinamic al personalității poate fi desprinsă și din concepția lui K. Lewin, G. Allport,

¹¹ Acad. M. Ralea și C. I. Botez, *Istoria psihologiei*, Ed. Acad. R.P.R., 1958, p. 522.

¹² F. Bassin, *Freudismul în lumina discuțiilor moderne*, «Analele rom.-sov.» 3/1959, p. 117—142.

H. Murray și-a chiar dacă ea e mascată fie de aspectul experimental al cercetării fie de terminologia proprie a fiecărui psiholog.

În teoria autonomă funcțională a motivelor, G. Allport¹³ afirmă că motivele activității omului nu trebuie căutate în trecutul său (în instințe ca la Mc Dougall sau în relațiile dintre Sine, Eu, Supra-Eu, ca la Freud) ci în sentimentele, interesele, trăsăturile, relațiile actuale ale omului, care alcătuiesc personalitatea sa în momentul dat. Aceste elemente actuale, după Allport, nu sunt numai realități actuale ci și autonome, deoarece ele depind de individ, de realitatea sa sufletească momentană și numai indirect de organism și societate. Ca urmare, dinamica personalității este condiționată din interior și nu din exterior. Corpul și societatea nu-s cauze ci doar condiții ale motivației. Cauza, afirmă Allport, este „Eu!”. De aici, el trage concluzia că autonomia este a doua caracteristică a dinamicii persoanei.

K. Lewin¹⁴, pe baza concepției sale topologice a cimpului dinamic, consideră că funcția și aptitudinea există sub formă de configurație, care are o anumită unitate și continuitate, adică în timp tinde spre continuitate, iar în spațiu reprezintă un sistem închis cu o anumită sferă. Motivele, care pun în acțiune o anumită funcție, sunt tensiunile și valențele. Tensiunea este internă și devine dinamică numai cind se află în stare de apetit și incetează de a acționa atunci cind ajunge în stare de sațietate. Valențele pentru a deveni active cer existența tensiunii în stare de apetit, în caz contrar ele-s neutrale, sau duc la repulsie.

Idei asemănătoare găsim și la Tolman, care, ca și Lewin, vorbește de apetit și repulsie. Deosebirea dintre ei constă în aceea că, dacă Tolman se bazează pe concepția hormică a lui Mc Dougall, concepția topologică a lui Lewin este un hibrid între gestalttheorie, freudism și ultterior, behaviorism.

Referitor la concepția lui H. Murray¹⁵, se poate spune că trebuințele (viscerogene și psihogene) sistemului său corespund tensiunii lui Lewin, în parte instinctelor lui Mc Dougall și chiar tendințelor libidinale ale lui Freud, iar presiunile, din concepția sa, sunt echivalente valențelor (Lewin), deprinderilor și sentimentelor (Mc Dougall) și cerințelor Supra-Eului (Freud).

Lăsând la o parte diferențele existente între concepțiile psihologilor menționați, la care desigur pot fi adăugați încă mulți alții a căror sisteme au fost minuțios analizate de Al. Roșca în lucrarea sa¹⁶, ne oprim doar să subliniem filiația unea de idei care constituie trăsătura comună a acestor teorii. Elementul comun al acestor interpretări, privind mecanismul motivației, este surprins foarte bine de Nuttin în următoarele: „mechanismul cel mai general admis actualmente e cel al reducerii trebuinței. El diferă destul de puțin de schema hedoinistă a lui Thorndike

¹³ G. Allport, *Personality*, Holt, N-Y, 1937.

¹⁴ K. Lewin, *Principles of topological Psychology*, N-Y, 1936.

¹⁵ H. Murray, *Exploration de la personnalité*. Paris P.U.F., 1954.

¹⁶ Al. Roșca, *Motivele acțiunilor umane*. Ed. Inst. de psih. al Univ. din Cluj la Sibiu, 1943.

(1932) sau de a lui Troland (1928, 1930...). Diferența esențială constă în faptul că procesul hedonist e formulat în termenii subiectivi ai satisfacției sau plăcerii în timp ce psihologia comportamentului preferă schema obiectivă a „reacției de consum” și a reducerii stării fiziologice de trebuință. Această ultimă schemă pune mai ales accentul pe incetarea neplăcerii, mai mult decât pe căutarea pozitivă a agreabilului (...) „Metapsihologia” freudiană, pe care o putem considera ca prototipul schemei actuale, adoptă, alături de formula obiectivă și fizicistă a desărcării energiei, principiul plăcerii și neplăcerii în termeni de experiență subiectivă. Sistemul lui Lewin a adoptat în mod egal schema reducerii tensiunii, totodată punând accentul pe sistemul de tensiune creat, pe ceea ce el numește *qvascular-trebuințe*¹⁷.

Altfel spus, viciul fundamental al teoriilor menționate, relativ la acest aspect al dinamicii personalității, constă în acceptarea motivației ca pe o stare internă, rezultat al unor procese biologice sau psihice intrinsece, în ignorarea factorilor externi și a raporturilor lor cu cei interni, a raportului dintre individ-mediu, om-societate, subiectiv-obiectiv.

L'EXAMEN CRITIQUE DE QUELQUES CONCEPTIONS PSYCHOLOGIQUES OCCIDENTALES CONCERNANT LA DYNAMIQUE DE LA PERSONNALITÉ

Résumé

L'auteur analyse, du point de vue de la psychologie matérialiste scientifique, quelques conceptions „purement” psychologiques de la psychologie occidentale concernant la personnalité.

La psychanalyse jouissant encore de notoriété parmi les psychologues occidentaux, l'auteur, après avoir fait un court exposé des idées de Freud, Adler, Jung et d'autres continuateurs européens (A. Freud, M. Klein) et américains (Horney, Fromm, Kardiner) en égard à ce problème dévoile les défauts communs de ces conceptions : l'ignorance des conditions sociales-historiques de la personnalité et du rôle du système nerveux central dans le processus de réflexion, c'est-à-dire du principe de l'historisme et du déterminisme dialectique dans l'explication des phénomènes psychiques.

L'analyse serrée des théories d'Allport, Murray, Levin, Tolman concernant la dynamique de la personnalité, relève le vice fondamental de ces conceptions : la motivation présentée comme résultat des processus biologiques ou psychiques intrinsèques, la diminution du rôle des facteurs externes dans leurs relations avec les facteurs internes (individu-milieu, homme-société, sujet-objet).

¹⁷ Paul Fraisse, Jean Piaget, Op. cit., p. 66.

IMPORTANTĂ SI LOCUL PEDAGOGIEI REEDUCĂRII ÎN CADRUL
SISTEMULUI STIINȚELOR PEDAGOGICE

DE

I. STRÄCHINARU

Interesul pe care-l prezintă problema tulburărilor de comportament la copil e determinat de influența nefavorabilă a acestor tulburări asupra dezvoltării sale psihice generale, precum și de posibilitatea lor de a dobîndi forme antisociale grave. De aceea, în literatura de specialitate, problema este abordată de cercetători cu cea mai diversă formă: medicală, psihologică, juridică, pedagogică, politică, morală etc.

Comportamentul reprezintă expresia exterioară a raporturilor dintre individ și mediu, a echilibrului pe care individul îl realizează în procesul dinamic de integrare în viața socială și care este obiectivat, de regulă, într-un sistem de fapte sau de acțiuni supuse unei aprecieri morale. Modificările de comportament sunt forme dedezechilibrul psihic, ce implică tulburări în sfera emoțional-volitivă, ca urmare a influenței unor leziuni cerebrale pre- sau post-natale [24] a unor structuri psihice morbide de natură sociogenă [18, 6]. Psihologic, manifestarea exterioară a actelor de conduită apare ca o modalitate de acțiune influențată de insușirile temperamentale ale persoanei, dar nu născută ci formată în viața socială, o dată cu concepția despre lume [v. 25, p. 742]. În felul acesta înțeleasă conduită, devierile de comportament — indiferent că au la bază dereglații ale funcțiilor nervoase centrale ori numai simple deprinderi elaborate în dezacord cu cerințele conviețuirii în comun [6] — se prezintă ca devieri nu numai de la normele stării de sănătate, dar și de la normele morale cu daune ce se resimt în raporturile sociale normale. De aici și denumirea de tulburări de caracter dată uneori anumitor forme de modificări comportamentale și tot de aici decurg măsurile speciale de ordin medical, juridic și pedagogic ce se iau în folosul prezervării societății și al corectării individului.

Față de adult, la copil, tulburările de conduită sunt relativ ușor de diagnosticat în limitele unor termeni medico-pedagogici generali, însă

ele nu sint la fel de ușor de explicat din punct de vedere teoretic sau de prognosticat evoluția lor ulterioară [v. 18]. Date fiind imaturitatea somato-psihică a copilului, determinantele biologice, psihologice și sociale morale ale conduitei sale sint greu de surprins, în dinamica lor complexă, întrucât ele pot fi cauze, și întrucât pot fi efecte. *Slaba capacitate inhibitorie a deprinderilor sociale a copilului, instabilitatea atitudinilor sale față de societate, față de propria sa activitate și față de sine, dominarea permanentă a persoanei sale de către procesele emotiv-affective bazate pe insuficientă subordonare corticală a impulsurilor subcorticale ce guvernează afectivitatea, toate — aflate în plină transformare și formare — constituie obstacolul greu de trecut, în precizarea limitelor normale ale conduitei infantile și a modificărilor ei.*

În activitatea de consultații în domeniul psihopatologiei infantile, noi am avut prilejul de a veni în contact — un timp indelungat (1950—1965) — cu copii cu modificări de conduită, cu tineri în stadiul pre-delicvenței și cu delicvenți infantilo-juvenili în stare activă. Aceasta a fost în măsură să ne poată indica unele aspecte particulare ale genezei defectivității la minori precum și acțiunile pedagogice de prevenire și reeducare a tulburărilor pe care le-am diagnosticat, acțiuni ce fundamentează o nouă ramură a pedagogiei speciale: *pedagogia reeducației*.

În paginile ce urmează vom face o succintă analiză a unora din lucrările de specialitate, apoi vom prezenta cîteva date în legătură cu frecvența tulburărilor de comportament la copii. Totodată vom releva categoriile etiologico-clinice ale acestor tulburări și implicațiile pedagogice ale tratamentului lor, spre a preciza astfel importanța pedagogiei reeducației și locul acesteia în cadrul sistemului științelor pedagogice.

Lucrările din literatura occidentală de specialitate se resimt adesea de concepția idealistă despre lume a autorilor, relevind — în studiul conduitelor dezadaptate ale minorilor — caracterul economico-social de la baza proceselor conflictuale din cadrul unei societăți împărțite în clase antagonice. Ele sint călăuzite de criterii psihologice în abordarea fenomenului de deviere comportamentală, cu toate că nu se neglijă nici criteriile medicale, sociale sau pedagogice. Astfel, cind abaterile tinerilor nu sint înțelese ca fiind săvîrșite din pornirea acestora de a se opune mediului social existent, li se găsește explicația în tendința naturală a minorilor de a se afirma în societate pe calea oprită a comiterii unor acte extraordinare ca „furtul de mașini”, „lovituri de finanțe”, „crime pasionale” etc. [21]. În timp ce unii dintre autori văd în copilul delicvent un inadaptat, comparabil cu copilul inapt pentru studii școlare, alții, ca Heuyer, consideră infracțiunile juvenile drept *formă terminală* a agresivității infantile. După acești autori, agresivitatea se numără între formele normale de afirmare și adaptare socială. Mai mult, ea este utilă însuși procesului de dezvoltare psihică a copilului, nu numai la integrarea curentă în societate. Trebuie totuși subliniat că noțiunea de agresivitate infantilă, oricit i s-ar restructura sensul, nu poate fi salvată de rezonanța freudist-adleriană a cunoscutei noțiuni

de atac, noțiune la fel de puțin utilă pentru progresul real al psihologiei copilului. Delimitarea conținutului ei nu se întemeiază pe o bază științifică solidă. Datele psiho-fiziologiei moderne au arătat că, atunci cînd reacțiile copilului, fie și neobișnuite, corespund intensității excitantilor, sunt reacții normale de apărare și nu de agresiune. Iar cînd se întimplă ca reacțiile să fie puțernice la excitanți de intensitate slabă sau să fie slabe la excitanți puternici, faptul acesta pune în evidență aparitia aşa-numitelor stări fizice ale activității nervoase superioare a copilului și deci au tot sensul unei apărări. Apoi, multe din reacțiile comportamentale ale copilului, considerate ca neadecvate, se produc adesea ca răspunsuri stereotipe date unor interdicții la fel de stereotipe din partea educatorilor sau a mediului social. Or, aşa cum am arătat altă dată, în aceste situații nu se pot incrimina intotdeauna modificări patologice sau dereglații cerebrale cu o bază morfologică [18] și cu atît mai puțin ar putea fi vorba de forme ale unor agresivități paroxistice.

În țara noastră se întâlnesc preocupări foarte vechi de reeducare a minorilor defectivi și de cercetare a devierilor comportamentale. Cu un secol în urmă, M. Koqălniceanu inițiază elaborarea primei legislații cu caracter înaintat privind pe infractorii nevinovați, precum și înființarea primelor case de reeducare menite să ofere acestora școală, în loc de ocna, meșteșuguri în loc de lanțuri [14]. La începutul veacului nostru, pedagogul C. Meissner publică un volum cuprinzînd o anchetă largă asupra situației copiilor turbulenți și dezadaptati din școlile Moldovei [10]. Cu cîteva decenii mai tîrziu, pedagogul practician Atanasie Ilarion ridică problema copiilor vagabonzi la congresul științific de neuropsihiatrie de la Dicio-Sinmartin, expunind rezultatele sale în munca desfășurată în școală de reeducare din Iași [20]. La fel procedează și Otilia Vlaicu la congresul similar ținut la Sibiu sub conducerea lui C. I. Parhon. În privința cercetărilor din domeniul medical, amintim că neurologul Gh. Marinescu a arătat, încă din primele decenii ale secolului nostru, influența perturbărilor proceselor oxido-fermentative cu dezintegrarea progresivă a proteinelor și lipoizilor cerebrali asupra dezvoltării defectivității psihice, idee confirmată recent de cercetările lui Warburg [5].

La rîndul său, endocrinologul C. I. Parhon a relevat rolul discriinilor asupra modificării conduitei și a indicat bazele activității de psihoprofilaxie. Ulterior Ștefănescu-Parhon Constanța, Tomuruq I., Brînzei P., Illea V., Străchinaru I., Ștefan Margareta, Romanescu C. și alții au cercetat factorii etiologici medicali și sociali, au stabilit caracterul și importanța stărilor de predelicvență și au descris diferențele categorii de tulburări comportamentale.

Totuși, lucrările mai noi ale pedagogilor și psihologilor din țara noastră, referitoare la problema devierilor de conduită și a pedagogiei reeducării, atestă un caracter eclectic [1, 23] sau negativist [15] precum și lipsa totală a unei experiențe clinice în domeniul psihopatologiei și al pedagogiei speciale. Cînd autorii citați caută să dea lucrărilor concepute de ei o bază faptică, se referă: fie la unele manifestări psihice ale copiilor din coloniile de minori, fie la unele procedee tehnice de reeducare a coloniștilor, adesea recidiviști. Mostrele studiate de autorii

citați privesc stadiul al doilea al tulburărilor de comportament, starea coloniștilor minori și nu fenomenul delicvenței active. Cu toate acestea ei vor să tragă concluzii asupra devierilor de conduită! Însă calea cea mai proprie de elucidare a acestora este calea de la normal către patologic și nu invers [16]. Lucrările amintite — aşa cum vom arăta mai încoară — n-au putut cerceta etapa cu mult mai importantă a predelevenței infantile și nici problema profilaxiei modificărilor de comportament. Ele, nu numai că nu au abordat în mod științific domeniul pedagogiei reeducării, dar au adoptat, adesea, calea simplistă a negării domeniului insuși. Astfel, într-o lucrare privind problema infractorilor minori, apărută în «Revista de pedagogie» (nr. 12, 1956), Bogdan Tiberiu și Valentina Jonescu, deși recunosc existența mai multor categorii de infractori minori, între care unele „cad în raza de acțiune medicală” [1, p. 81], comit eroarea de a considera că în grupul copiilor recuperabili „nu sunt decât infractori normali și anume, categorii de psihopati necongenitali” [1, p. 81, subl. n.]. Autorii apreciază, probabil, că psihopatia congenitală este irecuperabilă, iar psihopatia necongenitală este recuperabilă. Ca și cum nerecuperabilitatea și recuperabilitatea psihopatilor ar fi legată și determinată de congenitalitate sau necongenitalitate și nu de etiologie sau de gradul de gravitate a stării respective. În sprijinul ideilor pe care le susțin, autorii citează pe A. S. Makarenko, afirmând, fără argumente, că pedagogul sovietic ar fi „insistat în mod deosebit asupra faptului că nu există o problemă specială a educării delicvenților, ci există problema în general a educării, că sarcinile educării delicvenților coincid cu sarcinile generale ale educării socialiste” [1, p. 82].

O atitudine asemănătoare este adoptată și de redactorul manualului universitar de pedagogie, Stanciu Stoian, care încearcă să arate că numai „pedagogia burgheză susține că între disciplinele care alcătuiesc pedagogia specială ar face parte și o disciplină anumită care s-ar ocupa de copiii cu deficiențe morale sau inadaptabili sociali” [15, p. 22]. Ca și Bogdan T. și Jonescu V., Stanciu Stoian citează în sprijinul opiniei sale pe A. S. Makarenko, care ar fi „demonstrat practic și teoretic că nu poate fi vorba de aşa ceva” [15, p. 22]. Să, pentru a nega definitiv existența pedagogiei reeducării, el comite eroarea de a nega înșăși existența tulburărilor de comportament ca fenomen medico-psihosocial, afirmând că „asemenea deficiențe morale congenitale, nu există” și deci, „nici o pedagogie specială care să se ocupe de copiii dintr-o astfel de categorie, nu este îndreptățită să existe” [15, p. 22].

Evident autorii citați pierd din vedere că Makarenko nu a demonstrat niciodată inexistența copiilor caracteropați, cu tulburări de caracter structurate neuropsihic. El nu a elaborat studii teoretico-științifice asupra unor asemenea categorii de copii și nici nu a negat undeva utilitatea pedagogiei reeducării ca ramură a pedagogiei speciale. Makarenko s-a referit, onest, numai la recuperarea coloniștilor săi, copii relativ normali, arătind că, în majoritatea lor, apăreau „înrăiti” de vîtrezia condițiilor familiale, a foamelei deprimante și a dezorganizării sociale, datorate primului război mondial și luptelor civile care i-au

urmat pe întreg teritoriul Rusiei [v. 12]. El folosea chiar expresii ironice le adresa cercetărilor teoretice. Așa, spre exemplu, vorbind de disciplinarea coloniștilor, spunea: „Fără a ne cufunda în adinci cercetări psihologice, baza disciplinei este un imperativ, o necesitate fără teorie” [11, p. 82].

Așadar, în timp ce pe planul activității școlare cadrele didactice afirmau, cu justețe, existența unor categorii de copii cu tulburări de comportament, dar extindeau neîntemeiat dificultățile de educare asupra *tuturor* acestor categorii, fără a încerca să le diferențieze, pe plan teoretic, pedagogii afirmau *inexistența* categoriilor respective, susținând posibilitatea educării *tuturor* acestora cu mijloacele pedagogiei generale fără a se face apel la pedagogia specială.

Ideea nejustificată că pedagogia reeducării poate fi absorbită în întregime de pedagogia generală, se intemeiază, credem, pe extinderea mecanică a elementelor educației copilului normal, asupra educației speciale a copilului cu tulburări de comportament. În felul acesta se neglijeează sarcinile de bază ale pedagogiei reeducării, cum ar fi cunoașterea științifică a etiologiei tulburărilor respective și caracterul medico-pedagogic al atitudinii educative adoptate față de aceștia. Dacă ar fi să dăm o explicație plauzibilă erorilor aflate în lucrările menționate pînă aici, ar trebui s-o căutăm în exagerările teoretice comise de «Revista de pedagogie» cu ocazia comentării redaționalului „Scînteii” din 18 ian. 1953, referitor la „deformările antiștiințifice în pedagogie” [24, p. 23—47].

Lăsînd la o parte erorile și exagerările de felul celor arătate, trebuie să precizăm că datorită dezvoltării medicinei mintale s-a dobîndit o seamă de date științifice privind cunoașterea și tratamentul copilului cu tulburări de comportament. Dacă alături de cunoștințele medicale generalizăm experiența pedagogilor care se ocupă cu educația specială a acestor copii, realizăm baza științifică menită să ducă la constituirea pedagogiei reeducării, ca disciplină importantă în cadrul științelor pedagogice. Însă, pentru a stabili importanța acestei pedagogii, este necesar să ne oprim asupra vechimii obiectului ei: asupra frecvenței tulburărilor de comportament în rîndul copiilor, a categoriilor acestor tulburări, a varietăților etiologice și clinice precum și asupra particularităților procesului de recuperare social-morală.

1. În privința vechimii și a aparției devierilor comportamentale trebuie recunoscut că fenomenul prezintă o permanență surprinzătoare de puternic afirmată. În forme ușoare și relativ reversibile, credem că educatorii și mai ales părinții l-au întîlnit întotdeauna la un număr mai mare sau mai mic de copii, suportind — mai greu sau mai ușor — consecințele consecutive de neadaptare sau dezadaptare a acestor copii. Explicația existenței lor atât de îndelungate se află în permanența de neînlăturat a factorilor etiologici determinanți, — de la numeroasele categorii de suferințe cerebrale și pînă la diversele influențe nocive ale mediului fizic și social. Putem fi absolut siguri că în dezvoltarea speiei umane nu a existat niciodată o perioadă caracterizată prin lipsa ideală a oricărui agent patogen, cu toate că uneori s-au găsit cercetători

care să explice integral dereglarea conduitei prin reducerea absurdă a etiologiei la nivelul factorului educativ sociogen [24]. Tot aşa, delicvența infantilă, denumirea juridică a unor forme grave de devieri comportamentale, are o permanență care nu poate fi pusă, nici ea, pe seama exclusiv a vitregirilor temporare ale vieții sau pe aceea a viciilor relațiilor sociale normale. Diferitele calamități, cum ar fi războaiele, îi sporesc doar frecvența și intensitatea, favorizind-o. Ele o determină în anumite cazuri individuale, dar o generează; ca fenomen general, delicvența are existența anterioară acestor factori, putind exista în absența lor. De altfel, din punct de vedere istorico-geografic, nu se cunosc încă epoci și teritorii în care delicvența să fi lipsit cu desăvârșire. Este foarte probabil că între primele norme create pentru reglementarea vieții sociale a oamenilor, s-au numărat acelea menite să corecteze abaterile lor, comportamental-morale, considerate drept negative pentru propășirea colectivității. Tot aşa și în privința mediilor de viață deosebite. Diferența dintre ele, chiar cind e de continut, nu poate explica în mod complet, nici ea, dăinuirea delicvenței, cu toate că poate să scoată foarte bine în relief variațiile sale cantitative și qualitative. Ca atare, pe această bază se pot intemeia judecăți de valoare și nu de existență. Însă nu la fel stau lucrurile cind se pune problema caracterului social al delicvenței cu subordonatele sale biopsihologice.

2. Asupra frecvenței numerice a copiilor cu tulburări de comportament, nu se întâlnesc în literatura științifică date calculate pe întreaga populație infantilă a țării, pe sexe, vîrstă și mediu social. Datele pe care le vom prezenta se referă la copiii consultați de noi între anii 1950—1965, în cadrul Serviciului de neuropsihiatrie infantilă și al Comisiei interregionale de diagnostic și triere a copiilor cu afecțiuni neurologice și psihice din orașul Iași. În această perioadă, numărul copiilor comportamentali examinați variază între 200 și 250 cazuri anual, însumind un total general de circa 3 600. Dacă raportăm această cifră la totalul consultațiilor date în acest timp care este de circa 38 000, ea apare puțin importantă (de circa 10%). Însă, dacă o raportăm la totalul copiilor din țara noastră, pentru a deduce numărul total al copiilor susceptibili de reeducație, vom obține o cifră demnă de toată atenția din partea cercetătorilor și a educatorilor.

Este îmbucurător însă faptul că — aşa cum vom vedea mai încolo — nu toți acești copii necesită să fie reeducați în condiții pedagogice speciale, intrucât cea mai mare parte dintre ei își datorează starea unor dereglați pasagere pe care noi le-am denumit cu termenul de „modificări de conduită” și nu cu termenul de tulburări [17, 18].

Pe sexe, procentele privind distribuirea lotului examinat de noi se exprimă în favoarea băieților (62%), față de fete (38%), iar pe vîrstă, curba frecvenței cazurilor se prezintă în felul următor: 4% între 5—7 ani, 53% între 7—11 ani, 34% între 10—15 ani și 9% între 15—18 ani.

Ca răspindire teritorială, diferența dintre mediul urban și cel rural este cu mult în favoarea primului. Ea se exprimă în procent de 79% pentru oraș față de 21% pentru sat, ceea ce însemnează că numărul provenit din orașe este cu 58% mai mare ca acela provenit din sate.

Această diferență se explică — în bună parte — prin faptul că la sate, spre deosebire de orașe, copiii se află sub supravegherea părinților cea mai mare parte din timp în cursul fiecărei zile și, în plus, părinții de la țară își antrenează copiii în munci productive, dindu-le ocupări precise de la cea mai fragedă vîrstă, făcîndu-i să participe de mici la greutătile, necazurile și bucuriile familiei. Menționăm însă, că în ultimii 5 ani se remarcă o creștere a numărului de consultații acordate copiilor cu tulburări de comportament proveniți din mediul rural. Explicăm aceasta prin dezvoltarea conștiinței sanitare a țăranilor noștri, reflectată în grija sporită pentru evoluția psihică normală a copiilor, precum și prin mai largă cunoaștere la sate a activității Serviciului de neuropsihiatrie infantilă.

Menționăm că unii autori, plecind de la datele referitoare la raportul dintre vîrstă tinerilor și frecvența actelor infracționale, au căutat să explice atitudinile antisociale ale acestora numai prin anumite modificări endocrine și fiziologice, ce se produc inherent la epoca pubertății și prepubertății. Această idee, în parte justă, nu a fost lipsită de influență la stabilirea etapei cuprinsă între $13\frac{1}{2}$ —18 ani, ca etapă în care tinerii delicienți să poată fi chemați în fața instanțelor judecătorești sau să poată fi internați în diverse școli de reeducare. Infracțiunile comise sub această vîrstă nefiind considerate, obișnuit, ca delicte, soluționarea lor rămîne să se facă pe cale extrajudiciară.

3. Varietatea etiologică și clinică a tulburărilor de comportament la minori este legată de un număr mare de factori care se află într-o interpătrundere foarte complexă. Actul infracțional prezintă de regulă antecedente multiple și variante care, de cele mai multe ori, par fără importanță imediată. Așa încit, explicarea fenomenului delicienței infantile, de parte de a putea fi limitată la o simplă privire pedagogică sau medicală, necesită cercetarea lui prealabilă pe aspecte particulare, spre a se ajunge la o generalizare menită să evite confuziile care au impiedicat, în trecut, elucidarea sa în mod științific.

Cercetările actuale sint, totuși, în acord unanim cu privire la adevarul că la structurarea defectivității psihice acționează izolat sau în colaborare două componente de bază: una biogenă și alta sociogenă, ambele obiectivatate printr-o complexitate de factori determinabili medical, psihologic, pedagogic, economic, juridic, social [3, 4, 7, 13].

a) Componența biogenă poate explica — prin acțiunea factorilor endo-exogeni — unele structuri patologice ale persoanei copilului prin dismetabolismele cromosomiale de la baza unor sindroame neurologice sau endocrine. Este cunoscută, de altfel, sensibilitatea metabolică deosebită a celulei germinative în raport cu influența nocivă endo-exogenă a perturbărilor hidroelectrolitice și oxidofermentative, a degenerenței abiotrofice eredo-familiale de tipul sindroamelor nucleilor subcorticali, a incompatibilității sanguine (Rh și A.O.B.), a perturbării respirației tisulare cerebrale [3, 4], a discriinilor ereditate ca sindroamele tiroidiene, corticosuprarenale și hipofizare etc. Amintim, de asemenea, că la zdruncinarea patologică a factorului ereditar, care, mai tîrziu, se reflectă negativ asupra dezvoltării psihice a copilului, concură.

alături de carențele vitaminice și hormonale, încă numeroase noxe exogene, care acționează asupra embrionului și fătului, ca infectiile, intoxicațiile și traumatișele fizice și psihice ale mamei. Bineînțeles, viitorul va cucerî și alte date, căci științele medicale nu au epuizat explicarea naturii tuturor defectivităților psihice.

b. Deosebit de mulțimea informațiilor biogene negative, privind structurile psihice morbide, nu mai puțin importante în explicarea acestora sunt informațiile asupra influenței factorilor socioigeni negativi. Este cunoscut că în multe cazuri de defectivitate psihică obiectivată în comportamentul copilului nu implică un substrat biologic morbid. Cercetările de psihopatologie și defectologie arată că defectivitatea psihică are adesea drept cauză determinanță condițiile moral-sociale negative în care se dezvoltă copilul. De rolul mediului social în apariția modificărilor de comportament, ne-am ocupat și în alte ocazii [5, 17, 18] și nu vom stăruî din nou, aici. Rămîne să precizăm, lucru de la sine înțeles, că în cazul unui fond biologic deficitar, factorii socioigeni negativi vor avea un rol mult mai defavorabil în determinarea manifestărilor defective.

În țara noastră, infractionismului minorilor care se dezvoltă, de regulă, pe fondul unor defectivități caracteriale preexistente, i se acordă de către stat o atenție deosebită și aceasta nu numai pentru gradul de gravitate ai faptelor socialmente periculoase, aflate în continuă scădere, ci și pentru simplul ecou al acestora în atmosfera moral-socială a poporului, în general. De aici și măsurile juridice cu aspect medical, psihologic și pedagogic luate în ultimii 15 ani la noi, cu scopul reintegrării sociale a infractorilor minori și a eradicării infractionismului [6].

4. Plecind de la modalitățile de producere a tulburărilor de comportament, vom putea împărtăzi cazurile examineate de noi în mai multe categorii relativ omogene, mai ales dacă pentru gruparea cazurilor complexe ne vom conduce după factorul etiologic predominant. În mare, aceste categorii vor fi următoarele :

- o categorie care va ține de constituția neuropsihică patologică a individului ca în psihopatiile infantile epileptoide ;
- o altă categorie care va fi legată de modificările structurii neuropsihice dobîndite prin suferințe encefalice postnatale ;
- o categorie care va ține de schimbările survenite în condiții nefavorabile de mediu și care, de regulă, nu este structurală, și în fine ;
- o categorie complexă care va ține de schimbările patologice produse în ambii termeni (individ și mediu).

a) Grupul de copii cu tulburări de comportament de tipul constituiției psihopatiche atinge un procent relativ mic, de circa 15% din totalul cazurilor examineate. Faptul este îmbucurător, dacă avem în vedere că acestea sunt cazurile cele mai dificil de prevenit și de tratat. În această categorie sunt cuprinși, alături de epileptozi și schizoizi, aşa-numiții mari instabili și inegali psihici de tip encefalopatic. Ei pot evoluă rapid spre cele mai grave manifestări psihopaticice, fie și în condiții de mediu nefavorizant. Încă de la cea mai fragedă vîrstă, ei prezintă

semne frapante de absență afectivă și de labilitate morală, comîind actele reprobabile fără pic de remușcare, ba dimpotrivă, cu multă seninătate, chiar cind ei sunt perfect normali sub aspectul dezvoltării intelectuale. Copiii cu psihopatie se diferențiază ușor de copiii normali prin impulsioni puternice către schinguierea animalelor, chinuirea persistentă a frăților mai mici sau a tovarășilor de joacă, linguisire, minciună, exaltare, furt, pornologie, violență, atitudini injurioase, tendință la constituire în bandă etc. [v. 8, 18].

Desigur, depistarea și diagnosticarea cit mai precoce a acestor cazuri, care — după cum am arătat — sunt din fericire puține la număr, ajută, pe de o parte, la păzirea sănătății morale a colectivităților de copii normali prin scoaterea lor din mijlocul acestora și, pe de altă parte, la încercarea din timp a tuturor mijloacelor medico-pedagogice în vederea corectării caracterului lor. Totuși, garanția sigură ca acești copii să nu devină mai tîrziu delicvenți, cu infracțiuni grave, este interzarea lor în cămine-școală, care pe lîngă clase și ateliere, trebuie să dispună și de o atență îngrijire medicală.

b) Al doilea grup de copii cu tulburări de comportament determinate de modificări patologice în structura lor neuropsihică — de data aceasta dobândite nu constituționale — îl formează copiii cu **sechela** după maladii infecțioase, traumatisme crano-cerebrale, encefalite; cei cu sindromuri de hipertensiune intracraniană benignă, cu inegalitate în dezvoltarea psihică, cu modificări endocrine (hipertiroidism, tulburări de pubertate etc.) și cei cu tulburări nevrotice datorate unor maladii organice, unor infecții de focar sau unor afecțiuni morfolofuncționale directe ale sistemului nervos central [8]. În tabloul variat de simptome întîlnite la unii dintre aceștia din urmă, cele privind comportamentul pot avea preponderență. Dar în legătură cu aceasta, trebuie subliniată dificultatea serioasă a diagnosticului diferențial între tulburările de comportament și unele dintre tulburările nevrotice infantile, fapt care reclamă în mod obligatoriu concursul competent al medicului specialist.

Procentul celor cuprinși în acest grup, raportat la numărul total al cazurilor cu tulburări de comportament cercetat, este relativ mare, de circa 33%. La examenul clinic ei prezintă de regulă neliniște motorie, disperșiune și labilitate psihică, hiperexcitabilitate cu durată variabilă, negativism, reacții isteroide cu predominanță unuia sau altuia din simptome. De remarcat că foarte puțini dintre ei sunt deficitari sub aspectul dezvoltării intelectuale. Cercetătorii care au studiat loturi de copii cu excitabilitate motorie mărită au constatat la mulți dintre ei valori foarte ridicate ale tensiunii lichidului cefalorahidian pînă la 70 mm Claude. Aplicîndu-le, în consecință, un tratament simptomatologic cu seruri hipertonice, au obținut o ameliorare a stării de excitație. Ei au denumit aceste entități encefalopatii cronice hipertensive și, considerîndu-le drept consecință a unor meningoencefalite parainfecțioase ce au trecut nebăgăte în seamă și-au exprimat convingerea că asemenea cazuri pot fi relativ frecvente [6].

Nu incape indoială că această categorie de copii cu tulburări de comportament de tip encefalopatic formează interesul teoretic și practic, atât al pedagogiei speciale, cit și al neuropsihiatriei infantile.

c) Deosebit de categoriile, aşa-zise medicale, de copii cu tulburări de comportament, o categorie mult mai întinsă o formează copiii ale căror modificări de conduită se datorează aproape exclusiv condițiilor vitrege de mediu fizic și social. Procentul cazurilor cuprinse în acest grup este de circa 52% din totalul copiilor cercetați, iar cei mai mulți dintre ei (85%) sunt de vîrstă școlii generale (7—15 ani).

Manifestările lor apar ca reacții create de influență negativă a prietenilor dăunătoare, ca fenomene de imitație și contagiune psihică, ca rezultat al dezacordului dintre educația școlară și cea de familie, a regimului de viață inadecvat, a dezorganizării mediului familiei [19]. În general, tulburările de comportament ale acestui grup de copii se grefează pe un fond psihic aflat în limitele normale și numai rareori pe un temperament isteroid sau pe fondul unui ușor deficit intelectual. Este cert însă, că asemenea tulburări nu au un caracter patologic, ele prezintă în realitate simple legături temporare cu semnificație morală negativă, care, din diverse motive, s-au elaborat în dezacord grav sau mai puțin grav, cu cerințele mediului social. Denumirea acestor manifestări cu termenul de „tulburare” sau de „patologic” nu este proprie întrucât ele nu prezintă o deviere de la normele stării de sănătate, ci o abatere de la normele morale și sociale, motiv pentru care noi le-am denumit în lucrările anterioare cu termenul de *modificări de conduită* [6, 17, 18].

Evident, pentru educarea acestei categorii de copii, nu este întotdeauna cazul să se recurgă la sprijinul specialiștilor din domeniul pedagogiei speciale și cu atit mai puțin încă la sprijinul medicului neuro-psihiatru. Ei pot fi educați în școală de masă prin tratament psihopedagogic individualizat, cind devierea lor nu a putut fi prevenită.

Lăsând însă de o parte categoriile de modificări ușoare de comportament, sociogene, a căror educație se poate realiza cu mijloacele pedagogiei generale, trebuie să conchidem că toate celelalte categorii pe care le-am analizat se plasează integral în domeniul pedagogiei reeducației.

Importanța acestei pedagogii este determinată de succesul pe care îl obține în adaptarea socială a copiilor cu tulburări de comportament, dezvoltând multilateral personalitatea acestora. Desigur, activitatea de restructurare a conduitelor defectivilor infantilo-juvenili nu este de loc simplă, dat fiind individualitatea lor deformată.

Pe de altă parte, importanța acestei pedagogii rezultă din efectele pe care le are asupra prezervării societății de elementele care, în lipsa unei educații adecvate, pot evoluă în direcția comiterii de acte antisociale grave.

În sfîrșit, importanța pedagogiei reeducării este atestată și de contribuția ei la dezvoltarea altor discipline științifice: neuropatologie, psihiatrie infantilă, psihologia copilului, pedagogia generală.

Cind existența copiilor cu tulburări de comportament este dovedită prin argumente științifice și nu numai prin afirmarea ei de către părinți, cadre didactice și organe ale ordinei publice, nu se mai poate pune la indoială existența și utilitatea pedagogiei reeducării, chiar dacă excludem din sferă ei categoria copiilor cu modificări de conduită. Să vedem însă care este locul pedagogiei reeducării în cadrul pedagogiei speciale.

În această privință, literatura de specialitate nu posedă o unitate de vederi la diferiți autori.

Daniel Lagache ajutat de G. Heuyer, Wallon, Launay [27] consideră pedagogia reeducării ca o ramură a pedagogiei speciale care se ocupă de copiii inadaptați social, așezind-o între pedagogia inadaptațiilor mintali și aceea a inadaptațiilor fizici (sensoriali și motori). Cind autorul folosește criteriul clinic, el asează problematica copiilor caracterico-comportamentală la sfîrșitul clasificării, după infirmii sensoriali și motori [27, p. 197]. Rezultă că pedagogia reeducării nu ocupă un loc stabil și că la stabilirea acestui loc nu a prezidat un criteriu științific.

În *Pedagogicheskiy Slovar*, Moscova, 1960, pedagogia reeducării este considerată ca fiind acea parte a defectologiei care „tratează problemele de educare și instruire a copiilor cu tulburări ale sferei emoțional-volitive” (psihopatii). Ea este considerată ca parte independentă a pedagogiei speciale, fiind plasată ca ultima ramură a acesteia, după logopedie. Reiese că la stabilirea acestui loc s-a folosit criteriul istoric, reflectând vechimea constituirii dizeritor ramuri ale pedagogiei speciale în U.R.S.S. [25, p. 271].

La fel procedează autorii germani, cind se ocupă de ramurile pedagogiei curative în *Psychologische Pädagogik* [28].

Cind, cu alt prilej [19] am discutat pe larg obiectul pedagogiei speciale, precizind locul fiecărei ramuri în parte, am arătat că la delimitarea locului fiecărei ramuri și subramuri a pedagogiei speciale, trebuie să se pornească de la un criteriu larg, complex și cuprinzător. Un asemenea criteriu, implică un caracter pedagogic, unul medical și altul social privind cantitatea sau frecvența statistică a subiecților de educat, varietatea diagnostică a acestor subiecți și calitatea didactică a efortului pedagogic de recuperare față de gradul de gravitate a stării lor, a deficienței lor și față de specificul și limitele de integrare socială. Adoptarea unui asemenea criteriu complex ne conduce la constatarea că pedagogia reeducării, deși este mai de curind constituită, se placează în prima ramură a pedagogiei speciale, aceea care se ocupă cu educarea copilului deficient psihic și anume îndată după oligofrenopedagogie [19]. Dar pentru că cititorul să poată dobândi o reprezentare mai precisă a locului pe care trebuie să-l ocupe pedagogia reedu-

cării în rindul celorlalte discipline ale pedagogiei speciale, dăm în continuare schema propusă de noi [19] pentru clasificarea tuturor ramurilor acestei pedagogii :

Pedagogia specială

A. Educația copilului cu deficiențe neuropsihice :

- I. Educația copilului oligofren (oligofreno-pedagogia).
- II. Educația copilului comportamental (pedagogia reeducării).
- III. Educația copilului cu tulburări psihice acute (pedagogia clinică psihiatrică)

B. Educația copilului cu deficiențe neurosomatice :

- I. Educația copilului suferind de maladie organice (clinică-pedagogia)
- II. Educația copilului infirm motor (infirmitate-pedagogia).

C. Educația copilului cu deficiențe neuropsihice și neurosomatice :

1. Educația copilului cu deficit sensorial :

1. Educația copilului surdo-mut (surdo-pedagogia)
2. Educația copilului nevăzător (înfo-pedagogia)
3. Educația copilului hipoacuzic.
4. Educația copilului ambliop.

II. Educația copilului cu tulburări de vorbire (logopedie).

III. Educația copilului cu deficit psihosensorio-motor.

BIBLIOGRAFIE

1. Bogdan T., Ionescu Valentina, *Unele considerații psihologice asupra infirmităților minori*. «Revista de pedagogie», nr. 12, 1956, p. 75—85.
2. Bogdan T., *Particularitățile psihice ale personalității delicienților minori în lumenii unor cercetări recente*. «Rev. de psihologie», nr. 2, 1957, p. 109—136.
3. Brinzei P., Străchinaru I., Romanescu C., *Considerații asupra incidenței și implicațiilor psihopedagogice ale encefalopatiilor infantile*. U.S.S.M., București, 1964.
4. Brinzei P., *Criterii de apreciere a boalașilor psihici*. «Rev. medico-chirurgicală», Iași, nr. 3, 1962.
5. Brinzei P., Romanescu C., Străchinaru I., Barba P., *Considerații asupra rolului defectivității psihice infantilo-juvenile în generarea actelor socialmente periculoase*. «Rev. de neurol., psih. și neurochir.», nr. 3, 1965.
6. Illea V., Jenner I., *Psihoprotileaxia tulburărilor de comportament la copii*. Lucrările primei conferințe naționale de neurologie, psihiatrie și endocrinologie la copil, Iași, 1958.
7. Jovhy E., *À propos des enfants caractériels*. Enfance, Fr. I, 1964, p. 61—67.
8. Leapidovski S. S., *Neuropatologia*, trad. T. Gheorghiu, Ed. did., Buc., 1964.
9. Lebovici S., *La prévention en santé mentale chez l'enfant. La psychiatrie de l'enfant*. P.U.F. II, 1960, p. 197—224.

10. Meissner C., *Despre comul cu rete porunu*, Iași, 1909.
11. Makarenko A. S., *Opere*, vol. I, Ed. de stat, Buc., 1949.
12. Makarenko A. S., *Opere*, vol. II, Ed. de stat, Buc., 1949.
13. Mires R. și Barande I., *Les états déficitaires desharmoniques graves. La psychiatrie de l'enfant P.U.F.*, VI, 1963, p. 179—240.
14. Romanescu C., Pirozinski T., *Date puțin cunoscute despre asistență medico-pedagogică a minorilor delicienți în sec. XIV în Principatele Române*. Lucrările Conferinței de istoria medicinei, Iași, 1962.
15. Stoian Stanciu, *Curs de pedagogie generală*, Buc., 1960.
16. Străchinaru I., *Possibilitățile de activitate ale serviciilor de neuropsihiatrie infantilă din cadrul polyclinicilor pentru copii*, «Rev. Pediatría», nr. 4, 1953, p. 111—117.
17. Străchinaru I., *Unele aspecte particolare ale psihoterapiei la copil*, «Rev. medico-chir.», Iași, 1959, nr. 3, p. 570—580.
18. Străchinaru I., *Precizări în problema caracterului unor tulburări psihice la copii*, «Probl. de pedagog., psih. pedagog. și defectol.», Buc., 1958, p. 139—149.
19. Străchinaru I., *Importanța și locul oligofreno-pedagogiei în cadrul sistemului științelor pedagogice*. Ses. Univ. „Al. I. Cuza” Iași, 1962.
20. Străchinaru I., *Athanase Harion-delectolog practician*. Soc. Șt. medicale Iași, 1964.
21. Teddy Charles, «Orizonturi», nr. 64, 1956 și nr. 68, 1957.
22. Tuciov-Bogdan Ana, *Unele contribuții la psihologia tratarii individuale a elevilor*, «Rev. de psih.», nr. 2, 1957, p. 67—48.
23. Tuciov-Bogdan Ana, Bogdan T., *Geneza delicienței minore*, «Rev. de psihol.», 1957, p. 99—111.
24. * * * *Sa întărim vigilența revoluționară împotriva deformărilor antiștiințifice în pedagogie*, «Rev. de pedag.», nr. 1, 1963.
25. * * * *Dictionar pedagogic*, trad. din l. rusă. Ed. de stat, 1963.
26. * * * *Dictionar encyclopédic român*, vol. I. Ed. pol. Buc., 1962.
27. * * * *Encyclopédie pratique de l'éducation en France*. Ed. Ministère de l'Education Nationale, 1960.
28. * * * *Handbuch der Psychologie* 10 Band: *Pädagogische Psychologie* (Verlag für Psychologie D. R. C. J. Hogrefe Göttingen).

ЗНАЧЕНИЕ И МЕСТО ПЕДАГОГИКИ ПЕРЕВОСПИТАНИЯ В СИСТЕМЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НАУК

Краткое содержание

Значение педагогики перевоспитания определённый (в работе) рассматриванием наличий лиц для перевоспитания этнологических разновидностей и разных волнующихся клинических категорий в поведении, а также и особенности возвратного процесса. В то же время подчёркивается вклад этой педагогики в приспособлении юношественных-моральных категорий детей, которые умеют вести себя, и показывается его вклад теоретического развития других научных дисциплин как: невропатология, детская психиатрия, психология ребёнка, общая педагогика.

Для установления места педагогики перевоспитания в рамке общей педагогики, автор пользуется сложным критерием рассматривания этого же самого чиста лиц для воспитания, разновидности умственных недостатков представленных, и качество ладактического усилия, критерий который ведёт эту педагогику на втором месте из групп дисциплин, которые занемаются ребёнком с невропсихическими склонностями после олигофренопедагогики.

L'IMPORTANCE ET LA PLACE DE LA PÉDAGOGIE DE LA RÉÉDUCATION
DANS LE SYSTÈME DES SCIENCES PEDAGOGIQUES

Résumé

L'importance de l'éducation de l'enfant caractéropathe est déterminée dans cet ouvrage par la recherche de la fréquence des sujets à éduquer, de la variété étyologique et clinique des diverses catégories de perturbations de comportement, ainsi que les particularités du processus de récupération. En même temps, on souligne l'apport de cette pédagogie à la réadaptation social-morale des catégories d'enfants comportamentaux et on envisage sa contribution au développement théorique d'autres disciplines scientifiques comme : neuropathologie, psychiatrie infantile, psychologie de l'enfant, pédagogie générale.

Pour établir la place de la pédagogie de la rééducation au cadre même de la pédagogie spéciale, l'auteur emploie un critérium complexe concernant également le nombre des sujets à réeduquer, la variété des difficultés présentées et la qualité de l'effort didactique, critérium qui conduit à la classification de cette pédagogie sur la deuxième place du groupe des disciplines qui s'occupent de l'enfant ayant des déficiences psychiques, suivant à l'oligophrénopédagogie.

EDUCAȚIA FIZICĂ ȘI CONTRIBUȚIA EI LA EDUCAȚIA ESTETICĂ A ELEVILOR

DE

ST. BIRSANESCU, N. C. ENESCU și EUGENIA BANCEA-RAICU

I. Considerații generale

În mod curent se pot deosebi două atitudini principale în această problemă: a) Unii gînditori afirmă existența unui raport strîns între educația fizică și estetică; b) Alții neagă relația dintre educația fizică și cea estetică.

Primele îi aparțin gînditorii greci, în frunte cu Platon, care cereau o educație armonioasă, preconizind o dezvoltare simetrică și proporțională a fizicului și a psihicului. Tipic e și cazul lui Demostene care, pentru a putea deveni orator, adică om cu ținută și vorbire frumoasă, a procedat la exercițiile fizice de pronunțare corectă, la exercitarea organelor vocale. La fel, oratorii români făceau exerciții fizice de ținută și de auz vocal, spre a putea deveni buni oratori pentru că acesta era idealul omului superior.

Pe lîngă toate acestea, grija grecilor pentru exercițiile fizice pe de o parte, iar pe de alta forma statuilor care reprezentau oameni cu o ținută estetică reflectă increderea lor în puterea exercițiilor fizice pentru realizarea esteticului.

La fel astăzi, în preocupările pentru dezvoltarea armonioasă a corpului la jocurile sportive, dansuri, se reflectă increderea societății noastre în valoarea exercițiilor fizice pentru realizarea frumosului.

Alții, refuză în mod expres orice rol educației fizice, cum sunt unii gînditori teologi din epoca feudală, sau dovedesc indiferență față de educația fizică și teoria ei, ori au adoptat o atitudine de desconsiderare a relației dintre educația fizică și cea estetică, neacordîndu-i un loc egal cu celelalte mijloace ale educației.

II. Situațiile cercetate

Cercetarea. Ca și în problemele anterioare, tot așa și aici, nu ne-am putut opri, în cursul cercetării, la simple observații empirice și la afirmații dogmatice; ci am procedat și în rezolvarea acestei probleme la o examinare sistematică pe teren.

Cercetarea s-a făcut asupra 22 clase cu 476 elevi de la patru școli medii din Iași. În cadrul acestor școli s-a procedat la un sistem de observații și anchete cu privire la ținuta estetică și la estetica mișcărilor, la care s-au adăugat și experimente pedagogice pentru controlul formării ținutei estetice, a simțului ritmic și al esteticii mișcărilor. În prealabil, precizăm următoarele:

Prin ținuta estetică înțelegem ținuta dreaptă a corpului și simetrică a diferitelor părți ale corpului.

Prin estetica mișcărilor, înțelegem coordonarea armonioasă a mișcărilor, executarea lor grațioasă, suplă și în ritmicitatea cerută de comandă sau de muzică.

A. Cercetarea jăcută privind ținuta estetică.

Desfășurarea cercetării

Lucrarea s-a desfășurat astfel:

1. Observarea și exerciții îndelungate:

a) S-a procedat la o cercetare de ordin constatativ — ca să aflăm cum se prezintă elevii initial — sub raportul ținutei — prin observarea în cadrul lecției, *ținuta dreaptă și simetrică* a corpului în timpul marsșului executat în diferite formații.

b) O dată această lucrare făcută, am trecut la o alta, supunind pe elevi la un șir de douăzeci de sedințe pe grupei educația lor sub raportul ținutei estetice, folosindu-se: marsurile în diferite formații cu continua supraveghere și corectare din partea profesorilor — numărindu-se cazurile de poziție dreaptă și simetrică a corpului în ședință inițială și finală. Profesorilor angajați în experimentul normativ li s-a cerut să însoțească corectarea greșeliilor de ținută estetică de o explicație științifică adinc convingătoare.

Rezultatele. O dată cercetarea experimentală organizată, am trecut la desfășurarea ei, care ne-a dus la un șir de rezultate consemnante în tablourile I și II.

Din datele cuprinse în tabloul I se desprind următoarele constatări: experimentul constatativ ne-a arătat că la clasa a V-a 68% au ținuta corectă — estetică — și 32% nu au ținuta estetică.

Experimentul normativ — după douăzeci de sedințe de exerciții — ne arată că procentul cu ținuta estetică la aceiași elevi a ajuns la 90,70%, răminind numai 9,30% cu ținuta inestetică.

TABLOUL I

privind ținuta estetică a corpului formată prin exercițiile fizice la clasa a V-a

Nr. crt.	Scoala	Elevii care au lucrat în oră		Elevii cu poziția corpului corectă inițial		Elevii cu poziția incorrectă inițial		Elevii cu poziția dreaptă după 20 ședințe		Elevii cu poziția incorrectă după 20 ședințe			
		cl.	nr. elev.	B.	F.	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%		
1.	medie 2	V A	13	25	24	63,15	14	36,85	35	97,36	3	2,64	
2.	medie 2	V B	18	19	27	73,00	10	27,00	33	89,18	4	10,82	
	Total =		2		75	51	68%	24	32%	68	90,70	7	9,30

TABLOUL II

privind ținuta estetică a corpului în lecțiile de ed. fizică la cl. VII și XI

Nr. crt.	Scoala	Elevii		Elevi cu poziția corpului inițial		Elevi cu poziția corpului după 20 ședințe	
		Clasa	Nr. elev.	estetică	inestetică	estetică	inestetică
1.	medie 3	VII A	22	10	45,45	12	54,55
2.	" "	VII B	24	11	45,83	13	54,17
3.	" "	VII C	28	15	53,55	13	46,45
	Total =		74	36	48,64	38	51,36
4.	medie 3	XI A	18	8	44,44	10	55,56
5.	" "	XI B	22	10	45,45	12	54,55
6.	" "	XI C	20	9	45	11	55
	Total =		60	27	45	33	55

Experimentul s-a aplicat: inițial la începutul trimestrului II și după douăzeci de ședințe consecutive de exerciții speciale.

Din tabloul II se desprind următoarele constatări:

Experimentul constatativ cu elevii cl. VII arată că numai 48,64% au ținuta corectă – estetică, iar 51,36% au ținuta incorrectă. Experimentul normativ – după ce aceeași elevi au făcut douăzeci de ședințe pentru corectarea ținutei – arată un procent de 66,21% elevi cu ținuta corectă și 33,79% au rămas cu ținuta incorrectă.

Experimentul constatativ cu elevii cl. XI arată că există la această clasă un procent de 45% elevi cu ținuta corectă și 55% cu ținuta incorrectă (inestetică).

La rîndul său experimentul normativ — făcut cu aceiași elevi după douăzeci ședințe de exerciții pentru corectarea ținutei — arată un procent de 73,33% cu ținuta corectă și 26,67% cu ținuta incorrectă.

Conseñind aceste rezultate, desprindem din ele noi constatări:

- Inițial numărul elevilor cu ținuta corectă e mai redus decit numărul elevilor după exercițiile speciale pentru corectarea ținutei.
- Procentul crescut de elevi cu ținuta corectă, în urma exercițiilor speciale de ținută, dovedește eficacitatea acestor exerciții și implicit rolul educației fizice în formarea unei calități estetice.

c) La o comparație a procentelor, observăm, însă, că numărul elevilor cu ținuta corectă — inițial — e mai mic la clasele mai mari, fapt care dovedește necesitatea sporirii exercițiilor fizice pentru corectarea ținutei la acești elevi. O asemenea cerere își are și ea justificarea ei în creșterea rapidă în această perioadă cind musculatura corpului nu dispune de suficientă tonicitate musculară, pentru a putea susține toate segmentele corpului în pozițiile corecte.

Dacă ne-am limita numai la aceste constatari, ne-am vedea îndreptății să tragem concluzia că educația fizică are o influență numai asupra fizicului, exercițiile pregătind pe elevi să meargă mai drept decit mai înainte, dar nu și asupra cunoștințelor estetice sau asupra prețuirii esteticului — adică asupra educației estetice a elevilor.

Pentru a lămuri această problemă, am procedat la o anchetă asupra elevilor de la clasele experimentale, angajînd discuții cu elevii respectivi cu privire la progresul lor pe plan de ținută estetică. Din răspunsurile obținute s-a desprins o idee adinc semnificativă: „ne-am îndreptat ținuta noastră” — afirmau în unanimitate — determinați de exercițiile fizice și de motivațiile aduse de profesorii noștri în cursul exercițiilor speciale.

De aici se desprinde o nouă concluzie de ordin pedagogic: exercițiile fizice, ca acele referitoare la formarea ținutei corecte, să fie însoțite de motivațiuni adinc convingătoare.

Cu toate aceste efecte pozitive ale educației fizice asupra ținutei estetice, numărul elevilor cu ținuta incorrectă a rămas destul de mare în urma exercițiilor pentru corectarea ținutei.

Întreprinzînd un sir de anhelte în rîndurile elevilor cit și ale profesorilor, cu privire la acești elevi, am aflat că ținuta lor incorrectă reprezintă consecința unei poziții și ținute defectuoase adoptate de multă vreme în timpul școlarizării (ținuta incorrectă în bânci, poziția incorrectă la scris, ținuta asimetrică a umerilor etc.), care reclamă o gimnastică medicală individualizată, practicată în cabinetele sportive de pe linăgă polyclinică.

2. Cercetarea noastră, în legătură cu ținuta estetică a elevilor, nu s-a oprit, însă, aici. Am urmărit formarea ținutei estetice și prin alt mijloc decit acela al exercițiilor speciale folosite în cazul primei cercetări. Anume, am cercetat *formarea ținutei estetice a elevilor prin*

executarea exercițiilor speciale însoțite de costum uniform de gimnastică și fără acest costum — la trei școli cu 6 clase a VII-a și 6 clase a IX-a.

Am cercetat — ca și în cazul primului experiment — situația inițială a ținutei estetice a elevilor și apoi situația finală, după exercițiile fizice executate cu costum uniform de gimnastică în cursul unui trimestru.

Rezultatele acestor cercetări sunt consemnate în tablourile III și IV.

TABLOUL III

privind ținuta estetică a elevilor din cl. VII în timpul orelor de educație fizică

Nr. crt.	Școala	Elevii		Tinuta elevilor inițial		Tinuta elevilor după un trimestru		Obs.
		cl.	elev.	estetică	neestetică	estetică	neestetică	
				Nr.	%	Nr.	%	
1.	medie 2	VII A	24	8 33,33	16 66,67	13 54,16	11 45,84	
2.	" "	VII B	21	9 42,85	12 57,15	15 71,42	6 28,58	fără costum
3.	medie 6	VII C	30	12 40,00	18 60,00	20 66,66	10 33,33	
	Total =		75	29 38,6	46 61,30	48 64,60	29 36,00	
4.	medie 4	VII A	24	7 29,16	17 70,84	16 66,66	8 33,34	
5.	" "	VII B	32	10 31,25	22 68,75	26 81,25	6 18,75	
6.	" "	VII C	27	6 22,22	21 77,78	20 74,33	7 25,67	cu costum
	Total =		83	23 26,50	60 73,60	62 74,70	21 25,30	

La clasele cu costum ținuta estetică a dat, inițial, la începutul trimestrului II, un procentaj mai mic deoarece datorită costumului s-au observat mai mult deficiențele tinutei.

Cercetării de mai sus i-a urmat o examinare a exercițiilor fizice în legătură cu rolul costumului uniform de gimnastică în formarea ținutei estetice. În prealabil, facem precizarea că nu putem acorda costumului o importanță deosebită în formarea ținutei estetice. Totuși, socotind că n-ar fi lipsit de importanță un experiment, am procedat la cercetarea ale cărei rezultate le prezentăm mai jos.

Din tabloul III se desprind constatăriile privitoare la ținuta estetică a elevilor din clasa a VII în timpul orelor de educație fizică — fără costum și cu costum uniform și adevarat exercițiilor de gimnastică.

Din acest tablou se constată că la proba inițială la clasele a VII-a fără costum 38,66% au ținuta estetică, iar 61,30% au o ținută neestetică. La clasele a VII-a cu costum, 26,50% au ținuta estetică și 73,50% au ținuta neestetică. Observăm că la clasele cu costum ținuta estetică

inițial, prezintă un procentaj mai mic decât la clasele fără costum; iar ținuta neestetică prezintă la aceleași clase un procentaj mai mare. Aceasta se explică prin faptul că costumul uniform și adecvat de gimnastică înlesnește observarea tuturor deficiențelor de ținută.

TABLOUL IV
privind ținuta estetică a elevilor din clasa a XI-a

Nr. crt.	Şcoala	Elevii		Ținuta inițială a elevilor				Ținuta elevilor după un trimestru				Obs.
		cl.	elev.	Nr.	estetică %	Nr.	neestetică %	Nr.	estetică %	Nr.	neestetică %	
1.	medie 2	XI A	22	9	40,90	13	59	15	68,18	7	31,82	
2.	" "	XI B	19	7	36,83	12	63,17	14	73,68	5	26,32	fără costum
3.	" "	XI C	18	8	44,44	10	55,56	12	66,66	6	33,34	
	Total =		59	24	40,67	35	59,33	41	69,49	18	30,58	
4.	medie 4	XI A	16	6	37,50	10	62,50	13	81,25	3	28,75	
5.	" "	XI B	14	5	35,71	9	64,29	13	92,85	1	7,11	cu costum
6.	" "	XI C	20	8	40,00	12	60,00	18	90,00	2	10,00	
	Total =		50	19	38,00	31	62,00	44	88,00	6	12,00	

În tabloul IV sunt consemnate constatăriile făcute cu elevii claselor a XI-a.

La proba inițială de la clasele fără costum, ținuta estetică este realizată de un procentaj de 40,67% elevi și ținuta neestetică reprezintă un procentaj de 59,33%. La aceeași probă inițială, la clasele cu costum adecvat, ținuta estetică este realizată de un procentaj de 38% și ținuta neestetică de 62%. Căutind să ne lămurim pentru ce la clasele cu costum de gimnastică ținuta estetică prezintă un procentaj mai mic (38%), decât la clasele fără costum (40,67%) am găsit următoarea explicație. La elevii cu costum adecvat se observă mai ușor deficiențele de ținută decât la cei fără costum.

După un trimestru de exerciții speciale pentru formarea ținutei estetice, constatăriile consemnate în partea a II-a a aceluiași tabelu ne arată un progres semnificativ la grupul de elevi cu costum adecvat — față de grupul de elevi fără costum adecvat, în ceea ce privește ținuta estetică.

B. *Estetica mișcărilor și realizarea ei*

În legătură directă cu problema cercetată mai sus, este aceea a esteticii mișcărilor și realizarea lor prin cirele de educație fizică - chestiune pe care ne-am propus să o studiem. Lămurim că din lipsă de apăratură specială nu am putut face cercetări privind diferențele de ritmicitate. În examinarea acestei probleme, întreaga cercetare s-a desfășurat după indicațiile fixate mai sus — privind educația fizică și educația estetică — înciț, acum, adăugăm numai cîteva precizări speciale, urmărate de rezultatele cercetărilor.

1. Exerciții îndelungate. *Organizarea cercetării:* Pentru studierea problemei, s-au luat două clase la Școala medie nr. 2 Iași, dintre care una cu profil sportiv și alta fără profil sportiv. Apoi, ambele clase au fost urmărite într-un sir de ședințe sub raportul esteticii mișcărilor, consemnind ședință cu ședință rezultatele constatate pe bază de observație sistematică și notațiile imediate.

Observațiile și notațiile au privit ritmicitatea, flexibilitatea, eleganța și amplitudinea mișcărilor.

Desfășurarea cercetării: O dată cercetarea organizată am procedat la desfășurarea ei timp de 20 (douăzeci) sedințe. Pe baza datelor adunate s-au obținut următoarele rezultate:

Aspectul estetic al mișcărilor variază de la o clasă la alta. Astfel, la Școala medie nr. 2, unde există o secție cu profil sportiv, elevile dovedesc eleganță, flexibilitate și suplețe în mișcări. Ca probă, cu prilejul zilei de 1 Mai 1963, grupul sportiv de o sută de eleve al acestei școli, a executat în mod desăvîrșit un program de gimnastică în ansamblu, din punct de vedere estetic, dovedind ritmicitate, flexibilitate și eleganță, ceea ce a trezit admirarea publicului. În schimb, la celelalte școli și clase — unde numărul de ore de educație fizică e mai redus — 2 ore săptămînal, — mișcările elevilor s-au dovedit în parte și pe ansamblu lipsite de elementele estetice arătate mai sus.

Înregistrind aceste constatări, s-a pus problema de unde vin diferențele. De ce unii elevi și unele eleve de la anumite școli nu dovedesc calitățile estetice constataate la Școala medie nr. 2 cu profil sportiv? Studiind faptele, s-a ajuns la următoarele constatări:

La clasa fără profil sportiv, educația fizică se face numai în două ore săptămînal, pe cînd la clasele cu profil sportiv educația fizică se face în 6 ore săptămînal, plus 2—4 ore în secții sportive în orele de după masă. Deci, posibilitatea de exercitare, de perfecționare și de realizare estetică a mișcărilor la prima categorie de clase e mai redusă decit la secția sportivă de la școala medie citată. În plus, s-a mai constatat că la realizarea estetică a mișcărilor a fost un factor important și acompaniamentul muzical care stimulează expresivitatea în mișcare, cît și practica metodei autocontrolului prin executarea mișcărilor în fața oglinzii, cînd fiecare elev își poate observa și corecta greșelile.

Din toată această serie de fapte se desprinde concluzia că acolo unde educația fizică se desfășoară în condiții materiale favorabile¹, educația fizică produce influențe evidente asupra mișcărilor elevilor, orientându-le spre desfășurarea estetică.

Faptele mai scot în evidență și adevărul că greșesc acei ce neagă influența educației fizice asupra celei estetice, dovedind că de grave pot fi aprecierile bazate pe o privire superficială a lucrului.

2. *Variatația mărimei grupelor.* Preocupări de a adinci problema noastră, am continuat cercetarea pe alt plan — pe acela care privește *mărimea grupelor* de lucru, ca să vedem dacă rezultatele diferă după mărimea lor.

Organizarea cercetării s-a făcut astfel: S-au ales două categorii de grupe: o clasă și o grupă cu mai multe clase supuse la aceleași exerciții, variind doar numărul elevilor din grupă.

Desfășurarea cercetării. O dată cercetarea organizată, s-a trecut la desfășurarea exercițiilor timp de 20 ședințe. La fiecare ședință s-au făcut observații și notări cu privire la ritmicitate, eleganță și amplitudinea mișcărilor.

Rezultatele obținute au fost următoarele: Acolo unde s-a lucrat cu clasa grupă, rezultatele scontate s-au obținut într-un număr mai redus de ședințe (5–6 ședințe) și în forme mai depline. În schimb, acolo unde s-a lucrat cu o grupă de clase — cu elevi numerosi — rezultatele s-au obținut mai lent, fiind nevoie de 15—20 ședințe. Faptul arată că, în cazul prim — cînd se lucrează cu elevi mai puțini — disciplina se asigură mai ușor, iar observarea și corectarea elevilor se face prompt pentru fiecare elev în parte. Desigur, aici intervine și un factor psihologic: o creștere a simțului de responsabilitate, datorită faptului că elevii se văd observați din moment în moment.

Din toate acestea desprindem o nouă concluzie: exercițiile fizice pentru formarea estetică a mișcărilor dau rezultate într-un timp mai rapid cînd se lucrează cu grupe mici.

Că un corolar la această concluzie, rezultă că, atunci cînd urmează să lucrăm cu grupe mari, în ansamblu de mase, pregătirea acestora trebuie să se facă pe grupe mici.

III. Concluzii

a) Educația fizică, în cîstăsurarea ei, s-a dovedit că produce efecte salutare pe plan de dezvoltare a esteticii școlare și că atare nu este nicidecum o piedică în calea formării pe plan estetic a tineretului; dar cu condiția ca ea să fie desfășurată organizat și în lumina unei concepții juste despre formarea omului în integralitatea lui.

b) Educația fizică contribuie la formarea estetică a personalității elevilor, dar, pentru a asigura rezultate prețioase pe plan de formare

¹ Prin condiții materiale favorabile, înțelegem: existența unei săli de gimnastică înzestrată cu materialul necesar; existența unui echipament individual special și acompaniamentul printr-un instrument muzical.

estetică a școlarilor, reclamă -- nu orice exercițiu -- ci exerciții speciale cu finalitate pedagogică precisă.

c) În aceste condiții, unui profesor de educație fizică trebuie să-i cerem o pregătire largă, în care să intre și cunoștințe de estetică și de educație fizică².

ФИЗИЧЕСКОЕ И ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧЕНИКОВ

Краткое содержание

Авторы данной работы, с целью установить со отношение между физическим и эстетическим воспитанием, а также выявления роли физического воспитания в процессе эстетического воспитания учеников средних школ, исследуют два положения:

1. Образование эстетического облика учеников физической тренировкой и,
2. Осуществление эстетики движений.

На основе систематических наблюдений, анкет и экспериментов, осуществленных в двух яссских средних школах (в V, VII, XI классах - всего 476 учеников), авторы приходят к следующим выводам:

- а) физическое воспитание даёт хорошие результаты в плане школьной эстетики при условии правильного его проведения на основе правильного понимания образования человека, как целой общественной единицы.
- б) физическое воспитание способствует эстетическому образованию личности учеников в том случае, если применяются специальному упражнения, связанные с определенной педагогической целью.
- в) В подготовку преподавателей по физикультуре следует ввести эстетические знания и знания по эстетическому воспитанию.

L'ÉDUCATION PHYSIQUE ET ESTHÉTIQUE DES ÉLÈVES

Résumé

Les auteurs, préoccupés d'établir la relation entre l'éducation physique et l'éducation esthétique et voulant établir la contribution de l'éducation physique à l'éducation esthétique des élèves des écoles de culture générale, étudient deux problèmes :

- 1) La formation d'une tenue esthétique à l'aide des exercices physiques.
- 2) La réalisation de l'esthétique des mouvements.

² St. Birsanescu și G. Văideanu, *Educația estetică*, M.S.D.P., București, 1961, p. 37, 58-59, 132-133; alte amănunte și constatări asupra relației dintre educația fizică și educația estetică.

A la suite des observations systématiques, des expériences et des sondages effectués dans deux écoles moyennes de Jassy (la VI-e, VII-e et XI-e classe, comprenant 476 élèves), les auteurs formulent les conclusions suivantes :

a) L'éducation physique produit des effets salutaires sur le plan de l'esthétique scolaire, si elle se déroule d'une manière organisée, étant fondée sur une conception juste concernant la formation de l'homme dans son intégralité.

b) L'éducation physique contribue à la formation esthétique des élèves, si l'on emploie des exercices spéciaux ayant un but pédagogique bien déterminé.

c) Dans la formation des professeurs d'éducation physique la notion d'esthétique et d'éducation esthétique doit occuper une place importante.

UNELE CONSIDERAȚIUNI CU PRIVIRE LA
OBIECTUL RAPORTULUI JURIDIC SOCIALIST

DE

C. ZOTTA și G. VRABIE

Dreptul ca fenomen de suprastructură, reglementează o anumită categorie de relații sociale, avind ca obiect stabilirea și apărarea comportării liceite a subiectelor de drept în procesul realizării acestor relații.

Oamenii, instituțiile și organizațiile, intrând în relații reciproce, nu pot avea decit conduită stabilită prin normă de drept reglementatoare, atunci cînd o asemenea normă există. Tocmai de aceea, relația stabilită între ei nu mai are caracterul unei simple relații sociale, ci constituie un raport juridic cu un obiect precis și categoric.

În literatura juridică de specialitate problema obiectului raportului juridic socialist este multilateral discutată dar opiniile sunt contradictorii. Trebuie de remarcat că dispută se dătorescă atât caracterului abstract al problemei în cauză, cit și premiselor variate de la care diferiți autori pleacă în cercetarea ei. Unii juristi merg pînă acolo încît contestă chiar existența unui obiect al raportului juridic, sau în orice caz utilitatea discutiei. Alții mai moderati recunosc numai în parte acest obiect dar îl limitează numai la categoria raporturilor juridice patrimoniale.

Așa de exemplu, A. K. Staighevici consideră că nici obiectul și nici subiectele raportului juridic n-ar constitui elemente componente ale acestuia, ci doar premise¹. După concepția sa, obiectul s-ar confunda cu însăși relația socială reglementată prin intermediul raportului juridic.

¹ A. K. Staighevici, *Unele probleme ale raporturilor juridice socialiste*. (Statul și dreptul sovietic, Nr. 2/1957 p. 44—50).

Raționamentul — eronat după părerea noastră² — îl duce în cele din urmă la confundarea obiectului propriu-zis al raportului juridic cu obiectul material, lucrul, bunul, care a declanșat manifestarea de interese a părților care devin astfel subiecte de drept într-un raport juridic de sine stătător.

Din păcate în literatura noastră actuală de specialitate opiniile nu sunt suficient de sedimentate și nici unitare la acest capitol.

Dacă ne referim însă la juriștii din țările socialiste în general, remarcăm că o parte din ei apreciază că obiectul este un element necesar al raportului juridic socialist și că „... în general viața nu cunoaște raporturi lipsite de obiect. Căci dacă raportul juridic este lipsit de obiect rămîne fără obiect și dreptul care este cuprins în acel raport”³.

Deși prin cele de mai sus se recunoaște inconsistența argumentelor partizanilor negării obiectului raportului juridic, aprecierile sunt variate în ce privește conținutul obiectului insuși.

Pentru a justifica punctul său de vedere S. F. Kecekian susține că obiectul raportului juridic ar avea un caracter mai complex și ar fi constituit din mai multe elemente: a) lucruri; b) acțiunile titularului dreptului; c) acțiunile persoanelor obligate; și d) produsele activității spirituale⁴.

Dintre juriștii sovietici, I. B. Novîtki și L. A. Lunț, rețin un singur element și anume „lucrul”. Cu toții însă, indiferent dacă consideră obiect al raportului juridic „lucrul” sau conduită părților ei acreditează ideea că ar exista paralel un obiect asupra căruia acționează conduită părților din raportul juridic dat și un obiect al obligației care îl constituie însăși acțiunea a cărei îndeplinire are dreptul să-o prețindă o parte, celeilalte.

Alii susțin chiar că raportul juridic ar avea trei genuri de obiecte: a) obiect juridic (acțiunea permisă sau cerută de normă); b) obiect ideologic (voiția subiectelor raportului); și c) obiect material (lucrul de care este legată relația socială reglementată).

Si juriștii noștri susțin în esență relativ aceeași teză. I. Demeter și I. Ceterchi arată că „obiectul raportului juridic este acel fenomen asupra căruia sint îndreptate drepturile subiective și obligațiile participanților la raportul juridic”⁵. Atunci cind însă autorii ajung să facă analiza acestui „fenomen”, ei îl văd deopotrivă atât în „obiectul material” (lucrul) cit și în „conduită oamenilor”.

² Este de neconcepță ca cineva să acționeze sau să se abțină de a acționa fără să urmărească un anumit scop. De asemenea, ni se pare de neconcepță cum un raport juridic poate reglementa o relație socială, cind el însuși este o relație socială reglementată de o normă de drept.

³ Vezi I. B. Novîtki și L. A. Lunț, *Teoria generală a obligațiilor în U.R.S.S.*, Buc., 1953, p. 54.

⁴ Vezi *Teoria gosudarstva i prava (Teoria statului și dreptului)* cap. XXI, p. 471, apărută la Moscova în editura A. N. în 1962 (capitolul redactat de S. F. Kecekian).

⁵ I. Demeter, I. Ceterchi, *Introducere în studiul dreptului*, Buc., 1962, p. 186-187.

Fără a intra într-o discuție cu privire la noțiunea de „fenomen” și implicațiile lui cu fenomenologia proceselor, apreciem că este eronat să situa pe același plan „obiectul extern”, (lucrul sau produsul creației spirituale) ca produse ale naturii sau acțiunii productive a omului cu conduită părților în realizarea raportului juridic.

Din moment ce însăși partizanii acestui punct de vedere numesc lucrul ca fiind un „obiect extern”, cum îl pot alătura acestei conduite, care este un element de drept, component al unui asemenea raport. Pe lîngă faptul că conduită este produsul unei atitudini voliționale și nu produs natural, ea nu poate avea loc decit în parametrii stabiliți de normă reflectînd conținutul raportului juridic dat, adică drepturile și obligațiile subiectelor de drept.

De altfel, autorii români mai sus citați, dorind să-și consolideze argumentația în sprijinul tezei lor, fac trimitere la art. 962 c. civ. român care reglementind obiectul convențiilor, stabilește că „obiectul convențiilor este acela la care părțile sau numai una din părți se obligă” cu completarea din conținutul artic. 963 și 964 c. civ. român din care rezultă că numai lucrurile ce sunt în circuitul civil pot constitui obiectul unui contract și că obligația trebuie să aibă ca obiect un *lucru determinat* cel puțin în specia sa. Aceasta nu presupune însă obiectul acțiunii de drept, ci obiectul ei, adică a conduitei, obiectul ei extern, (obiectul obiectului) care constă în conținutul imputernicitor și obligațiilor participanților în raportul juridic patrimonial.

Împrejurarea că în raportul juridic conduită părților este legată sau nu de un bun material, prezintă interes numai în măsura în care dorim să stabilim dacă suntem în prezență unui raport patrimonial sau extra-patrimonial. În mod obișnuit însă, termenul de obiect al raportului juridic este utilizat într-un sens unilateral, restrîns. Lăudându-se în considerație numai indiciile superficiale, se pierde din orizontul cercetării tocmai ceea ce este esențial. Mai exact, se are în vedere sensul finalității intereselor materiale ale subiectelor de drept și nu obiectul acțiunii de drept, al reglementării juridice. Din această cauză, unii juristi reduc obiectul raportului juridic, pur și simplu la bunurile, lucrurile materiale, dincolo de căre contestă posibilitatea existenței raportului însuși. Referindu-se la societatea socialistă ei afirmă că numai oamenii nu pot deveni obiecte ale raportului juridic⁶.

Cea mai realistă poziție o ocupă după părerea noastră grupul juriștilor care consideră că obiectul raportului juridic nu poate fi decit conduită oamenilor — respectiv a subiectelor de drept participante

⁶ S-ar putea adăuga aici că în socialism o însemnată categorie de bunuri (cele proprietate socială și cele interzise expres prin lege) au statut juridic special și nu pot fi obiectul oricărui raport juridic. De asemenea, este discutabilă situația copiilor minori, interzisilor, soțului întreținut, care dacă am accepta că obiectul raportului juridic ar fi altceva decit conduită oamenilor, ar face excepție de la regula menită de autorii indicați.

în realizarea acestui raport⁷. În acest caz se pleacă de la logica naturii raporturilor sociale, care nu pot avea loc decit între oameni. Din această cauză ele sint intoldeaua indreptate asupra oamenilor și lor îi se adresează. Cu alte cuvinte, aceste raporturi nu pot avea alt obiect decit modul în care părțile acționează sau se abțin de la acțiune. Orice alte elemente legate de interesul care stă la baza acestui mod, deci a conduitelor lor în materializarea raportului juridic dat, nu mai sunt că esența și obiectul propriu-zis al acestui raport.

Ceea ce determină pe legiuitor să reglementeze relația socială nu este nici premsa nici scopul urmărit nemijlocit de părți ci conduita pe care părțile pot, sau trebuie să o respecte pentru obținerea acestuia.

Cel puțin, în materia dreptului penal, nici măcar teoretic nu poate fi vorba de un obiect material al raportului juridic⁸. Particularitatea constă — în această ramură de drept — în faptul că toate normele se referă numai la conduite ilicite, socialmente periculoase avind de aceea un caracter prohibitiv.

Și această particularitate însă are numai o valoare relativă fiind efectul unor aparențe, deoarece indiferent de ramura de drept în care are loc raportul juridic, orice conduită opusă cerințelor normei de drept este prohibitivă și deci sancționată.

În orice ramură de drept acțiunea sau inacțiunea este produsul unui act volitiv (cu unele excepții, în mai toate ramurile).

Privind lucrurile la suprafață s-ar părea însă că acțiunea licită în penal, adică respectarea cerințelor acestui gen de normă nu ar imbrăca forma raportului juridic, în timp ce în toate celelalte cazuri acțiunea licită are loc în cadrul unui raport juridic propriu-zis.

Dacă însă considerăm că conduita părților ar constitui obiectul raportului juridic și că această conduită poate fi licită sau ilicită, rezultă că în asemenea ipoteze sintem în prezență a două raporturi juridice distincte, în orice ramură a dreptului.

În ce privește natura interesului urmarit de părți în raport (patrimonială sau extrapatrimonială), aceasta nu afectează cu nimic latura obiectului acestui raport, nu determină deci și caracterul conduitelor reclamate de normă. Fără un anumit interes nici nu ar exista raportul ca atare. Conținutul lui juridic rezultă din stabilirea conduitelor dorite de legiuitor, în măsura în care interesele părților interesează în vreun fel clasa dominantă în stat⁹.

⁷ Vezi A. Ionașcu, *Drept civil — partea generală*, E.D.P., Buc., 1963, D. M. Ghenkin, *Drept civil sovietic*, vol. 1, Moscova, 1950; M. P. Kareva *Teoria statului și dreptului*, Moscova, 1955; în parte O. S. Ioffe, *Drept civil sovietic*, Buc., E. S. 1960; V. Knapp, *Proprietatea în fările de democrație populară*, Praga, 1954; D. Dornberger, *Drept civil al R.D.G.*, (partea generală); Berlin, 1954, etc. (Indicațiile după A. Ionașcu, *Drept civil*, Buc., 1963, p. 55).

⁸ Infracțiunea poate avea un obiect material dar ea nu are decit valoare de fapt juridic ilicit care declanșează raportul juridic penal.

⁹ În materia obligațiilor de drept civil de ex. legiuitorul nu se referă la bunul material care poate face „obiectul” unui contract de vîndere cumpărare ci la conduită la care părțile sint îndrîptate și obligate să o adopte pentru realizarea lui.

In acest sens profesorul A. Ionașcu apreciaza că lucrul nu poate fi decit obiectul la care se referă raportul juridic, adica elementul exterior asupra căruia se restrînge în mod derivat acțiunea și abținerea la care este îndrituit subiectul activ și de care este ținut subiectul pasiv¹⁰.

Teza din pasajul citat nu pune în discuție dacă obiectul raportului juridic este „lucrul” sau drepturile și obligațiunile partilor aşa cum pretînd autorii lucrării *Introducere în studiul dreptului*. El urmăresc prin aceeași raționament să ajungă la constatarea artificioasă că pe această cale s-ar stinge „orice granițe dintre conținutul raportului juridic și obiectul lui”¹¹.

Referindu-se la drepturile și obligațiunile subiectelor din raportul juridic, profesorul A. Ionașcu aduce pe prim plan problema modului în care ele se materializează în raport, acționînd asupra lucrului.

Orice raport juridic poate avea loc numai între subiecte de drept și adesea el se naște în legătură cu folosirea bunurilor patrimoniale asupra cărora este îndreptată o anumită conduită reglementată de o normă de drept.

Dacă mijloacele de producție constituie unul din elementele formelor de producție ale societății, în cadrul relațiilor de producție, ele se manifestă ca obiect al proprietății. Implicațiile juridice ale acestui fenomen în societatea statală se manifestă prin aceea că obiectul proprietății se exprimă sub forma dreptului de proprietate.

Varietatea formelor de drepturi este extrem de complexă tocmai datorită diversității obiectelor lor.

Legalitatea socialistă cere imperios părților din raportul juridic să aibă o conduită de fapt care să nu contravînă conduitei posibile de drept, indiferent de obiectul categoriei de drepturi atribuite subiectului activ¹². De aceea, pe bună dreptate autorii citați consideră că obiect al raportului juridic socialist, poate și numai conduită subiectelor de drept participante, acțiunea sau inacțiunea lor în realizarea drepturilor și obligațiilor stabilită în conținutul normei juridice.

Și acum cîteva observații suplimentare.

După cum se știe, acțiunea dreptului asupra vieții sociale se caracterizează prin reglementarea conduitei oamenilor ca participanți în raporturile lor voliționale în anumite limite precis determinate. Astfel, conținutul drepturilor subiective stabilește conduita posibilă în timp ce conținutul obligației juridice – conduita cu caracter imperativ.

Așadar, raporturile juridice sunt raporturi suprastructurale, voliționale în care se intrepătrund atît relațiile sociale materiale, cit și cele ideologice în care conduita părților participante este definită de către o normă de drept.

¹⁰ A. Ionașcu, *Drept civil*, (Partea generală), E.D.P. București, 1963, p. 57.

¹¹ I. Demeter, I. Ceterchi, op. cit., p. 189.

¹² Se înțelege că aici nu e vorba de drept ca totalitatea normelor juridice ci de o anumită instituție de drept.

Clasa dominantă este interesată în această reglementare deoarece instinctiv sau conștient (în cazul clasei muncitoare) apără relațiile de producție care deși nu depind nemijlocit de voința oamenilor, sunt rezultatul obiectiv al infinitelor acte de voință în domeniul producției și schimbului. Reglementând aceste acte de voință, dându-le formă juridică, clasa dominantă acționează prin intermediul suprastructurii asupra bazei.

Care este atunci sensul și justificarea existenței dreptului, care este finalitatea lui și respectiv a raporturilor juridice în diferite societăți statale? Dreptul este creația obiectivă a unei anumite baze dar are în același timp un rol activ față de aceasta. Mergind pînă la capăt cu acest raționament ajungem la constatarea justă că între obiectul dreptului și obiectul raporturilor juridice există o identitate neindoielnică.

Cu alte cuvinte, dacă principala funcție a oricărui tip de drept este reglementarea unor anumite relații sociale (vitale pentru clasa dominantă) înseamnă că respectiva relație (raport juridic) are ca obiect locmai conduită ce trebuie să rezulte din norma reglementatoare.

Dreptul, după cum se știe, indiferent de ramura sa, nu are finalitatea aplicarea sancțiunii ci reglementarea ca atare. Sanctiunea intervine numai în măsura în care una din părți a înfrînt cerința normei. În ce privește raportul juridic, trebuie să ne oprim asupra esenței sale și nu asupra scopului în care el a fost declanșat de subiectele de drept participante.

După cum s-a mai arătat, statul nu intervine în relația socială plecind de la scopul urmărit de părți, ci de la interesele clasei dominante. Din această cauză norma nu se preocupă nemijlocit de finalitatea dorită de părți în raport. Plecind de la propriile sale interese, el stabilește riguros conduită permisă sau obligatorie prin care părțile pot ajunge la finalitate — scop. Dincolo de această conduită, clasa dominantă își vede pericolitate propriile interese și intervine cu coerciția pentru a restabili legalitatea dorită.

Așadar, datorită funcției sale sociale fundamentale de regulator de clasă al relațiilor sociale, statul intervenind prin mijlocirea normei, dă relației sociale respective profil și conținut juridic al cărei obiect imediat este însăși obiectul dreptului: reglementarea conduitei părților în acțiunea sau inacțiunea cerută pentru satisfacerea intereselor lor patrimoniale sau extrapatrimoniale.

Interesele statului și cele ale subiectelor de drept nu sunt contradictorii în raportul juridic socialist, dar pentru obținerea scopului urmărit atât statul cât și persoanele fizice și juridice se folosesc de acest raport.

Prin efectul pe care îl are latura juridică a normei de drept, întreaga dezvoltare socială este puternic influențată. Norma de drept stabilește general și impersonal conduită obligatorie a subiectelor, iar raportul juridic este materializarea nominală, personală și de fapt a acesteia.

Ce se întimplă însă în cazul în care două sau mai multe subiecte de drept intră într-un raport avind — de comun acord — o conduită

potrivnică normei? Este acesta un raport juridic sau el se creează abia după ce intervine norma care restabilește legalitatea și aplică sanctiunea?

Părerea noastră este că această chestiune trebuie raportată la gradul de interes manifestat de stat în relația socială dată. Așa, de exemplu, codul familiei precizează în titlul I, cap. I, art. 3, că „numai căsătoria încheiată în fața delegatului de stare civilă dă naștere drepturilor și obligațiilor de soți prevăzute în prezentul cod” sau în capitolul IV, art. 42 al. 4, stabilește că orice învoială a părinților divorțate privitoare la situația copiilor lor minori este nulă dacă nu a fost incuviințată de instanța judecătorească. În asemenea cazuri nu suntem în fața unui raport juridic propriu-zis și sanctiunea este nulitatea actului cu toate consecințele.

În penal însă, acțiunea sau inacțiunea potrivnică legii duce la aplicarea unei constringeri specifice sub formă pedepsei.

Concluzia care se degajă însă în aceeași măsură pentru toate ramurile dreptului este că sub acest aspect al obiectului există nu un raport juridic, ci două, sau chiar o sută de raporturi juridice derivate din primul raport.

Desigur, că aceasta constatare nu are nimic comun cu concepțiile solidariste și sociologice care privesc dreptul ca o sumă de norme derivate dintr-o „normă generală” în care s-ar exprima o „voință universală” de „solidaritate socială”, etc. Dreptul nu se poate exprima decât ca o formă a voinței de stat a clasei dominante având un profund caracter de clasă.

În ce privește raportul juridic, având același caracter indiscutabil de clasă, poate fi din punct de vedere tehnic, material, o continuare a altui raport juridic chiar din altă ramură de drept, sau să fie cauza declanșării altui sau altor raporturi juridice.

Primul raport juridic - raportul juridic primar - se caracterizează prin faptul că părțile au o conduită licită. Sanctiunea prevăzută de norma reglementatoare rămîne în acest caz virtuală.

Al doilea și celealte raporturi deși își au individualitatea lor, sunt raporturi juridice derivate.

Să ne imaginăm o normă de drept penal. De exemplu, art. 454, cod penal privind infracțiunea de abandon familial. Noi considerăm că raportul există prin însăși existența normei penale, deoarece conduită cerută de această normă este adresată tuturor cetățenilor de a se abține de la acțiunea prevăzută în dispoziție în condițiile ipotezei.

Așadar, cetățenii au obligația de a respecta cerința normei iar statul dreptul de a interveni în cazul încălcării ei. Există normă, subiecte, obiect, considerind faptul juridic licit, însăși respectarea.

Chiar dacă această teză ar fi inaceptabilă, existența unei suite de raporturi nu poate fi contestată. Astfel, în speță invocată: din momentul în care unul din soți refuză să asigure contribuția sa materială la întreținerea copilului minor mai mult de trei luni, el poate fi condamnat penal. Deci, un raport juridic penal, clasic.

După ce hotărîrea a rămas definitivă, incetează raportul juridic penal și începe un nou raport de drept administrativ între condamnat și administrația penitenciarului. Odată executată pedeapsa, incetează și acest raport, începind un nou raport de drept civil (dreptul familiei) între părinte și copilul său minor privind satisfacerea întreținerii materiale a acestuia conform dispozițiunilor art. 42 al. 3 cod familie.

Aceasta constituie o schemă sumară dar aici mai pot interveni și alte raporturi juridice în cazul executării silite pentru acoperirea debitelor restante, poprire pentru plata în viitor, o nouă încărcare a dispozițiilor art. 454 cod penal, etc.

În cadrul raportului juridic derivat statul nu se mai limitează la o reglementare juridică directoare, ci la una în care sancțiunea se transformă din virtuală în actuală.

După cum rezultă în mod evident, în ambele forme ale raportului juridic, obiectul rămâne invariabil: conduită subiectelor de drept participante în materializarea cerințelor normei. Aceasta nu înseamnă, desigur, că raportul juridic este mai bogat ca norma juridică reglementatoare, ci el însuși este creația de principiu a acesteia. Factorul comun care le leagă este obiectul reglementării care este unul și același obiect al raportului juridic.

QUELQUES CONSIDERATIONS SUR L'OBJET DU RAPPORT JURIDIQUE SOCIALISTE

Résumé

Dans cet article les auteurs mettent en discussion quelques problèmes extrêmement difficiles du rapport juridique c'est-à-dire ceux qui regardent l'objet de ce rapport.

Travaillant sur un riche matériel bibliographique suffisamment contradictoire, ils ne sont pas d'accord avec la théorie que l'object du rapport juridique serait fait de biens patrimoniaux et aussi extrapatrimoniaux inclusivement les intérêts des personnes physique et juridique tout en considérant que cet object coïncide avec le comportement des parts du rapport juridique sur lequel agit la norme de droit.

En partant de ces considérants les auteurs sont d'opinion qu'il y a une coïncidence manifeste entre l'objet du rapport juridique et la finalité des actes normatifs.

NATURA MANDATULUI DE DEPUTAT ȘI A RAPORTURILOR
DINTRE DEPUTAT ȘI ALEGĂTORI ÎN SISTEMUL ORGANELOR
REPREZENTATIVE ALE PUTERII DE STAT ÎN
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

DE

I. BENDITER

*Comunicare prezentată la sesiunea științifică a cadrelor didactice
de la Universitatea „Al. I. Cuza” din 26–27 octombrie 1963*

1. Problema naturii mandatului de deputat și a raporturilor dintre deputat și alegători este deosebit de importantă pentru teoria dreptului de stat, rezolvarea ei concretă fiind legată de concepția care stă la baza insăși a ideii de reprezentare. Teoriile cu privire la natura mandatului care stau la baza reglementării juridice a raporturilor dintre deputat și alegători pornesc de la conceptiile cu privire la reprezentanța populară în care se reflectă interesele diferitelor clase existente în societate într-un anumit moment dat al dezvoltării ei istorice. Problema care se pune și în acest caz este de a găsi răspunsul ce trebuie dat cu privire la adunarea reprezentativă și anume: interesele cărei clase reprezintă acea adunare, iar în conformitate cu interesele clasei respective, cui trebuie să i se acorde dreptul de a alege și a fi ales și care trebuie să fie raporturile dintre persoana care a fost aleasă să facă parte din organul reprezentativ și cei care au ales-o. Tocmai acestor probleme le acordă importanță teoria marxist-leninistă, ele fiind acelea care relevă esența de clasă a oricărei adunări reprezentative. Totodată, teoria marxist-leninistă subliniază importanța democrației reprezentative în statul socialist ca fiind elementul principal al democrației sociale. „Fără instituții reprezentative — scrie V. I. Lenin în *Statul și Revoluția* — nu ne putem închipui o democrație, fie chiar și democrația proletară”¹.

¹ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 25, București, 1956, p. 420.

Democratismul real al instituțiilor reprezentative în statul socialist este oglindit atât în modul de formare a organelor reprezentative -- care le asigură caracterul de adevărată reprezentanță populară -- cît și în faptul că întreaga activitate a acestor organe precum și aceea a fiecărui deputat în parte sunt supuse legăturii și controlului permanent al maselor de cetăteni.

Pentru sistemul reprezentativ socialist este caracteristic faptul că între deputat și alegători se stabilesc legături strinse exprimate în situația că, controlul alegătorilor asupra activității deputatului se efectuează în mod continuu, pe întreaga durată a mandatului. Deputatul răspunde în fața alegătorilor săi, aceștia din urmă având dreptul de a-i retrage mandatul atunci cind el se arată nedemn de încrederea ce i-a fost acordată. Fără a intra deocamdată în amănunt cu privire la natura acestor raporturi, ținem doar să relevăm importanța reglementării lor juridice intrucât modul în care normele dreptului reglementează raporturile dintre deputat și alegători constituie de fapt expresia juridică concretă pe care o înbracă ideea de reprezentare care se găsește la baza întregului sistem reprezentativ într-un anumit stat.

Problema naturii mandatului și a raporturilor dintre deputat și alegători prezintă importanță și sub aspectul practicii organelor reprezentative ale statului. Avind la bază aceeași concepție a reprezentării reale a poporului suveran în organele reprezentative ale puterii de stat, legislațiile țărilor socialiste se deosebesc însă între ele prin modul concret de reglementare a raporturilor dintre deputat și cei care l-au ales, reglementare în care se reflectă particularitățile specifice naționale ale fiecărei țări în parte.

În ceea ce privește legislația țării noastre, trebuie să reținem faptul că ea s-a dezvoltat și s-a perfectionat continuu, consecrind prin normele constituționale și ale legislației curente principiile fundamentale ale sistemului reprezentativ socialist. Totodată, luând în considerație stadiul avansat al construcției socialiste în țara noastră, practica pozitivă acumulată în domeniul construcției de stat în anii regimului democrat-popular, se desprinde ideea necesității unei reglementări mai detaliate a unor aspecte referitoare la cadrul de infăptuire a principiului răspunderii deputatului și a procedurii de revocare.]

In problema definirii naturii mandatului de deputat în sistemul reprezentativ al statului nostru democrat-popular, în doctrina noastră juridică se face în mod intemeiat, în lumina concepției marxist-leniniste, deosebirea fundamentală dintre reprezentarea reală și efectivă a poporului în sistemul socialist și aşa-zisa reprezentare a „națiunii” sau a „poporului” în sistemul reprezentativ burghez². După cum este cu-

² Vezi: Tudor Drăgan, *Curs de drept de stat al R.P.R.* Lit. Min. Inv., 1955--1956, p. 93 s.u.; N. Prisca, *Drept de stat al R.P.R.* Edit. didactică și ped. București, 1962, p. 533 s.u.; I. Ceterchi, *Republica Populară Română — stat socialist.* Edit. politică, București, 1962, p. 298 s.u.; I. Benditer, *Sistemul electoral al R.P.R.* Anale Univ. „Al. I. Cuza”, Secțiunea III-a, I. III, 1957, p. 375--396 și altele.

noscut, în doctrina burgheză s-au înfruntat două teorii principale: a „mandatului imperativ” și a „mandatului reprezentativ”. Unii autori de drept de stat din țările socialiste încearcă în ultima vreme să demonstreze că mandatul de deputat în sistemul organelor reprezentative ale statului socialist are toate caracteristicile mandatului imperativ³. Pînă nu de mult a fost evitată folosirea acestei denumiri — care, după părerea autorilor cîtați ar reda exact natura mandatului în sistemul reprezentativ socialist — pe motivul că teoria mandatului imperativ ar fi o teorie burgheză. Alți autori s-au situat pe poziția deschisă de negare a mandatului imperativ în condițiile dezvoltării construcției socialești. Așa spre exemplu, S. Gurvici, în studiu său intitulat: „Poporul, suveranitatea populară și reprezentanța populară” afirmă că „în orînduirea sovietică nu este nevoie de mandate imperative”⁴.

Pentru a putea trage cele mai corespunzătoare concluzii considerăm că este necesar să amintim cîteva idei cu privire la conținutul și evoluția teoriei mandatului în doctrina burgheză.

2. Teoria mandatului imperativ a fost elaborată de ideologii revoluției burgheze în Franță o dată cu teoria suveranității poporului și a reprezentanței populare. Afirmind că suveranitatea este indivizibilă și inalienabilă și că ea trebuie să aparțină numai poporului, J. J. Rousseau vedea în mandatul imperativ o garanție a acestei suveranități⁵. Întrucît el vedea originea regimului reprezentativ în adunările reprezentative pe stări din perioada monarhiei feudale absolute și fiind deziluzionat și de parlamentarismul englez din secolul XVIII care nu asigura o reprezentare reală a poporului, J. J. Rousseau nu era de fapt adept al regimului reprezentativ. El îl acceptă numai din considerente de ordin practic, luînd în considerație faptul că într-o societate dezvoltată cu numeroși indivizi nu este practic, posibilă adunarea tuturor cetățenilor pentru a hotărî în problemele conducerii statului. Admînd deci cu greu regimul reprezentativ el consideră însă că acesta trebuie să funcționeze în baza mandatului imperativ și a participării direcțe a maselor la opera de legiferare prin forma referendumului⁶.

Doctrinei radical-revolutionare a lui J. J. Rousseau i-a fost opusă, după ce burghezia a preluat puterea și și-a instaurat dominația ei de clasă, doctrina burgheziei liberale exprimată în lucrările unor reprezentanți de seamă ca Benjamin Constant, John Stuart Mill și a. Aceștia resping teoria democratică conform căreia parlamentul trebuia să fie o reprezentanță a întregului popor, pledînd în favoarea restrîngerii

³ Vezi: V. F. Kotok, V. I. Lenin și instrucțiunile deputatului, în «Sovetskoe gosudarstvo i pravo» (Statutul și dreptul sovietic) nr. 4, 1963, p. 17—28; Otto Bihari, Az államhatalmi képviseleti szervek elmélete. (Teoria organelor reprezentative ale puterii de stat). Budapest, 1963, p. 308.

⁴ Советское государство и право (Statul și dreptul sovietic) nr. 12, 1958, p. 47.

⁵ J. J. Rousseau, *Contractul social*. Edit. științifică, București, 1957, p. 114—116, 220—222.

⁶ Vezi și G. Burdeau, *Cours de droit constitutionnel*, Paris, 1964, p. 79.

corporului electoral, a instituirii votului censitar în scopul asigurării reprezentării în exclusivitate a burgheziei în parlament. O dată cu aceste teorii ia naștere și teoria mandatului reprezentativ, conform căreia mandatul este considerat ca fiind general, liber și irevocabil⁷. Mandatul reprezentativ și-a găsit aplicarea în Constituția franceză din 1791 care a interzis în mod formal mandatul imperativ, fiind reprodus și de constituțiile franceze care i-au urmat pînă în zilele noastre. Argumentele folosite în favoarea mandatului reprezentativ se rezumă în esență în aceea că supunerea deputatului față de revendicările directe ale alegătorilor, pe de o parte și fidelitatea sa față de partidul politic, pe de altă parte, ar putea să altereze independența sa⁸. În sprijinul mandatului reprezentativ sunt invocate declarațiile unor personalități ale Revoluției franceze ca Mirabeau sau Condorcet. Acesta din urmă spunea, adresîndu-se Convenției: „Ca mandatar al poporului voi face ceea ce voi crede eu că este cel mai corespunzător intereselor sale. El m-a trimis pentru a-mi expune ideile mele, nu ale sale, independența absolută a opinilor mele este prima dintre datoriile față de el”.

Inlocuirea ideii suveranității poporului cu teoria suveranității statului sau a națiunii la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru de către doctrinari ai dreptului ca Jellinek, Hauriou, Esmein și.a. au furnizat argumente teoretice noi în favoarea mandatului reprezentativ. Adeptații teoriei suveranității națiunii sau a suveranității statului îl consideră pe deputat ca reprezentant al națiunii, care din momentul alegerii sale ar intruchipa voința obiectivizată a întregii națiuni sau a statului de drept și în consecință ar acționa liber, nefiind legat de instrucțiunile alegătorilor dintr-o anumită circumscripție, mandatul avind un caracter general. Mandatul este de asemenea colectiv, deputatul nepuțind fi revocat decât numai în cazul schimbării totale sau parțiale a organului din care face parte, infidelitatea față de alegători neconstituind un motiv valabil de revocare.

Argumente asemănătoare și altele noi sunt folosite de doctrina burgheză contemporană. Negind principiul suveranității populare pe care o admit doar ca o „fictiune tehnică-juridică”, cum procedează doctrina americană și cea vest-germană (Mac Closkei, Helfritz) sau afirmînd că principiul suveranității poporului ar fi astăzi depășit din punct de vedere istoric, cum susține o parte a doctrinei contemporane franceze (G. Burdeau, P. Bastide), doctrina contemporană burgheză respinge și teoria mandatului imperativ¹⁰.

Caracteristic pentru o bună parte a doctrinei burgheze contemporane a dreptului constitutional este și faptul că, menținîndu-se pe poziția repudierii mandatului imperativ aduce însă unele corective teo-

⁷ Vezi: Marcel Prélot, *Précis de droit constitutionnel*, Paris, Dalloz (trad. rusă M. 1957) p. 436—438.

⁸ Vezi: G. Burdeau, *op. cit.*, p. 82.

⁹ *Ibidem*, p. 83.

¹⁰ cf. I. D. Levin, *Critică teoriilor burgheze contemporane a dreptului de stat*, Editura științifică, București 1962, p. 282 și.u.

riei mandatului reprezentativ. Unii autori, ca spre exemplu, M. Prélot afirmă că în practica parlamentară a democrațiilor burgheze actuale se întărește din ce în ce mai puternic contactul dintre deputați și alegători întrucât, pentru a-și asigura sprijinul alegătorilor în viitoarele alegeri, deputatul este nevoie să-și justifice linia sa în fața alegătorilor¹¹. După Burdeau, alegătorii ar influența asupra activității deputatului și după alegerea sa, prin organizațiile și partidele politice, prin presă, radio etc.¹². Fiind nevoie să recunoască în fața realității necesitatea stringerii legăturii dintre deputat și alegători ca una din condițiile fără de care nu poate exista un regim reprezentativ democratic, toți autori citați apără însă mai departe independenta deputatului, teoria mandatului general și liber.

3. În România, mandatul imperativ nu și-a găsit aplicarea în organizarea parlamentară a statului monarhic, burghezo-moșieresc. Teoria suveranității poporului și a mandatului imperativ au avut și la noi aceeași evoluție pe care am urmărit-o la democrațiile burgheze occidentale. Ele au fost proclamate de revoluționari democratii de la 1848. În *Manualul bunului român*, N. Bălcescu scria că „oamenii nu pot păsi spre desăvîrșire și a fi frați unii cu alții, fără numai în acele societăți unde poporul va fi suveran adică stăpin pe sineși”¹³. Unele idei ale mandatului imperativ sunt exprimate în alt pasaj al aceleiași lucrări, unde se spune: „Într-o republică poporul nu ascultă decit de slujbașii aleșii de dinsul chiar cu treabă hotărîță și pe vreme hotărîță. Ei poruncesc numai în numele poporului și sunt datori a lucra numai pentru dinsul ascultind legea făcută de dinșii, supuindu-se la privegherea necurmată a cetățenilor și stând totdeauna gata de a da înapoï slujba cu care au fost însărcinați cind s-a sfîrșit vremea pentru care au primit-o”¹⁴.

Concepțiilor revoluționare ale lui Bălcescu i-au fost opuse însă ideile liberale ai cărei reprezentanți ca Ion Eliade, I. Brătianu s-au pronunțat încă în 1848 împotriva programului radical al lui Bălcescu, pregătind de pe atunci compromisul cu marea boierime¹⁵. Înlocuirea ideii suveranității poporului cu suveranitatea „națională” în sensul suveranității de clasă a burgheziei o întîlnim chiar la unii exponenti ai părții înaintate a mișcării revoluționare din Moldova. În *Proiectul de constituție pentru Moldova* elaborat de Mihail Kogălniceanu la cererea „partidei naționale”, Moldova este proclamată un „stat constituțional”, exercițiul „suveranității naționale” fiind acordat „prin alegerea adunării obștești și a domnului”¹⁶.

¹¹ M. Prélot, *op. cit.* p. 250, 439.

¹² G. Burdeau, *Droit constitutionnel et institutions politiques*. Paris 1957, p. 166.

¹³ Texte privind dezvoltarea gîndirii social-politice în România. Vol. I. Editura Academiei R.P.R., 1954, p. 209.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Vezi: D. Ionescu, Gh. Matei, *Dezvoltarea constituțională a statului român*. Ed. științifică, București, 1957, p. 112.

¹⁶ *Ibidem*, p. 108.

cicăzau.

Doctrina burgheza românească pînă la cel de al doilea război mondial a fost influențată de doctrina apuseană, pronunțindu-se în special în favoarea celei franceze, pe care a încercat să o adapteze realităților din țara noastră. O mare influență asupra doctrinei românești a exercitat teoria suveranității „naționale” și a mandatului liber din doctrina franceză a lui Hauriou și Esmein. „Regimul reprezentativ — scria profesorul de drept constitutional, C. Dissescu — este mijlocul prin care o națiune liberă... poate, delegînd unora din membrii națiunii pe un timp determinat exercițiul suveranității sale, să se guverneze singură”¹⁷. „Colegiile electorale — scrie un alt autor român — deleagă alesului dreptul de a reprezenta nu numai pe acei care au făcut alegerea, ci națiunea în întregul ei... de aceea mandatul imperativ a devenit imposibil”¹⁸. Concepțiile solidariste ale lui L. Duquit, teoria votului și a mandatului ca o funcție socială au fost de asemenea insușite de o parte a doctrinei burgheze românești, în special între cele două războaie mondiale¹⁹.

Teoria mandatului reprezentativ și-a găsit exprimarea și în constitutiile României burghezo-moșierești din 1866 și 1923. „Membrii a-mindurora Adunării reprezintă națiunea, iar nu numai județul sau localitatea care i-a numit” — se spune în articolul 38 al Constituției din 1866. Aceeași idee, într-o formă mai succintă a fost reprodusă și de articolul 42 al Constituției de la 29 martie 1923.

Din cele expuse pînă aici rezultă că în doctrina burgheză de la noi ca și în țările occidentale, teoria mandatului imperativ a fost folosită de burghezie ca o armă ideologică în perioada luptei pentru cucerirea puterii. După ce a devenit clasă dominantă și și-a consolidat puterea, burghezia a respins această teorie înlocuind-o cu „mandatul reprezentativ”.

4. Care este poziția adoptată de doctrina marxist-leninistă în această problemă? K. Marx, analizînd experiența Comunei din Paris, a subliniat faptul că democratismul superior al Comunei constă în faptul că deputații ei „urmău să fie oricînd revocabili și legați de instrucțiunile precise ale alegătorilor”²⁰. Mai tîrziu, V. I. Lenin, referindu-se la concluziile lui Marx privind Comuna din Paris, scria în mai 1917 că partidul proletariatului nu se poate mărgini la republică parlamentară burghezo-democratică, ci trebuie să lupte pentru o republică mult mai democratică proletar-îțărănească în care, în mod special, „toți funcționarii vor deveni nu numai eligibili dar și revocabili în orice vreme,

¹⁷ C. Dissescu, *Curs de drept public român*, p. 719.

¹⁸ C. M. Ciocăzan, *Regimul reprezentativ*, Craiova 1898, p. 14. Vezi și Paul Negulescu, *Curs de drept constitutional român*, București 1927, p. 140—142.

¹⁹ Vezi: C. Sîrcu, *Curs de drept constitutional finit la facultatea de drept din Iași s.a.* p. 34, 52; D. V. Barnovschi, *Originile democrației romane*, «Viața Românească», București 1922, p. 274 s.u.; M. Djuvără, *Teoria generală a dreptului*, vol. I, București 1930, p. 129, 143.

²⁰ K. Marx, *Războiul civil în Franță*, Editura P.M.R., București 1948, p. 97.

la cererea majorității alegătorilor”²¹. Aceste principii și-au găsit aplicarea pentru prima oară în istorie în statul sovietic prin decretul cu privire la dreptul de revocare a deputaților din 4 decembrie 1917. În proiectul decretului, V. I. Lenin care era autorul proiectului, scria: „Orice instituție electivă sau adunare reprezentativă poate fi considerată ca fiind într-adevăr democratică și reprezentând cu adevărat voința poporului, numai cu condiția recunoașterii și aplicării dreptului alegătorilor de a rechema pe aleșii lor”²².

Referindu-se la ideile exprimate de către Marx și Engels cu privire la răspunderea deputatului și la dreptul de revocare al alegătorilor precum și la faptul că aceste principii și-au găsit consacrarea în legislația tuturor ţărilor socialiste, cu excepția R. D. Germane²³, autorii despre care s-a făcut vorbire mai înainte, afirmă că în sistemul reprezentativ socialist și-a găsit aplicarea mandatul imperativ.

Lăsând la o parte argumentul neintemeiat, după părerea noastră, ielosit de unii autori care se tem să întrebuițeze denumirea de mandat imperativ pentru caracterizarea naturii mandatului de deputat în organele reprezentative ale statului socialist numai pentru faptul că teoria mandatului imperativ și-a găsit aplicarea în sistemul reprezentativ burghez, să vedem totuși dacă caracteristicile mandatului în sistemul socialist sunt identice cu ale mandatului imperativ aşa cum a fost el conceput în doctrina burgheza.

Pornind de la teza indivizibilității și a inalienabilității suveranității poporului, J. J. Rousseau respingea — după cum am văzut și ideea reprezentării, „Suveranitatea — scria el — nu poate fi reprezentată, din aceeași pricina pentru care nu poate fi înstrăinată”²⁴. Fiind con-

²¹ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 24 p. 461.

²² Idem, *Opere*, vol. 26. E.P.L.P. București 1954, p. 321.

²³ Și în R. D. Germană, cu toate că nu sunt consacrate în Constituție, principiile răspunderii și al revocabilității mandatului își găsesc aplicarea cu privire la organele locale reprezentative ale puterii de stat. Comentind dispozițiile articolului 51 al Constituției R. D. Germane, în care se spune că „deputații sunt reprezentanții întregului popor” și că ei nu se supun decât conștiinței lor, nefiind legați de nici un mandat, juristul german Eberhardt Poppe le consideră depășite. Aceste dispoziții au fost introduse în Constituție — arată el —, datorită condițiilor istorice ale momentului în care Constituția R. D. Germane a fost elaborată și adoptată, condiții care se caracterizau prin aceea că Germania democratică nu păsise încă atunci în etapa revoluției sociale, afîndu-se la acea dată încă în perioada orînduirii democratice antifasciste. Cu toate că principiile răspunderii deputatului față de alegători și a revocabilității mandatului nu și-au găsit consacrarea în Constituție, în practica alegeriei organelor locale ale puterii de stat ale R. D. Germane, ele au fost recunoscute pe deplin. Încă în alegeriele ce au avut loc în anul 1950 pentru organele locale reprezentative ale puterii de stat, mii de deputați au prezențat dârî de seamă în fața alegătorilor asupra activității lor și a organului din care ficeau parte, iar începînd din anul 1954, toate legile electorale și legea de organizare și funcționare a organelor locale ale puterii de stat au consacrat principiile răspunderii și a revocabilității deputatului. (Vezi Eberhardt Poppe, *Der Sozialistische Abgeordnete und sein Arbeitstil*, Berlin 1959, p. 25 s.u.; *Handbuch der Volkskammer der Deutschen Demokratischen Republik*, Kongress Verlag Berlin 1957 p. 421 s.u.).

²⁴ J. J. Rousseau, op. cit. p. 222.

strins însă să renunțe la ideea democrației directe în condițiile statelor mari dezvoltate, el corectează — după cum am văzut — sistemul reprezentativ, combinându-l cu forme ale democrației directe (referendum, plebiscit). Admitind, ca o concesie, organele reprezentative, J. J. Rousseau afirma însă că „deputații poporului nu sunt și nici nu pot fi reprezentanții lui, ei nu sunt decât mandatarii lui”²⁵.

Ideea deputatului-mandatar și nu a deputatului-reprezentant al voinței poporului a fost elaborată de Rousseau în scopul apărării suveranității poporului, pentru a înălța posibilitatea usurării voinței poporului de către deputații aleși în organul reprezentativ. Doctrina juridică burgheză, în perioada în care burghezia era o clasă în ascensiune, a îmbrățișat această teorie, explicând-o pe baza analogiei cu instituția reprezentării din dreptul civil. Conform acestei concepții, deputatul, fiind un simplu mandatar al alegătorilor săi, nu poate acționa decât în baza și în limitele instrucțiunilor pe care le primește de la ei. De asemenea, la fel ca în dreptul civil, alegătorii — mandanți — au dreptul să revoce în orice moment mandatul dat, atunci cînd și-au pierdut încrederea în mandatarul lor — deputatul.

Este evident că o astfel de concepție este străină doctrinei socialiste. Într-adevăr, mandatul de deputat în organele reprezentative ale statului socialist are unele elemente pe care le întîlnim și la mandatul imperativ și care constau în răspunderea deputatului față de alegători și revocabilitatea mandatului. Spre deosebire însă de concepția burgheză a mandatului imperativ deputatul socialist nu este un simplu mandatar înțelesul restrîns al noțiunii din dreptul civil. În sistemul reprezentativ socialist deputatul reprezintă în mod real și efectiv voînta alegătorilor și răspunde în fața lor atât pentru activitatea sa proprie cât și pentru activitatea organului reprezentativ din care face parte. În acest sens se statormicește în articolul 101 al Constituției din 1952 că „fiecare deputat este obligat să dea socoteală în fața alegătorilor de activitatea sa și de aceea a organului din care face parte”. Aceeași prevedere este cuprinsă într-o formă concretizată și în legea de organizare și funcționare a statelor populare care stabilește obligația deputatului de a prezenta dări de seamă periodice în fața alegătorilor „asupra activității statului popular din care face parte și asupra propriei lui activități, ca deputat”²⁶.

Dispozițiile cuprinse în Constituție și în legea statelor populare reproducem mai sus în lumină un aspect foarte important privitor la natura deosebită a mandatului de deputat în sistemul reprezentativ socialist. Reprezentind voînta alegătorilor săi, fiecare deputat participă în același timp prin activitatea sa în cadrul organului de putere din care face parte, la rezolvarea unor probleme de interes general — fie pentru întreaga țară, în cazul deputaților Marii Adunări Naționale,

²⁵ J. J. Rousseau, op. cit., p. 222.

²⁶ Articolul 37 al legii nr. 6/1957 publicată în Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale din 28 martie 1957.

fie de interes mai restrins pentru o anumită parte a teritoriului țării, atunci cînd este vorba de deputații în organele locale ale puterii de stat — în orice caz de o importanță care depășește cadrul circumscriptiei electorale în care deputatul respectiv a fost ales. În felul acesta, indeplinind mandatul ce i-a fost încredințat de către alegătorii săi, fiecare deputat prin activitatea ce o depune în cadrul organului în care a fost ales, slujește în același timp interesele întregului popor. Aceste trăsături ale deputatului socialist, ca reprezentant al alegătorilor și slujitor al intereselor întregului popor, relevă esența deosebită a mandatului de deputat în sistemul reprezentativ socialist.²⁷ Ele sunt determinate de faptul că, spre deosebire de societatea burgheză care este bazată pe clase antagoniste, în societatea socialistă nu există grupuri sociale cu interese economice și politice opuse. Dimpotrivă, eforturile întregii societăți eliberate de exploatare fiind îndreptate spre telul unic de construire a socialismului, există o unitate de interes, de voință și de acțiune a întregului popor care constituie expresia unității sale moral-politice și a deplinei sale suveranități.

Din cele mai sus expuse se desprinde deci concluzia că mandatul de deputat în sistemul reprezentativ al statului socialist nu poate fi identificat cu mandatul imperativ aşa cum acesta a fost conceput în doctrina burgheză. Avind unele trăsături ale mandatului imperativ, mandatul de deputat în sistemul reprezentativ socialist are o esență deosebită, superioară, întrucât el își găsește aplicarea într-o societate și un stat de tip istoric superior. În sistemul socialist se imbină caracteristicile atât ale deputatului-mandatar al alegătorilor cit și ale deputatului-reprezentant al voinei poporului. Ca mandatar al alegătorilor săi, deputatul în organele reprezentative ale statului nostru reprezintă — după cum s-a văzut — voinea oamenilor muncii, întreaga sa activitate fiind pusă în slujba întregului popor muncitor.

(5) Mandatul de deputat în sistemul reprezentativ al statului socialist nu are nimic comun nici cu aşa-numitul mandat reprezentativ care, după cum s-a mai amintit, și-a găsit aplicarea în sistemul reprezentativ burghez. Pentru deputatul socialist este caracteristic strînsa și permanentă sa legătură cu masele care l-au ales. Spre deosebire de deputatul burghez care, după cum s-a văzut, este „independent”, neavînd nici o răspundere față de alegători, deputatul socialist răspunde direct în față alegătorilor săi, care au și dreptul de a-i retrage oricând mandatul.

Principiile leniniste ale răspunderii deputatului față de alegători și ale revocabilității mandatului au fost consacrate pentru prima oară în istoria țării noastre de Constituția R.P.R. din 1948. „Reprezentanții poporului în toate organele puterii de stat — se spune în articolul 4 al primei constituții a Republicii Populare Române — sunt răspunzători în față poporului și pot fi revocați prin voinea alegătorilor în condițiile stabilite de lege”²⁷. Aceleași principii au fost consacrate în termeni a-

²⁷ Vezi „Monitorul Oficial” nr. 87 bis din 13 aprilie 1948.

proape identici, concretizindu-se însă și forma juridică în care se realizează principiului răspunderii deputatului, în legea consiliilor populare din ianuarie 1949. În articolul 3 al legii se stabilește că „sfaturile populare răspund de întreaga lor activitate în fața poporului și prezintă dări de seamă în față lui”. În continuare, în același articol se stabilește de asemenea că „consiliul în întregime sau numai unii membri pot fi rechemați prin voința alegătorilor”²⁸.

Decretul nr. 259/1950 de organizare și funcționare a sfaturilor populare formulează în termeni și mai precisi principiul răspunderii deputatului. Redactarea în termeni mai generali din legile anterioare în care se vorbește de răspunderea deputatului față de popor este îmbunătățită prin aceea că s-a făcut precizarea că în sistemul nostru reprezentativ răspunderea față de popor se concretizează prin răspunderea direcță a deputatului față de alegătorii săi. „Deputații sfaturilor populare — se spune în articolul 5 al decretului — răspund de întreaga lor activitate în fața alegătorilor”²⁹. În ceea ce privește revocabilitatea mandatului, același articol din decret stabilește că alegătorii au dreptul de a rechema pe deputat și „înainte de expirarea termenului pe care a fost ales”.

Principiile socialiste care definesc natura mandatului de deputat în sistemul organelor noastre reprezentative sunt consacrate în termeni precisi și categorici și în Constituția din 24 septembrie 1952 (art. 101). Într-o formă dezvoltată cu unele concretizări în ceea ce privește formele de realizare a răspunderii deputatului, aceste principii și-au găsit consacrarea și în legea nr. 6/1957 de organizare și funcționare a sfaturilor populare.

Trecerea în revistă a dispozițiilor cuprinse în actele normative de bază enumerate mai sus ne permite să tragem concluzia că legislația statului nostru democrat-popular a aplicat și aplică în mod consecvent principiile leniniste care definesc natura mandatului de deputat și care stau la baza reglementării profunde democratice a raporturilor dintre deputat și alegători în sistemul reprezentativ al statului nostru socialist.

6. Principiul răspunderii deputatului față de alegători ca expresie a democratismului consecvent al sistemului reprezentativ în statul nostru socialist se realizează prin forme precise stabilite de lege. Pentru deputații sfaturilor populare, legea nr. 6/1957 (art. 37 al. 1) stabilește că formă juridică de realizare a principiului răspunderii deputatului, dările de seamă. Conform legii, dările de seamă au un caracter de periodicitate, ele trebuind să fie prezentate în fața alegătorilor în mod regulat, cel puțin o dată la șase luni. În conținutul lor ele trebuie să cuprindă o relatare asupra activității proprii a deputatului precum și asupra activității organului ales din care face parte deputatul respectiv. Dările de seamă constituie în felul acesta mijlocul și

²⁸ Legea nr. 17 din 13 ianuarie 1949 publicată în „Monitorul Oficial” nr. 12, 1949.

²⁹ Decret nr. 259 publicat în „Buletinul Oficial al R.P.R.” nr. 14 din 23 decembrie 1950.

torma juridică în care deputații dău socoteală în fața alegătorilor de modul în care ei se achită de obligațiile ce decurg din mandatul ce le-a fost incredintat. În ceea ce privește adunările de dări de seamă reprezintă una din manifestările concrete ale democratismului organizării și funcționării organelor puterii de stat care, în ansamblul lor, alcătuiesc sistemul nostru reprezentativ. Numai în perioada august 1961 — aprilie 1962 au avut loc în întreaga țară peste 146.000 de astfel de adunări la care au participat cca. șapte milioane de cetăteni.³⁰

Legea nr. 6/1957 de organizare și funcționare a sfaturilor populare (art. 36 punctul „l”) menționează ca o formă a legăturii permanente dintre deputat și alegători și constătuirile organizate pe circumscripții electorale, în cadrul cărora deputatul se intilnește cu alegătorii săi.

După opinia unora dintre autorii care atribuie mandatului de deputat în organele reprezentative ale statului socialist toate atribuibile mandatului imperativ, adunările de dări de seamă și consfătuirile cu alegătorii ar constitui prin natura lor juridică forma organizatorică legală de transmitere a instrucțiunilor alegătorilor către deputatul lor³¹.

Așa după cum rezultă din legislația noastră, adunările de dări de seamă și consfătuirile au un cadru și o destinație mult mai largi. Ele reprezintă forma juridică de realizare a principiului răspunderii deputatului și a legăturii sale cu masele de alegători, oameni și muncii. În cadrul lor, alegătorii examinează în mod critic activitatea deputatului și are loc un schimb de păreri între deputat și alegători cu privire la modalitățile de rezolvare în cele mai bune condiții a unor probleme de interes obștesc. Din partea masei de alegători vin adesea numeroase propunerile de care deputatul trebuie să țină seama și să le aducă la cunoștință organului de putere din care face parte. Adunările de dări de seamă și consfătuirile oferă deputatului posibilitatea de a cunoaște mai bine nevoile alegătorilor, problemele care îi frâmantă și de a căror rezolvare este obligat să se ocupe. Această îndatorire este stabilită și de legea nr. 6/1957 care, în art. 36, litera „f”, prevede că „deputatul este dator să se intereseze de nevoile alegătorilor și de rezolvarea cererilor lor juste”.

A limita deci caracterul acestor adunări și consfătuiri prezintându-le numai ca o formă organizatorică legală de transmitere de către alegători a instrucțiunilor lor deputatului pe care l-au ales, constituie o restrîngere a importanței lor, ceea ce nu corespunde rolului și însemnatății reale pe care ele o au în realizarea principiului mult mai larg al răspunderii deputatului și al legăturii sale permanente cu alegătorii.

Dacă în privința deputaților sfaturilor populare, principiul general al răspunderii deputatului este reglementat, după cum s-a putut vedea din cele de mai sus, într-un mod mai detaliat de legea nr. 6/1957, în

³⁰ S. Stanei, N. Cucui, *Deputatul statului popular — activist obștesc*, Editura politică, București 1962, p. 33.

³¹ L. S. Galesnic, *Despre activitatea sovietelor locale*, în *Советское государство и право* (Statul și dreptul sovietic) nr. 4, 1959, p. 55—60.

ceea ce privește deputații Marii Adunări Naționale, răspunderea lor față de alegători rămîne reglementată în liniile generale așa cum principiul este consacrat de articolul 101 al Constituției din 1952. Practica a consfințit însă în legătură cu aplicarea principiului răspunderii deputatului în fața celor care l-au ales, și în activitatea deputaților Marii Adunări Naționale, forme asemănătoare celor pe care legea nr. 6/1957 le-a stabilit pentru deputații sfaturilor populare. Așa de exemplu, sint frecvente adunările cetățenești organizate în diferite centre ale regiunilor, în cadrul cărora au loc întlniri între deputații Marii Adunări Naționale și alegătorii din circumscripțiile electorale respective.

Ținind seama de cerințele actuale ale dezvoltării sistemului nostru reprezentativ, considerăm că reglementarea pe cale juridică a unor astfel de forme care și-au găsit deja consacrarea în practică, dind rezultate din cele mai bune, ar constitui o contribuție pe linia adincirii și perfecționării continuie a formelor consecvent democratice ale activității deputaților și ale întregului nostru sistem reprezentativ.

7. Caracteristic pentru natura raporturilor dintre deputat și alegători în sistemul reprezentativ al statului nostru socialist este realizarea în practică și a celui de al doilea principiu leninist cu privire la organele elective și anume: revocabilitatea deputatului. După cum stabilăște articolul 101, aliniatul 2, al Constituției din 1952, „deputatului i se poate retrage oricând mandatul, în urma hotăririi majorității alegătorilor, luată în conformitate cu procedura fixată de lege”.

Reglementarea constituțională stabilăște astfel numai principiile generale ale dreptului de revocare. Aplicarea acestui drept necesită însă precizarea unor probleme de amânunt care vor trebui să fie soluționate de actul normativ în care va stabili aspectele de detaliu ale procedurii de revocare.

Conform constituției, revocarea se face de către alegători, dispoziția constituțională fiind precisă și clară în această privință. O problemă ce se cere a fi precizată însă este aceea a inițiativei revocării. Legislația unor state socialiste (U.R.S.S., R.P. Mongolă) reglementează această problemă în sensul că inițiativa revocării revine organizațiilor cărora prin constituție și alte legi le este acordat și dreptul de a propune candidații în organele reprezentative ale puterii de stat. În alte țări (R. S. Cehoslovacă) inițiativa revocării aparține organelor frontului național. În sfîrșit în unele țări socialiste ca R. P. Ungară și Bulgaria acest drept îl au atât organele fronturilor naționale cît și alegătorii.³²

În legislația noastră, din reglementarea generală pe care Constituția noastră o dă dreptului de revocare rezultă că inițiativa revocării revine în primul rînd alegătorilor care — după cum s-a văzut — sunt singurii în drept să hotărască asupra revocării deputatului. În practica organelor noastre reprezentative sunt și cazuri cînd unii deputați, din

³² Cf. V. A. Strașun, Избирательное право социалистических государств (Dreptul electoral al statelor socialiste) M. 1962 p. 211.

motive ce au survenit ulterior aleggerii lor și care ii pun în imposibilitate de a-și îndeplini obligațiile ce decurg din mandatul ce le-a fost încredințat (boala, primirea unei misiuni în străinătate pe o durată de timp mai îndelungată etc.), cer alegătorilor să fie dosarciți de mandatul de deputat. Dar și în această situație acei care iau hotărirea sunt alegătorii care examinează cererea deputatului și dacă o găsesc întemeiată procedează în consecință pentru satisfacerea ei.

În ceea ce privește dreptul de a hotărî asupra revocării mandatului, legislațiile țărilor socialiste îl reglementează în mod diferit. Așa de exemplu, în R. P. Bulgaria, R. D. Vietnam, R. D. Germană, asupra retragerii mandatului de deputat se pronunță organul reprezentativ din care face parte deputatul al cărui mandat este pus în discuție. În R.P. Polonă și în R.P. Ungară alegătorii sunt aceia care hotărăsc asupra revocării deputatului, hotărirea lor rămine însă definitivă numai după ce ea a fost aprobată și de organul local al puterii de stat în care a fost ales deputatul căruia î se retrage mandatul³³. În această privință legislația noastră nu prezintă nici un echivoc. Conform articolului 101 din Constituția din 1952 dreptul de revocare aparține, după cum am văzut, alegătorilor care iau hotărirea pe baza majorității voturilor.

O problemă ce se cere a fi reglementată în mod mai detailat de către legislația noastră este aceea a procedurii revocării. În majoritatea țărilor socialiste procedura de revocare a mandatului de deputat este asemănătoare aceleia a alegerii deputatului. Legislația unoră din țările socialiste stabilește însă o procedură diferită. Așa de exemplu în U.R.S.S. și în R. P. Ungară, în timp ce alegerea deputaților se face prin vot secret, retragerea mandatului de deputat se hotărăște prin vot deschis³⁴.

Din dispozițiile Constituției noastre se desprinde ideea că revocarea trebuie să aibă loc în condiții identice cu acelea în care se procedează și la alegerea deputatului. Într-adevăr, norma constituțională stabilește, după cum am văzut, ca retragerea mandatului de deputat se face „în urma hotăririi majorității alegătorilor”. În același mod se face de fapt și alegerea deputatului. După cum stabilesc legile noastre electorale, sunt declarați aleși „acei candidați care au intrunit cel puțin jumătate plus unu din totalul voturilor valabil exprimate”³⁵. Generalizind aceasta la întreaga procedură a revocării, apare evident că ea trebuie să fie în linii mari identică cu aceea a alegerii deputatului. În acest sens considerăm că ar trebui să se pronunțe actul normativ care, conform prevederilor Constituției noastre va trebui să reglementeze în detaliu procedura de revocare. Într-o viitoare reglementare ar trebui eventual să fie enumerate și cazurile în care se poate pune în mod expres problema revocării.

³³ Ibidem, p. 213.

³⁴ Ibidem, p. 214.

³⁵ Vezi: art. 91 din legea nr. 9/1952 de alegerea deputaților în Marea Adunare Națională și articolul 97 al decretului nr. 391/1953 pentru alegerea deputaților în sfaturile populare.

În practica organelor noastre reprezentative sunt foarte rare cazurile de revocare a deputaților înainte de expirarea mandatului și ele au avut loc numai la organele locale ale puterii, aproape în exclusivitate la sfaturile populare comunale și orașenești. Acest fapt este rezultatul nivelului ridicat politic și cetățenesc al alegătorilor și al conștiinței înalte a deputaților care, fiind aleși dintre cei mai destoinici oameni ai muncii, dau dovedă de un înalt simț al datoriei cetățenesci și de un înalt spirit de răspundere față de popor și patrie.

Tinând seama de importanța politică a dreptului de revocare considerăm că reglementarea mai în amănunt a aspectelor aduse mai sus în discuție ar contribui de asemenea la îmbunătățirea legislației noastre pe aceeași linie de adâncire și dezvoltare a democratismului funcționării organelor noastre reprezentative.

LA NATURE DU MANDAT ET DES RAPPORTS ENTRE LE DÉPUTÉ ET LES ELECTEURS DANS LE SYSTÈME PRÉSENTATIF DE LA RÉPUBLIQUE SOCIALISTE ROUMANIE

Résumé

Dans certaines études de droit constitutionnel publiées dans les pays socialistes, on a exprimé l'opinion, selon laquelle le mandat de député dans les organes représentatifs du pouvoir de l'état socialiste aurait tous les attributs du mandat impératif.

L'auteur de la présente étude, après avoir montré le contenu et l'évolution historique des principales théories de la doctrine bourgeoise concernant la nature du mandat public, en s'appuyant sur l'analyse des éléments qui définissent la nature du mandat dans le système représentatif socialiste, arrive à la conclusion que ce mandat diffère essentiellement du „mandat représentatif“ ainsi que du „mandat impératif“, tels qu'ils furent conçus par la doctrine bourgeoise.

L'analyse de la manière dans laquelle la Constitution et les lois de la République Socialiste Roumanie, réglementent, en conformité avec les principes conséquemment démocratiques du régime représentatif socialiste, conduit l'auteur à des observations ayant pour but l'amélioration et le perfectionnement de la législation dans ce domaine.

UNELE ASPECTE CU PRIVIRE LA ATRIBUȚIILE SFATURILOR POPULARE ȘI ALE COMITETELOR LOR EXECUTIVE ÎN CONDIȚIILE SATULUI COOPERATIVIZAT

DE

S. CIUREA și GH. FILIP

Îndeplinirea cu aproape patru ani înainte de termen a încheierii cooperativizării agriculturii, una din sarcinile fundamentale trasate de Congresul al VIII-lea al P.C.R., dovedește justețea politiciei marxist-leniniste a partidului nostru de construire a socialismului, de întărire continuă a alianței muncitorești-țărănești, deschizîndu-se noi perspective de dezvoltare nelimitată a forțelor de producție în agricultură, de sporire continuă a producției și productivității muncii pentru crearea unui belșug de produse agroalimentare.

Raportul prezentat de Gheorghe Gheorghiu-Dej în cadrul sesiunii extraordinare a M.A.N. din aprilie 1962, cu privire la încheierea cooperativizării agriculturii și reorganizarea conducerii agriculturii, constituie o analiză profundă a evoluției construcției socialiste în țara noastră: a dezvoltării întregii economii naționale pentru ridicarea neconvenientei a bunăstării materiale și culturale a poporului nostru și întărirea patriei noastre socialiste.

Perioada celor 14 ani care s-au scurs de la istorica plenară a C.C. al P.C.R. din martie 1949, care a trasat sarcina de trecere la transformarea socialistă a agriculturii, au fost ani de muncă intensă, susținută și multilaterală dusă de organele de partid și de stat pentru îndrumarea și atragerea țărănimii muncitoare pe făgăsul socialismului.

În procesul de transformare socialistă a agriculturii s-a ținut seama în primul rînd de asigurarea bazei tehnico-materiale ale agriculturii, de crearea cadrelor de specialitate necesare pentru toate ramurile producției agricole.

În cifrele planurilor financiare ale R.P.R. se oglindește în mod clar politica partidului și guvernului cu privire la dezvoltarea pe care tre-

buie să o ia agricultura în țara noastră, precum și contribuția ei la întărirea economiei naționale.

Astfel, în cei cinci ani ai planului șesenal s-a alocat pentru investiții în agricultură suma de 23 miliarde lei, urmărindu-se în special intensificarea mecanizării și chimizării producției, extinderea suprafețelor irrigate și dezvoltarea sectorului zootehnic.

La finele anului 1965, vom avea în agricultură 81.500 tractoare fizice, 66.000 semănători și 36.000 combine pentru păioase.

Paralel cu aceasta, prin grija partidului și guvernului, au fost create și cadrele de specialitate, astfel încât în prezent nu există cooperativă agricolă de producție în care să nu lucreze unul sau doi specialiști cu studii superioare, precum și cadre cu pregătire medie-tehnică.

În calitatea lor, de organe locale ale puterii de stat, sfaturile populare și comitetele lor executive ca organe executiv-dispozitive, în baza art. 2 și art. 6 lit. d din Legea nr. 6/1957, de organizare și funcționare a sfaturilor populare, conduc în unitățile administrativ-teritoriale în care au fost alese, întreaga activitate economică, gospodărească, social-culturală și administrativă.

În opera de transformare socialistă a agriculturii, ele au desfășurat o intensă muncă de lămurire pentru atragerea țărănimii muncitoare pe lângă socialismului și au sprijinit efectiv întărirea economico-organizatorică a cooperativelor agricole de producție.

În condițiile în care în agricultura țării noastre predomina proprietatea individuală, cînd unitățile socialiste din agricultură erau la începutul activității, sfaturile populare comunale și comitetele lor executive își concentrău eforturile pentru realizarea la timp și în bune condiții a problemelor de organizare și de realizare a producției agricole, în raport cu necesitățile economiei naționale.

În aceste condiții, în atribuțiunile sfaturilor populare comunale și a comitetelor lor executive, intră întocmirea planurilor de culturi și realizarea lor, stabilirea cotelor, contractărilor și achizițiile, organizarea și desfășurarea campaniilor agricole etc.

În noile condiții create ca urmare a încheierii cooperativizării agriculturii și a reorganizării conducerii agriculturii în raport cu noua etapă de dezvoltare a statului nostru, este necesară o justă orientare a activității sfaturilor populare și a comitetelor lor executive în problemele de agricultură și silvicultură, precum și în relațiile lor cu C.A.P.-urile. Noul sistem de conducere al agriculturii prin componența și structura sa organizatorică, precum și prin modul de funcționare, asigură o conducere competentă, științifică și unitară, pentru dezvoltarea multilaterală a agriculturii și întărirea economico-organizatorică a C.A.P.

În componența Consiliului Superior al Agriculturii, a consiliilor agricole regionale, raionale și orășenești, intră cadre care lucrează în institutile de cercetări științifice, ingineri agronomi, zootehniști și medici veterinari, mecanizatori și directori de G.A.S. și S.M.T., țărani cooperatori și alte cadre care lucrează efectiv în producție.

În afară de aceasta, prin aplicarea H.C.M. 427 din 22 mai 1962, privind redistribuirea cadrelor de specialiști în agricultură, în fiecare

C.A.P. lucrează cîte un inginer agronom sau zootehnist, care sunt și membrii consiliilor agricole.

Aceștia, cît și consiliile de conducere ale C.A.P., răspund în mod direct de dezvoltarea multilaterală a C.A.P. și de aplicarea măsurilor agrozootehnice înaintate, de elaborarea și realizarea planurilor de producție, precum și de organizarea muncii în cadrul C.A.P.

În etapa actuală, agricultura, fiind una din ramurile principale ale economiei naționale, organizată pe baze socialiste ridică o serie de probleme deosebit de importante de ordin științific și tehnic, care nu pot fi rezolvate decit de organe de resort încadrate cu specialiști cu o înaltă calificare.

Astăzi, în țara noastră pe lîngă G.A.S., puternice unități de stat de producție agricolă, C.A.P. formează un important mijloc pentru realizarea sarcinilor statului în domeniul agriculturii și prin noua organizare a conducerii agriculturii, orientarea și îndrumarea lor a fost dată în competență consiliilor agricole regionale, raionale și orașenești — ca organe de specialitate a comitetelor executive ale sfaturilor populare respective.

Art. 37 al. 5 din Legea nr. 1/1962 prevede: „Sarcina fundamentală a Consiliului agricol raional este întărirea economico-organizatorică și dezvoltarea multilaterală a C.A.P. din raion”.

În conformitate cu dispozițiile Legii nr. 1/1962 consiliilor agricole raionale le revine o mare răspundere cu privire la îndrumarea și orientarea C.A.P. în legătură cu mobilizarea resurselor proprii în procesul de producție, creșterea continuă a fondului obștesc, justă folosire a creditelor acordate de stat, colaborarea dintre diferite C.A.P. cu privire la rezolvarea unor probleme mai grele de interes local, precum și cointeresarea materială a țăranilor cooperatori.

Așadar, în noile condiții create de cooperativizarea agriculturii și de reorganizarea conducerii în acest domeniu de activitate, întreaga îndrumare, coordonare și organizare a muncii în unitățile socialiste din agricultură revine consiliilor agricole, consiliilor de conducere ale C.A.P. și specialiștilor din agricultură.

În aceste condiții se ridică problema în ce direcție trebuie orientată activitatea sfaturilor populare comunale și a comitetelor lor executive, dacă acestea trebuie să se mai ocupe cu problemele agricole și în ce măsură, ce fel de relații trebuie să existe între ele și consiliile de conducere ale C.A.P. și altele.

Pe baza acestor considerații generale, a experientei dobândite de către sfaturile populare comunale și comitetele lor executive, ținind cont de faptul că în schemele actuale nu mai este prevăzut un aparat de specialitate în agricultură, vom căuta să ne expunem punctul nostru de vedere în aceste probleme.

Avînd în vedere considerentele prezentate mai sus, credem că din atribuțiunile sfaturilor populare comunale și a comitetelor lor executive nu mai fac parte conducederea directă a agriculturii, întocmirea planurilor de producție și organizarea activității pentru realizarea lor, întocmirea planurilor tehnice de desfășurare a campaniilor agricole, participarea directă la încheierea contractelor cu organizațiile contractante de produse

agricole, iar aceste sarcini nu trebuie să mai fie cuprinse în planurile trimestriale de muncă și nici să mai facă obiectul analizelor în cadrul sesiunilor sfaturilor populare comunale sau al ședințelor comitetelor executive.

Toate problemele privind activitatea de producție și organizarea muncii revin în mod exclusiv în competența adunărilor generale ale C.A.P. și ale consiliilor lor de conducere, care pe baza directivelor primite de la consiliile agricole și cu sprijinul specialiștilor, trebuie să hotărască asupra întregii activități economice și organizatorice.

Orientarea sfaturilor populare comunale și a comitetelor lor executive în acest sens, are ca rezultat direct evitarea substituirii, precum și a paralelismului în activitatea acestora pe de o parte, și a consiliilor de conducere a C.A.P. și a consiliilor agricole raionale pe de altă parte creând totodată posibilitatea conducerii agriculturii în mod competent, științific și unitar.

Sfaturile populare comunale și comitetele lor executive nu pot rămâne însă indiferente față de bunul mers al C.A.P. și față de problemele ce intră în preocuparea de zi cu zi a acestora. Ele trebuie să colaboreze cu consiliile de conducere ale C.A.P., să cunoască care sunt sarcinile ce le stau în față și pe această bază să le ajute în realizarea lor.

Sfaturile populare comunale și comitetele lor executive ca organe administrative în cadrul comunelor, pe baza regulilor centralismului democratic, sunt subordonate pe plan vertical sfaturilor populare și comitetelor executive raionale, care au în subordinea lor și consiliile agricole raionale, organe de specialitate în domeniul agriculturii.

Acestea din urmă, au sarcina, ca sub îndrumarea și orientarea organelor de partid, a sfaturilor populare și a comitetelor executive raionale, să organizeze în mod special la un nivel științific și tehnic superior procesul de producție în C.A.P., răminind multe alte sarcini organizatorice în legătură cu agricultura care trebuie rezolvate în comun, într-o strinsă colaborare, de conducerea organelor comunale și a C.A.P., coordonate de organele administrative ierarhice superioare.

Strinsa legătură și relațiile de colaborare care există între conduceră organelor comunale și a C.A.P. izvorăște atât din forma superioară de organizare administrativă locală a statului nostru cât și din faptul că mareala majoritate a lucrătorilor din organele comunelor precum și locuitorii lor sunt și membri ai C.A.P.

În cele ce urmează vom prezenta care sunt problemele agricole care trebuie să stea în continuare în atenția sfaturilor populare comunale și a comitetelor lor executive și ce relații trebuie să existe între ele și consiliile de conducere ale C.A.P.

Astfel, printre măsurile recente luate de partid și guvern pentru dezvoltarea sectorului zootehnic și asigurarea bazei furajere, este și H.C.M. 629/1963, care reglementează transmiterea în folosință în mod gratuit la C.A.P. a păsunilor aflate în administrarea comitetelor executive comunale.

Această Hotărire prevede că obligațiile ce revin C.A.P. pentru întreținerea și îmbunătățirea păsunilor vor fi stabilite de către comitetele

executive ale sfaturilor populare și prevăzute în mod expres în convențiile ce se încheie în acest sens.

Comitetetele executive ale sfaturilor populare trebuie să vegheze la exploatarea rațională a păsunilor date în folosință C.A.P., să controleze cum acestea se achită de sarcinile ce le revin potrivit convenției închiate și în colaborare cu consiliile de conducere ale C.A.P., să organizeze acțiuni de masă prin antrenarea cetătenilor la efectuarea de munci patriotice pentru întreținerea și creșterea continuă a productivității păsunilor, în vederea asigurării unei baze furajere corespunzătoare atât pentru animalele proprietate obștească cât și pentru cele proprietate personală a membrilor cooperatori.

Comitetetele executive ale sfaturilor populare comunale vor trebui să conlucreze cu consiliile de conducere ale C.A.P. pentru respectarea prevederilor statutare în această privință, evitându-se în acest sens nemulțumirile în rîndul țăranilor cooperatori, repartizarea loturilor de pămînt date în folosință pe cît posibil la un loc pentru folosirea mijloacelor de lucru mecanizate și permanentizarea lor pentru sporirea interesului în creșterea fertilității solului.

O atenție deosebită trebuie acordată de către organele locale ale puterii și administrației de stat, îndrumării permanente a țăranilor cooperatori în vederea folosirii cu maximum de randament și eficiență a loturilor de teren date în folosință.

Comitetetele executive ale sfaturilor populare comunale vor trebui să orienteze cooperatorii pentru a cultiva acest lot de pămînt în primul rînd cu plante furajere de mare productivitate pentru asigurarea bazei furajere a animalelor proprietate personală, precum și cultivarea de legume, zarzavaturi necesare consumului curent al cooperatorilor.

Sfaturile populare comunale și comitetetele lor executive vor trebui să identifice modul în care sunt folosite loturile de teren de către cooperatori, să-i sprijine în procurarea de semințe selecționate, de animale de rasă etc., să popularizeze prin mijloacele de care dispun pe acei cooperatori care folosesc în mod rational resursele pe care le au în gospodăria personală și care au obținut venituri importante, să se analizeze periodic această problemă în sesiuni și în ședințele comitetelor executive.

În vederea dezvoltării sectorului zootehnic și înfrinării abuzurilor în sacrificarea animalelor, comitetelor executive le revine sarcina de a ține o evidență strictă a animalelor din gospodăria personală a cooperatorilor și de a nu permite sacrificarea lor decât în cazurile și cu respectarea condițiilor prevăzute de lege.

Sfaturile populare comunale și comitetetele executive trebuie să îndrume țăranii cooperatori ca surplusul de produse obținut din gospodăria personală și de la C.A.P. (care depășește nevoile de consum) să-l valorifice prin sistemul contractelor și achizițiilor.

În actualele condiții, cind se pune un accent deosebit pe creșterea sectorului zootehnic și cind majoritatea C.A.P. au un sector zootehnic dezvoltat, asigurarea bazei furajere și a unor adăposturi corespunzătoare constituie sarcina principală a consiliilor de conducere a C.A.P.

Fără a interveni în activitatea directă a C.A.P., colaborind cu consiliile de conducere, sfaturile populare și comitetele lor executive, trebuie să le sprijine în amplasarea construcțiilor pe terenurile cele mai puțin fertile, cît mai aproape de sursele de nutret și apă, cît și de sat.

De asemenea, vor trebui să îndrumă conducerile C.A.P. în folosirea la maximum a materialelor de construcții din resurse locale, precum și în folosirea judicioasă a creditelor acordate de stat în acest scop, pentru îmbunătățirea calității construcțiilor și reducerea continuă a prețului de cost.

Pe baza Hotărîrii comune a C.C. al P.C.R. și a Consiliului de Ministri nr. 2315 din 12 noiembrie 1954, au fost trecute în administrarea sfaturilor populare comunale anumite păduri cu o suprafață maximă de 50 ha și care sunt izolate de restul pădurilor ce rămân în administrarea unităților Ministerului Economiei Forestiere. Rămnind în continuare aceste păduri în administrarea organelor locale ale puterii și administrației de stat și după încheierea cooperativizării agriculturii, vor trebui să se ocupe mai departe de exploatarea rațională a acestor păduri, precum și de refacerea lor, să sprijine mai mult comitetele de gospodărire a fondului silvic în stabilirea nominală a țăranilor ce urmează a li se repartiza materialele lemninoase, în organizarea pazei, realizarea planului de venituri și cheltuieli etc.

Din cele prezentate pînă acum rezultă că în condițiile satului cooperativizat, cu excepția problemelor relatate mai sus, întreaga activitate de îndrumare, coordonare și organizare a muncii în unitățile sociale din agricultură, revine consiliilor agricole, precum și adunărilor generale și consiliilor de conducere ale C.A.P.

Aceste noi împrejurări au creat largi posibilități ca sfaturile populare comunale și comitetele lor executive să se preocupe mai indeaproape de realizarea celorlalte atribuții ce intră în competența lor, și anume, de ridicarea nivelului edilitar-gospodăresc al satelor, de buna aprovisionare și deservire a populației cu produse de larg consum, conducerea activității cultural-educative în rîndul maselor, apărarea sănătății oamenilor muncii, apărarea și întărirea avutului obștesc, învățămînt, rezolvarea reclamațiilor și sesizărilor oamenilor muncii, exercitarea atribuțiunilor de autoritate tutelară, stare civilă, notarială etc.

În realizarea acestor atribuții, sfaturile populare comunale și comitetele lor executive, trebuie să țină o strînsă legătură cu consiliile de conducere ale C.A.P., pentru ca pe această cale să se asigure realizarea acțiunilor întreprinse.

Realizarea atribuțiunilor organelor locale ale puterii și administrației de stat în condițiile satului cooperativizat, necesită o îmbunătățire continuă a muncii organizatorice.

Ele vor trebui să asigure tuturor celor ce muncesc posibilitatea de a participa activ și de a-și spune cuvîntul la rezolvarea celor mai importante probleme, să contribuie efectiv la realizarea propriilor lor inițiative, la înfăptuirea propriilor lor hotărîri.

НЕКОТОРЫЕ ВИДЫ ОТНОСИТЕЛЬНО КОМПЕТЕНЦИИ СЕЛЬСКИХ СОВЕТОВ
И ИХ ИСПОЛНИТЕЛЬНЫХ КОМИТЕТОВ, В УСЛОВИЯХ
КООПЕРАТИЗИРОВАННОГО СЕЛА

Краткое содержание

Завершение кооперативизации сельского хозяйства в апреле 1962 г. в РПР, создала и необходимость некоторых изменений в руководстве и устройстве этой важной отрасли народного хозяйства (национальной экономии).

Вместо Министерства Сельского хозяйства создался Высший Сельскохозяйственный Совет, который действует возле Совета Министров. Около Исполнительных комитетов Народных Советов создались и организовались областные, районные и городские Сельскохозяйственные Советы.

Созданием этих новых административных органов, руководство и направление сельскохозяйственных производственных кооперативов, имеют Районные сельскохозяйственные Советы, принимая эту задачу из компетенции коммунальных Народных Советов, и их исполнительных комитетов.

В последствие этого нового устройства Руководства сельского хозяйства, в деятельности органов государственной власти, а также административных коммунальных органов, появляются новые задачи, в связи с устройством и развитием других деятельности участках, все же в тесной связи и сотрудничестве, с сельскохозяйственными производственными кооперативами.

QUELQUES ASPECTS CONCERNANT LES ATTRIBUTIONS
DES CONSEILS POPULAIRES COMMUNAUX ET DES LEURS
COMITÉS EXÉCUTIFS DANS LES CONDITIONS
DU VILLAGE COOPÉRATIVISÉ

Résumé

L'achèvement de la collectivisation de l'agriculture en avril 1962 dans la R.P.R., a créé aussi la nécessité de plusieurs transformations dans la direction et l'organisation de cette importante branche de l'économie nationale.

À la place du Ministère de l'Agriculture on a réinstallé le Conseil Supérieur de l'Agriculture, qui fonctionne auprès du Conseil des Ministres.

Auprès des Comités Exécutifs des Conseils Populaires on a créé et organisé les Conseils Agricoles régionaux, districtuels et municipaux.

Par la création de ces nouveaux organes administratifs, l'instruction

et l'orientation des C.A.P. revient aux Conseils Agricoles districtuels, tâche qui était auparavant dans la compétence des Conseils Populaires communaux et de leurs Comités Exécutifs.

À la suite de cette nouvelle organisation de la direction de l'agriculture, dans l'activité des organes de pouvoir et administratifs communaux, apparaissent de nouvelles tâches, concernant l'organisation et le développement d'autres secteurs, mais gardant tout de même d'étroites liaisons de collaboration avec les C.A.P.

DESFACEREA CONTRACTULUI DE MUNCĂ
PENTRU LIPSA ÎNDELUNGATĂ DE LA LUCRU A ANGAJATULUI,
PROVOCATĂ DE PIERDEREA CAPACITĂȚII SALE DE MUNCĂ

DE

I. IAVORSCHI

I. Unitatea și diferențierea dispozițiilor art. 20, literele h și i codul muncii

Codul muncii, în art. 20 literele h și i, prevede posibilitatea desfacerii contractelor de muncă din cauza absenței îndelungate de la lucru a angajaților care și-au pierdut capacitatea de muncă. Pe temeiul acestor texte, acel care angajează poate desface contractul de muncă încheiat pe durată nedeterminată, pe durată determinată sau indeplinirea unei lucrări determine dacă „angajatul lipsește mai mult de 3 luni de la lucru din cauza pierderii capacității sale de muncă” (literă h) sau angajata absentează „mai mult de trei luni după expirarea concediului de maternitate, din cauza pierderii capacității sale de muncă în urma sarcinii sau a nașterii” (lit. i).

Aceste dispoziții legale necesită unele explicații privind rațiunea existenței lor în cadrul dreptului muncii socialist, precum și unele precizări referitoare la limitele și modalitățile aplicării.

Cazurile de desfacere a contractului de muncă prevăzute de art. 20, literele h și i codul muncii prezintă asemănări care justifică examinarea lor împreună. Astfel, în ambele cazuri absența de la serviciu din cauza pierderii capacității de muncă a angajatului poate constitui motivul concedierii, dacă această absență are o durată de cel puțin trei luni. Așadar, desfacerea contractului de muncă este o consecință a lipsei îndelungate de la lucru, iar nu a vinovăției angajatului, căruia nu i se poate imputa absențe provocate de incapacitatea de muncă. De asemenea, în ambele cazuri desfacerea contractului de muncă este facultativă pentru acel care angajează, acesta fiind singurul în drept ca, pe baza examinării situației concrete, să hotărască menținerea

contractului sau concedierea angajatului care a lipsit mai mult de trei luni de la serviciu din cauza pierderii capacitatei sale de muncă. În sfîrșit, ca o consecință a caracterului facultativ al măsurii desfacerii contractului de muncă, încetarea acestui contract necesită o manifestare de voință din partea celui care angajează, conceedierea trebuind să fie comunicată angajatului în condițiile prevăzute de art. 21, al. 2, codul muncii. Cu alte cuvinte, în cazurile prevăzute de art. 20, literele h și i contractul de muncă nu încetează automat, prin împlinirea durației de trei luni de absență de la serviciu.

Între aceste cazuri de desfacere a contractului de muncă există însă deosebiri, care de altfel au determinat stabilirea a două aliniate distincte în cadrul art. 20 codul muncii. Astfel, dispozițiile prevăzute la litera h pot fi aplicate atât bărbaților cât și femeilor, în timp ce dispozițiile de la litera i sunt aplicabile numai femeilor. În primul caz, pierderei capacitatei de muncă poate fi provocată de orice boală sau accident, pe cind în al doilea caz incapacitatea de muncă trebuie să fie consecința sarcinii sau a nașterii. Ambele aliniate stabilesc aceeași durată maximă a absenței îngăduite, dar termenul de trei luni începe a curge în primul caz din intâia zi de lipsă de la serviciu, iar în al doilea caz, după expirarea conceederii de maternitate prevăzut de art. 89 codul muncii, adică începând cu cea de a 113 zi de absență de la serviciu.

Aceste asemănări și deosebiri indică existența unui raport de la general la particular între cele două cazuri de desfacere a contractului de muncă: litera h prevede cazul general al conceederii angajaților pentru absență îndelungată de la lucru din cauza pierderii capacitatei de muncă, iar litera i, cazul particular al conceederii angajatorilor care lipesc de la serviciu timp îndelungat din cauza pierderii capacitatei de muncă în urma sarcinii sau a nașterii.

2. Rațiunea desfacerii contractelor de muncă pe temeiul art. 20. literele h și i, codul muncii

Înțelegerea scopului urmărit prin stabilirea dispozițiilor cuprinse în art. 20, lit. h și i, codul muncii implică referiri la planificarea producției.

Una dintre părțile importante ale planului economiei naționale, ale planurilor diferitelor ramuri economice și organizațiilor sociale il constituie planul de muncă și salarii. Între alte sarcini principale, planul de muncă și salarii are și sarcina de a contribui la crearea condițiilor favorabile pentru creșterea productivității muncii. — obiectiv de importanță hotărtoare pentru economia socialistă.

Planificarea forțelor de muncă necesită stabilirea numărului de cadre necesare pentru perioada respectivă, ținându-se seama de volumul producției programate și de alte elemente. Pentru infăptuirea sarcinilor de producție planificate este indicat ca numărul efectiv de angajați, adică numărul celor care se prezintă la lucru, să se apropie cât mai mult de numărul scriptic al angajaților, care cuprinde totalitatea persoanelor aflate în raporturi juridice de muncă cu unitatea respec-

tivă. Diferența între numărul scriptic și numărul efectiv de angajați este determinată de absențele de la lucru provocate de diferite cauze, cum sint: conchedile anuale de odihnă, conchedile pentru incapacitate temporară de muncă, conchedile fără plată, absențele nemotivate etc. Absențele de la lucru constituie unul dintre indicatorii balanței timpului de lucru.

Balanța timpului de lucru ne ajută să stabilim timpul anual de lucru al muncitorilor în cursul perioadei de plan, adică numărul de ore pe care aceștia trebuie să-l presteze în cursul unui an, trimestru sau lună. Normind timpul de lucru pentru perioada de plan, balanța timpului de lucru acționează în sensul micșorării diferenței între numărul mediu scriptic și numărul mediu efectiv al muncitorilor, ceea ce duce la creșterea timpului util destinat producției.

Diferența dintre numărul mediu scriptic și numărul mediu efectiv al angajaților poate fi micșorată numai pînă la o anumită limită. Într-adevăr, multe absențe sunt determinate de exercitarea unor drepturi sau îndeplinirea unor obligații legale ale angajaților, cum sint de exemplu, absențele în timpul conchedilor anuale de odihnă și al conchedilor din cauză de boală, maternitate; absențele făcute în vederea satisfacerii obligațiilor militare etc. Totuși, în unele din aceste cazuri pot fi luate măsuri pentru înlăturarea cauzelor care provoacă absențele, precum și a cauzelor care favorizează prelungirea lor. Astfel, măsurile în domeniul securității și igienii muncii contribuie efectiv la micșorarea absențelor de la lucru provocate de accidentele în muncă și bolile profesionale. De asemenea, prin măsuri corespunzătoare se poate acționa în sensul limitării absențelor de la lucru determinate de maternitate la durata conchedului prevăzut în art. 89 din codul muncii.

Dar nu în toate cazurile activitatea în domeniul protecției muncii și măsurile profilactice-curative realizează o reducere a absențelor provocate de incapacitatea de muncă la un nivel tolerat de interesele producției organizațiilor socialiste. De aceea, în cazurile în care lipsa prelungită de la lucru din cauza pierderii capacității de muncă stinjește activitatea normală a unei întreprinderi sau instituții, este necesar ca organul de conducere respectiv să aibă posibilitatea legală de a desface contractele de muncă ale angajaților care nu pot îndeplini serviciul timp indelungat. Codul muncii, prin art. 20 literale h și i, creează această posibilitate de desfacere a contractelor de muncă, măsura conchedierii fiind determinată tocmai de lipsa indelungată de la lucru a angajaților care și-au pierdut capacitatea de muncă și ale căror posturi au fost blocate pe durata absenței de la serviciu. Aceasta este rațiunea dispozițiilor cuprinse în literale h și i ale art. 20 din codul muncii și ea a fost indicată în mod just de practica judiciară¹.

¹ A se vedea, de exemplu, deciziile Colegiului Civil al Tribunalului Suprem nr. 1947 din 19 septembrie 1955 în «Legalitatea Populară» nr. 4/1956, p. 485 și nr. 684 din 8 mai 1957, în Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem al R.P.R. pe anul 1957, p. 226.

3. Limitele aplicării art. 20, literele h și i, codul muncii

Din cuprinsul primului aliniat al art. 20 din codul muncii, rezulta că desfacerea contractului de muncă, în temeiul literelor h și i, are un caracter facultativ pentru acel care angajează. Dacă angajatul sau angajata a lipsit de la lucru mai mult de trei luni din cauza și în condițiile arătate de aceste texte, acel care angajează este în drept să procedeze la desfacerea contractului de muncă respectiv — în vederea angajării altei persoane — sau să mențină acest contract, asigurind înlocuirea temporară a salariatului care și-a pierdut capacitatea de muncă. Cu alte cuvinte, acel care angajează are facultatea de a concedia sau menține pe angajatul sau angajata care lipsește timp indelungat din cauza pierderii capacitatii sale de muncă, măsura luată fiind rezultatul cunoașterii și aprecierii situației concrete.

În legătură cu dreptul celui care angajează de a aprecia situația concretă și a hotărî luarea măsurii pe care o consideră corespunzătoare, în cazurile prevăzute de art. 20, literele h și i, codul muncii, se pune problema existenței unor limite în exercitarea acestui drept, care în anumite situații impun adoptarea uneia sau alteia dintre cele două măsuri. Considerăm că astfel de limite există, nesocotirea lor imprimind un caracter arbitrar uneori menținerii sau alteori desfacerii contractului de muncă.

— În primul rînd, unele limite sunt determinate de interesele producției socialiste. Dacă absența indelungată a angajatului care și-a pierdut capacitatea de muncă împiedică buna desfășurare a activității unității, iar înlocuirea lui temporară nu este posibilă, acel care angajează va trebui să procedeze la desfacerea contractului de muncă pentru că postul respectiv să poată fi ocupat de un alt angajat. Această măsură se impune chiar în cazul în care ar exista unele elemente favorabile angajatului, cum sint vechimea în muncă, comportarea corectă în timpul serviciului etc. Deși dispozițiile legale examinate nu stabilesc obligativitatea desfacerii contractului de muncă, totuși în acest caz concedierea este necesară pentru a se asigura bunul mers al unității respective și numai prin nesocotirea intereseelor producției, acel care angajează ar putea menține contractul de muncă al angajatului care lipsește timp indelungat. Așadar, în vederea adoptării măsurii cu privire la contractul de muncă, acel care angajează trebuie să țină seamă de situația creată în desfășurarea procesului de producție prin lipsa indelungată a angajatului, iar hotărîrea luată să corespundă intereseelor organizației socialistice respective. Dar totodată, acel care angajează nu trebuie să nesocotească interesele angajatului, indeosebi în cazurile în care există posibilitatea sau chiar certitudinea revenirii acestuia la serviciu într-un viitor apropiat.

— Alte limitări ale dreptului celui care angajeaza de a hotărî cu privire la contractele de muncă ale angajaților în cazurile prevăzute de literele h și i ale art. 20 din codul muncii sunt determinate de unele dispoziții ale legislației referitoare la asigurările sociale de stat.

Incapacitatea de muncă poate fi provocată de diferite cauze: accidente în muncă, în legătură cu muncă sau care nu au legătură cu munca, boli profesionale ori boli obişnuite.

În raport cu durata, incapacitatea de muncă poate fi temporară sau permanentă.

În sfîrșit, după intinderea ei, pierderea capacitații de muncă poate fi parțială sau totală (cu două grade de invaliditate).

Cauza, intinderea și durata incapacitații de muncă prezintă importanță numărătoare în privința nașterii și volumului drepturilor angajaților în cadrul asigurărilor sociale de stat dar și pentru continuarea contractelor de muncă, deoarece pierderea capacitații de muncă este un caz de forță majoră care impiedică executarea acestui contract.

a) Pierdere temporară a capacitații de muncă. Dacă organul medical competent constată că incapacitatea de muncă este temporară, există posibilitatea menținerii contractului de muncă, însă executarea acestui contract se suspendă pe durata absenței de la lucru a angajatului. În acest interval de timp angajatul nu prestează munca din cauza imposibilității de a munci, iar acel care angajează nu-i plătește salariul pentru că munca nu a fost efectuată. Dar incetarea plății salariului nu înseamnă lipsirea angajatului bolnav de mijloacele de existență.

În statul nostru angajatul care și-a pierdut temporar capacitatea de muncă nu este lăsat fără sprijin. În condițiile stabilită de dispozițiile normative în vigoare, angajații au dreptul la ajutorul pentru pierderea temporară a capacitații de muncă, precum și la alte ajutoare materiale. Angajații cu contracte de muncă pe durată nedeterminată (permanenți) primesc ajutorul pentru pierderea temporară a capacitații de muncă din prima zi a incapacitații de muncă și pînă la data insănătosirii sau a inscrierii la pensia de invaliditate. Acest ajutor se acordă pe baza certificatului medical eliberat de organul competent, care este obligat să precizeze și durata condeciului aprobat.

De regulă, condeciile medicale mai mari de 6 luni în interval de un an atrag propunerea de pensionare a angajatului care și-a pierdut temporar capacitatea de muncă. Pentru bolnavii de anumite forme de tuberculoză condeciile medicale pot avea o durată pînă la un an și jumătate în ultimii doi ani². Dar art. 20, litera h, din codul muncii poate fi aplicat și în cazul incapacitații de muncă provocată de tuberculoză.

Dispozițiile art. 20, literele h și i, codul muncii ridică problema limitelor aplicării lor în raport cu durata incapacitații de muncă. Trebuie deci de precizat dacă aceste dispoziții pot fi aplicate numai în cazurile de pierdere permanentă a capacitații de muncă sau și atunci cînd această pierdere este temporară.

² Art. 27 al hotărîrii Consiliului de Miniștri și a Consiliului Central al Sindicatelor nr. 380/1965 privind acordarea de ajutoare materiale în cadrul asigurărilor sociale de stat.

Pentru rezolvarea justă a acestei probleme este necesar să plecăm de la rațiunea care justifică desfacerea contractului de muncă în temeiul textelor examineate, avind totodată în vedere și dispozițiile corespunzătoare din legislația privitoare la asigurările sociale de stat.

Contractul de muncă poate fi desfăcut în temeiul art. 20, literele h și i, codul muncii din cauza absențelor îndelungăte de la lucru a angajatului, respectiv angajatei, provocată de pierderea capacitatei de muncă, — absență care împiedică buna desfășurare a activității unității. Dacă aceasta este rațiunea care stă la baza dispozițiilor legale pe care le examinăm, urmează că felul incapacității de muncă sub raportul duratei nu este determinant în privința aplicării lor, fiind suficient ca angajatul sau angajata să lipsească mai mult de trei luni de la lucru din cauza pierderii capacitatii sale de muncă. Aceasta înseamnă că contractul de muncă poate fi desfăcut pe temejurile legale arătate chiar dacă incapacitatea de muncă este temporară, în acest caz angajatul concediat având dreptul la ajutor material în condițiile stabilită de dispozițiile normative în vigoare. De altfel, textele examineate nu limitează aplicarea lor la un anumit fel de incapacitate de muncă. Soluția aceasta, folosită de practica judiciară în rezolvarea unor litigii de muncă privind aplicarea literei h³, considerăm că poate fi adoptată — pentru identitate de rațiune — și în soluționarea litigiilor referitoare la aplicarea literei i din art. 20, codul muncii.

Durata concediilor medicale poate ajunge în unele cazuri pînă la un an și jumătate, fiind deci în cazurile respective de sase ori mai mare decît durata maximă a absenței de la lucru stabilită de art. 20, literele h și i, codul muncii. Desigur că în toate cazurile în care concediul medical aprobat este mai mare de trei luni, acel care angajează nu este obligat să aștepte expirarea acestui concediu, ci ținind seama de rațiunea care stă la baza textelor indicate, poate desface contractul de muncă chiar în cursul concediului medical, dar numai după împlinirea a trei luni de absență de la serviciu. Angajații cu contracte de muncă pe durată nedeterminată, aflați în această situație, au drept să primească în continuare ajutorul material pentru incapacitate temporară de muncă, pînă la insănătoșire sau pensionare. De altfel, au drept la acest ajutor material și angajații a căror incapacitate de muncă s-a ivit în intervalul de 90 zile de la data concedierii.

b) Incapacitatea permanentă de muncă. Cînd organul medical competent constată că angajatul și-a pierdut capacitatea de muncă în mod definitiv sau pentru o perioadă îndelungată, care încă nu poate fi precizată, aceasta echivalează cu constatarea unei invalidități care determină pensionarea angajatului și desfacerea contractului de muncă.

Propunerea de pensionare pentru invaliditate este făcută de organul medical competent, gradul de invaliditate fiind apoi stabilit de comisia

³ A se vedea, de exemplu, Trib. Suprem, Col. civ., decizia nr. 1947 din 14 septembrie 1955 în «Legalitatea populară» nr. 4/1956, p. 485—486; Trib. Pop. Raion Tg. Jiu, sent. civ., nr. 1441 din 28 iunie 1963, cu nota de Sterie Ciobotaru, în «Justiția nouă» nr. 9/1964, p. 110—113.

de expertiză medicală a capacitatei de muncă. Această comisie încadrează pe invalid în gradul de invaliditate corespunzător, dind o decizie a cărei valabilitate este limitată în timp, deoarece invalidul este obligat să se prezinte periodic la revizuire în fața aceleiași comisii.

Dispozițiile normative privind dreptul la pensie în cadrul asigurărilor sociale de stat prevăd că pensia de orice fel — deci și pensia de invaliditate — se stabilește la cererea celui indreptățit⁴. Numai pensile de bătrînețe și de serviciu pot fi stabilite și la cererea unității.

Regulamentul pentru aplicarea decretului nr. 292/1959 precizează că cererea de pensionare a angajatului devenit invalid trebuie adresată unității în care aceasta a lucrat ultima dată (art. 111). Unitatea este obligată să intocmească dosarul de pensie și să-l depună la oficiul de prevederi sociale respectiv, în termen de 30 zile de la data înregistrării cererii de pensionare (art. 112, 113). În cazul în care unitatea, din vina sa, nu întocmește și nu depune în acest termen dosarul de pensionare al angajatului aflat în incapacitate temporară de muncă, este obligată a-i plăti acestuia, din fonduri proprii, de la data închetării plății ajutorului material și pînă la pensionare, o indemnizație egală cu ajutorul de boală pe care l-a primit (art. 115)⁵.

Pensia de invaliditate se plătește începînd de la data închetării ajutorului pentru incapacitate temporară de muncă, dacă angajatul introduce, în termen de trei luni de la această dată, cererea de pensionare împreună cu actele necesare pentru stabilirea dreptului la pensie. În celelalte cazuri, pensia se plătește începînd din prima zi a lunii următoare înregistrării cererii împreună cu toate actele (art. 50).

Incapacitatea permanentă de muncă, în intîlesul arătat, este totdeauna provocată de o invaliditate, care poate fi de trei grade. Aceasta implică examinarea situației contractului de muncă și în raport cu întinderea pierderii capacitatei de muncă.

c) *Pierdere totală a capacitatei de muncă*. În cazul în care organul medical respectiv constată pierderea totală a capacitatei de muncă a angajatului, consideră că ea este definitivă sau pentru o durată lungă, care încă nu poate fi determinată și în consecință face propunerea de pensionare pentru invaliditatea de gradul I sau II, desigur că neexistând posibilitatea de executare a contractului de muncă într-un viitor apropiat, acest contract urmează a fi desfăcut.

Potrivit dispozițiilor art. 49 din decretul nr. 292/1959 și ale art. 180 din regulamentul de aplicare, contractul de muncă al angajatului pensionat la cererea sa poate fi desfăcut pe data inscrierii la pensie. Aceste dispoziții privesc și pensionarea pentru invaliditate, deoarece aceleasi texte spun că pensia de orice fel se stabilește la cererea celui indreptățit. Desigur că în cazul pierderii totale a capacitatei de muncă, dacă angajatul a făcut cererea de pensionare și a obținut decizia comi-

⁴ Decretul nr. 292/1959, art. 48, și regulamentul pentru aplicarea acestui decret, art. 180.

⁵ Trib. Suprem, Col. civ., decizia nr. 684 din 8 mai 1957, Culegere de decizii 1957, p. 225—227.

siei pentru stabilirea pensiei, nu există posibilitatea continuării contractului de muncă, acel care angajează trebuind să-l desfăcă pe data inscrierii dreptului la pensie. În ipoteza în care angajatul cu incapacitate totală de muncă n-a făcut cerere de pensionare pentru invaliditate sau încă n-a obținut inscrierea la pensie, deși absența de la lucru depășește durata de trei luni, acel care angajează poate desface contractul de muncă pe temeiul art. 20, literelor h și i din codul muncii, urmând ca angajatul să primească în continuare, pînă la pensionare, ajutorul material pentru pierderea temporară a capacității de muncă. Așadar, în cazul pierderii totale a capacității de muncă, în mod definitiv sau pe durată îndelungată, contractul de muncă nu poate fi menținut, el urmînd a fi desfăcut, după caz, conform art. 180, al. 5 din regulamentul pentru aplicarea decretului nr. 292/1959, dacă angajatul a obținut inscrierea la pensie, sau în temeiul art. 20, litera h ori i, codul muncii, cind încă nu s-a făcut inscrierea la pensie, iar angajatul a lipsit de la lucru mai mult de trei luni din cauza incapacității permanente de muncă. În ambele ipoteze, pierderea totală și definitivă ori pe o perioadă nedeterminată a capacității de muncă a angajatului nu îngăduie continuarea contractului de muncă, menținerea acestui contract, după inscrierea la pensie sau implinirea absenței de trei luni de la serviciu, constituind o incălcare a legii ori a intereselor producției. Cu drept cuvînt, Tribunalul Suprem a considerat o atare situație ca fiind „incompatibilă cu continuarea contractului de muncă”⁶.

d) *Pierderea parțială a capacității de muncă.* În acest caz, prestarea muncii în viitor nu este exclusă, invalidul de gradul III avînd posibilitatea, conform art. 12 al decretului nr. 292/1959, „să continuie activitatea cu program redus de muncă în aceeași meserie sau funcție, ori cu program normal în altă meserie sau funcție”. De altfel, art. 23 al acestui decret, precum și art. 51 din regulamentul de aplicare, obligă ministe-rele, celealte organe centrale ale administrației de stat și comitetele executive ale sfaturilor populare regionale să se ingrijească de încadra-rea în muncă a invalidilor de gradul III, stabilind totodată și obliga-tia pentru unități de a se rezerva în acest scop 3—5% din numărul total al posturilor⁷. De asemenea, aceste acte normative reglementează în mod special cumulul pensiei cu salariul în cazul invalidilor de gra-dul III încadrați în muncă⁷.

⁶ În cazul reducerii personalului, unitatea nu este îndreptățita să desfacă contractul de muncă al unui angajat invalid de gradul III decît în situația în care numărul celorlalți angajați invalidi pe care-i arc corespunde cotei de 3—5% din numărul total al angajaților. Dacă cota de 3—5% nu este acoperită, reducerea personalului unității poate avea drept consecință numai trecerea invalidilor în alte munci, ca urmare a redistribuirii posturilor. Trib. Suprem, Col. civil, dec. nr. 984 din 31 august 1962, *Culegere de decizii*, 1962, p. 192—194.

⁷ A se vedea art. 51¹ din regulamentul pentru aplicarea decretului nr. 292/1959, introdus prin H.C.M. nr. 1173 din 20 noiembrie 1962.

Spre deosebire de pierderea totală a capacitații de muncă, care impune desfacerea contractului de muncă deoarece nu va mai putea fi executat de către angajat, în cazul pierderii parțiale a capacitații de muncă revenirea angajatului la lucru este uneori posibilă, încit în unele situații, înindu-se seama de necesitățile producției, de starea sănătății angajatului, precum și de dispozițiile legale privind regimul muncii invalidilor, contractul de muncă poate fi menținut, eventual cu modificări referitoare la felul muncii sau programul de lucru. Într-adevăr, dacă legea sprijină încadrarea în muncă a invalidilor de gradul III, a căror contracte de muncă au fost desfăcute, credem că implicit admite și posibilitatea continuării unor astfel de contracte în cazurile în care durata absenței de la lucru și reducerea capacitații de muncă a angajaților sunt compatibile cu necesitățile producției din întreprindere sau instituție și cu cerințele posturilor respective. De altfel, dispozițiile art. 49, al. 2, din decretul nr. 292/1959 și ale art. 180, al. 5, din regulamentul de aplicare a acestui decret nu stabilesc obligația desfacerii contractului de muncă, pe data inscrierii dreptului la pensie al angajatului pensionat la cererea sa.

Așadar, în cazul pierderii totale a capacitații de muncă, în mod definitiv sau pe o durată indelungată care încă nu poate fi determinată, continuarea contractului de muncă nu este posibilă, desfacerea acestui contract fiind consecința necesară a pensionării angajatului ori a absenței sale indelungate de la lucru. Pierderea parțială a capacitații de muncă, pentru totdeauna sau pentru o durată indelungată, care încă nu poate fi determinată, nu exclude însă, în unele situații, posibilitatea continuării, eventual cu modificări, a contractului de muncă, deși angajatul a obținut pensia de invaliditate de gradul III. Urmează deci că pentru stabilirea limitelor aplicării art. 20, literele h și i, din codul muncii trebuie să avem în vedere concomitent atât durata cit și intinderea pierderii capacitații de muncă a angajatului.

4. Litigiile de muncă privind aplicarea art. 20, literele h și i, codul muncii.

Desfacerea contractului de muncă în temeiul art. 20, litera h sau i, din codul muncii este conditională de implementarea duratei de trei luni a absenței de la serviciu a angajatului, respectiv angajatei, din cauza pierderii capacitații sale de muncă. Urmează deci că în cazul în care unitatea desface contractul de muncă înainte de implementarea termenului stabilit de lege, iar angajatul se plinge împotriva acestei măsuri, organele de jurisdicția muncii vor trebui să anuleze desfacerea contractului de muncă și să dispună reintegrarea angajatului în funcție. Despăgubirea prevăzută de art. 21 codul muncii poate fi acordată numai dacă după ușecarea ajutorului material pentru incapacitate temporară de muncă, angajatul concediat a suferit un prejudiciu ca urmare a absenței forțate de la muncă.

După implementarea termenului de trei luni de lipsă de la lucru, unitatea este în drept să desfacă contractul de muncă, dar – după cum s-a

arătat — concedierea angajatului constituie o facultate iar nu o obligație, pentru acel care angajează. Dacă angajatul se plângе împotriva concedierii făcute după imbinirea termenului fixat de codul muncii, organele de jurisdicția muncii nefiind competente să cenzureze oportunitatea măsurii luată de unitate, se vor limita numai la a examina dacă a fost respectat termenul de trei luni prevăzut de art. 20, literele h și i.

În cazul în care, deși s-au împlinit trei luni de lipsă de la lucru, unitatea n-a desfăcut contractul de muncă, iar angajatul fiind vindecat se prezintă pentru preluarea serviciului, măsura concedierii nu mai poate fi luată. Într-adevăr, angajatul fiind la dispoziția unității pentru a presta munca, a incetat imprejurarea care putea justifica desfacerea contractului, incit acel care angajează trebuie să-l reprimească în funcția avută anterior. Cu drept cuvînt, Tribunalul Suprem a decis că într-o astfel de situație „trebuie să se țină seama de starea sănătății salariatului de la data concedierii”⁸. Dacă unitatea refuză primirea la lucru a angajatului și desface contractul de muncă, după prezentarea acestuia la post, organul de jurisdicția muncii sesizat cu plingerea celui concediat, va trebui să anuleze măsura abuzivă și să oblige unitatea la reintegrarea angajatului în funcție și la plată despăgubirii prevăzută de codul muncii.

Redobindirea capacitatii de muncă după concedierea făcută în temeiul textelor indicate, nu determină obligația pentru unitate de a reintegra pe fostul angajat în funcția avută anterior⁹. Dacă acesta solicită și există posibilitatea de reincadrare în aceeași unitate, se va încheia un nou contract de muncă, pentru același post sau alt post corespunzător calificării solicitantului.

5. Concluzii

Desfacerea contractului de muncă în temeiul art. 20, litera h sau i, din codul muncii este o consecință a lipsei de la lucru a angajatului, respectiv angajatei, din cauza pierderii capacitatii sale de muncă. Aceste texte pot fi aplicate în cazurile de pierdere temporară — parțială sau totală — a capacitatii de muncă, cînd lipsa de la lucru din această cauză este mai mare de trei luni, chiar dacă angajatul ori angajata se află în cursul condeiului medical, iar însănătosirea este sigură.

Aplicarea textelor indicate în cazul pierderii permanente a capacitatii de muncă, în înțelesul de incapacitate de muncă definitivă sau pe o durată îndelungată care încă nu poate fi determinată, este de asemenea condiționată de absența de la serviciu de cel puțin trei luni, dar în acest caz desfacerea contractului de muncă se realizează, de regulă, pe baza dispozițiilor normative privind dreptul la pensie în ca-

⁸ Tribunalul Suprem, Col. civ., dec. nr. 1297 din 23 noiembrie 1961, în *Culegere de decizii*, 1961, p. 241—244.

⁹ Trib. Suprem, Col. civ., dec. nr. 684 din 3 mai 1957, în *Culegere de decizii*, 1957, p. 225—227.

druл asigurărilor sociale de stat; numai dacă înscrierea la pensie nu s-a făcut înainte de împlinirea a trei luni de lipsă de la lucru, contractul de muncă va fi desfăcut în temeiul art. 20, literele h și i, din codul muncii. Pierderea permanentă a capacitatei de muncă face necesară desfacerea contractului de muncă numai dacă este în același timp și totală, adică invaliditatea este de gradul I sau II. În cazul pierderii permanente dar parțiale a capacitatei de muncă, cind invaliditatea este de gradul III, în unele situații este posibilă continuarea contractului de muncă, cu eventuala modificare privind reducerea programului de lucru, sau schimbarea meseriei ori funcției.

Având un caracter facultativ pentru acel care angajează, desfacerea contractului de muncă în baza art. 20, litera h sau i, din codul muncii, necesită cunoașterea atât a nevoilor producției, cit și a stării sănătății angajatului, precum și o apreciere justă a situației concrete, care să excludă aplicarea în mod mecanic a acestor texte. Ținând seama de interesele producției, acel care angajează are totodată datoria de a se ingrijî și de interesele angajatului care și-a pierdut capacitatea de muncă. În consecință, înainte de a aplica textele indicate, acel care angajează trebuie să examineze posibilitatea înlocuirii temporare a angajatului care și-a pierdut capacitatea de muncă, recurgind la desfacerea contractului de muncă numai dacă impun interesele producției sau anumite dispoziții legale.

УВОЛЬНЕНИЕ ПРИ ДЛИТЕЛЬНОМ НЕПОСЕЩЕНИИ РАБОТЫ ВСЛЕДСТВИЕ НЕТРУДОСПОСОБНОСТИ

Краткое содержание

Статья 20, пункты „h“ и „i“ Кодекса по труду Социалистической Республики Румыния предусматривает возможность увольнения работника, который отсутствует на работе более трех месяцев по причине потери трудоспособности. Пункт „h“ касается работников обоего пола причиной потери трудоспособности которых может быть любое заболевание; пункт „i“ относится только к работникам, которые отсутствуют на работе более трех месяцев по истечении законного отпуска, вследствие потери трудоспособности в результате беременности и родов.

Исследуя данные тексты в связи с другими распоряжениями социалистического права Социалистической Республики Румыния автор поясняет, что в указанных случаях увольнение является необходимым с точки зрения интересов производства, но имеет необязательный характер. А уволенные работники, в соответствии с законом, имеют право на пособие или пенсию в рамках государственного социального страхования.

В практике социалистических организаций эти распоряжения обычно не применяются механически, а только в тех случаях, когда насущные интересы производства требуют увольнения потерявшего трудоспособность работника, и нет возможности его временного замещения.

LA RUPTURE DU CONTRAT DE TRAVAIL DANS LE CAS D'ABSENCE PROLONGEE DE L'EMPLOYÉ À CAUSE DE LA PERTE DE SA CAPACITÉ DE TRAVAIL

Résumé

Art. 20, les lettres h et i, du code du travail de la République Socialiste Roumanie, prévoit la possibilité de congédier les employés qui manquent pendant plus de trois mois du travail à cause de la perte de leur capacité de travail. La lettre h se rapporte aux employés des deux sexes, leur incapacité de travail ayant pu être provoquée par n'importe quelle maladie ou accident ; la lettre i concerne seulement les employées qui manquent du travail pendant plus de trois mois après que leurs congé de naissance ait expiré, à cause de la perte de leur capacité de travail à la suite de la grossesse ou de l'accouchement.

En examinant ces textes en liaison avec d'autres dispositions du droit socialiste de la République Socialiste Roumanie, l'auteur démontre que dans les cas indiqués plus haut, la rupture du contrat est réclamée par les intérêts généraux de la production et a un caractère facultatif ; les employés congédiés ont le droit — dans les conditions établies par la loi — à des aides matérielles ou des pensions dans le cadre des assurances sociales d'Etat.

D'ailleurs, dans la pratique des organisations socialistes ces dispositions légales ne sont pas appliquées mécaniquement, mais elles ne sont utilisées que dans les cas dans lesquels elles sont imposées par les intérêts réels de la production et il n'y a aucune possibilité de remplacement temporaire des employés qui ont perdu leur capacité de travail.

DREPTUL DE MOȘTENIRE ÎN GOSPODĂRIA PERSONALĂ A ȚĂRANILOR COOPERATORI

DE

STEFAN RÄUSCHI

Decesul unei persoane produce importante consecințe cu privire la patrimoniul său, care, la acea dată, se transmite moștenitorilor, arătați fie de lege, fie de testament.

Potrivit regulilor succesorale, la decesul unei persoane fizice se transmite moștenitorilor, în principiu, întregul patrimoniu al defunctului, adică toate bunurile, drepturile și obligațiile patrimoniale ale acestuia. De la caracterul universal al transmisiunii succesorale, pe lîngă unele excepții de netransmisibilitate prevăzute de dreptul civil, dreptul cooperatist agricol aduce o importantă excepție cu privire la drepturile membrilor gospodăriei personale de țărani cooperatori. Deși această excepție nu este consacrată în vreun text legal, totuși în literatura noastră juridică și în practica judiciară există un acord deplin în sensul că bunurile care alcătuiesc gospodăria ajutătoare nu sunt supuse devoluției succesorale atât timp cât gospodăria personală continuă să fie alcătuită din mai multe persoane.

Reducerea prin deces a numărului membrilor gospodăriei personale de țărani cooperatori nu are consecințe succesorale cu privire la bunurile care alcătuiesc gospodăria auxiliară, ci duce doar la micșorarea numărului subiecțiilor de drept ai acestei proprietăți comune în devălmăsie. În situația în care gospodăria personală de țărani cooperatori este redusă la o singură persoană (deși în acest caz nu avem o proprietate devălmășă) totuși bunurile ce alcătuiesc gospodăria personală sunt supuse regimului proprietății devălmăse, iar dacă în timpul vieții ultimului membru al gospodăriei nu reapare starea de codevălmăsie, la decesul său se deschide succesiunea cu privire la bunurile din gospodăria auxiliară în condițiile dreptului comun¹.

¹ Vezi P.I. Demetrescu și Z. Oprea, *Drept colectivist agricol*, Editura didactică și pedagogică, București, 1964, p. 232, 238, 241—242.

În soluționarea problemelor de drept succesorale referitoare la bunurile gospodăriei personale de țărani cooperatori, va trebui să pornim de al categoriile de bunuri existente în această gospodărie, deoarece, în raport cu destinația economică pe care o are fiecare categorie, ele vor fi supuse și unor regimuri juridice diferite. Astfel, în patrimoniul țăranelor cooperatori sunt cuprinse: bunurile ce formează proprietatea în cîrdele țărănești a membrilor gospodăriei personale de cooperatori; bunurile comune ale soților; bunurile proprietate exclusivă a fiecărui membru și bunurile care sunt în individuare cu necooperatorii. Fiecare din aceste categorii de bunuri are un regim juridic propriu.

În ce privește proprietatea comună a membrilor gospodăriei personale de țărani cooperatori, aceasta este formată din acele bunuri care potrivit art. 8 din Statutul-model al C.A.P. nu sunt supuse cooperativizării, precum și din toate bunurile de uz casnic comun. Mai intră în categoria bunurilor comune și veniturile realizate în această gospodărie prin munca personală a membrilor, precum și bunurile dobindite în schimbul a oricărui din bunurile destinate satisfacerii nevoilor comune a membrilor gospodăriei. Bunuri comune vor fi și toate veniturile în natură și în bani obținute de membri gospodăriei personale de la cooperativa agricolă sau din alte sectoare de activitate, pe care le aduc în folosință comună, precum și tot ce s-a cumpărat din aceste venituri pentru folosul comun.

Deoarece bunurile comune ale gospodăriei personale de cooperatori aparțin acesteia în întregul ei, ele nu se transmit prin moștenire, în cazul morții vreunui dintre membrii săi.

Moartea unuia sau mai multor membri ai gospodăriei personale de țărani cooperatori nu are nici un efect asupra soartei bunurilor ce fac obiectul proprietății gospodăriei, deoarece dreptul de participare la patrimoniul acesteia este intransmisibil prin succesiune. La moartea unui membru al gospodăriei personale de țărani cooperatori succesiunea nu se deschide asupra unei cote părți (aceasta nefiind pre determinată), toate bunurile comune răminind mai departe în proprietatea comună a celorlalți membri în viață. De asemenea, nici un membru al gospodăriei personale de țărani cooperatori nu are dreptul de a testa părți din proprietatea comună atât timp cit gospodăria este formată din mai multe persoane. Numai în cazul în care din gospodăria personală de țărani cooperatori nu a mai rămas în viață decit un singur membru, astfel încit, o dată cu moartea lui, gospodăria respectivă își incetează existența — bunurile gospodăriei se transmit moștenitorilor acestui ultim membru potrivit normelor dreptului civil. Ultimul membru al gospodăriei personale de țărani cooperatori va putea dispune de bunurile comune prin testament, iar în cazul în care nu face acest lucru, bunurile se vor transmite potrivit normelor referitoare la succesiunea legală. În lipsă de moștenitori legali, succesiunea va fi declarată vacanță, iar bunurile vor trece în proprietatea statului.

În ce privește lotul dat în folosință membrilor gospodăriei personale de țărani cooperatori, aceasta nu va putea face parte din masa succesoră și în consecință nu va putea fi transmis la moartea ultimului membru. Decedind ultimul membru al gospodăriei personale, aceasta incetează de a mai exista ca unitate economică, iar lotul de folosință va trece din nou în patrimoniu C.A.P. Dacă lotul dat în folosință membrilor gospodăriei personale de țărani cooperatori nu poate face parte din masa succesoră, plantațiile însă, de pomi fructiferi, copaci, etc., sădite de membrii gospodăriei personale pe acest lot vor intra în masa succesoră a ultimului membru al gospodăriei personale de cooperatori spre a fi transmise pe cale succesoră, deoarece ele nu pot fi decit proprietatea gospodăriei personale de țărani cooperatori. Plantațiile care se găsesc pe lotul de pămînt dat în folosință membrilor gospodăriei personale de țărani cooperatori, nu au situația juridică a acestui lot, fapt care face să nu-și aibă aplicare în cazul de față regula accesorialității prevăzută de art. 489 și 492 C. civ.

Invocarea art. 489 și 492 C. civ. (care se referă la materia acce-
sionii) nu poate fi primită deoarece ea nu este în concordanță cu dis-
pozițiile Statutului-model al C.A.P., din care se desprinde scopul social-
economic al gospodăriei auxiliare și anume, acela de a completa ve-
niturile realizate de cooperatori prin munca depusă în cadrul C.A.P.,
în vederea satisfacerii depline a nevoilor lor materiale.

Dreptul de folosință pe care C.A.P. îl acordă membrilor gospodă-
riei personale de țărani cooperatori cu privire la lotul de pămînt este
un drept real de folosință de tip nou, corespunzător formei proprie-
tății cooperatiste și pe care membrii gospodăriei personale îl dobîn-
desc în cadrul unor raporturi de drept cooperatist agricol.

Deși acest drept real de folosință, într-o analiză de suprafață pre-
zintă unele asemănări cu dreptul de uzufruct, totuși el se deosebește
esențial de acesta².

Dintre numeroasele deosebiri mentionăm doar pe acela care vine în sprijinul celor arătate și anume, că dreptul de folosință asupra lotu-
lui de pămînt atribuit membrilor gospodăriei personale de țărani co-
operatori nu este un drept real viager, ci un drept real veșnic (fără
termen) care se menține pînă la incetarea din viață a ultimului mem-
bru al gospodăriei personale, și care, în cazuri excepționale și în con-
diții bine determinate poate fi revocat. O altă deosebire constă și în
aceea că, pe cind dreptul de folosință conferă titularilor dreptul de a
percepe atît fructele cit și productele provenind din terenul ce le-a
fost repartizat în folosință titularul dreptului de uzufruct este îndrep-
tăjît să perceapă numai fructele provenind din terenul care face obiec-
tul uzufructului nu și productele.

Din cele arătate, rezultă că, dreptul de folosință asupra lotului
conferă membrilor gospodăriei personale de țărani cooperatori pre-

² Vezi, V. Lăzărescu și S. Brădeanu. Dacă membrii gospodăriei perso-
nale de țărani cooperatori au dreptul de a exercita acțiuni posesorii cu privire la
lotul de pămînt aflat în folosință lor, în «Justiția nouă» nr. 6/1964, p. 56

rogative intinse cit privește dispoziția materială, avîndu-se în vedere tocmai destinația social-economică a acestui lot. Membrii gospodăriei personale vor culege de pe lotul dat în folosință nu numai fructele ci și productele.

În ce privește plantațiile de pomi efectuate de membrii gospodăriei personale pe terenul dat în folosință, desigur ele par în raport de teren ca produse, intrucât folosirea lor implică o micșorare a insăși substanței bunului care-l produce. De unde rezultă că, intră în conținutul dreptului de dispoziție materială, aferent dreptului de folosință personală a lotului de pămînt atribuit membrilor gospodăriei personale de țărani cooperatori, dreptul pentru aceștia de a dispune material și juridic de aceste plantații (socotite a fi produse) și în consecință vor intra în masa succesorala a ultimului membru al gospodăriei personale de țărani cooperatori spre a fi transmise pe cale succesorala³.

Nu vor intra în masa succesorala ce se va forma în urma decesului ultimului membru al gospodăriei personale de țărani cooperatori, plantațiile care cad sub incidența normelor cuprinse în H.C.M. nr. 2315/1954 cu privire la îmbunătățirea aprovizionării cu material lemnos a țărânimii muncitoare. Aceste plantații sunt în afara circuitului civil general, făcind parte din fondul forestier al statului, fapt pentru care nu sunt aplicabile regulile dreptului succesoral⁴.

În gospodăria personală de țărani cooperatori în afară de bunurile proprietate comună în devălmășie care au o importanță principală, există și bunuri proprietate personală a fiecărui membru. În proprietatea personală a fiecărui membru al gospodăriei se găsesc în mod exclusiv obiectele de uz și de confort personal ca: îmbrăcămintea, încălțămîntea, lenjeria, instrumentele muzicale și cele de uz casnic ca: mobila, aparate de radio și televiziune, mașini de cusut, de spălat rufe și alte lucruri gospodărești, ce nu sunt predate în folosință comună a tuturor membrilor gospodăriei și care nu au fost dobândite din fondurile comune ale gospodăriei.

În proprietatea personală a membrilor gospodăriei personale de țărani cooperatori nu pot fi obiecte care, prin Constituție și Statutul-model al C.A.P. aparțin gospodăriei în întregul ei. Astfel, un membru al gospodăriei nu poate avea în proprietate personală bunuri cum sunt: casa de locuit, animale de muncă și de producție, inventar agricol mărunt, intrucât acestea pot fi numai proprietatea personală a tuturor membrilor gospodăriei și încă într-un număr limitat, stabilit prin art. 8 din Statutul-model al C.A.P. O serie de obiecte care nu sunt rezervate prin lege proprietății gospodăriei personale de țărani cooperatori pot forma proprietatea personală a membrilor săi. Aceste obiecte — aşa cum am mai arătat — sunt cele de uz casnic, de consum individual, de confort personal etc. Printre acestea se numără și veniturile obținute de fiecare membru în parte de la cooperativa agricola.

³ Vezi, C. Oprisan, *Observații în legătura cu modul de soluționare a unor probleme interesează gospodăria personală de țărani cooperatori*, în «Justiția nouă» nr. 3/1964, p. 56.

⁴ Vezi, C. Oprisan, op. cit., p. 55.

colă de producție drept plata a zilelor muncă prestate. Toate aceste obiecte pot trece din proprietatea personală a membrilor gospodăriei în proprietatea personală a gospodăriei. Momentul acestei treceri este predarea obiectului respectiv în folosință comună tuturor membrilor. Proveniența acestor bunuri (dobândirea lor pe bază de zile muncă, cu titlul de premiu sau prin cumpărare) nu are importanță; dacă un asemenea bun a fost dobitat de unul dintre membrii gospodăriei, iar apoi adus în gospodărie și dat în folosință comună a tuturor membrilor acesteia, el este considerat ca un bun comun al gospodăriei, iar nu ca un bun al membrului respectiv.

Spirie deosebire de bunurile comune ale tuturor membrilor gospodăriei personale de țărani cooperatori — la decesul unui membru al acesteia — bunurile aflate în proprietatea personală a membrului respectiv vor fi supuse succesiunii legale sau testamentare, potrivit normelor dreptului civil. Datorită faptului că atât timp cât nu sînt transmise gospodăriei personale de țărani cooperatori veniturile obținute de membrii ei pe bază de zile muncă, constituie proprietatea personală a acestora, astfel de venituri neprimită încă de la cooperativa agricolă, se transmit pe cale de succesiune potrivit normelor generale, adică la fel ca oricare alt bun aflat în proprietatea personală a membrului cooperator.

Din cele expuse, putem conchide că, în caz de moarte a unui membru al gospodăriei personale de țărani cooperatori, succesiunea nu se deschide în privința bunurilor care au devenit proprietatea comună îndevălmășie a tuturor membrilor gospodăriei, indiferent dacă moștenitorii sunt sau nu membri ai acelei gospodării, dar, în schimb, se deschide succesiunea cu privire la bunurile care constituie proprietatea personală a membrului decedat, adică asupra bunurilor de uz personal sau altor bunuri care îi aparțin cu acest titlu, altele bineînțeles decit cele prevăzute în art. 8 al Statutului-model al C.A.P. și care au devenit proprietatea gospodăriei personale de țărani cooperatori. Legat de cele arătate trebuie să subliniem și faptul că, moștenitorii rezervatori ai defunctului, fost membru al gospodăriei, își pot exercita dreptul lor de rezervă inclusiv acțiunea în reducțione în privința bunurilor care constituau proprietatea personală a lui, nu și asupra bunurilor proprietatea gospodăriei. Succesiunea, privind bunurile alcătuiesc gospodăria auxiliară a țăraniilor cooperatori nedeschizindu-se decit la moartea ultimului membru, nu poate fi primită acțiunea în întregirea rezervei prin restituirea bunurilor ce depășesc cota disponibilă, decit cînd gospodăria își pierde acest caracter.

Avinđ în vedere regulile dreptului succesoral ale dreptului lămiei și ale dreptului cooperatist-agricol, în lăsămîntul succesoral al unui țăran cooperator decedat vor intra, după caz, trei categorii de bunuri: bunuri proprietate exclusivă; partea de bunuri ce i se cuvine, prin împărțeală, din comunitatea matrimonială, ca urmare a încetării acesteia; bunurile din gospodăria ajutătoare, dacă defunctul a fost

ultimul membru al gospodăriei personale de țărani cooperatori. Potrivit aceleiași distincții, vor intra în masa succesorălă, pe lîngă dreptul de proprietate asupra bunurilor menționate, cotele părți indivizile, precum și alte drepturi patrimoniale, reale sau de creață (inclusiv veniturile nerealizate pentru munca depusă în cooperativa agricolă de producție) ce se vor afla în patrimoniul defuncțului în momentul morții sale⁵.

Am arătat mai sus că dreptul de moștenire asupra bunurilor gospodăriei personale de țărani cooperatori se deschide la decesul ultimului membru al gospodăriei personale. Prin ultimul membru al gospodăriei personale trebuie să înțelegem persoana care are atât calitatea de cooperator, cât și de membru al gospodăriei personale.

Gospodăria personală având un caracter ajutător, din punct de vedere economic trebuie legată de cooperativa agricolă și aceasta se realizează prin participarea cel puțin a unui membru al gospodăriei personale la activitatea gospodăriei obștești. Astfel, dacă gospodăria personală se compune din două persoane, dintre care una are calitatea de cooperator, gospodăria personală își va pierde caracterul de gospodărie personală de țărani cooperatori la moartea aceluia care are calitatea de cooperator. În soluția contrară, în caz de predeces al membrului cooperator al gospodăriei personale, moștenitorii acestuia s-ar găsi dezavantajați fără motiv justificat în favoarea moștenitorilor celor care este numai membru al gospodăriei personale, acești moștenitori urmând a fi chemați în exclusivitate la succesiunea bunurilor ce alcătuiesc gospodăria auxiliară.

Prin urmare, numai în caz de predeces al ultimului membru ce avea calitatea de cooperator, gospodăria personală începează să mai aibă caracterul de gospodărie ajutătoare, succesiunea deschizindu-se și în privința bunurilor care alcătuiau elementele gospodăriei ajutătoare, pentru partea pe care membrul cooperator predecedat o avea în bunurile comune⁶.

Pînă acum ne-am ocupat de una din laturile problemei și anume, care este situația bunurilor proprietate personală a unui membru al gospodăriei personale de țărani cooperatori în cazul cînd decedeață. În continuare vom infăși cealaltă latură a problemei și anume, ce se întimplă în cazul cînd un membru al gospodăriei personale de cooperatori este chemat la succesiunea unei alte persoane care nu este membră a unei cooperative agricole de producție, ci lucrează ca muncitor sau funcționar.

Intr-o astemenea situație va trebui să avem în vedere destinația bunurilor care se transmit pe cale de succesiune, după cum acestea sunt bunuri obiecte de consum sau mijloace de producție. Nu există nici o dificultate atunci cînd moștenirea are ca obiect bunuri de consumație individuală; în acest caz ele vor fi dobîndite prin moștenire

⁵ I. Albu, Notă în «Justiția nouă» nr. 9/1963, p. 151.

⁶ S. Brădeanu, Notă, în «Justiția nouă» nr. 7/1964, p. 132.

de membru cooperator și vor intra în proprietatea sa personală. Dificultatea se iveste atunci cind moștenirea are ca obiect fie bunuri mijloace de producție care ar fi aparținut cooperatorului la intrarea în cooperativa agricolă, ar fi fost supuse cooperativizării, de exemplu pămînt, fie bunuri care în aceleasi condiții fără a fi supuse cooperativizării, ar fi fost lăsate în proprietatea gospodăriei personale de țărani cooperatori, de exemplu inventar agricol mărunt necesar pentru cultivarea lotului de pămînt aflat în folosința gospodăriei.

În primul caz bunurile vor trece în proprietatea obștească a cooperativei agricole de producție din care face parte cooperatorul, deoarece asemenea bunuri nu pot forma decit obiectul proprietății cooperatiste. Bunurile supuse cooperativizării conform art. 7 din Statutul-model, nu pot forma obiect de proprietate a membrilor gospodăriei personale de țărani cooperatori, astfel că, indiferent de data dobîndirii lor aceste bunuri se cooperativizează.

În al doilea caz, fiind vorba de bunuri care sunt exceptate de la cooperativizare conform art. 8 din Statutul-model, acestea vor trece în proprietatea gospodăriei personale de țărani cooperatori căreia aparține cooperatorul, pentru că asemenea bunuri nu pot forma decit obiectul proprietății personale a acelei gospodării, nu și a fiecărui membru în parte.

Bunurile de felul celor arătate de art. 8 din Statutul-model al. C.A.P., dobîndite pe cale de succesiune, vor trebui să nu depășească limita maximă stabilită de acest articol. Dacă aceste bunuri depășesc limita stabilită de Statutul-model și nu sunt valorificate de membrii gospodăriei personale pentru nevoile lor de consum, ele vor trebui trecute în patrimoniul cooperativei agricole de producție. În soluția contrară ar însemna că, bunurile (mijloace de producție) ale gospodăriei personale de țărani cooperatori să sporească, contravenind astfel, scopului ei de gospodărie ajutătoare. Soluțiile enunțate nu constituie îngrădiri ale dreptului de moștenire și deci și ale dreptului de proprietate personală a gospodăriei personale de cooperatori, ci însuși conținutul acestui drept, determinat de faptul că izvorul principal, esențial al bunăstării materiale și culturale a țăraniilor cooperatori, îl constituie munca lor în cooperativele agricole de producție, pe cind atât proprietatea personală a gospodăriei personale de cooperatori, cit și cea a fiecărui cooperator în parte, nu alcătuiesc decit izvoare secundare ajutătoare de venituri, derivate din proprietatea obștească a cooperativei agricole de producție și indisoluibil legat de creșterea și întărirea acesteia.

ПРАВО НАСЛЕДОВАНИЯ В ЛИЧНОМ ПОДОСОБНОМ ХОЗЯЙСТВЕ КРЕСТЬЯН ЧЛЕНОВ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ КООПЕРАТИВ

Краткое содержание

Исходя из юридической природы права собственности личного подсобного хозяйства крестьян членов сельскохозяйственных производственных кооператив, автор приходит к выводу что при смерти члена личного подсобного хозяйства наследованию не подлежит определённая доля имущества (она не предопределена), всё имущество продолжает оставаться во владении остальных членов личного подсобного хозяйства. Только в том случае, если в личном хозяйстве крестьян членов сельскохозяйственных производственных кооператив остался в жизни лишь один член и его смертью данное хозяйство прекращает своё существование, имущество переходит согласно нормам гражданского права к наследникам этого последнего члена. Понятие „последний член“ личного подсобного хозяйства относится к лицу имеющему одновременно качество члена сельскохозяйственного кооператива и члена личного подсобного хозяйства.

LE DROIT DE SUCCESSION DANS L'EXPLOITATION PERSONNELLE DES PAYSANS MEMBRES D'UNE EXPLOITATION DE PRODUCTION AGRICOLE

Résumé

Ayant en vue la nature juridique du droit de propriété de l'exploitation personnelle des paysans membres d'une exploitation de production agricole, l'auteur aboutit à la conclusion suivante: à la mort d'un membre de l'exploitation personnelle les biens communs ne sont pas soumis à la succession, ceux-ci restant dans la propriété des autres membres *en vie*.

Seulement dans le cas où de l'exploitation personnelle n'est resté en vie qu'un seul membre les biens de l'exploitation se transmettent aux successeurs de celui-ci, suivant les règles du droit civil.

Le dernier membre de l'exploitation personnelle est la personne qui a les deux qualités: celle de membre de l'exploitation agricole de production et celle de membre de l'exploitation personnelle.

CARACTERUL și EFECTELE NULITĂȚII ACTELOR JURIDICE
DE
R. SANILEVICI, D. RADU, GH. PITICARI

În lucrarea de față, ne propunem să facem cîteva observații în legătură cu regimul juridic diferit al nulităților absolute și relative precum și la unele soluții ale practicii judiciare și arbitrale privind efectele nulităților.

După cum se știe, nulitatea este o sancțiune civilă ce intervine în cazul încheierii unui act juridic cu încălcarea condițiilor legale de validitate impuse pentru încheierea sa, sancțiune ce constă în faptul că actul juridic nu-și mai produce efectele în vederea cărora a fost încheiat.

Deși efectul nulităților este același, ele se împart în absolute și relative după regimul juridic ce li se aplică.

Regimul juridic al nulității absolute se caracterizează prin aceea că ea poate fi invocată de orice persoană interesată sau chiar din oficiu; actul nu poate fi confirmat de către cei de la care emană, iar acțiunea sau excepția prin care poate fi invocată este imprescripțibilă.

Regimul juridic al nulității relative se caracterizează prin aceea că ea poate fi invocată numai de persoana interesată, de regulă partea ale cărei interese au fost prejudicate prin încheierea actului; ea poate fi acoperită prin confirmarea actului de către acel care are dreptul să ceară anularea, iar acțiunea prin care poate fi invocată este prescripțibilă.

În afara deosebirilor semnalate mai sus și unanimi admise în literatură juridică, unii autori consideră că regimul juridic deosebit al nulităților absolute și relative are consecințe și pe plan procesual: nulitatea absolută operează în puterea legii, instanța avind menirea numai să o constate, iar acțiunea are caracterul unei acțiuni de constatare, în timp ce nulitatea relativă urmează să fie pronunțată de instanță, ea operind numai în puterea unei hotărîri judecătorești dată în acest sens.

În legătura cu această din urmă deosebire se impun cîteva precizări:

a) Atât în cazul nulității relative cît și în cazul nulității absolute cauza sau cauzele nulității există chiar din momentul facerii actului, iar judecătorul trebuie să se convingă de existența lor pe baza probelor administrative. În baza constatărilor pe care le face atât în cazul nulității absolute cît și în cazul nulității relative, el pronunță o hotărrire de admitere sau de respingere a acțiunii în anulare.

b) Nulitatea absolută ca și cea relativă nu există în afara de lege, iar efectele lor se produc numai după ce instanța judecătorească a pronunțat o hotărrire de admitere a acțiunii în nulitate. Pronunțarea hotăririi în ședință publică este o formalitate obligatorie pentru toate hotăririle judecătorești, inclusiv pentru hotărîrea de admitere a unei acțiuni în nulitate absolută (art. 258 al. 2 c. pr. civ.).

c) În timp ce acțiunea în nulitatea relativă are întotdeauna caracterul unei acțiuni în realizare și prin urmare este prescriptibilă, acțiunea în nulitatea absolută are caracterul unei acțiuni în constatare cînd se cere doar constatarea nulității și caracterul unei acțiuni în realizare atunci cînd pe lîngă constatarea nulității părțile au și anumite pretenții privind restituirea prestațiilor sau repararea daunelor. În acest sens se pronunță și practica judiciară. Acțiunea prin care se pretinde repunerea părților în situația anterioară are caracterul unei acțiuni în restituirea unei plăți nedatorate și este întotdeauna prescriptibilă, deci și în cazul nulității absolute. Astfel, în legătură cu o vinzare, care nu a putut fi perfectată din cauza refuzului de a se elibera autorizația legală, Tribunalul Suprem arată că acțiunea în restituirea prejului nu este o acțiune în nulitate și prin urmare imprescriptibilă, ci o acțiune intemeiată pe principiul îmbogățirii fără just temei, acțiune ce se prescrie în termen de trei ani¹.

Pentru acțiunea în nulitate relativă decretul 167/1958, precizează data de la care începe să curgă termenul de prescripție prin art. 9.

Pentru cazul nulității absolute acțiunea prin care se pretinde restituirea prestațiilor fiind și ea prescriptibilă se pune problema datei de la care începe să curgă termenul de prescripție. Avind caracterul unei acțiuni intemeiate pe, principiul îmbogățirii fără just temei, termenul de prescripție a dreptului la acțiune în restituirea prestațiilor începe să curgă conform art. 8 al. 2 din Decretul 167/1958 de la data efectuării plății nedatorate, respectiv de la cunoașterea saptului că s-a făcut o plată nedatorată. În acest sens consideram greșită soluția tribunalului regional Crișana consacrată prin decizia nr. 855 din 23 mai 1963², care consideră că termenul de prescripție nu poate curge înainte de răminerea definitivă a hotăririi prin care se constată nulitatea absolută. În acest sens, se pronunță și autorul notei critice la soluția citată. Concluzia după care termenul de prescripție începe

¹ În acest sens, v. Trib. Suprem, col. civ., decizia civilă nr. 601 din 8 aprilie 1963, publicată în rezumat în «Justiția nouă» nr. 4/1964, p. 176.

² V. «Justiția nouă» nr. 7/1964, p. 137.

să curgă conform dispozițiilor art. 8 din decretul 167/1958 rezulta și din decizia Tribunalului Suprem citată mai sus care arată că termenul de trei ani începe să curgă în speță de la data cînd reclamantul „a cunoscut că nu mai este posibilă perfectarea vinzării”, adică de la data cînd el a cunoscut faptul că plata este nedatorată că există o imbogătire fără justă cauză.

Deși cu privire la regimul juridic între nulitatele absolute și cele relative există deosebiri, semnalăm că în dreptul socialist există o tendință de apropiere a acestora.

a) Conform art. 45 din c. pr. civ. nulitatea relativă poate fi invocată nu numai de partea a cărei interesă au fost prejudicate ci și de către procuror;

b) Judecătorul deși nu poate invoca din oficiu nulitatea relativă, datorită rolului său activ (art. 129 și 130 c. pr. civ.) el este obligat să atragă atenția părții interesate asupra posibilității invocării în favoarea sa a nulității actului.

Legea nu precizează întotdeauna cazurile în care sancțiunea este nulitatea absolută sau relativă.

Atunci cînd nu rezultă din textul legii după ce criterii se poate stabili caracterul nulității?

Doctrina burgheză pornește de la interesul protejat — dacă norma incălcată prin actul juridic interesează ordinea publică sancțiunea este nulitatea absolută și dacă apără interesul particular al unui subiect de drept, nulitatea relativă.

Este evident că acest criteriu, cu conținutul lui specific orinduirii burgheze, nu este aplicabil în dreptul nostru socialist. Interesele societății socialești nu pot fi împărtite în publice și private. Dreptul socialist se bazează pe imbinarea armonioasă a intereselor personale cu cele obștești. Nu se pot deosebi norme care apără interese obștești de altele care apără interese personale. Categorيا normei nu poate constitui criteriu de distincție. În imbinarea intereselor personale cu cele obștești uneori au prioritate interesele obștești, altele ori ea permite că aprecierea cu privire la menținerea actului să fie făcută de persoana al cărei interes este în primul rînd lezat³. Dacă în textul legii lipsește o precizare privind caracterul nulității, aceasta se poate stabili luînd în considerare finalitatea normei.

În practica judiciară au fost soluții contradictorii privind caracterul nulității înstrâinării de imobile ce fac parte din bunurile comune, făcută de unul din soți. Unele instanțe au socotit că fiind vorba de incălcarea unor norme imperative stabilite prin art. 35 al. 2 C.F. sancțiunea ar fi nulitatea absolută.

Prin decizia de îndrumare a Tribunalului Suprem nr. 18 din 28 iunie 1963, se arată că intrucât textul amintit are de scop ca anumite bunuri comune, de o importanță deosebită pentru familie, să nu poată

³ Vezi în acest sens C. Stătescu, Cu privire la criteriul general de clasificarea nulităților în contractele încheiate de organizațiile socialești, «Justiția nouă», 5/1953, p. 53.

fi înstrăinat soțul care nu și-a dat consumămintul este singurul în drept să se prevaleze de dispoziția legală de ocrotire și nulitatea actului încheiat cu nesocotirea ei este relativă.

Observăm că această soluție a Tribunalului Suprem ține seama nu de caracterul normei, ci de finalitatea ei — deși norma încălcată este imperativă, sancțiunea este nulitatea relativă.

Pornind tot de la finalitatea normei, deși actele juridice încheiate de persoane incapabile sint în genere lovite de nulitate relativă actul juridic încheiat de un interzis legal este considerat lovit de nulitate absolută⁴, deoarece legea îl lipsește de capacitatea de exercițiu nu spre a-l ocroti în interesul lui, ci spre a-l pedepsi și pe plan civil pe cel condamnat la o pedeapsă criminală, deci într-un interes obștesc.

Anularea unui act atât în cazul nulității relative cît și absolute se poate cere înainte de orice executare sau după ce actul a fost executat. Dacă actul juridic a fost executat total sau în parte, odată pronunțată nulitatea, actul, nu mai produce nici un efect pentru viitor și părțile trebuie repuse în situația anterioară. Repunerea părților în situația anterioară este un efect al caracterului retroactiv al nulității actului. Repunerea părților în situația anterioară înseamnă restituirea prestațiilor reciproce pe care părțile le-au efectuat în cadrul raportului juridic nul. Contractul lovit de nulitate nu crează un raport juridic, dar anularea contractului crează un raport de obligații al cărui conținut constă în obligația reciprocă de restituire a prestațiilor efectuate. Această regulă este aplicată consecvent chiar în lipsa unui text care să-o consacre.

Doctrina și practica judiciară burgheză au refuzat acțiunea de restituire în cazul în care actul a fost anulat ca imoral conform principiului după care nimeni nu poate invoca propria sa imoralitate. Refuzul acțiunii de restituire paralizează jocul normal al regulelor juridice — anularea nu-și produce efectul deplin întrucât una din părți păstrează beneficiul prestațiunii ce i-a fost efectuată. Civilistii Ripert G. și Boulanger J. arată că aplicarea acestui principiu deși consagră o injustiție, permîțând uneia din părți să realizeze o imbogățire fără cauză, are totuși un fundament moral și are un rol preventiv — părțile care execută un contract imoral trebuie să știe că e pe riscul lor și că orice prestație rămîne definitiv celui ce a primit-o întrucât judecătorul nu va interveni în conflictul ce s-ar naște⁵.

Acest principiu n-a fost consacrat de nici un text de lege și în prezent este în genere aplicat de jurisprudență și admis de doctrina burgheză numai pentru contractele imorale. În materie de contracte ilicite socotind că pentru respectarea ordinei publice, nulitatea trebuie

⁴ T. Ionașcu, *Persoana fizică în R.P.R.* p. 177—178.

⁵ G. Ripert și J. Boulanger, *Traité de droit civil*, vol. II, p. 282.

să și producă cele mai energice efecte practica și doctrina burgheză admit în genere acțiunea în restituire⁶.

Dreptul nostru nu cuprinde nici un text care să reglementeze problema obligației de restituire. Ca regula practica judiciară și arbitrală obligă părțile la restituirea reciprocă a prestațiilor efectuate⁷. În numeroase decizii de spătă primul arbitru de stat a subliniat că procedează just organele arbitrale care resping pretențiile reclamantului decurgind dintr-un contract nul ca de exemplu pretențiile de plata prețului pentru o livrare efectuată fără ordin de repartiție și fără contract, dar că organele arbitrale trebuie să pronunțe obligarea la restituirea în natură sau prin echivalent. Această soluție a fost consacrată și de instrucțiunea P.A.S., nr. 6/58 care se referă direct la contractul de furnizare dar este aplicabilă și celorlalte contracte economice în măsura în care nu sunt reglementate prin dispoziții speciale.

Din soluțiile citate rezultă că în ce privește contractele ilicite deși au fost încheiate cu încălcarea legii, s-a admis aplicarea regulii repunerii părților în situația anterioară.

Însă, într-o serie de cazuri, atât în raporturile între organizațiile socialiste cât și în raporturile cu participarea cetățenilor practica judiciară și arbitrală n-a admis restituirea reciprocă respectiv repunerea părților în situația anterioară.

Astfel, întrucât conform instrucțiunilor comune P.A.S. și B.I., nr. 5 din 15. IV. 1959 și a instrucțiunii P.A.S., nr. 9 din 9 mai 1956, nu este admisă sub nici o formă plata sau restituirea prin echivalent a unei lucrări de construcții capitale executate cu încălcarea dispozițiilor imperative ale legii (adică fără a fi prevăzute în plan fără a se fi întocmit în prealabil documentația legală, fără a se fi încheiat contract sau fără a se fi deschis finanțarea) practica arbitrală a adoptat o soluție derogatorie de la principiul repunerii părților în situația anterioară. În măsura în care s-au executat asemenea lucrări organele arbitrale au respins acțiunea prin care se pretinde plata lor⁸.

Să pentru contractele ilicite între organizațiile socialiste și cetățeni sau între cetățeni practica judiciară, prin soluțiile T.S. a respins acțiunea în restituire în unele cazuri cind contractul ilicit a fost încheiat cu încălcarea unor norme imperitative care interesează ordinea social economică a statului nostru.

Au fost date asemenea soluții în legătură cu contractul prin care organizațiile sociale angajează lucrări, prestări de servicii sau cum-pără bunuri în afara sectorului socialist, cât și în legătură cu contractul de arendare.

⁶ Ibidem, p. 281.

⁷ Decizia T.S. 1703 – din 24 decembrie 1962, în Culegerea de decizii T.S./1962, p. 108. Decizia 47/1960 a Trib. Regional Iași, «Legalitatea populară», 2/1961, p. 113. Decizia P.A.S. din 10/VI.1958, în «Arbitrajul de Stat», nr. 6/1958, p. 54. Dec. P.A.S. 3106 din 10. XI. 1958 «Arb. de Stat», 2/1959, p. 58. Decizia P.A.S. 1683 din 27. VI. 1963, «Arb. de Stat», 4/1964, p. 72.

⁸ Decizia P.A.S. 2143 din 30.VI.1962, «Arbitrajul de Stat», 5/1962, p. 52–53. Decizia P.A.S. 1467 din 30.IV.1959, «Arbitrajul de Stat», 6/1959, p. 59.

În principiu, este interzisă organizațiilor socialiste angajarea de lucrări sau servicii precum și efectuarea unor cumpărări în afara sectorului socialist, H.C.M. 359 din 9.III.1957, stabilind condițiile în care unitățile sociale pot încheia asemenea contracte. Este evident că orice contract încheiat cu nerespectarea acestor condiții este nul. Dacă însă un asemenea contract a fost executat, în legătură cu repunerea părților în situația anterioară, ca urmare a constatării nulității sale, s-a pus în fața instanțelor problema dacă cei ce au executat asemenea lucrări sau servicii pot cere prețul lor cu titlul de echivalent bănesc al prestației ce nu mai poate fi restituită, respectiv în temeiul imboagătirii fără justă cauză a beneficiarului lucrării.

Unele instanțe judecătoarești au considerat că deși lucrările, prestările de servicii, etc., au fost angajate cu nesocotirea dispozițiilor legii lotușii, dacă ele au fost executate, beneficiarul urmează să fie obligat la plată echivalentului lor bănesc pe temeiul imboagătirii fără justă cauză⁹. Alte instanțe au admis acțiunea cu titlul de acțiune în daune împotriva angajaților organizației sociale care au încheiat contractul¹⁰.

Într-o serie de decizii de speță, T. S. consideră că în aceste cazuri nu se poate pronunța obligarea la plată a unității sociale în baza convenției care este nulă, dar nici în temeiul imboagătirii fără justă cauză deoarece particularul care a contractat cu unitatea socialistă împotriva unor dispoziții prohibitive nu poate, eludind legea, să obțină pe această cale ocolită cîștig de cauză în fața instanțelor judecătoarești chemate să vegheze la respectarea legilor¹¹. T. S. n-a admis nici acțiunea împotriva angajaților organizației sociale, din moment ce furnizorul particular n-a verificat în prealabil îndeplinirea condițiilor legale¹². Aceeași soluție a fost consacrată de T. S. și prin decizia de îndrumare nr. VIII din 24.IX.1959.

Această soluție a T. S. pornește de la necesitatea respectării dispozițiilor imperitative care asigură disciplina financiară și apără dezvoltarea proprietății sociale.

Din conținutul deciziei de îndrumare cit și a deciziilor de speță se desprinde însă implicit și ideea de sanctiune a persoanei care a încheiat un contract cu o organizație socialistă nesocotind dispozițiile imperitative ale legii. Astfel, T. S. admite lotușii posibilitatea obligării la plată a organizației sociale, dacă particularul a fost de bună credință, respectiv dacă el a cerut dovezi de la întreprindere cu privire la îndeplinirea condițiilor stabilite prin H.C.M. amintit, dar a fost indus în eroare cu privire la satisfacerea cerințelor legale.

⁹ Sentința Trib. raion Galați nr. 363/22.I.1959 — Culegerea de decizii T. S. 1960, p. 102; sentința Trib. raion 1 Mai, București, nr. 3192, menținută prin decizia Trib. Capitalei 1664 din 11.X.1958, «Legalitatea populară», 4/60, p. 116.

¹⁰ Sentința 15990/1959, Trib. raion T. Vladimirescu, București, menținută prin Decizia Trib. Capitalei, col. VI, nr. 612/1962, «Legalitatea populară», 4/1961, p. 117.

¹¹ Decizia T. S. 1024/10 septemb. 1959, «Legalitatea populară», 4/1959, p. 116. Decizia T. S. 178/9.II.1960, Culegerea de decizii T. S. din 1960, p. 1962; decizia T. S. 776/1960, «Legalitatea populară», 12/1960, p. 119; decizia T. S. 1512/9.XI.1962, «Justiția nouă», 1/1964, p. 160.

¹² Decizia T. S. 1586/28.IX.1960, «Legalitatea populară», 4/1961, p. 117.

O soluție asemănătoare, în sensul neadmiterii acțiunii în restituire a fost dată de practica noastră judiciară în cazul contractului de arendare prohibit de lege. Contractul de arendare face parte din categoria contractelor, în cadrul cărora din cauza naturii prestațiunii anularea nu poate produce efect retroactiv în sensul că prestațiunea odată efectuată nu mai poate fi restituită. La această categorie de contracte nulitatea produce efecte pentru viitor, iar pentru trecut, deși contractul este nul, partea care a beneficiat de prestațiune trebuie în genere să restituie echivalentul bănesc; altfel s-ar produce o imbogătire, fără cauză în persoana beneficiarului.

În legătură cu convențiile de arendare, Tribunalul Suprem a arătat însă că asemenea convenții fiind prohibite de lege nu pot produce nici un fel de efecte juridice, și acordarea de despăgubiri chiar pe motivul imbogătirii fără just temei ar reprezenta o eludare a dispozițiilor categorice de interzicere a arendării¹³.

Această soluție pornește și ea de la interesele social-economice, apărate prin actul normativ care interzice arendarea. Ea duce în fond la sanctionarea uneia din părțile contractante — arendatorul pierde dreptul la contravaloarea prestațiunii efectuate, folosința terenului arendat — care rămîne fără echivalent față de arendaș ce a folosit terenul.

Alta este soluția practicii judiciare în cazul contractelor de vînzări imobiliare încheiate cu încălcarea dispozițiilor imperitative care impun redactarea unui înscris autentic și o autorizare prealabilă. Contractele de vînzări imobiliare nu sunt prohibite de lege, ci în cazurile prevăzute de lege trebuie încheiate cu respectarea anumitor forme. De aceea, în caz de nulitate a vînzării pentru nerespectarea acestor condiții părțile trebuie repuse în situația anterioară — vînzătorul trebuie să restituie prețul și cumpărătorul contravaloarea folosirii imobilului în funcție de buna sau rea ua să credință, conform normelor dreptului comun. În mod just, este criticată într-o notă publicată în «Justiția nouă» nr. 4/1964 (p. 107—108), Decizia nr. 1477 din 9.VIII.1962, a Tribunalului regional Crișana prin care acțiunea vînzătorului în restituirea valorii fructelor percepute de cumpărător de pe un teren arabil transmis în baza unei vînzări nule a fost respinsă pe motiv că ar echivala cu o arendare deghizată. Soluția după care acțiunea în restituirea fructelor nu este principal inadmisibilă, rezultă implicit și din Decizia 47/9.I.1960, a Tribunalului regional Iași publicată în «Legalitatea populară» 2/1961 p. 113 (în spate pretențiile vînzătorului au fost respinse nu ca principal inadmisibile, ci pe motiv că compensarea nu poate fi invocată pe cale de excepție cind creația ce se opune nu este lichidă).

Analizînd soluțiile cercetate ale practicii noastre judiciare și arbitrale observăm că dacă este just că acel ce a efectuat lucrări sau servicii pentru o organizație socialistă cu nesocotirea dispozițiilor impe-

¹³ Decizia T. S. nr. 97/17.I.1956, Culegerea de decizii T. S. pe 1956, vol. I, p. 127—128; Decizia Trib. regional București, nr. 150 din 16 februarie 1961, «Legalitatea populară», 5/1961, p. 133.

rative ale legii, să nu primească echivalentul prestației sale, este contrar principiului gospodăririi socialiste, ca întreprinderea beneficiara să păstreze lucrarea fără contraechivalent realizând astfel un venit care nu oglindește rezultatele activității sale.

Tot așa dacă este just ca cel ce a cedat folosința unui teren sub forma unui contract de arendare prohbit de lege, să nu primească contraechivalentul prestației sale nu este echitabilă, păstrarea fără contraechivalent a prestației de către cealaltă parte contractată care s-a făcut și ea vinovată de incălcarea unei norme prohibitive.

Menționez că legislația civilă recentă a unor țări socialiste consacră pentru anumite cazuri obligația vărsării ca venit la stat a prestațiilor efectuate în executarea unui contract nul.

Astfel, B.L.C. U.R.S.S. și a Republicilor Unionale din 1962 și Codul civil R.S.F.S.R. din 1964, consacrand în cadrul unei reglementări amănunte regula repunerii părților în situația anterioară (restituire bilaterală) admit și alte două soluții : 1) Trecerea ambelor prestații ca venit la stat. 2) Restituirea unilaterală în favoarea părții de bună credință, urmând ca prestația care s-a efectuat sau urmează să se efectueze în favoarea părții de rea credință să fie făcută venit la stat, dacă actul ilicit a fost încheiat cu intenția de a dăuna interesele societății, dacă a fost încheiat sub influența dolului, violenței sau stării de necesitate.

Conform dispozițiilor codului civil ungur instanța poate pronunța în anumite cazuri prevăzute de lege, la cererea procurorului, obligația vărsării la buget a prestației sau prestațiilor executate în temeiul unui contract nul.

În sistemul acestor legislații în afara sancțiunii ineficacității actului juridic se aplică și sancțiunea pierderii prestației de către ambele părți sau de către una din părți. Această soluție a vărsării ca venit la stat cu titlul de sancțiune a prestațiilor sau prestației dacă contractul ilicit sau imoral a fost executat este echitabilă și conformă cu scopul refuzării acțiunii în restituire.

În ce privește soluțiile adoptate de practica noastră judiciară și arbitrală este neîndoいnic că în lipsa unui text ea a pronunțat singura soluție posibilă în stadiul actual al legislației noastre. Instanțele și organele arbitrale pot respinge o pretenție atunci cind se intemeiază pe un act juridic încheiat cu incălcarea legii, dar ele nu pot stabili prin hotărîrile lor obligații ce nu rezultă din lege, cum ar fi obligația vărsării la stat a prestațiunilor respective.

Ar fi însă de dorit ca o viitoare reglementare să cuprindă un text de aplicare generală care ținând seama de necesitatea asigurării respectării normelor ce interesează orinduirea social-economică, în spiritul soluțiilor T. S. și a practicii arbitrale, să consacre eventual pe un plan general sancțiunea prelevării de către stat a prestației sau prestațiilor efectuate în executarea unui contract încheiat cu incălcarea dispozițiilor legii¹⁴.

¹⁴ În același sens vezi și C. Stătescu, *Arbitrajul de Stat și practica arbitrală* — curs, p. 257 — Editura de Stat didactică și pedagogică, București, 1962.

ХАРАКТЕР И ПОСЛЕДСТВИЯ НЕДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТИ СДЕЛОК

Краткое содержание

В связи с классификацией недействительных сделок в абсолютные и относительные, авторы делают некоторые замечания по поводу их разного юридического режима и тенденции их сближения.

Авторы показывают что в случае исполнения недействительных сделок, судебная и арбитражная практика применяет правило двухсторонней реституции, хотя оно не предусмотрено никаким текстом. Рассматриваются ряд решений судебной и арбитражной практики, которые в виде исключения от этого правила, отказывают иск по возвращению исполненных обязательств при совершении сделок с нарушением требований законных распоряжений императивного характера интересующие экономического и общественного порядка.

LE CARACTÈRE ET LES EFFETS DE LA NULLITE DES ACTES JURIDIQUES

Résumé

Les auteurs font quelques observations sur le régime des nullités absolues et relatives en notre droit, signalant la tendance de leur rapprochement. En ce qui concerne les effets de l'annulation dans les cas où les actes nulles ont été exécutés, les auteurs montrent que la jurisprudence applique comme règle l'obligation de restitution, bien qu'elle ne soit pas consacrée expressément.

Les auteurs ont étudié les solutions de la jurisprudence, laquelle par dérogation de cette règle, refuse l'action en répétition dans les cas où les actes juridiques ont été conclus sans tenir compte des normes impératives intéressant l'ordre social et économique.

UNELE PROBLEME ALE VINOVĂȚIEI ÎN DREPTUL PENAL AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

DE

B. BRAUNSTEIN

*Comunicare prezentată la sesiunea științifică a Universității
„Al. I. Cuza” Iași, din octombrie 1964*

Fiind dată însemnatatea deosebită ce se atribuie vinovăției în dreptul penal al Republicii Socialiste România, ca element constitutiv al infracțiunii și ca temei subiectiv al răspunderii penale, comunicarea de față, fără a cuprinde noțiunea vinovăției în totalitatea ei, se mărginește să examineze două probleme și anume:

- vinovăția și libertatea voinței. și
- conținutul vinovăției.

I

Vinovăția și libertatea voinței

Tratarea științifică a noțiunii de vinovăție — ca o condiție a incriminării unei fapte și deci a răspunderii penale pentru săvîrșirea ei — nu este posibilă fără situarea pe o poziție justă, din punct de vedere filozofic, în problema libertății voinței, căci după cum a scris și Fr. Engels: „Nu se poate trata despre morală și drept, fără să se ajungă la chestiunea aşa-zisului liber arbitru, a responsabilității omului, a raportului dintre necesitate și libertate” (Fr. Engels, *Anti-Dühring*, E.S.P.L.P., 1955, p. 128).

Aflîndu-se în raporturi de contradicție ireconciliabile, filozofia burgheză și cea marxist-leninistă soluționează în mod diferit și problema libertății voinței.

1. Pentru indeterminismul idealist care neagă existența legilor obiective ale naturii și societății, este caracteristică teza libertății absolute a voinței față de imprejurările exterioare.

În conformitate cu această teză omul poate lăua hotăriri și acțiونă fără nici un motiv, deoarece voința să nu este condiționată de nimic.

Fiind stăpân absolut al acțiilor sale, care sunt acte de autodeterminare arbitrară, el este totdeauna vinovat de săvîrșirea lor și trebuie deci să răspundă pentru ele din punct de vedere moral și juridic, respectiv penal, dacă sunt incriminate de lege ca infracțiuni.

Identificind însă libertatea voinței cu arbitrarul, adică cu capriciul voinței, indeterminismul idealist exclude orice bază rațională pentru soluționarea problemei răspunderii morale și juridice a omului pentru taptele sale.

Într-adevăr, cum ar fi posibil ca omul să poarte răspundere morală și juridică pentru o lăptă care pleacă de la el fără nici un motiv, și care deci nu oglindește personalitatea sa? Si apoi, după justă observație a filozofului materialist mecanicist român Vasile Conta, fost profesor de drept civil la Facultatea de drept din Iași, ce utilitate ar avea legile penale, dacă ar fi adevărat că omul poate să infrință legile penale fără motiv? Dar educația cum ar fi ea cu putință dacă ar exista liberul arbitru? (Vasile Conta, *Opere*, p. 132).

Lipsită deci de orice justificare rațională, pedeapsa devine în concepția voinței absolut libere, o răzbunare, răsplata răului cu rău.

2. Respingerind, în mod just, ideea libertății absolute a voinței, ca fiind o iluzie subiectivă, determinismul mecanicist neagă orice libertate a voinței, cu motivarea că voința neputindu-se sustinge legii universale a cauzalității, nu poate realiza alt efect decât acel determinat de cele mai neînsemnate cauze interioare și exterioare.

Situindu-se deci pe poziția unui determinism absolut, a unui fatalism, care lipsește pe om de posibilitatea alegerii cutării sau cutării mod de acțiune, determinismul mecanicist exclude cu total posibilitatea vinovăției omului pentru faptele sale. Pentru aceste fapte el va răspunde însă, din punct de vedere juridic, nu pentru că ar fi vinovat ci pentru că ele îi aparțin din punct de vedere fizic și sint interzise de lege.

Ignorind adevărata natură a omului, și făcind din el o mașină care se supune orbește cauzelor fizice și psihologice ce acționează asupra sa și pe care nu le poate domina, determinismul mecanicist nu a fost nici el în stare să pună pe o bază științifică soluționarea problemei răspunderii juridice a omului pentru acțiile sale.

3. Problema libertății voinței și-a găsit soluția științifică în filozofia marxist-leninistă care a creat prin aceasta baza necesară pentru rezolvarea problemei răspunderii morale și juridice a omului, pentru faptele sale.

În linii generale, concepția marxist-leninistă constă în următoarele:

Existind în anumite condiții din lumea obiectivă, oamenii, în mod necesar, trebuie să se adapteze acestor condiții ale realității; li se impune să cunoască această realitate pentru a putea folosi legile ei în vederea satisfacerii nevoilor lor, pentru a realiza dorințele, interesele și scopurile lor.

Datorită acestui fapt, după cum precizează Fr. Engels, „Libertatea nu constă în visata independentă față de legile naturii, ci în cunoaș-

lerea acestor legi și în posibilitatea dată prin aceasta de a le pune, în mod sistematic, în acțiune pentru atingerea anumitor scopuri". Pe această bază, arătind care este continutul conceptului de libertate a voinței, Engels adaugă: „Liberul arbitru nu este deci altceva, decât capacitatea de a decide în cunoștință de cauză” (Fr. Engels, *Anti-Dühring*, E.S.P.L.P., 1955, p. 129).

Înțelegerea științifică a libertății, a libertății de voință, nu înălță deci dependența voinței de legile obiective ale naturii și societății, dar transformă această dependență într-o condiție de a le putea domina.

Recunoscind însă că voința omului este determinată de legi care acționează obiectiv, marxismul nu neagă — după cum afirmă dușmanii săi care încearcă să-i atribuie concepții fataliste — ci afirmă și fundamentală științifică independența ei relativă, capacitatea omului de a lăsa conștiință anumite hotăriri și de a-si orienta acțiunile în vederea infăptuirii lor.

Această posibilitate a omului de a alege o anumită conduită derivă din aptitudinea generală de a cunoaște necesitatea.

De vreme ce caracterul determinat al voinței nu exclude libertatea ei relativă, urmează că chiar și atunci cînd anumite condiții exterioare pun pe om într-o situație grea, acesta nu este impins, în mod fatal, să comită o anumită faptă ci el poate să aleagă, din mai multe posibilități obiective de comportare, pe aceea care corespunde cel mai bine concepțiilor sale morale.

Caracterul determinat al voinței și comportării nu trebuie însă, confundat cu constringerea ce exclude libertatea de voință și acțiune. Astfel, de exemplu, atunci cînd în condițiile societății capitaliste, în care domnește necesitatea oară, muncitorul somer fură, pentru a nu mori de foame, el nu acționează liber, ci constrins. El își dă seama că furtul este o faptă ce aduce atingere orînduirii sociale burgheze, în care proprietatea privată este declarată inviolabilă, însă nu se poate conforma cerinței de a o respecta, întrucât chiar orînduirea socială burgheră îl privează de mijloacele de existență și prin aceasta, deci, nu-i oferă decît o singură variantă posibilă de comportare și anume aceea de a fură.

În acest sens, în clasica sa lucrare *Situația clasei muncitoare din Anglia*, Fr. Engels scrie: „Mizeria îl silește pe muncitor să aleagă între a muri de foame cu încetul, a se sinucide pe loc, sau de a-si lăsa singur, de unde poate, ceea ce îi trebuie, cu alte cuvinte, a lura” (Marx și Engels, Opere, vol. 2, p. 362).

Reluind apoi această idee, el adaugă: „Cînd motivele care-l demoralizează pe muncitor, acționează mai puternic, mai concentrat decît de obicei, atunci el devine criminal, în mod tot atât de sigur, cum trece apa la 80° Réaumur, din starea lichidă în cea gazoasă. Tratat în mod brutal și abrutizat de burghezie, muncitorul devine un obiect la fel de lipsit de voință ca și apa și este supus legilor naturii cu aceeași nevoie, căci la un anumit punct incetează pentru el orice libertate de acțiune” (Marx și Engels, Opere, vol. 2, p. 375—376).

Alta este situația însă, cind în condițiile societății noastre, în care a fost lichidată exploatarea omului de către om, iar dreptul la muncă este garantat fiecărui cetățean — o persoană în loc de a munci cinstit pentru satisfacerea intereselor ei sub toate aspectele, alege, sub influența rămășișelor capitaliste din conștiință, calea săvîrșirii de infracțiuni. În această situație persoana acționează liber și răspunde de acțiunea ei. Libertatea de voință a persoanei s-a manifestat în alegerea conștientă a conduitei antisociale, în locul muncii cinstite care în țara noastră constituie singura cale ce asigură individului posibilitatea de a-și satisface nevoile materiale și culturale.

Alegerea conduitei antisociale nu a fost însă arbitrară, ci determinată de tendința către o viață parazitară, tendință generată de rămășișele capitalismului în conștiință. Persoana trebuia să-și inhibe această tendință, deoarece știa că în societatea noastră cine nu muncesc nu mănincă și putea să și-o inhibe, deoarece îi era asigurată posibilitatea unei vieți cinstite.

Prin urmare, libertatea de voință nu este o alegere arbitrară între diferite variante posibile de comportare, ci o alegere determinată de întreaga experiență a omului, de întreaga sa conștiință.

Caracterul determinat al voinței, în interpretarea marxistă, face deci posibilă aprecierea faptelor și răspunderea omului pentru ele.

În legătură cu aceasta, Lenin scria: „Ideeia determinismului, care stabilește necesitatea acțiunilor omului și spulberă povestea absurdă a liberului arbitru, nu exclude cătuși de puțin nici rațiunea, nici conștiința omului și nici aprecierea acțiunilor lui. Dimpotrivă, numai punctul de vedere determinist face posibile aprecierile stricte și exacte, în loc să se arunce totul în spinarea liberului arbitru” (V. I. Lenin, Opere, vol. 1, p. 150).

De libertatea voinței, ca libertate de a lua hotăriri în mod conștient și de a-și alege acțiunile în concordanță cu hotărirea luată, în limitele determinate de condițiile obiective, se bucură aproape întotdeauna omul, cu excepția cazurilor de deficiență psihică.

Pe această bază teoretică construiește dreptul penal al R.S. România ca drept penal de tip socialist, noțiunile de responsabilitate, irresponsabilitate, vinovăție și pedeapsă.

Astfel, prin responsabilitate se înțelege tocmai capacitatea omului de a-și da seama de acțiunile sale, adică de a cunoaște semnificația lor firească și socială, și de a le putea conduce.

Pe cale de consecință, vinovăția, care implică responsabilitatea, devine atitudinea psihică — atitudinea conștiinței și voinței — a subiectului față de acțiunea sau inacțiunea socialmente periculoasă săvîrșită, precum și față de rezultatul produs.

De vreme ce libertatea voinței, ca libertate de alegere are un caracter determinat, aprecierea exactă a gradului de pericol social al faptei și făptitorului pentru stabilirea justă a pedepsei impune și cunoașterea mobilului infracțiunii.

Exprimind această cerință a dreptului nostru penal, art. 179¹ al. 2, din cod. pr. pen. pune în sarcina organelor de urmărire obligația de a

stabiți, între altele, și mobilul infracțiunii, imprejurările care au determinat-o.

În lumina aceleiași conceptii, despre libertatea voinței, pedeapsa devine în dreptul nostru penal nu numai o sancțiune aplicată pentru infracțiunea comisă, ci o măsură care are drept scop îndreptarea și reeducarea celui condamnat în spiritul unei atitudini cinstite față de munca, a respectării intocmai a legeilor și regulilor de conviețuire socialistă.

II

Cu privire la conținutul vinovăției

În literatura socialistă de drept penal, română și de peste hotare, se susține de obicei că vinovăția, care reprezintă trăsătura subiectivă indispensabilă pentru existența oricărui conținut de infracțiune, este alcătuită din doi factori: un factor intelectiv și altul volitiv.

Factorul intelectiv constă în prevederea posibilității survenirii urmărilor socialmente periculoase ale acțiunii sau inacțiunii, cel volitiv în atitudinea persoanei față de aceste urmări, iar raportul în care se pot afia acești factori determină formele vinovăției, intenția (directă și indirectă) și culpa (ușurință și neglijență).

Potrivit acestor teze pentru a se putea stabili, în fiecare caz concret, existența și forma vinovăției, trebuie să se pună succesiv două întrebări privitoare la cei doi factori și anume: a) a prevăzut subiectul rezultatul ilicit (această întrebare privește factorul intelectiv), și b) ce atitudine a avut subiectul față de urmările dăunătoare ale faptei? (această întrebare privește factorul volitiv). În funcție de răspunsurile date la cele două întrebări, stabilim următoarele modalități ale vinovăției:

1. *intenția directă*, cind subiectul a prevăzut posibilitatea survenirii rezultatului ilicit al acțiunii sau inacțiunii și a dorit producerea lui.

2. *intenția indirectă*, cind subiectul a prevăzut posibilitatea survenirii rezultatului ilicit al acțiunii sau inacțiunii, nu a dorit, dar în mod conștient a acceptat producerea acestuia,

3. *ușurință*, cind subiectul a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor socialmente periculoase ale acțiunii sau inacțiunii, dar a crezut în mod ușuratic că va putea impiedica producerea lor, și

4. *neglijență*, cind subiectul nu a prevăzut posibilitatea survenirii rezultatului ilicit, dar în condițiile în care a lucrat trebuia și putea să prevadă survenirea lui.

În literatură a fost exprimat și un punct de vedere diferit cu privire la conținutul vinovăției, în conformitate cu care, atitudinea subiectului față de urmările socialmente periculoase ale faptei, constând fie în dorință, fie în acceptarea conștientă a producerii lor, nu constituie

factor volitiv, și că acesta privește manifestarea exterioară, actul săvîrșit, iar nu urmările acestuia¹.

Dacă atitudinea subiectului față de urmările dăunătoare ale acțiunii sau inacțiunii sale nu constituie factorul volitiv, urmează că formele vinovăției nu mai sunt determinate de raportul dintre prevedere și atitudinea subiectului față de urmări, ci numai de conținutul factorului intelectiv. Astfel, în cazul intenției, prevederea unei urmări precise înseamnă intenție directă, indiferent dacă subiectul a dorit sau numai a acceptat conștient producerea ei, în timp ce prevederea unei urmări eventuale înseamnă intenție indirectă. La fel, în cazul culpei, modalitatea „ușurință” aprecierea greșită asupra urmării, deoarece subiectul a considerat-o ca improbabilă sau chiar imposibilă în condițiile în care a acționat, ține de factorul intelectiv și nu de cel volitiv. În sfîrșit, în cazul culpei, modalitatea „neglijență” faptul că subiectul trebuia și putea să prevadă posibilitatea survenirii rezultatului ilicit, nu trebuie dedus din factorul volitiv, ci este legat de procesul de cunoaștere, de prevedere.

În concluzie, atitudinea subiectului față de urmări nu constituie factor volitiv, iar pentru determinarea formelor vinovăției este suficient factorul intelectiv.

Considerăm acest punct de vedere că necorespunzător laturii subiective a infracțiunii și ne alăturăm celui susținut de marea majoritate a penalistilor români și de peste hotare.

Iată și motivarea adeziunii noastre la punctul de vedere majoritar: se recunoaște, în mod unanim, că latura subiectivă a infracțiunii, adică, poziția psihică a subiectului față de faptă și urmările ei socialmente periculoase conține doi factori, unul intelectiv și altul volitiv. Vinovăția, adică intenția și culpa, reprezentind conținutul principal al laturii subiective, în mod firesc, cuprinde ambii factori, și dacă factorul intelectiv constă în prevederea posibilității survenirii rezultatului ilicit, cel volitiv nu poate fi decât atitudinea față de acest rezultat, iar raportul dintre acești factori determină cele patru modalități ale vinovăției.

Apoi, dacă este exact că săvîrșirea unei fapte prevăzute de legea penală atrage sancționarea făptuitorului numai în cazul cind fapta exprimă voința sa liberă, acest adevăr nu justifică însă concluzia că factorul volitiv privește numai acțiunea sau inacțiunea, neresfrîngindu-se și asupra urmărilor dăunătoare, sub forma atitudinei subiectului față de aceste urmări.

Logica și observația activității omenești ne conduc la concluzia contrară. Din punct de vedere logic, dacă toată lumea este de acord ca atitudinea subiectului față de rezultatul ilicit nu face parte din factorul intelectiv — care constă numai în prevedere, cunoaștere — în mod necesar această atitudine este cuprinsă în factorul volitiv, deoarece

¹ Vezi în acest sens interesanta comunicare prezentată de S. I. Petrovici la sesiunea științifică a Institutului de cercetări juridice ale Academiei R.S.R., publicată în revista Institutului: «Studii și cercetări juridice», nr. 1/1958, p. 295.

vinovăția se caracterizează prin existența numai a doi factori, unul intelectiv și celălalt volitiv.

Observația, la rindul ei, ne arată că oamenii săvîrșesc acțiuni sau inacțiuni, pentru urmările pe care le produc sau le vor produce și a căror realizare o doresc sau conștient o acceptă.

Iată de ce în factorul volitiv se include atitudinea subiectului față de urmările socialmente periculoase ale acțiunii sau inacțiunii sale.

Dar, nu numai atât, factorul volitiv, ca element component al vinovăției, nu numai că include atitudinea subiectului față de urmări, dar raportul în care se poate găsi cu factorul intelectiv determină modalitățile vinovăției, care nu pot fi deduse numai din factorul intelectiv, așa cum se încearcă în concepția pe care o combatem.

Rolul factorului volitiv în determinarea formelor vinovăției este expres arătat în corturile penale socialiste. Astfel, Bazele legislației penale U.R.S.S. și ale republicilor unionale, din decembrie 1958, în art. 8 și 9, Codul penal cehoslovac din 1962, în art. 4 și 5, Codul penal maghiar din 1962, în art. 16 și 17, definesc infracțiunea intenționată și din culpă pe baza existenții și raportului dintre factorul intelectiv și cel volitiv. (Rolul factorului volitiv este cel mai pregnant exprimat în art. 16 al Codului penal maghiar potrivit căruia: „infracțiunea este comisă cu voință cind acela care execută actul vrea sau acceptă efectele comportării sale”).

Codul nostru penal, care nu definește noțiunile de intenție și culpă, cuprinde însă în Partea specială unele texte din care reiese că legiuitorul pentru a exprima cerința intenției directe pentru existența unor infracțiuni se referă tocmai la voință sau la alte elemente care țin de factorul volitiv în înțelesul de atitudine față de urmările faptei.

Un astfel de text este acela al art. 474 c.p. potrivit căruia: „pe-deapsa este închisoarea de la 3—10 ani, cind autorul a avut anume intenția de a cauza victimei vreo stare din cele arătate în art. precedent și aceasta s-a și produs”.

În cazul de față legiuitorul pentru a diferenția vătămarea foarte gravă a integrității corporale sau a sănătății comisă cu intenție directă, de cea prevăzută în art. 473, care se poate săvîrși cu intenție indirectă sau din culpă, a introdus tocmai expresia „autorul a avut anume intenția de a cauza victimei...”, cu ajutorul căreia exprimă atitudinea subiectului față de urmările dăunătoare și implicit cerința intentiei directe pentru existența infracțiunii.

Modalitățile culpei nu pot fi nici ele înțelese decit în lumina raportului dintre factorul intelectiv și cel volitiv. Astfel, în cazul ușurinței, speranța ușurătecă a subiectului că va putea preveni urmările socialmente periculoase ale comportării sale, ține de factorul volitiv în sensul că o apreciere mai serioasă, pe care n-a făcut-o, deși se impunea în condițiile în care a acționat, i-ar fi arătat că nu putea pune temei pe imprejurările reale — subiective și obiective — în care și-a pus speranța. •

La fel, în cazul neglijenței, cind subiectul nu prevede posibilitatea survenirii urmărilor delictuoase, pe care are totuși posibilitatea să le prevadă, și, deci, să le evite, factorul volitiv rezidă tocmai în faptul de a nu fi transformat posibilitatea în realitate.

Prin urmare, factorul volitiv în înțelesul mai sus arătat caracterizează, pe lîngă cel intelectiv, atât existența cât și modalitățile vinovăției.

К ВОПРОСУ ВИНОВНОСТИ С РУМЫНСКОМ УГОЛОВНОМ ПРАВЕ

Краткое содержание

Имея в виду юльшое значение виновности которая является составным элементом и основанием уголовной ответственности, автор останавливается над исследованием двух вопросов:

- виновность и свобода воли,
- содержание виновности.

Определяя свободу воли автор опирается на марксист-ленинское положение о том, что „свобода воли означает... не что иное как способность принимать решения со знанием дела”.

По вопросу содержания виновности, автор стоит на точке зрения большинства авторов социалистических стран, но приводит новые доводы.

QUELQUES PROBLÈMES DE LA CULPABILITÉ DANS LE DROIT PÉNAL DE LA REPUBLIQUE SOCIALISTE ROUMANIE

Résumé

Vu la grande importance de la culpabilité comme élément constitutif de l'infraction et fondement subjectif de la responsabilité pénale, la présente communication ne pouvant l'embrasser dans sa totalité ne traite que deux problèmes :

- la culpabilité et la liberté de la volonté, et
- le contenu de la culpabilité.

En ce qui concerne le problème de la liberté de la volonté, l'auteur s'appuie sur la thèse marxiste-leniniste selon laquelle „le libre arbitre... n'est que la capacité de décider en connaissance de cause”.

Quant au problème du contenu de la culpabilité l'auteur adopte le point de vue de la majorité des pénalistes socialistes, mais en s'appuyant sur de nouveaux arguments.

NOTE

PROFESORUL I. BUCOVINEANU
luptător progresist pentru fundamentarea științifică a educației fizice
DE
EUGENIA BANCEA-RAICU și N. C. ENESCU

I. Considerații generale. Preocupările de educație fizică în țara noastră în cei douăzeci de ani ai regimului de democratie populară, s-au înmulțit și au crescut în intensitate într-o aşă măsură, încât ele au caracterul unei mișcări puternice de cultură fizică de masă neînaintîlnită pînă acum. În școli, în întreprinderi, în instituții, ca și în mediul sătesc s-au creat condiții materiale pentru ca exercițiile fizice să fie practicate de întreaga masă a oamenilor muncii și să constituie o obișnuință a vieții lor, îmbunătățindu-le sănătatea și influențind pozitiv asupra productivității muncii.

În același timp, în anii de democratie populară din R.P.R., au apărut numeroase lucrari științifice care să fundamenteze preocupările de educație fizică, precum și lucrări didactice-pedagogice care să șureze munca cadrelor didactice sau a îndrumătorilor în domeniul culturii fizice, încît educația fizică a devenit astăzi o instituție de stat cu numeroase ramificații și numeroși militanți.

Această gigantică operă de înfăptuire își are începutul încă din anii regimului burghezo-moșieresc, prin munca și chiar lupta citorva ginditori progresiști a căror contribuție nu poate fi trecută sub tăcere și nici nu poate fi uitată, în momentul cind în țară noastră se valorifică critic moștenirea culturală progresistă din trecut.

Inainte de 23 August 1944, preocupările de educație fizică erau sporadice și aveau caracter mai mult teoretic; le întîlnim numai la unii dintre ginditorii progresiști ai timpului, dar și la aceștia nu găsim o concepție largă, care să angajeze în exercițiile fizice întreaga masă a oamenilor muncii. Între ginditorii care au preconizat educația fizică de masă în scopul asigurării sănătății și formărilor indemnărilor fizice necesare în procesul muncii și care au militat pentru fundamentarea științifică a educației fizice, a fost și profesorul I. Bucovineanu.

II. Scurtă biografie. Profesorul I. Bucovineanu s-a născut la 26 decembrie 1868 la Craiova (Dolj). După ce a urmat studiile gimnaziale și școala comercială pînă în 1884, urmează școala de gimnastică pe lingă Societatea de armă și gimnastică din București, de sub conducerea profesorului Gh. Moceanu. Obține diploma de absolvire în 1885. În urma studiilor, reușește să cunoască bine limbile - letină, franceză și germană, pe care le-a folosit din plin în cursul lucrărilor sale.

La începutul carierei, în 1890, este maistru ajutor de scrieră la Școala militară de infanterie din București. În 1891, de la 15 martie la 1 septembrie, a fost suplinitor la catedra de gimnastică de la gimnaziul din Caracal.

În urma examenului-concurs pentru ocuparea unei catedre de gimnastică, a fost numit titular la Liceul „Laurian” din Botoșani, unde a funcționat între 1 decembrie 1891 și 15 octombrie 1909.

În perioada 1908—1910, a urmat pe cont propriu cursurile Institutului central de gimnastică din Stockholm, unde a studiat timp de doi ani, între altele: anatomia igienă, mecanica corpului omeneșc care interesează direct predarea gimnasticii în scoala. Din 1909 pînă în 1914 funcționează ca profesor de gimnastică la Liceul militar din Iași și la Seminarul „Veniamin Costache”¹.

În perioada 1909—1914 a fost profesor de gimnastică predind gratuit și la școala de maîstri de gimnastică din Iași, organizată de Societatea de sport și muzică² și autorizată de Ministerul instrucției. În felul acesta duce munca pentru formarea unor cadre calificate de specialitate, bine pregătite din punct de vedere științific, care să ridice prestigiul gimnasticii în școlile noastre.

Incepînd din octombrie 1914 pînă la ieșirea la pensie, funcționează ca profesor la Școala militară de educație fizică și Liceul „Mihai Viteazul” din București. În cursul carierei sale ca profesor de gimnastică recunoscindu-i-se meritele în domeniul educației fizice î s-au acordat diferite distincții: ³ 1. Medalia de aur în 1886, 2. Medalia jubiliară în 1960; 3. Răsplata muncii pentru învățămînt clasa a II-a în 1913⁴.

III. *Activitatea profesorului Ion Bucovineanu a îmbrățișat două aspecte: practică și teoretică.*

1. *Activitatea practică* a profesorului Ion Bucovineanu a fost semnalată încă din tinerețe, intrucît la vîrstă de 18 ani, ca elev al școlii de maîstri de gimnastică din București, fiind un bun gimnast, a fost distins cu medalia de aur în 1886⁴, cu ocazia unei demonstrații, care s-a desfășurat sub conducerea profesorului Gh. Moceanu. Apoi, în decursul carierei sale, a fost promovat la școlile cele mai importante care funcționau în țară, culminind cu numirea lui ca profesor de scrimă în 1914 la Școala militară de educație fizică din București, care funcționa pe lîngă Școala de infanterie.

În afară de activitățile practice de la catedră, el contribuie și la înființarea în 1904 a „Societății de gimnastică” din Botoșani unde a fost animatorul ei, între anii 1904—1907, atrăgînd în cadrul acesteia mulerosi elevi și intelectuali, care să practice toate sporturile⁵. El a mai activat ca profesor la școala de maîstri de gimnastică de pe lîngă „Societatea de sport și muzică” din Iași între anii 1909—1914, ca profesor de specialitate. A fost și un bun organizator al serbărilor și întrecerilor școlare, fiind un convins susținător al lor, deoarece le consideră drept mijloc propagandistic de educație în rîndurile maselor populare. Ridică această problemă la prima conferință pe țară a profesorilor de educație fizică în septembrie 1904. Cu acest prilej, I. Bucovineanu spunea: „trebuie să se organizeze festivități sportive școlare în fiecare an în toate localitățile din țară, intrucît aceste manifestări vor constitui un stimulent pentru profesori și elevi, cit și o formă de trezire a interesului pentru educație fizică în rîndul maselor populare”⁶. Această propunere a lui a fost insusită și de Minister, Spiru Haret, în legiuirile învățămîntului din 1898 și 1899, prevede aceste serbări și prin diferite dispoziții și circulări din anii ministeriatului său le organizează etc.

2. *Activitatea publicistică sau teoretică* în domeniul educației fizice a profesorului I. Bucovineanu. În regimul burghezo-moșieresc, activitatea publicistică în domeniul educației fizice înainte de 1900 era foarte redusă, fiind reprezentată doar prin lucrări de istorie a educației fizice, și îndrumător de educație fizică ca cea a lui Gh. Moceanu sau în lucrări de igienă școlară ca a Dr. Iacob Felix sau de medicină populară ca cea a Dr. Cindrescu ori în cîteva lucrări de anatomie și gimnastică ca a Dr. I. Riza⁷. Apăruseră unele reviste ca „Gimnasticul român” („Educațunea fizică”) în

¹ Arhivele Statului, Iași, Fișele personale.

² Arhivele Statului, Iași, Fișele personale ale prof. I. Bucovineanu, Dosar 2, Liceul militar, Iași, p. 59.

³ Buletinul oficial, nr. 410, 15 Septembrie, 1913, p. 355.

⁴ Arhivele Statului, Iași, Dosar 2, Liceul militar, Iași, p. 59, Fișa personală a profesorului I. Bucovineanu.

⁵ „Cultura Română”, anul 1, nr. 9, Iași, 1904, p. 282.

⁶ „Gimnasticul Român”, nr. 5, București, 1904, p. 38—39: Conferințele pe țară ale profesorilor de gimnastică.

⁷ C. Kirîtescu, *Palestica*, EUCFS, București 1964, p. 545.

în 1892 și diferite articole despre gimnastică, în mii de reviste ale timpului — dar lăra ecou în opinia publică fiindu-teretatea numai de profesorii de specialitate. În toate aceste lucrări sau articole se adăreau unele îndrumări teoretice asupra educației fizice, în care se sărbătoia mai mult asupra necesității introducerii ei în școlile noastre, dindu-se unele lămuriri generale din punct de vedere metodic și igienic. În aceste lucrări nu se studia nici procesul de educație fizică și nici bazele științifice ale gimnasticii, neadincindu-se studierea problemelor fundamentale. O lucratore de mare răsunet a fost, însă, aceea a Dr. C. I. Istrati care, în cartea sa, *Considerații asupra importanței gimnasticii din punct de vedere igienic și social*, apărută în 1880, dă o adeverărată alarmă. În această lucrare se arată statistic procesul mare al mortalității infantile, procesul de dezvoltare fizică a tinereții, care se prezenta la recrutare, precum și de micșorare a longevității vieții datorită tocmai unei lipse de preocupări în privința întăririi organismului prin exerciții fizice⁸. Dr. C. I. Istrati propunea, în același timp, introducerea educației fizice în toate școlile de orice grad, precum și în armată. În aceeași lucrare, Dr. C. I. Istrati a afirmat pentru prima dată în țara noastră, cîndi autori străini că: „gimnastica se leagă cu toate; este legată de educația generală a națiunii nu numai prin sănătatea celor tineri pe care le-a întreținut, sau o repară, dar și legată de caracterul lor, pe care-l țin de spiritul lor pe care-l lărgește ca și piepturile lor. Ea atinge toate științele — medicina ale cărei prescripții le urmăză, istoria din care însăși face unul din capitolele interesante, pedagogia care ar fi incompletă fără experiența ce-i procură. Ea este legată de asemenea de sorginte de cele mai intinse ale artei, cultivind frumusețea corpului uman, ca un reflect al frumuseții spiritului și al frumuseții divine. Simplă în scopul ei, multiplă și complexă în mijloacele sale, facind tuturor cunoștințelor omenești imprumuturi pe care să le întoarcă cu prinos, gimnastica astfel înțeleasă, este o operă sfintă”⁹. Din acest citat se poate desprinde gradul de atenție de care se bucură gimnastica în străinătate și felul cum oamenii de știință rezolvau problemele de educație fizică, care la noi erau necunoscute în acele timpuri. Dr. C. I. Istrati a căutat să lege necesitatea introducerii gimnasticii în școlile noastre de pe acea vreme, cu ridicarea potentialului de muncă al poporului. Urmind îndemnul doctorului C. I. Istrati, prof. I. Bucovineanu, înțelegindu-l la justă lui valoare, pune și el umărul la ridicarea sănătății tinereții noastre atât din punct de vedere practic, cât și teoretic. El se arată preocupat de:

- a) Fundamentarea științifică a educației fizice;
- b) Alegerea sistemului de educație fizică care să corespunda acestei fundamente științifice:

  - c) Îmbunătățirea metodelor de predare a exercițiilor fizice în școli astfel: 1. Pregătirea cadrelor didactice de specialitate; 2. Programele de educație fizică din școli; 3) Metodica predării educației fizice în școli.
  - d) Răspindirea acestui sistem în masă.

A. Activitatea publicistică a lui I. Bucovineanu asupra educației fizice începe chiar din primul an al carierei sale în 1891, publicând articole în revista „Gimnasticul român”, lău o dezvoltare mai intensă în perioada cînd Spiru Haret conducea Ministerul Instrucției Publice, care încurajind mișcarea de cultură fizică, îi dă posibilitatea să se afirme atât prin articole și conferințe cât și prin studii totalizind în scris mai mult de 2000 de pagini cu conținut de specialitate. Astfel publică articolele:

- 1) *Despre metoda de predare și apreciere a exercițiilor fizice*, în mai 1892¹⁰;
- 2) *Exercițiile fizice. Efectele lor asupra principalelor organe de funcție. Aplicația lor în școlile noastre*, în 1893¹¹;
- 3) *Normele educației fizice în școlile secundare*, în 1904—1905¹²;

⁸ Dr. C. I. Istrati, *Considerații asupra importanței gimnasticii din punct de vedere igienic și social*, București, 1880, p. 77—81.

⁹ Dr. C. I. Istrati, op. cit., p. 9.

¹⁰ „Gimnasticul Român”, nr. 3 și 4—5, din mai iulie 1892, p. 5.

¹¹ Ibidem, nr. 8—9—10—12 din 1892—1893.

¹² „Cultura Română”, nr. 1, 1904, p. 20—22; nr. 3, 1905, p. 12—46.

4) *Chestiuni școlare*, în 1909 de I. Bucovineanu și D. Ciotori¹³;

5) *Două instituții de educație fizică*, în 1913¹⁴;

6) *Organizarea învățământului de educație fizică*, în 1918 cu Dr. I. Athanasiu¹⁵.

B. În cadrul studiilor se încadrează următoarele lucrări publicate de I. Bucovineanu:

1) *Manual de gimnastică suedeza*, publicat în 1910 (474 de p.) (traducere).

2) *Congresele de educație fizică din 1910*, cu o prefată a profesorului universitar Paul Bujor, publicată în Iași, 1911 (60 p.).

3) *Educația fizică școlară în România*, apărută în Iași, 1914 (52 p.).

4) *Viața și opera prot. Ling*, apărută în 1915 (28 p.).

5) *Manual de educație fizică suedeza*, ediția a II-a, tradusă din limba germană, apărută în București, 1922 (922 p.).

C) O altă formă de activitate științifică, sunt *conferințele* ce le tinea cu diferite ocazii: astfel cu ocazia conferințelor pe țară ale profesorilor de gimnastică în 1904, I. Bucovineanu susținea două prelegeri despre: 1) *Educația fizică în genere* și 2) *Metodele de educație fizică în școală*. În 1907 cu ocazia acestor conferințe, el vorbește despre: 3) *Complexitatea oaselor și mușchilor ce compun corpul omeneșc*. La cercul didactic din Iași, în ianuarie 1910, tine o conferință despre: 4) *Instituția Boy Scouts*, susținind necesitatea organizării tineretului după modelul asociației englezesti¹⁶.

IV. Ideile progresiste susținute de I. Bucovineanu

A. *Fundamentarea științifică a educației fizice*. În toate aceste lucrări I. Bucovineanu, luptând pentru scoaterea din anonimat sau din desconsiderare a educației fizice, dovedește o preocupare continuă de a realiza fundamentarea științifică a ei în școli. În acest scop, Bucovineanu izbutește să asociază în jurul acestei probleme importanți oameni de știință, cum au fost profesorii universitari Paul Bujor (Iași), I. Athanasiu (București). Aceștia au scris articole sau lucrări documentate în această problemă, căutind să ridice prestigiul educației fizice și să-i stabilească o bază științifică.

În lucrările arătate mai sus se desprinde un complex bogat de idei progresiste privitoare la sistemul de educație fizică pe care-l sustine.

I. Bucovineanu, cunoscind lipsurile sistemului de gimnastică german (Jahn) ce se practica pînă atunci, ca unul care se pregătise la școala lui Gh. Moceanu și pe care sistemul îl predase în cariera sa de maistru de gimnastică, s-a pronunțat împotriva sistemului german și a devenit promotorul sistemului de gimnastică suedeza în țara noastră. În acest scop el studiază sistemul în Suedia și, întors în țară împreună cu Ciotori, devine cel mai pasionat susținător al sistemului suedeza, pe care oamenii de știință ai timpului din Apus îl socoteau cel mai înțemeiat din punct de vedere științific. Pe această linie el arată, în una din lucrările sale, rolul primordial care-l are în existența ființei umane cele trei forme fundamentale ale vieții:

1) Forma dinamică, manifestată prin sistemul nervos;

2) Forma chimică, reprezentată prin sistemul circular;

3) Forma mecanică, reprezentată prin sistemul muscular și osos.

Între aceste trei forme, el susține că există o legătură strinsă din care rezultă dezvoltarea și armonia funcțională a corpului. Deși, astăzi, ideile citate sunt depășite de alte cercetări, ele dovedesc totuși, preocuparea de a găsi și de a da o bază științifică materialistă exercitiilor de educație fizică.

¹³ „Ramuri”, Craiova, 1909.

¹⁴ Revista generală a învățământului, nr. 5 și 10 din 1913.

¹⁵ Revista „Renașterea Română”, septembrie 1918.

¹⁶ „Mișcarea”, 9—10 februarie 1913, *Instituția Boy-Scouts* de I. Bucovineanu, conferință ținută la cercul didactic, Iași, 1910.

I. Bucovineanu împărtășește punctul de vedere a lui Ling, care în concepția sa anticipă în oarecare măsură unele idei pavloviene în ceea ce privește rolul sistemului nervos central în formarea deprinderilor motrice.

El zice: „Fiziologia mișcărilor ne demonstrează că gimnastica educativă nu este numai arta de a dezvolta sistemul muscular și de a regla mariile funcțiuni vitale, ci și aceea a sistemului nervos central, tot asemenea ca și ale altor facultăți psihice. Ne este imposibil de pildă de a executa o mișcare voluntară, decit grăție intervențiunii creierului nostru și a celulelor sale, fiindcă centrele motorii sunt situate în scurta creierului în vecinătatea circumvoluțiunilor Rolandice — și determinarea localizațiunilor cerebrale se obțin fie prin metoda anatomo-chimică, fie prin experimentație”¹⁷.

Din citatul de mai sus se vede clar că I. Bucovineanu se află pe o poziție materialistă. El folosește pe aceeași linie a fiziolgiei exercițiilor corporale, diferite citate din Dr. F. Lagrange (francez) și Dr. Mosso (italian), privitoare la „oboseala intelectuală și fizică” și își însușește părerile lor.

Precum se vede I. Bucovineanu era la curent cu cercetările oamenilor de știință străini și căuta să răspindească ideile materialiste privitoare la educația fizică și în țară. Astfel el informează pe toți colegii și oamenii de cultură despre problemele de educație fizică ce se frântă în Franța. Publică în revista «Renasterea română» din trei ani 1919—1921 în rubrica „Cronica educației fizice”, recenzii asupra cărții lui Philippe Tissié, *L'Education physique et le Race; Manuel de gymnastique rationnelle et pratique, méthode suédois*, de Soleiroi de Servès; *Manuel d'exercices physiques et de jeux scolaires*, ediție specială a Ministr. Învăț. din Franța. În aceeași revistă publică diferite articole: *Băile populare*, iar în colaborare cu prof. universitar I. Athanasiu, *Empirismul în educația fizică*, etc. Preocuparea lui de a da o bază științifică educației fizice la noi se concretizează și prin faptul că el ia parte la diferite congrese internaționale de educație fizică și publică toate discuțiile care au avut loc cu acest prilej¹⁸. În urmărirea acestei idei el se orientează și după lucrările Dr. Demeny rare, în carte sa, *Educația fizică în Suedia* ca și în *Bazele științifice ale educației fizice*, susțină principial aceleași păreri. În combaterea sistemului de educație fizică german, Bucovineanu se sprijină pe experimentele psihofiziologice ale Dr. F. Lagrange, arătând că autorul stabilește următoarea lege: „Senzația de oboselă la un lucru muscular egal, e cu atât mai intensă, cu cât exercițiul solicită mai mult facultățile cerebrale”¹⁹. Prin aceasta el dovedește că sistemul de educație fizică german cerea un efort nervos prea mare și contribuia la obosirea prea repede a organismului. Deci, nu e potrivit în învățămînt și nici practicarea lui în mase.

B. Alegerea sistemului de educație fizică suedez. În lupta ce se ducea pe alunci pe plan internațional pentru adoptarea unui sistem de gimnastică potrivit necesităților, în țara noastră, I. Bucovineanu ia atitudine hotărâtă împotriva sistemului german al lui Jahn ca necorespunzător din punct de vedere științific și educativ. El se declară partizanul sistemului suedez, fiind reprezentantul cel mai documentat al acestui sistem. Sistemul german era aplicat în mod oficial în scolile noastre, fiind susținut în publicistică, pînă în 1913, de către profesorul D. Ionescu, inspector general de gimnastică²⁰.

I. Bucovineanu polemizează cu D. Ionescu și-i combată ideile în legătură cu sistemul de gimnastică german, în diferite scrieri ca *Educația fizică școlară în România*, în *Chestiuni școlare* etc. în care sustine că singurul sistem care are o bază fiziologică științifică este cel suedez și nu cel german care dezvoltă unilateral corpul omeneș și nu angajează masa mare a elevilor. El arată că și în Franță oamenii doară s-au convins că cel mai bun sistem e tot cel suedez și spunea: „Aceași sis-

¹⁷ I. Bucovineanu, *Viața și opera prof. Ling*, cu o prefată de I. Athanasiu, București, 1915, p. 25.

¹⁸ I. Bucovineanu, „Cultura Română”, nr. 9, 1905; Ibidem, Congresele de educație fizică din 1910, Iași, 1911, cu o prefată de Paul Bujor.

¹⁹ Idem, *Educația fizică școlară în România*, Iași 1914, p. 9—10.

²⁰ Ibidem, p. 7—8.

teană de gimnastică (suedeză) a aflat-o superioară comisiunea franceză însărcinată cu studierea exercițiilor fizice la Congresul Belgian din 2 septembrie 1888, pentru reorganizarea programei și exercițiilor fizice în scoliile franceze”²¹.

În lucrarea *Două instituții de educație fizică*, Bucovineanu arată că însăși nemții, în congresele de educație fizică critică sistemuș de gimnastică Jahn ca fiind acrobatic și atletic, cerând înlăturarea lui, căci nu poate fi practicat nici de toți elevii, nici de toți adulții, fiind prea grea.

Bucovineanu mai arată că la congresele de la Oberhol din 1914, chiar medicii germani au criticat sistemul german și au susținut sistemul suedez²².

În dorința lui de a răspândi convingerile asupra bazei științifice a gimnasticii suedeze, Bucovineanu desfășoară o acțiune critică asupra tuturor sistemelor existente în timpul său. Critică și sistemul francez al lui Amoros și Clas care constă din exerciții la aparate prea multe (echilibru fizic, sărituri etc.) spunând: „Când e vorba de principiile lui Amoros și Clas din Franța, nici nu trebuie să le luăm în seamă, fiindcă ele n-au nici o valoare pentru mediul școlar... fără de nevoile moderne ale scoalei sistemul suedeză e mult mai superioară”²³.

Ducind această luptă, Ion Bucovineanu reușește să convingă atât prin scris cît și prin conferințe, să facă atmosferă favorabilă sistemului suedez de gimnastică.

Ei stabilește că exercițiile fizice trebuie să aibă o bază științifică și sistemul suedez de educație fizică ar corespunde cel mai mult acestei conceptii. Apoi, acest sistem poate fi practicat de întreaga masă de elevi cît și de adulți. Convins de aceasta, Bucovineanu militează pentru introducerea sistemului de educație fizică suedez în scoli și luptă pentru lulosirea acestui sistem chiar și de adulți.

În legătură cu introducerea sistemului suedez de educație fizică în scoli, Bucovineanu atacă său se ocupă de mai multe probleme privind îmbunătățirea metodelor de predare a exercițiilor fizice.

C. Îmbunătățirea metodelor de predare a exercițiilor fizice în scoli.

a) *Pregătirea cadrelor de specialitate* a fost o altă preocupare a lui I. Bucovineanu, căci și-a dat seama că de această pregătire ar trebui să se introducă sistemul suedez de gimnastică în scoli noastre.

În 1899 este numit în comisia examenului de capacitate pentru educație fizică. În raportul care-l face către minister, el arată slabă pregătire teoretică a cadrelor de specialitate și cere modificarea articolului 70 din regulament ca necorespunzător. În articolul 70 se prevedea că un candidat să aibă 4 clase secundare și un certificat de la o școală de specialitate. Bucovineanu zicea: „Ori școală de specialitate la noi în țară nu există, iar o cultură generală de 4 clase este insuficientă față de elevilor de prin licee”. Pentru aceasta vine cu propunerea „Spre tămăduirea răului, nu există altă soluție decât improspătarea, înnoirea din temele a tuturor dispozițiunilor actuale. Stabilirea unei sisteme de gimnastică core să prezinte cele mai serioase garanții din punct de vedere științific, higienic și pedagogic”²⁴. Preocupările continuu ca să se lichideze aceste lipsuri, întocmeste două memorii către Ministerul Instrucțiunii Publice în 1894 și în 1899, în care arată necesitatea îmbunătățirii învățământului teoretic și de specialitate al cadrelor didactice care predau gimnastică. În raportul întocmit în 1902 asupra situației examenului de capacitate al profesorilor de gimnastică, unde fusese membru în comisie, constată o lipsă totală de cunoștințe teoretice a candidaților și vine cu următoarea propunere: „Ar trebui dat o mare extensiune părții teoretice care în actualul regulament este cu desăvârsire exclusă”. Deoarece în a doua jumătate a secolului al XIX-lea loți oamenii de știință și mai ales pedagogii germani au căutat a proporționa învățământul din punct

²¹ Idem, *Un răspuns inspectorului D. Ionescu*.

²² I. Bucovineanu, op. cit., în „Revista generală a învățământului” nr. 9 și 10, Buc., 1913; Vezi și C. Kiritescu, *Palestica*, București, 1964 „Sistema exercițiilor de gimnastică amoroiană”, p. 282: „Gimnastica cu aparate a constituit marea vînă ce se impătuia lui Amoros”.

²³ I. Bucovineanu, op. cit.; Vezi și C. Kiritescu, op. cit.

²⁴ I. Bucovineanu, *Educația fizică școlară în România*, Iași, 1914, p. 51.

de vedere teoretic și practic, este necesar să se introducă în regulament cel puțin trei probe, care să fie din domeniul higienei, fiziolgiei și anatomiei, pedagogiei, referitoare la psihodinamica organismului omeneșc care constituie baza acestui învățămînt"²⁵. El propune două forme de pregătire a cadrelor de educație fizică: 1) Cursuri speciale pentru pregătirea cadrelor existente în învățămînt, pentru cunoașterea și aplicarea sistemului de gimnastică suedeze; 2) Înființarea unei școli speciale pentru pregătirea cadrelor tinere din punct de vedere teoretic și practic și pentru a ridica nivelul de cultură generală, spre a fi la nivelul celorlalți profesori de învățămînt.

Punctul de vedere just în pregătirea cadrelor de specialitate a fost apreciat și de oameni de înaltă cultură cum a fost profesorul universitar I. Athanasiu care, în prefata broșurii lui I. Bucovineanu despre *Viața și opera profesorului P. Ling*, zicea: „În nici o altă parte sistemul improvizării nu are efecte mai dezastruoase ca în profesor, căci e considerabil de mare răul pe care îl poate face tării, cind își asumă răspunderea de a profesa o știință pe care ei însuși nu o posedă cum trebuie”.

Ministerul, aprobind parțial aceste propuneri, hotărâște tinerea unor cursuri de gimnastică în vara anilor 1909 și 1910 la București, printr-o decizie din 11 august 1908 a fost delegat să țină prelegerile respective chiar I. Bucovineanu; dar, după propria lui declaratie, ele nu și-au atins scopul, deoarece autoritățile oficiale nu au pus la dispoziție mijloacele materiale corespunzătoare²⁶.

Acțiunea Ministerului Invățămîntului a avut ecou și în cercurile diriguitoare militare, care la rîndul lor organizează astfel de cursuri de educație fizică neutră cadrele din armată.

Și mai tîrziu, Bucovineanu sesizează ministerul asupra lipsurilor din organizația examenelor de capacitate ca și a încadrării la catedrele de gimnastică a oamenilor complet nepregătiți „luati la întîmplare”²⁷, exprimîndu-și revolta în scris cînd la Liceul Național din Iași este încadrat în 1913 la catedra de gimnastică un om aproape analfabet („om de serviciu”). El spune: „Rămăsesem uimit, cînd în anul trecut într-un moment lipsit de respect față de scoala și față de educația școlarilor, autoritațile școlare numesc pe soritorul școlii într-un loc vacanță la unul din liceele din Iași, pentru a îndruma sănătatea și educația elevilor”. În continuare adăuga: „Pentru postul de maistru de gimnastică e suficient ca cineva să fie orice om puțin pregătit sufletește și intelectualicește. În loc ca aceștia să-si cunoască bine profesiunea posedind o cultură îngrijită spre a avea ascendență asupra copiilor, în scoală, precum și simpatia colegilor”²⁸.

b) *Programa și metodica predării obiectului de educație fizică în scoală* este o altă problemă de care se preocupă profesorul I. Bucovineanu pentru asigurarea unei desfășurări sistematice și rodnice a procesului de educație fizică. El stabilește ce și cum să se predea. De aceea găsește că sistemul de gimnastică suedeze e cel mai potrivit pentru școlile noastre, pentru acea vreme, iar în metodica predării aduce contribuții importante scriind trei articole: 1. *Programele analitice de gimnastică în școlile de lete secundare și profesionale*²⁹; 2. *Normele de educație fizică în școlile secundare*³⁰; și 3. *Despre metoda de predare și apreciere a exercițiilor fizice*³¹. În aceste articole pornește de la faptul că însăși majoritatea maîstrilor de gimnastică din țară cu prilejul conferințelor din 1904, găsește să programă de educație în vi-

²⁵ „Cultura Română”, nr. 10, Iași, 1904, p. 311.

²⁶ I. Bucovineanu, *Educația fizică școlară în România*, 1914.

²⁷ I. Bucovineanu, *Educația fizică școlară în România*, Iași, 1914, p. 51. *Programele analitice de gimnastică în școlile secundare și profesionale*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ „Cultura Română”, nr. 1, 3 și 16 din 1904 — Raport adresat Ministerului Instrucției Publice, p. 20—22, p. 42—46 ... p. 311—314.

³¹ „Gimnasticul român”, nr. 3, București, 1892, I. Bucovineanu, *Despre metoda de predare și apreciere a exercițiilor fizice*

goare nu corespunde scopului urmărit în scoală și că trebuie înlocuită. El arată că programă este copiată după cea din Belgia și completată pe unele locuri cu gimnastică empirică germană, care era alungată din scoli spre a fi înlocuită cu sistemul suedez rationat bazat pe cunoașterea legilor fiziolgiei și mecanicii umane.

Bucovineanu expune prin ce împrejurare această programă neadecvată cerințelor a fost recomandată de minister. Zice: „Fuseser numită o comisie specială pentru gimnastică în care intrau maestrii Bucovineanu și Berescu ca să întocmească un proiect de programă, că pe urmă să fie trimis la dezbaterea consiliului general de instrucție³². Acest raport nu a fost adus la cunoștința consiliului ministerului, deoarece inspectorul de educație fizică D. Ionescu a trimis vechea programă (cu sisteme de gimnastică germană). „Consiliul a admis o programă pentru școlile secundare de băieți, rezultată din cipirea celei din trecut, dar cu același conținut³³. Pentru școlile de fete, ministerul însărcină să întocmească programele de educație fizică pe Dra. profesor de pedagogie Myller, directorarea azilului „Elena Doamna”, București. I. Bucovineanu critică acest fapt, că i-s-a dat delegația unei profesioare care n-avea studii de specialitate, să facă o programă de gimnastică. Totuși, găsește că: „E un merit că a stiut să deosebească sistemele suedeze de celelalte. Tin însă să fac observațiile mele, pentru ca lipsurile ei să fie înălțurate”³⁴.

Programa pentru școlile de fete secundare și profesionale, întocmită de D-ra. Myller, Bucovineanu o găsește cu următoarele lipsuri:

1. Nu ține seama de deosebirea dintre sexe;
2. Exercițiile fizice se fac pe grupe de eleve sub supravegherea unei monitoare. Aceasta nu poate avea capacitatea de a conduce o lecție;
3. Exercițiile fizice pentru fiecare clasă sunt prea sărăce;
4. Durata unei lecții de un sfert de oră pe zi este prea redusă, încât nu poate să influențeze asupra fiecărei părți a corpului;

5. Recomandarea din programă de a se face gimnastică suedeza, fără aparate, nu e bună, deoarece aparatele servesc ca auxiliar, au importanța lor în dezvoltarea capacitatii toracice, în îndreptarea coloanei vertebrale și deci ele nu trebuie omise³⁵.

Programei pentru școlile secundare de băieți li găsește următoarele puncte negative:

1. Neglijeează complet mișcările respiratorii;
2. Mișcările gimnastice sunt așezate astfel în programă, că nu țin de loc seama de regulile fiziolgiei și mecanicei umane;
3. Sunt în programă mișcări la aparate, care n-au ce căuta în școală, fiindcă ajută la deformarea corpului și la împiedicarea unei oxigenări complete a singelui, prin aceea că nu permit o inspirație profundă a aerului din cauza diminuării cavitații toracice;

4. Exercițiile fizice pentru fiecare clasă sunt prea sărăce³⁶.

În continuare, Bucovineanu analizează programă de gimnastică pentru școlile profesionale de fete și constată: „Se făcuse un pas înainte prin stabilirea Instrucțiunilor de la programa școlilor secundare că în ele se vor aplica gimnastica suedeza. Programa școlilor profesionale e opusă celei suedeze, căci e o îngămadire de exerciții la fiecare clasă, fără nici o regulă. Nu se lămurește care exerciții sunt preparatoare, care de fond și care de încheiere”. În încheierea critică ambelor programe a școlilor secundare și profesionale adaugă: „Programa e cu mult inferioară și diametral opusă celei a școlilor secundare de fete și amîndouă păcătuiesc prin lipsa unei directive precise”³⁷. Pe aceeași linie critică, printr-un memoriu către Ministerul Instrucțiunii

³² I. Bucovineanu, *Educația fizică școlară în România*, articolul *Programele analitice de gimnastică în școlile de fete secundare și profesionale*, București, 1914, p. 42—44.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Ibidem, p. 45.

³⁶ Ibidem, p. 22.

³⁷ Ibidem, p. 51.

Publice, numărul de ore extrem de redus rezervat gimnasticii în planul de învățămînt al școlilor secundare (o oră pe săptămînă) spunînd:

„Mi se pare, D-le Ministru, antipedagogic, lipsit de orice interes pentru învățămînt în general și pentru vitalitatea elevilor în special, cînd, într-un cadru de 28 ore săptămînal se rezervă educației fizice o singură oră pe săptămînă, pe cînd altor obiecte ca limba latină numai la o singură clasă î se dă 8 ore sau la desen la clasele inferioare 4 ore. Se va obiecta, poate că elevii școalelor noastre se ocupă și joia după amiază de sport și prin urinare ar avea fiecare clasă cîte două ore pe săptămînă de exercițiu. Avînd experiența lucrului, aceasta e cea mai rea dispoziție, deoarece nu se poate lucra cu toți elevii dintr-o școală care are de la 300 la 900 elevi în același timp. Joile pot fi utilizate pentru excursii și pentru instrucția monitorilor³⁸.

Bucovineanu nu numai că critică programă de educație fizică, dar și dă în același timp directive și exemple de ceea ce trebuie să cuprindă o programă. El zice: „Cred că nu e suficient ca un obiect să fie numai cu numele introdus în învățămînt, dar el trebuie să fie împrejmuit de garanții suficiente. Starea deplorabilă în care se găsește educația fizică se datoră lipsei unei școli speciale de pregătire. Societățile de gimnastică cu cursuri pentru maestri nu prezintă o garanție serioasă pentru pregătirea unor elemente destoinice”³⁹.

Tot el dă în același timp și soluții zicînd: „Spre tămăduirea răului nu există altă soluție, decît împrospătarea din temelie a tuturor dispozițiunilor actuale. Stabilitatea unei sisteme de gimnastică care să prezinte cele mai serioase garanții din punct de vedere științific și pedagogic”. Această propunere s-a realizat abia mai tîrziu în 1923, cînd prin înființarea Oficiului național de educație fizică s-a realizat pregătirea cadrelor după propunerile lui I. Bucovineanu, revenindu-i meritul de a fi pregătit spiritele pentru acest succes.

c) *Metode de predare în educația fizică*. În legătură cu această problemă, Bucovineanu a scris două articole: 1) *Despre metoda de predare și apreciere a exercițiilor fizice*; 2) *Exercițiile fizice. Efectele lor asupra principalelor organe de funcționare*.

În ambele articole caută să arate necesitatea unei pregătiri temeinice a profesorilor de educație fizică cu cunoștințe pedagogice, fiziologice și de specialitate ca și a celorlalți profesori de științe. El remarcă urmările dezastroase asupra copilor datorită lipsei de pregătire a profesorilor, zicînd: „Cîți nu s-au calificat pentru toată viață din necompetenția unor educatori fizici, voind a execuția un exercițiu de gimnastică de care nu s-ar fi ocupat, dacă ar fi avut idee educatorul respectiv de cunoștințe pedagogice și fiziologice, spre a putea împărtăși celui ce execută: căci ar fi știul-o imposibilă sau foarte grea și periculoasă”⁴⁰.

În același timp, Bucovineanu dă și îndrumări organizatorice asupra desfășurării lectiei de educație fizică în felul următor:

„Se va distribui fiecare clasă în secțiuni; fiecare secțiune va avea cîte un monitor care va îngriji de ordinea necesară pe timpul exercițiilor, cînd, bineînțeles, clasa se va repartiza în grupe. Secțiunile vor fi dispuse ca să cuprindă elevi după gradul de dezvoltare a fiecăruiu (lucru pe ateliere). Lectiunile de pregătire a monitorilor să se tină joia după masă, cînd maistrul le va da instrucțiuni și vor învăța exercițiile pentru fiecare aparat. Ele se vor face în timp de o săptămînă”⁴¹.

In indrumări metodice cere aplicarea principiilor pedagogice. Norma va fi ca aceste mișcări să se încapă întotdeauna în aceeași direcție în mod sistematic și să se continue în partea opusă, plecînd de la acele simple și apoi combinîndu-le între ele, formînd serii noi și compuse. Autorul face comparație cu învățămîntul intelectual, căci, după cum pentru învățămîntul intelectual sunt atîtea gradualiuni începînd de la

³⁸ Ibidem, p. 44.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ I. Bucovineanu, *Despre metoda de predare și apreciere a exercițiilor fizice*, „Gimnasticul Român”, nr. 3, București, 1892.

⁴¹ „Cultura Română”, nr. 1 și nr. 10, București, 1904, *Normele de educație fizică în școlile secundare* de I. Bucovineanu, maistru de gimnastică la liceul din Botoșani, Buc., 1904, p. 313, 314.

tele mai intutitive, treptat către studii mai grele, același principiu trebuie observat și în dezvoltarea fizică a corpului. Evoluția fizică ca și cea intelectuală, se bazează pe aceeași legi psihofiziologice⁴². Aceste idei, noi pentru vremea aceea, au rămas pînă astăzi valabile în metodica predării lecțiilor de educație fizică.

„Exercițiile vor porni de la ușor la greu și să fie gradate”. Din cadrul lecțiilor de educație fizică, Bucovineanu recomandă să nu lipsească jocurile, spunînd:⁴³ „Exercițiile pure cu apărare neintenționată insă de jocuri, constituiesc o gimnastică artificială nenaturală, fiind ceva forțat”. „O bună sistemă de gimnastică admite ca orice lecție să se termine prin jocuri amuzante practiceate în aer liber, ca să poată deștepta în copii gustul de exercițiu”⁴⁴. „La fiecare lecție se va tine seama de ce exerciții s-au făcut asupra cărei regiuni a corpului și-a îndreptat activitatea, că, apoi, în lecție viitoare, exercițiile să fie localizate în altă regiune și chiar contrarie, pentru ca astfel să se stabilească armonie; de exemplu, dacă într-o lecție s-a dat atenție regiunii bicepsului, în cea viitoare se va da o activitate regiunii tricepsului; antagonistul celui dinții. Cu chipul acesta se poate obține o unitate în acțiune, o simetrie în mișcări și o armonie integrală în dezvoltarea fizicului”⁴⁵. E strict necesar ca toate apărările să fie adaptate fiecarui elev. „Exercițiile trebuie dozate și localizate după forțele elevului”.

Concepția lui I. Bucovineanu asupra exercitării grupelor musculare pe regiuni în lecții deosebite astăzi este depășită, totuși aceasta oglindește preocuparea lui de a preda exercițiile fizice în mod sistematic. O concepție nouă valabilă și pînă astăzi, susținută de el privește *educația estetică* și e următoarea:

— „Maistrul va observa ca exercițiile să fie executate estetic pornind de la simplu la complex și să varieze la fiecare lecție, să-si păstreze ordinea lor naturală”⁴⁶.

— „Maistrul va avea în vedere ca exercițiile să fie văzute cînd sunt executate (demonstrate) pe o platformă⁴⁷. Se cere maistrelui: spirit inventiv, dezvoltînd fizicul în mod rational, pentru a-i da un mijloc psihodinamic cu un maximum de efect și minim de obosale”⁴⁸.

Elevii să aibă o poziție corectă, o usurință în executarea mișcărilor, izvorită din volunta fermă, frumusețe în formă și raționament în fond, pornite dintr-o observație estetică⁴⁹. Deci sesizează de pe atunci, contribuția educației fizice în educația estetică.

D. Răspindirea sistematică de *educație fizică* suedeză în masă a fost o altă preocupare constantă a lui I. Bucovineanu. Am văzut mai sus că el a depus un zel deosebit în organizarea Societății de *gimnastică* și sport din Botoșani în care antrenase multi intelectuali, funcționari, civili și militari — chiar elevi din clasele mai mari și în cadrul cărei societăți se aplica și sistemul suedez de educație fizică.

În alătura de aceasta — spre a crea o atmosferă favorabilă acestui sistem de educație fizică — I. Bucovineanu susținea și chiar organiza manifestații publice de exerciții fizice suedeze cu ansambluri de elevi — care apoi s-au generalizat și oficializat, combinate cu concursuri scolare și premii⁵⁰.

⁴² „Cultura Română” nr. 10, Buc., 1904. *Normele de educație fizică în scolile secundare* de I. Bucovineanu, p. 314.

⁴³ „Gimnasticul Român”, nr. 3, Buc., 1892, I. Bucovineanu despre metoda de medare și apreciere a exercițiilor fizice, p. 5.

⁴⁴ „Cultura Română”, nr. 10, 1904, I. Bucovineanu, *Normele de educație fizică în scolile secundare*, p. 314.

⁴⁵ „Cultura Română”, nr. 10, op. cit.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ „Cultura Română”, *Normele de educație fizică în scolile secundare* op. cit., p. 313—314.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ „Gimnasticul Român”, nr. 5, București, 1904, p. 38—39.

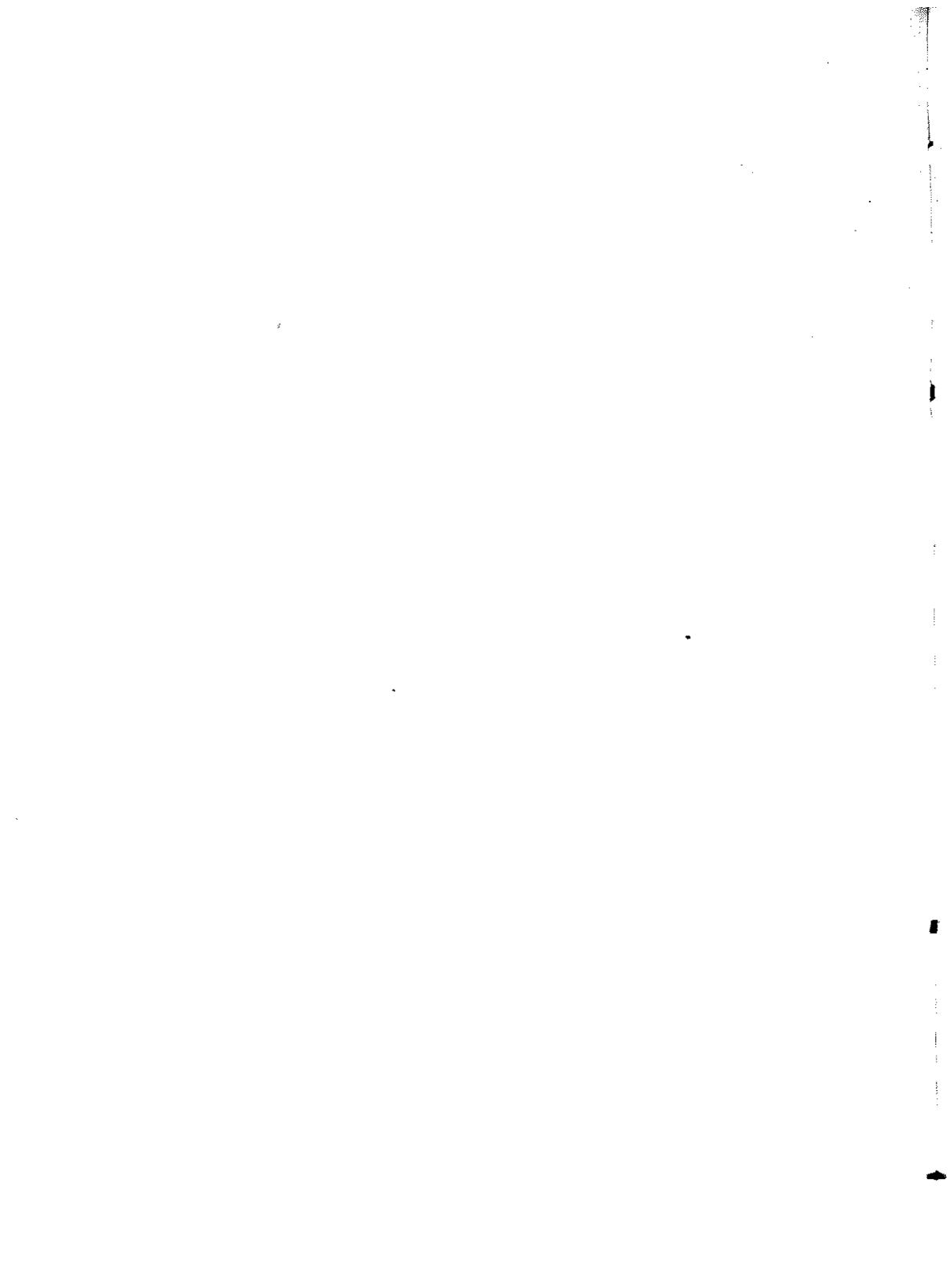
N. Incheiere

Din cele arătate mai sus, se poate constata că I. Bucovineanu a fost un profesor de gimnastică pasionat în cariera lui, care, alături de activitatea didactică, a desfășurat o activitate teoretică-științifică căutând să stabilească bazele științifice ale educației fizice, ridicindu-i prestigiul în felul acesta, în sistemul de învățămînt. În același timp el a militat pentru a ridica nivelul științific și pedagogic al cadrelor didactice, ca și pentru răspindirea în masă a educației fizice în care scop susținea cu îndirijire sistemul suedez, care era cel mai potrivit pentru a angaja în exercițiile fizice mase importante de elevi și de adulți.

El reușește să asocieze în jurul concepțiilor sale diferiți oameni de știință, care să adinească studiul problemelor de educație fizică și să fundamenteze mai amplu soluțiile acestor probleme. Prin aceasta a trezit interesul maselor în domeniul educației fizice și le-a antrenat în această activitate.

Cit era de justă lupta lui I. Bucovineanu pe plan științifico-didactic în susținerea sistemului de educație suedez, o dovedește și laptul că acest sistem a fost adoptat în unitățile militare; iar încoronarea acestei lupte să oglindit în înființarea O.N.E.F. (1922 - 1923) — în care s-a practicat în totul sistemul suedez de educație fizică predate pe baze de studii științifice cum propunea și susținea I. Bucovineanu.

Ideile puse în discuție de I. Bucovineanu în lupta lui pentru fundamentarea științifică a educației fizice programate în scoliile de atunci — în noile condiții istorico-sociale din anii de democrație-populară din țara noastră — s-au menținut și s-au dezvoltat trecind la realizări importante în domeniul culturii fizice, ajungindu-se astăzi la nivelul celor mai înaintate state pe plan mondial. I. Bucovineanu prin întreaga lui activitate s-a dovedit un învățător progresist, care a scris o pagină importantă în istoria educației fizice din țara noastră.

**CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA SITUAȚIEI INDUSTRIEI FORESTIERE DIN NORDUL
MOLDOVEI ÎN ANII CRIZEI ECONOMICE DIN 1929—1933**

DE

C. BOTEZ și I. SAIZU

În trecut, principala bogătie a regiunii de nord a Moldovei a constituit-o lemnul. Fiind una din bogățiile naturale însemnate ale țării, fondul forestier a devenit de timpuriu obiectul unei exploatari iraționale. Importanța lemnului rezulta din aceea că el constituia o bogată sursă de materii prime pentru industrie, construcții, transporturi, agricultură și alte ramuri de activitate. Aceasta a determinat atât capitalului burghezo-moșierim române, cit și capitalul internațional să se îndrepte spre acest sector al economiei¹, fapt care a grăbit centralizarea industriei forestiere în mîinile citorva societăți monopoliste.

Din întreaga suprafață a Bucovinei, după primul război mondial, 43,05% era acoperită cu păduri. Centrele forestiere importante le constituau județele Cimpulung cu 192.388 ha și Rădăuți cu 126.772 ha². Iată cum arată repartiția acestor bogătii pe județele din nordul Moldovei în anul 1929³:

TABLOUL I

Județul	Suprafața teritorială km ²	Populația		Pădurile		
		Totală mii	Locuitori pe km ²	Supraf. totală ha	Procent de împădurire	Revin la 100 locuitori ha
Cimpulung	2349	95	41	192.388	81,9	202,5
Rădăuți	2360	162	69	126.772	53,7	78,2
Suceava	1309	122	93	22.431	17,1	18,4

¹ Vezi *Contribuții la istoria capitalului străin în România de la sfîrșitul primului război mondial pînă la ieșirea din criza economică din 1929—1933*, Ed. Acad. R.P.R., Buc., 1960, p. 157; «Studii și cercetări științifice», Istorie, Iași, nr. 2/1962, p. 188

² V. N. Stînghe, D. A. Sburlan, *Agenda forestieră*, Ed. III, Buc., 1941, p. 4.

³ *Ibidem*.

Treptat, aceste mari bogății forestiere au fost acaparate de unele firme și societăți capitaliste. O masivă penetrare în exploatarea lemnului în această regiune a făcut-o Fondul bisericesc, care a cîștigat de la an la an o pondere însemnată în exploatarea fondului forestier. În anul 1929 această mare instituție, pe lîngă averile mobile și imobile ale Episcopiei Rădăuți și ale tuturor mănăstirilor și schiturilor din această parte a țării, stațiuni balneare (Vatra Dornei), mine de mangan (Iacobeni și Fundul Moldovei), pescării în suprafață de 150 ha iazuri (Cosmeni), numeroase imobile, definea și 229.905 ha pădure, adică mai mult de jumătate din întreaga suprafață împădurită⁴. În afără de aceasta, Fondul concentra în mijlocul său 7 fabrici de cherestea la: Frasin, Gura Humorului, Voivodeasa, Moldovița, Putna, Brodina și Straja, ca și mari instalații de cale ferată îngustă, locomotive, vagoane, etc., pentru transportul materialul lemnos⁵.

Alături de Fondul bisericesc, pădurile Bucovînci au fostexploataate în mod haotic de cîteva societăți monopoliste, ca și de un însemnat număr de patroni individuali, proprietari de fabrici de cherestea. Deși Fondul bisericesc deținea cea mai mare parte din suprafață împădurită a nordului Moldovei, exploatarea acestora o făcea capitalul internațional în strînsă legătură cu capitalul autohton. Societatea anonimă pentru industria lemnului „Bucovina”, de pildă, înființată de un mare capitalist austriac exploata pădurile Fondului din 33 ocoale silvice în suprafață de peste 7.000 ha, de la Putna, Straja, Falcău, Brodina, Vama, Breaza, Pojorita, Gura Humorului, Minăstirea Humorului, Margininea, Voivodeasa, Vicovul de Sus, Moldovita și Argeș. Societatea „Bucovina” monopoliza astfel una din cele mai însemnate părți din exploataările de păduri și industriile forestiere din nordul Moldovei. Paralel, pădurile din această parte a țării au fost exploataate de Societatea Goetz, care avea o producție anuală de 92.000 m³ lemn de lucru⁶. Tot aici se mai pot adăuga societățile „Moldova”, cu fabrici la Vatra Dornei și Frasin, „Bradul Bucovinei” și Societatea „România” din Brodina-Rădăuți. O intensificare a exploataării pădurilor s-a facut și prin așa-zisele cooperative forestiere, mai ales după 1927 cînd acestea au trecut la exploataarea în regie a pădurilor Fondului bisericesc.

Marile întreprinderi din industria forestieră a nordului Moldovei erau finanțate de capitalul internațional, de care erau dependente⁷. Din impletirea intereselor capitalului monopolist internațional cu cel autohton a rezultat exploataarea sălbatică și haotică a fondului forestier al Bucovinei. Pădurile noastre cu lemn de o calitate excepțională ofereaau condițiile unei rentabilități deosebite. De aceea, pe drept cîvint, lemnul de aici — era denumit și „aurul verde”.

Clasificarea pădurilor din nordul Moldovei după specii și clase de vîrstă scoate în evidență atât esența superioară a lemnului în această parte a țării, cît și, ca o consecință, faptul că ea a fost supusă unei sălbatică exploataări. Pădurile județelor Cimpulung și Rădăuți privite pe clase de vîrstă ne arată că cele mai mari suprafețe sunt deținute de categoria I — 40 ani, ceea ce subliniază gradul irațional de exploataare. Săierea sălbatică a pădurilor vechi, lată cum se oglindesc cele două elemente, clasificarea după specii și clase de vîrstă a pădurilor din această parte a țării.

În ce privește industrializarea lemnului, aceasta era foarte slabă. Cea mai mare parte a întreprinderilor nu dispuneau de nici un fel de mijloace mecanice. Semnificative sunt datele care arată că mașinile cu aburi în această parte a țării reprezentau 12,3% din totalul mașinilor folosite în ramura forestieră și numai 0,07% din totalul motoarelor electrice. Ceea ce se impune a fi în mod deosebit subliniat, este faptul că din totalul de întreprinderi forestiere numai 8,4% foloseau diferențiate mijloace de muncă mecanice⁸. Această stare de lucruri se explică prin decalajul relativ însemnat

⁴ V. N. Stînghî, D. A. Sburăan, *Agenda forestieră*, Ed. III, Buc., 1941, p. 6.

⁵ D. Timu, *Cîteva pagini din administrația Fondului bisericesc ortodox român din Bucovina*, Buc., 1940, p. 13—14.

⁶ „Codrul Bucovinei”, an 1, nr. 7, 9/1931, p. 10—26.

⁷ Aurel Vîjoli, *Sistemul bănesc în slujba claselor exploataatoare din România*, Buc., 1958, p. 138.

⁸ V. N. Stînghî, D. A. Sburăan, *Agenda forestieră*, Ed. III, Buc., 1941, p. 3.

⁹ Recensămîntul general al populației 1930, vol. X, Buc., 1938, p. 166, 183—189, 222, 233.

TABLOUL II
Clasificarea padurilor din nordul Moldovei după specii și clase de vîrstă în 1929
(în mii ha)⁸

Județele	Total padure	Rezinoase	Fag	Specii stejar luncru	Alte specii tari	Specii moi	1—40 ani	41—80 ani	Peste 80 ani
Cimpulung	192	170	19	—	2	1	92	43	57
Rădăuți	127	100	22	1	3	1	58	41	28
Suceava	22	6	11	1	4	—	11	5	6

existenți la acea dată, între valoarea forței de muncă și valoarea mijloacelor de producție. Mult mai rentabil era pentru burghezie să avanseze capitalul pentru cumpărarea forței de muncă, care se găsea din abundență și la un preț scăzut, decât să cumpere mașini.

Caracteristic pentru industria forestieră românească în general și pentru cea din regiunea Suceava în special, este și faptul că majoritatea întreprinderilor erau amplasate în regiunile ușor accesibile. Totodată acestea erau de proporții mici, în care lucrau un număr redus de persoane. „Pe Valea Sucevei, spre exemplu, pe o distanță de 90 km funcționau 27 de fabrici cu 53 de gatere¹⁰. În 1930, de pildă, în cele 1 204 întreprinderi forestiere existente pe teritoriul regiunii Suceava, lucrau 37% din totalul persoanelor ocupate în industria forestieră a țării. Din totalul persoanelor ocupate în această ramură a regiunii, 1/5 funcționau în cadrul întreprinderilor cu 101—200 persoane, iar restul — mareea majoritate — în mici întreprinderi. În fostele județe Botoșani, Dorohoi și Suceava întreprinderile forestiere cu peste 50 muncitori erau aproape inexistente¹¹. Ca urmare, în această parte a țării existau foarte multe puncte de exploatare și nici un centru de prelucrare complexă a lemnului. Paralel cu aceasta, tot ca un element caracteristic este și insuficienta industrializare a lemnului în produse finite. În cea mai mare parte materialul se exportă în forma sa brută¹². La export se trimiteau „de obicei butuci sau cherestea care, ca și la celelalte materii prime, erau vindute la prețuri derizorii”¹³. Căutind soluții pentru remedierea acestei situații economice nefavorabile, unii autori contemporani au cerut să se încurajeze dezvoltarea întreprinderilor de transformare a materiilor prime în produse finite. În acest proces un loc însemnat, alături de petrol, trebuia să se asigure industrializării lemnului¹⁴.

În perioada stabilizării relative a capitalismului cererea masivă de cherestea pe piață internă și mondială a influențat puternic dezvoltarea industriei forestiere de aici. Numărul fabricilor de cherestea crește în mod considerabil. Numai în Cimpulung într-un timp record au intrat în funcțiune 7 noi fabrici, din care 3 la Vatra Dornei. Industria forestieră care atinge apogeu și dezvoltare în 1926, intra după acest an

⁸ *Economia României între anii 1944—1959*, Ed. Acad. R.P.R., Buc., 1959, p. 244.

¹⁰ *Recensământul general al populației 1930*, vol. X, Buc., p. 250, 313, 382, 474, 514.

¹¹ «Analele științifice ale Univ. „Al. I. Cuza” Iași», seria geologie-geogr. 1964, p. 163—164.

¹² N. N. Constantinescu, V. Axenciu, *Capitalismul monopolist în România*, Ed. pol., 1962, p. 247.

¹³ George G. Mironescu, *Privire generală asupra crizei economice și financiare*, Buc., 1939, p. 22—23.

în declin, fiind printre primele industrii ce cunosc simptomele de criză¹⁵. Pentru că erau primele efecte ale crizei, la începutul anului 1928, s-a constituit un cartel al lemnului la care au participat, printre altele, fabricile: „Foresta”, „Bucovina”, „Carpatica”, „Moldova”, și o parte a întreprinderilor similare din Austria. Cartelul avea drept scop repartiția zonelor de desfacere a produselor lemoase, înălțarea pentru o perioadă de timp a concurenței și astfel menținerea ridicată a prețului lemnului în cadrul pieții europene. Însă din cauza adincirii fenomenelor crizei, la mijlocul aceleiași ani, înțelegerea monopolistă a eşuat¹⁶.

Cu toate condițiile grele în care se găsea economia, în anul 1929 funcționau în această parte a țării 72 fabrici de cherestea¹⁷, din care 39 în județul Cimpulung. Paralel mai funcționau și 47 ferestreale cu apă. În localitățile mici, deși nu aveau baze proprii trainice de materii prime, erau îngrămadite mai multe întreprinderi, ca de exemplu: la Vicov, Pojorita, Vama, Vatra Dornei, Gura Humorului¹⁸. Fenomenul de criză a lovit în special în unitățile mici care nu aveau o bază finanțieră solidă, ajungând să fie înghijite de marile întreprinderi dependente de capitalul străin. O dată cu anul 1929, capitalul german și austriac reciștagă vechile poziții în industria forestieră din nordul Moldovei. Pătrunderea capitalului german se întârsește în mod deosebit prin înființarea în 1929 la București a Societății Bancare Române. În 1931 Societatea Bancară Română a investit în exploatarele Fondului bisericesc suma de 30 milioane lei, ceea ce reprezenta 33,30% din întregul capital¹⁹. Totodată în anii crizei economice din 1929—1933 acțiunile Băncii de Credit Român trec de la capitalul anglo-franco-belgian în posesia grupului „Osterreichische Creditanstalt”. Acum, aproximativ a zecea parte din capitalul Fondului bisericesc, care era de 100.531.000 lei, provenea de la această bancă. O participație de 15.000.000 lei, o avea și Banque din Praga. Prin urmare, Societatea Bancară Română, Banca de Credit Român, toate cu capital străin și Legion Banque dețineau 55.100.000 lei, adică mai mult de jumătate din capitalul investit la Fondul bisericesc, în timp ce Banca Națională participa cu numai 7.250.000 lei, iar Banca Românească cu 6.181.000 lei. Înță de unele din acestea, ca de exemplu, față de Banca Națională a României, Banca Românească, Societatea de Credit Român, Legion Banque din Praga, Fondul bisericesc avea o datorie de aproape 200 milioane lei²⁰.

Dependentă de capitalul extern și de piața externă, industria forestieră era sensibilă la orice schimbare a situației economiei capitaliste mondiale. Cu toate că semnele crizei erau tot mai evidente, fie prin reducerea exportului în 1928, fie prin scăderea prețurilor pe piața mondială în 1929, în speranță că după anii de criză va fi cunoscută o perioadă de prosperitate, societățile monopoliste intensifică exploatarea pădurilor, ceea ce a grăbit adincirea crizei în industria forestieră. Începând cu 1929 se accentuează contradicția dintre volumul de producție și capacitatea internă și externă de consum. În timp ce se depozitau imense cantități de lemn în păduri și fabrici transacțiile comerciale se comprimau continuu, ajungind la stagnare. Micșorarea exportului de material lemnos a avut urmări directe asupra producției forestiere din Bucovina, o principală furnizoare de lemn pe piață mondială.

În scopul intensificării producției, de pe urma căreia să se asigure menținerea beneficiilor, unele societăți forestiere fac ușoare investiții pentru achiziționarea de utilaje. Astfel, în primul an de manifestare a crizei fabrica „Franz Schiller” din Bucovina își mărește utilajul cu două ferestreale circulare²¹, iar Fondul bisericesc reconstru-

¹⁵ Studii și materiale de istorie contemporană, vol. I, Ed. Acad. R.P.R., 1956, p. 111; „Analele științifice ale Univ. „A.I. Cuza” Iași, geografie-geologie”, vol. X, p. 163.

¹⁶ „Argus”, Buc., 17 iunie 1928.

¹⁷ Arh. St. Cimpulung Moldovenesc, Fond Prefectura, pachet 37/1930, nepag.; Studii și materiale de istorie contemporană, vol. I, Buc., 1956, p. 119.

¹⁸ Arh. St. Cimpulung Moldovenesc, Fond Prefectura, pachet 37/1930, nepag.

¹⁹ C. Alivirescu, Situația eparchiei Bucovina și a Fond. bisericesc, 1931, p. 9.

²⁰ D. Timu, Dezastrul din administrația Fondului bisericesc ortodox român din Bucovina, Buc., 1933, p. 7.

²¹ Arh. St. Cimpulung Moldovenesc, Fond Prefectură, pachet 22/1929, nepag.

iește fabrică din Gura-Humorului. De asemenea, la firma „Frații Adlersberg” din Frasin se pune în funcțiune o instalație de aburire, la Pojorita se construiește o fabrică pentru producerea talajului, iar la Gura-Negrui intră în funcțiune o nouă fabrică de cherestea²². Noi fabrici de cherestea sunt puse în funcțiune la Sadova, Dorna Căndrenilor, Breaza și în alte localități²³. Paralel cu aceasta, patronii s-au năpustit asupra pădurilor defrișind sute de hectare. Defrișarea acestora nu-a putut fi oprită prin nici o penalizare a ocoalelor silvice. Proprietarii de păduri continuau zi și noapte să tăie și să transporte lemnul, puștiind munții. De la exploatarea irațională nu au fost crăutate nici pădurile tinere. Numai în iarna anilor 1928–1929 la Moldova-Sulița în urma acestor exploatari sălbatici s-au tăiat peste 200 mii m³ lemn de lucru și de toc, iar la Valea Putnei s-a tăiat o cantitate care echivală cu exploatarea pentru sase ani²⁴. Însăși Encyclopedie României recunoaște că, cu toată „lipsa de rentabilitate a exploatarilor de păduri cauzată de criza economică chiar și în cursul acestei depresiuni economice s-a tăiat din pădurile de răšinoase și stejar mai mult decât capacitatea lor normală de exploatare²⁵”. În urma masivelor defrișări posibilitățile de exploatare a Fondului bisericesc au scăzut de la 1.122.760 m³ în 1921, la 968,530 m³ în 1931.

Scăderea puterii de cumpărare a maselor și reducerea exportului în condițiile în care unele societăți tăiau pe scară largă pădurile a avut drept urmare, aglomerarea în depozite a materialelor nevindute. S-a ajuns astfel la o situație, ca aceea de la Cimpulung, cînd în 1931, în depozitele fabricilor și în păduri erau expuse putrezirii 180 mii m³ cherestea și 5.000 vagoane lemn de fag pentru foc. În condițiile crizei au fost vîndute abia 57% lemn de lucru și 43% din lemnul de foc din producția anilor 1929–1931 a Fondului bisericesc²⁶. Vînzarea lemnului pentru industrie a devenit tot mai anevoieasă atât pe piața internă cât și pe piața mondială. Lipsa cererii de produse prelucrate în fabricile forestiere a provocat în cea mai mare parte sistarea activității. Neputința de a plasa produsele lemnioase, ca și sistarea împrumuturilor din partea băncilor, au grăbit, pe de o parte, creșterea polițelor protestate, a falimentelor, iar pe de altă parte, a somajului în rîndul muncitorilor.

Situatia industriei forestiere din nordul Moldovei începe să se înrăutățească mai mult din ultimele luni ale anului 1929. Fabrica de cherestea de rezonanță s-a închis la 14 iunie 1929; la 1 iulie se redeschide, pentru că la 25 octombrie același an, să se închidă din nou. Anul următor agravarea și mai mult situația acestei industrii. Numărul fabricilor scade brusc de la 123 în 1929, la 59 în 1930, iar capitalul se reduce de la 426.156.000 lei la 226.653 lei²⁷. Paralel cu acesta se micșorează forța motrică, valoarea materiilor prime și a combustibilului întrebîntat, a producției. „Criza subliniază documentele P.C.R. a mărit și mai mult concedierea în masă a muncitorilor²⁸”. Numărul muncitorilor scade puternic de la 4.758 în 1929, la 1.614 în 1930²⁹.

Analiza datelor cuprinse în tabelul III ne arată că anul 1930 constituie punctul cel mai scăzut în curba evoluției industriei forestiere din nordul Moldovei din perioada crizei economice din 1929–1933.

²² Ibidem

²³ Arh. St. Cimpulung Moldovenesc. Fond Prefectura pochet 27/1930, nepaginat.

²⁴ Ibidem

²⁵ Encyclopedie României, vol. III, p. 455.

²⁶ „Codrii Bucovinei” anul I, nr. 7–9, 1931, p. 25.

²⁷ Vezi „Anuarul statistic al României 1930”, Buc., 1932, p. 189; Idem din 1931–1932, Buc., 1933, p. 166–167.

²⁸ Documente din Istoria P.C.R. 1929–1933, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 323.

²⁹ Vezi „Anuarul statistic al României 1930”, Buc., 1932, p. 189; Idem din 1931–1932, Buc., 1933, p. 166–167.

TABLOUL III³⁰
Evoluția industriei lemnului în nordul Moldovei în anii crizei economice din 1929-1933

Anul	Capital investit lei	Produsele materiale prime lei	Valoarea combustibilului lei	Valoarea producției lei	Personal		
					Cadrele fizice	Cadrele cotate	Total
31 decembrie 1928	117	434 582 000	10200	519 930 000	10 274 000	823 178 000	138 678 000
31 decembrie 1929	123	426 156 000	11100	472 461 000	7 927 000	697 582 000	133 958 000
31 decembrie 1930	59	226 653	3564	82 704	7 317	212 869	57 850
31 decembrie 1931	88	312 370	8964	176 222	9 260	256 217	71 438
31 decembrie 1932	90	250 130	8476	109 257	8 704	185 219	47 630
31 decembrie 1933	87	217 375	8416	111 241	8 549	195 849	37 913

³⁰ Înscrise pe baza datelor din „Anuarul statistic al României 1930”, Buc., p. 189; *Idem* pe 1929, Buc., 1931, p. 191; *Idem* pe 1931-1932, Buc., 1933, p. 166-167, 183; *Idem* pe 1933, Buc., 1934, p. 169; *Idem* pe 1934, Buc., 1935, p. 246 și 247.

In anul 1930 un număr mare de fabrici s-au închis³¹, iar cele care continuau să lucreze nu se achitau de obligațiile bănești făcute de muncitorii. La Pojorita din 7 fabrici existente la 10 august 1930 abia trei lucrau și acestea cu program redus, pentru că în ianuarie anul următor să se închidă cu totul³². Lucrările au stăgnat cu totuși și la Breaza. În raportul pe luna iulie 1930 al administrației Fondului bisericesc, adresat prelorului plășii Moldova, acesta arată că Fondul, care era principalul proprietar al masivelor păduri oase, din care în anii trecuți se exploatau cu mii de muncitori sute de hectare, a redus volumul lucrărilor, la un procent neinsemnat; fabricile de cherestea care lucrau în trecut zi și noapte și-au sistat cu desăvîrșire activitatea, iar altele și-au redus producția la jumătate, micșorind și pretul muncii³³. Paralel cu aceasta au stagnat și exploataările de păduri.

În 1930, anul cu cea mai scăzută activitate în industria forestieră a nordului Moldovei, societățile monopoliste au trecut la aplicarea unor măsuri, care să le ajute să ieșă din criză. În acest scop Societatea „Goetz” ca să-și reducă cheltuielile vînde în 1930, pentru scurt timp fabricile de cherestea din Vatra Dornei și Dornișoara, Societății „Regna”, care exploata pădurile celor 44 de comune grănicerești din Direcția Regională Silvică Bistrița, ca și fabricile de cherestea din Valea Mare, Suseni și Birgău și Fiad. În același timp exploataările de păduri din ocolul Cîrlibaba au fost preluate de Societatea Anonimă pentru exploatarea de păduri și ferestrele cu vapori (fosta Goetz), dar cu toată această manevră, din cauza crizei societatea își incetează activitatea. În 1931, incetează de asemenea producția la o serie de întreprinderi ca: fabrica de cherestea „Moldova”, „Păltinul”, „Pinkas Wagner”, Fabrica de talaj și cherestea „Pinker”, aruncind astfel un număr mare de muncitori în brațele somajului³⁴. În primăvara aceluiși an, fabrica de cherestea „Roman Năstescu” din Sadova, închîndu-se, patronii procedează în același fel cu muncitorii³⁵.

În același timp au dispărut prin falimente întreprinderile „Diaconul și losup” din Vama, „Pîșlea” și Cooperativa „Alunul”, din Cîmpulung, „Ursescu” din Fundul Moldovei, răminind lăra lucru un număr însemnat de muncitori. În 1932, fabricile Societății „Regna” din Valea Mare, Suseni și Birgău și Faid din regiunea Bistriței, și-au incetat din nou activitatea, iar societățile „Bucovina” și „Moldova” erau în pragul de a se închide. În martie 1933 în localitatea Iacobeni nu mai funcționa nici o întreprindere.

Fenomenul de criză în industria forestieră, așa cum rezultă din documentele de arhivă ale timpului, a lovit mai cu seamă în întreprinderile mici. Multe întreprinderi mici forestiere au dispărut din lipsă de capital și credite pe care mariile bânci nu le mai acordau sau le comprimau. Creditele aprobată de Societatea Națională de Credit Industrial micilor industriilor și meseriași au scăzut de la 5.950.000 lei în 1929 la 1.696.000 lei în 1933³⁶. În 1931 Creditul Industrial nu mai acordă în întreprinderilor forestiere din județul Cîmpulung nici un fel de credite. În același timp însă, societățile monopoliste, sprijinite de capitalul internațional, au obținut chiar în aceste condiții mari profituri prin ieșuirea pădurilor Bucovinei, în complicitate cu cînducătorii Fondului bisericesc care detineau cea mai mare parte din suprafața impădurită a nordului Moldovei.

În 1933, de pildă, cu toate consecințele crizei economice, averea Fondului bisericesc se ridică la suma fabuloasă de 6,5 miliarde lei, în care sunt incluse și acțiunile cu care acesta participă încă din 1918 la societatea forestieră „Bucovina”³⁷.

³¹ Arh. St. Cîmpulung Moldovenesc Fond Prefectură pachet 22/1929 nepaginat.

³² Ibidem, dos. 1451/1930, nepaginat.

³³ Ibidem, pachet 27/1930, nepaginat.

³⁴ Arh. St. Cîmpulung Moldovenesc, Fond Prefectură, dos. somaj nr. 27/1930 nepaginat.

³⁵ Ibidem.

³⁶ B.N.R., Contribuiri la problema reorganizării creditului în România, vol. I, Buc., 1938, p. 298.

³⁷ D. Timu, Cîteva pagini din administrația Fondului bisericesc..., p. 24.

Suprafața de păduri a Fondului crește de la 229.905 ha în 1929, la 250.000 ha în anul 1933³⁸. Totalitatea fondului forestier al acestei instituții materializat în cele peste 250.000 ha reprezinta 65 milioane m³, din care 48% molift, cel mai scump lemn de răsinoase, 26% brad, 19% fag, 3% carpen și 10% stejar³⁹.

Marile societăți, în scopul apărării intereseelor lor, string tot mai mult legături cu capitalul străin. Astfel, în 1931, societatea „Bucovina” intră în cartelul internațional „Union Dubois” cu sediul în Basel⁴⁰.

O atenție deosebită în cunoașterea situației industrii forestiere din nordul Moldovei în anii crizei economice din 1929—1933 trebuie acordată studierii și activității cooperativelor forestiere. Acestea dețineau mari masive de păduri luate prin „bună învoiață” de la stat pentru a fi exploatațe. Deși societățile organizații etatiste⁴¹, posedând un capital provenit în proporție de 90% din împrumuturi, ele constituiau o importantă pirghie de creștere a beneficiilor patronilor nu ale statului.

Am arătat mai înainte că o intensificare a exploatarilor forestiere prin aceste cooperative a avut loc după 1927 când ele trec la exploatarea în regie a Fondului bisericesc. După 1927, cooperativele forestiere au avut o excelentă ocazie de îmbogățire și un nou prilej de jefuire a pădurilor⁴². Acele elemente burgheze care au văzut că nu mai pot profita de pe urma societăților monopoliste, mai cu seamă de pe urma legăturilor cu firma „Anhauch”, capitalist austriac, au înființat aceste cooperative. Negustori, chiburi, și politicieni, la adăpostul cooperativelor forestiere și-au asigurat mari profituri în dauna fondului forestier și a muncitorilor exploatați. Este suficient să arătăm că după paravanul cooperativelor Putna și Brăduleț, pădurile nordului Moldovei au fost jefuite în 5 ani cu 7 milioane lei de prima cooperativă și cu 1.150.403 lei de cea de a doua cooperativă⁴³. O serie de politicieni devenind președintii acestor cooperative rezolvă interesele hrăpărele ale burghiziei. În condițiile crizei, cooperativele forestiere care nu erau suficient legate de marele capital și-au restrins producția, cum s-a întîmplat cu cooperativa din Moldovita, sau erau în pragul lichidării, exemplu cooperativa din Valea Putnei.

Că și în întreaga economie a Țării ieșirea din criză a industriei forestiere din nordul Moldovei s-a făcut în dauna muncitorilor și pe spatele acestora. În unitățile care lucrau, de exemplu la fereastralele din Valea Putnei și Stulpicani, ziua de lucru a fost mărită de la 10 ore și jumătate cât era înainte de criză, la 12 ore în 1933. Cu toate că timpul de lucru a crescut pînă la 12 ore, salariile muncitorilor forestieri din nordul Moldovei a scăzut. În 1932 cîstigul muncitorilor varia conform datelor locale între 20—30 lei pe zi, sumă ce nu acoperea nici pe departe nevoile strîngente ale unei familii. La reducerea salariilor au contribuit impozitele pe salarii, ca și diversele manevre ale patronilor. De pildă, pentru cărăușia din pădure pînă la fabrică muncitorul primea 40 lei de fiecare m³, în timp ce un antreprenor incasă 82 lei⁴⁴.

La agravarea situației materiale a muncitorilor forestieri a contribuit și faptul că salariile, și așa foarte mici, nu erau plătite la timp, ci cu mare întîrziere. Astfel numai la exploatariile forestiere din Moldova, în anul 1930, salariile nu au fost plătite timp de cîteva luni. În anul următor, salariile neplătite muncitorilor și funcționarilor de către Fondul bisericesc atingeau 27.558.200 lei, pentru ca pînă în luna mai 1933 numai salariile neachitate muncitorilor forestieri să se ridice la 80.000.000 de lei⁴⁵. Plata salariilor, atunci cînd avea loc, nu se făcea în numerar, ci în bonuri, pe

³⁸ D. Timu, *Dezastrul din administrația Fondului bisericesc ...*, p. 6.

³⁹ *Ibidem*, p. 10.

⁴⁰ B.N.R., *Contribuționi la problema leului în România*, vol. I, p. 176.

⁴¹ „Analele economice și statistice”, anul XVII, 10—12 (oct.—dec. 1934) p. 104.

⁴² D. Timu, *Dezastrul din administrația Fondului bisericesc ...*, p. 13.

⁴³ *Ibidem*, p. 15.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 14.

⁴⁵ Arh. Stat. Cimpulung Moldovenesc, Fond Pref. Jud. Cimpulung Moldovenesc pachet 26/1933.

baza cărora muncitorii puteau să se aprovizioneze numai de la anumite magazine, la prețuri foarte ridicate⁴⁶.

Cu toată situația grea în care se găsea muncitorimea forestieră, administrația Fondului propune în 1932, noi măsuri pentru ieșirea din criză, lovind din nou în muncitori prin: a) reducerea personalului de la ferăstraie, la „numărul strict necesar” și sistarea lucrărilor la fabricile forestiere care nu dădoau randamentul scontat de capital; b) reducerea salariului personajului angajat la fabricile de cherestea; c) desființarea scoalei de manipulanți de pe lîngă fabrica din Falcău; d) la primirea personalului nou în serviciu, acesta să lucreze cel puțin un an fără salariu „pentru a proba capacitatea și destinația”; e) desființarea scoalei de brigadieri silvici din Rădăuți⁴⁷.

Reducerea personalului „la strictul necesar”, inchiderea fabricilor „nerentabile”, reducerea salariilor la personalul angajat, ca și alte măsuri erau mijloace prin care cercurile burgheze urmăreau să-și sporească în mod eficient profiturile pe seama muncii salariale.

Trebuie de precizat că situația industriei forestiere din nordul Moldovei a lovit într-o foarte largă măsură în starea materială a tărâniții bucovinene. Întrucât cultura sfeclei de zahăr era complet neglijată, din cauză că fabricile de zahăr care televadă un preț ridicol tăraniilor cultivatori, iar cultura cartofilor era în continuă scădere, exploatarea lemnului a rămas singurul mijloc principal de existență pentru tărani din această parte a țării. Aceștia erau supuși la tot felul de taxe și dări: pentru păsunat, pentru adăpatul vitelor, etc. Tărani din Cîmpulung arătau într-o adunare de protest, la 16 aprilie 1932, că singurul mijloc de trai al lor era creșterea vitelor și „istovitoarea muncă de pădure”. În vreme ce pentru Fondul bisericesc, care stăpinea majoritatea covîrșitoare a pădurilor, acestea constituau „un izvor nesecat de îmbogățire”, masele tărănesti prestații munca grea de salariori pentru salariaj de mizerie.

Politica preluiilor materialului lemnos a constituit o altă cale de sărăcire a tărâniții. În scopul refacerii gospodăriilor distruse sau avariate de război, ca și pentru noi construcții, tărani au trebuit să cumpere lemnul din pădurea Fondului cu preturi exorbitante, pe care cei mai mulți dintre ei nu le puteau plăti, deci înglodindu-se în datorii cu dobânzi de 30–40%⁴⁸. În acest fel tărânițea bucovineană a incetat de a mai fi un consumator imediat al unei însemnate cantități de lemn de construcție și de foc, fapt ce agrava și mai mult criza din industria forestieră. Autoritățile erau nevoie să recunoască în ianuarie 1930 de pildă, că situația materială a locuitorilor comunei Vama este cu atît mai dureroasă cu cit cele 8 fabrici de cherestea și-au întrerupt activitatea, dând „destulă suferință acestor muncitori care îndură în toată ziua foamea și lipsa totală de cele necesare vietii lor”⁴⁹.

În condițiile crizei economice, sublinia Congresul al V-lea al P.C.R. proletariatul din România „este lovit de somajul în creștere și este lipsit de orice ajutor”⁵⁰. Într-o situație centralizată pentru numai 32 de primării din județul Cîmpulung se arată că numărul șomerilor din industria forestieră se ridică în martie 1931, la 1417 muncitori⁵¹. Creșterea numărului lor era extrem de bruscă de la o lună la alta, fenomen ce mergea paralel cu inchiderea fabricilor. „Mai mult ca oricare ramură — consecnent intr-un raport din 1931 autoritățile din Cîmpulung — suferă acea a muncitorilor manuali care se ocupă cu exploatarea materialelor lemnoase”⁵². De la 1417 șomeri cît existau în martie 1931 se ajunge aproximativ la 2000 în aprilie, pentru ca apoi să scădă la 1888 în luna următoare. Situația era cu atît mai grea cît 400% dintre aceștia, ca și din rîndul muncitorilor agricoli, erau datori, la diferite

⁴⁶ Ibidem, pachet 23/1933.

⁴⁷ D. Timu, *Dezastrul din administrația Fondului...*, p. 45–46.

⁴⁸ D. Timu, *Cîteva pagini din administrația Fondului...*, p. 49.

⁴⁹ Arh. St. Cîmpulung Moldovenesc, Fond Prefect., dosar șomeri, nr. 27/1930, nepag.

⁵⁰ *Documente din Istoria P.C.R., 1929–1933*, ESPLP, Buc. 1955, p. 264.

⁵¹ Arh. St. Cîmpulung Moldovenesc, Fond Prefect., dosar șomeri, nr. 27/1930, nepag.

⁵² Ibidem.

bânci din lăru și căror datorii „nu le pot face față în multe rânduri nici măcar procentelor, dar de cum din capital”⁵³.

În vederea „combaterii” somajului au fost create în cîteva centre muncitorescî comitete locale pentru ajutorarea somerilor, care însă n-au dat nici un rezultat. Organizațîle locale sub motivul că nu dispuneau de fonduri lăsau nerezolvate cererile de ajutorare ale somerilor⁵⁴.

Situația grea a acestora a determinat creșterea slării de spirit. Primăvara anului 1929 este semnificativă în creșterea miscărilor greviste ale lucrătorilor forestieri. La 7 februarie 1929 muncitorii de la fabrica de cherestea din comuna Sipotele Sucovei au declarat grevă protestînd împotriva sistemului de amenzi practice de patroni⁵⁵. La începutul celei de-a doua decade a lunii martie, peste 350 lucrători forestieri de la fabrica Falcău au declarat grevă revendicînd sporirea salarîilor. În următoarele 3 luni grevele muncitorilor din această ramură cresc în intensitate, înîndu-se lant, îndeosebi la Vatra Dornei, Rădăuți, Falcău, Sadova, Voivodeasa⁵⁶.

În dările de seamă periodice întocmite de autoritățile locale, acestea recunoșteau creșterea combativității muncitorilor în satisfacerea revendicărilor lor. În raportul său pe luna aprilie 1929, preîstorul plășii Moldova a arătat că „în ultimul timp a început o mișcare vie printre lucrătorii de la fabricile de cherestea, cerînd majorarea simbriei și reducerea timpului de lucru la 8 ore pe zi”⁵⁷.

Lupta grevistă a lucrătorilor forestieri s-a dezvoltat în întreaga regiune în toată perioada crizei. De pildă, la 15 octombrie 1929, se arăta într-un raport al companiei de jandarmi din Rădăuți, 150 lucrători forestieri din Falcău au intrat în grevă cerînd respectarea drepturilor inscrise în contractele colective. Această grevă a început după 3 zile prin satisfacerea de către patroni a cererilor muncitorilor⁵⁸. Într-o serie de localități, greviștii au ocupat fabricile, oprind intrarea patronilor și a funcționarilor, iar în alte fabrici greviștii au împiedicat reluarea lucrului cu muncitorii din alte localități.

Partidul Comunist din România a susținut o largă activitate în rîndul lucrătorilor din această parte a țării. În memoria acestora este vie amintirea lui C. Ivănuș, pe vremuri secretar regional al Sindicatului muncitorilor forestieri, unul dintre primii propagandisti și organizatori ai P.C.R. de pe aceste moileaguri. Organizațîile comuniste și unii social-democrați de stînga din organizațîile locale sindicale au organizat și condus grevele lucrătorilor forestieri în anii crizei economice⁵⁹. În urma grevelor, muncitorii au obținut satisfacerea a o serie de revendicări. De pildă, greva de la Pojarîta a adus muncitorilor obtinerea zilei de muncă de 8 ore și o majorare a salarîilor⁶⁰.

Sub influența în creștere a comunistilor, lupta muncitorilor forestieri s-a intensificat în anul următor. Acțiunile din anul 1930 sunt mai bine organizate față de anul 1929. Scădere salarîilor și samavolnicîile, au constituit cauzele grevelor declanșate în iunie 1930 la fabricile de cherestea „Fratii Schieber” și „Axelsberg”. Greva a ajutat pe muncitori să silească pe patroni să semneze un nou contract colectiv cu plata la timp a salarîilor.

La mai puțin de o lună izbucneste o grevă la fabrica „Bucovina” din Sadova, în urma căreia muncitorii obțin ca patronii să nu facă nici o reducere de salarii, să acorde concesii de boala, ca și plată regulată a salarîilor. Căutînd să scape fraudulos din criză, patronii fabricii „Schenerman și Goldenzweig” din Iacobeni, asigurata

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Vezi „Studii”, anul XVI, nr. 1, 1963, p. 64–65.

⁵⁵ Arh. St. Rădăuți, Fond Prefect. jud. Rădăuți, pachet 205, dosar 26/1929.

⁵⁶ Studii și materiale de istorie contemporană, vol. I, 1956, p. 154.

⁵⁷ Arh. St. Cîmpulung Moldovenesc, Fond Prefectură, pachet 27/1930.

⁵⁸ Arh. St. Rădăuți, Fond Prefectura județului Rădăuți, pachet 205, dos. 26/1929.

⁵⁹ Studii și materiale de istorie contemporană, vol. I, Ed. Academiei R.P.R. 1956, p. 154.

⁶⁰ Arh. St. Cîmpulung Moldovenesc, Fond Prefectură, pachet 27/1930, dos. inspectii.

pentru suma de 2.500.000 lei, ii dau foc la 22 septembrie. Datorită insă acțiunii muncitorilor, fabrica a fost salvată, iar patronii obligați să continuie producția. În același an mai este cunoscută greva de ampolare de la fabrica de cherestea „Moses Pachit” din Vatra Dornei⁶¹.

Starea de spirit a muncitorilor forestieri în 1931 crește și mai mult. La începutul anului, în februarie, un raport al primăriei Iacobeni consemnează, în următoarele cuvinte, creșterea stării de spirit a muncitorilor: „Cum acești lucrători trăiau și înainte de azi pe mătine, căci dacă nu lucrau o zi, mătine nu aveau ce măncă, și cade în prezent cu atât mai greu... și de necaz încep a amenință că se vor băga cu forța oriunde, căci nu pot răbdă de foame”⁶². În același timp, primarul comunei Cirlibaba arăta că dacă nu se iau măsuri el nu poate să-și ia răspunderea de cele ce pot avea loc, menționind că zi și noapte grupuri de cîte 20 persoane se întâlnesc pentru a se sfătuie „asupra pașilor ce ar fi de întreprins”⁶³.

În luna martie același an, muncitorii de pădure din fundul Moldovei intră în grevă, refuzind să mai lucreze cu 20–30 lei pe zi⁶⁴. Grevele și conflictele de muncă se extind și la fabricile din Vatra Dornei și Dornișoara, aparținind societății „Regna”. Burgezia îngrijorată face apel la forța armată. Astfel grevele de la Vatra Dornei și Dornișoara au fost reprimate bestial cu ajutorul poliției⁶⁵. Situația muncitorilor de la cele două fabrici s-a înrăutățit și mai mult la sfîrșitul anului 1932, în urma incetării activității acestora⁶⁶. Ca urmare, în decembrie același an, muncitorii întreprinderilor forestiere „Regna” (Vatra Dornei) și „Moldovita” (Cimpulung) au declarat grevă pentru plata și apărarea salariilor lor⁶⁷.

Aceiuni deosebite ale muncitorilor forestieri din nordul Moldovei au loc în condițiile eroicelor lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933. Partidul Comunist din România arăta muncitorilor că lupta împotriva explotării și terorii nu s-a terminat o dată cu masacrul de la Grivița. Ca urmare a activității desfășurate de organizațiile comuniste, în nordul Moldovei ca și în celelalte regiuni ale țării au loc acțiuni puternice de solidarizare cu muncitorimea ceferistă. Astfel, muncitorii forestieri din Vatra Dornei s-au întrunit de mai multe ori în cursul zilelor de 16–17 februarie, au ales un comitet de grevă și au elaborat un program de revendicări pe care l-au înaintat direcției C.A.P.S. În programul de revendicări au fost incluse cererile de a se plăti salariile neachitate, reglementarea zilei de lucru, desființarea bătăii, condiții omenesti de locuit în locul încăperilor insalubre unde erau nevoie să locuască mai multe familii împreună⁶⁸. Respingerea de către patroni a cererilor legitime a muncitorilor forestieri a constituit semnalul de declanșare a grevei la 18 februarie 1933⁶⁹.

Modul în care s-a desfășurat greva de la Vatra Dornei a constituit obiectul unei analize de către Comitetul regional P.C.R., care a subliniat cu acea ocazie că „lupta muncitorilor de la C.A.P.S. trebuie să fie începutul luptei muncitorilor din toate fabricile de cherestea. Toți trebuie să intre în grevă, căci toți au aceleasi revendicări și le vor cucerii dacă vor lupta împreună”⁷⁰.

Manifestele editate de comuniști și răspândite în rîndul muncitorilor forestieri, subliniau că largirea revendicărilor lor, ca de exemplu, constituirea comitetelor de fabrică, reprimarea celor concediați, mărirea salariilor, reducerea zilei de lucru pentru minori fără micșorarea salarizării, etc., putea fi asigurată pe parcursul luptei

⁶¹ Ibidem, mapă specială, nepaginat.

⁶² Ibidem, dosar someri.

⁶³ Ibidem, pachet 37/1933 nepaginat.

⁶⁴ Arh. St. Cimpulung Moldovenesc, Fond Prefectură, dos. 37/1933, somaj, nepag.

⁶⁵ Ibidem, dosar special, nepaginat.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ „Studii”, an. XVI, nr. 1/1963, p. 86.

⁶⁸ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lingă C.C. al P.C.R., cota XVII—3.

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ Ibidem.

muncitorilor. Unul din manifeste, care se încheia cu lozinca „Trăiescă Frontul unic al tuturor muncitorilor de la cherestea!”, cerea totodată somerilor să respingă prin luptă condițiile grele impuse de cercurile guvernante.

Ca urmare a eficacității conținutului just a propagandei făcute de organizațiile comuniste, în zilele următoare au intrat în grevă și muncitorii de la fabricile unor particulari. La 20 februarie, de exemplu, au declarat grevă din nou muncitorii de la Regna-Dornisoara. Cu toate încercările jandarmeriei care au atacat pe unii muncitori și au arăstat mai mulți participanți, greva nu a putut fi stăvilită. Toți muncitorii au manifestat viguros în fața administrației fabricii cerând eliberarea celor arăstați și satisfacerea revendicărilor lor. În fața presiunii exercitate de muncitori conducerea fabricii a fost nevoită să anunțe acceptarea punctelor din programul muncitorilor.

Efectele crizei economice din anii 1929–1933 s-au răspândit puternic și asupra industriei forestiere din nordul Moldovei. Cei care au suferit cel mai mult de pe urma acestei situații au fost muncitorii forestieri, deoarece împotriva acestora erau coalizate toate formele de capital din țară, cît și capitalul străin. Împotriva încercărilor cercurilor guvernante și a patronilor de a ieși din criză pe spinarea maselor populare, acestea s-au ridicat la luptă pentru cucerirea drepturilor lor. Lupta muncitorilor forestieri din nordul Moldovei se integrează în avintul revoluționar al întregii clase muncitoare în anii de criză, împotriva burgheziei și a politiciei sale antipopulare, contribuind la ridicarea unui „proletariat conștient, participant activ la mari mișcări muncitorești, inițiate, organizate și conduse de Partidul Comunist din România”⁷¹, ea constituie o pagină importantă din istoria contemporană a țării noastre.

⁷¹ *Industria României 1944–1964*, Ed. Acad. R.P.R., Buc., 1964, p. 580.

RECENZII

IOSIF I. CHRISTIAN, *Teoria persoanei juridice*, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1964, 378 pag.

Răspunzind chemarii adresate lucrațorilor din domeniul științelor sociale prin directivele Congresului al III-lea al P.M.R., autorul a elaborat o monografie de înaltă valoare științifică imprimând astfel un gol mult rezisțit în literatura noastră juridică.

După cum arată autorul în încheierea lucrării, aspectele sub care a cercetat și infățișat persoana juridică sunt, în lumina învățăturii marxist-leniniste despre stat și drept, hotărtoare pentru rezolvarea diferitelor probleme pe care le ridică acestea instituție, în orînduirea socialistă sau în orice altă orînduire. Pentru aceasta autorul a dezvoltat teoria marxist-leninistă a persoanei juridice într-un cadru istoric cît mai larg, folosind date din istoria dreptului român de la primele secole ale erei noastre, cînd pe o mare parte a teritoriului țării noastre a avut aplicare dreptul roman, pînă în zilele noastre.

Lucrarea recenzată este împărțită în trei părți dintre care prima este consecrată evocării tipurilor și formelor principale pe care le-a îmbrăcat persoana juridică în istoria dreptului român.

În partea a doua a lucrării intitulată: „Noțiunea de persoană juridică” sunt tratate noțiunea de persoană juridică ca subiect de drept civil, precum și procesul ei de formare; se insistă în special asupra interacțiunii dintre relațiile de producție și regimul juridic al subiecților colective de drept civil, ceea ce este foarte important în cadrul acestui subiect.

Ultima parte a lucrării tratînd despre condițiile de existență și capacitatea persoanei juridice în R.P.R. formează miezul lucrării și prezintă deci un interes teoretic și practic deosebit.

Lucrarea, în întregimea ei, se remarcă printr-o amplă fundamentare teoretică de pe pozițiile științei marxist-leniniste și printr-un stil concis și sobru, rod al unei invenții științifice alese.

În spațiul limitat al acestei recenzii nu putem analiza în mod amănunțit toate problemele pe care le-a tratat autorul monografiei. Ne vom mărgini deci la o sumară trecere în revistă a problemelor principale și la cîteva considerații de ordin general.

În prefața lucrării, autorul ne indică cadrul în care a intențios să trateze subiectul ales. Pornind de la constatarea că persoana juridică este cea mai organizată formă de manifestare a omului în colectiv, în raporturile de drept civil, autorul se referă la A. V. Venedictov după care „teoria marxistă a dreptului trebuie să indice în spatele fiecărei persoane juridice — indiferent de forma de corporație sau de „înstituție” îmbrăcată de această — colectivul real, persoanele fizice, raporturile sociale de producție, care își găsesc expresia în această formă juridică. Ea trebuie să facă acest lucru atât în ceea ce privește persoanele juridice din dreptul burghez, cît și în ceea ce privește persoanele juridice din dreptul sovietic”¹.

¹ A. V. Venedictov, *Proprietatea socialistă de stat*, vol. II, traducere, București, Editura de stat pentru literatură științifică și didactică, 1951, p. 425—427.

Intrucit teoria marxistă a persoanei juridice trebuie să fie o teorie a persoanei juridice în general, autorul a cercetat originea și dezvoltarea persoanelor juridice în diferitele orînduire sociale, spre a indica persoanele fizice care se află în spatele lor, potrivit cu relațiile de producție care își găsesc expresia în diferitele forme de persoane juridice (n. 6 din lucrare).

În partea intii a lucrării, care cuprinde doea tilluri, sunt cercetate tipurile și principalele forme de persoane juridice în istoria dreptului român, mai întii în orînduirea preșocialiste — în statul roman, în dreptul feudal, în perioada de trecere de la feudalism la capitalism și apoi în dreptul burghez — după care se trece la persoana juridică în dreptul socialist.

În tratarea problemei de mai sus, autorul scoate în evidență ceea ce este caracteristic instituției persoanei juridice în fiecare orînduire socială, precum și etapele prin care a trecut instituția în evoluția ei. Ceea ce a determinat trecerea de la un tip la altul, de la o formă inferioară la una superioară au fost relațiile de producție convenabile clasei dominante din fiecare orînduire; acestea au determinat înflințarea și dezvoltarea unor anume forme de persoane juridice.

Este demn de retinut că în această primă parte a lucrării, autorul valorifică și problema persoanei juridice — pentru prima dată în literatura noastră juridică — date din istoria țării noastre în legătură cu tipurile și formele de persoane juridice, caracteristice fiecărei orînduire sociale (slavașiste, feudale, capitaliste și socialiste).

Socotim necesar a face unele observații în legătură cu această primă parte a monografiei:

a) În prima parte, titlul II, în care este analizată persoana juridică în dreptul socialist, la pagina 158, citim: „În acest proces de dezvoltare au avut un rol decisiv organizațiile economice sociale de stat, introducerea și aplicarea din ce în ce mai consecventă a metodei hozrascioto-lui („gospodărire socialistă“) cum îi spunem noi, sau „gospodărire chibzuită“, cum este denumită în unele dintre actele noastre normative mai vechi“.

Din cuprinsul acestei fraze nu rezultă cu suficientă claritate care este termenul consacrat al metodei de care se vorbește mai sus.

b) În titlul II, capitolul VI, secțiunea finală, unde se ocupă autorul de teoriile formulate în literatura juridică socialistă cu privire la colectivul care se manifestă prin persoana juridică, se vorbește de „necesitatea... unei elucidări a dreptului de dispoziție“ a acestei organizații; dar nici în acest capitol și nici în cadrul paragr. 117, p. 280 și urm., unde este tratat dreptul de administrare operativă directă, nu se lămuște pe depinț continutul noțiunii dreptului de dispoziție?

c) La pagina 181—183, paragr. 71, făcîndu-se deosebirea dintre sindicate și celealte organizații obștesti, se precizează că: „Sunt dîterile de sindicate atât prin scopurile lor cât și prin formele lor de organizare toate celelalte organizații obștesti“. În continuare, după ce se face referire la dispozițiile art. 31 din Decretul nr. 31/1954 se dau exemple de organizații obștesti (Uniunea ziaristilor din R.S.R. — Asociația Juriștilor, Asociația inginerilor, Crucea Roșie), se precizează din nou că: „Indiferent însă dacă este vorba de organizații sindicale, de ununi de scriitori, artiști și compozitori, de asociații cu scop nepatrimonial, cum sunt organizațiile sportive sau altele, toate — sub o formă sau alta — au sarcini de plan, unele chiar cu caracter economic, altele în legătură cu construcția social-culturală, astfel încît și aceste organizații pot fi calificate, în general, ca persoane juridice de tip socialist“.

Nu era lipsit de interes a se face o precizare cu privire la una din persoanele juridice rămasă din orînduirile trecute — biserică — care, deși poate fi încadrată între organizațiile obștesti, nu este — după părerea noastră — o persoană juridică de tip socialist, ci are o situație cu totul deosebită.

Trecind la partea a doua a lucrării, tratind despre noțiunea de persoană juridică, autorul demonstrează mai întii caracterul de subiect colectiv de drept și de instituție de drept civil a persoanei juridice, apoi scoate în relief contrastul ce există între

² A se vedea recenzia monografiei, facuta de cont. univ. Mircea Georgescu, în revista „Justiția nouă“ nr. 8/1964, p. 180.

persoana juridica din orinduirea socialistă, ca expresie a colectivului care a format-o, și personalitatea juridică ca manifestare a unei singure persoane fizice, din orindurile bazate pe exploatare, în special din orinduirea capitalistă.

Spre deosebire de persoanele juridice din orindurile bazate pe exploatare, toate persoanele juridice din orinduirea socialistă — indiferent de forma pe care o îmbracă — servesc interesele celor ce muncesc, indiferent dacă aceste persoane juridice au un caracter patrimonial sau nepatrimonial (de interes obștesc).

In partea a treia a lucrării, tratând despre condițiile de existență și despre capacitatea persoanei juridice în dreptul R.S.R. — autorul analizează mai întii condițiile de existență a persoanei juridice: organizarea și independenta patrimonială, apoi trece la condițiile de existență formal juridice, care și ele, la rîndul lor, fac parte din condițiile generale de existență a persoanei juridice. Problemele din acest capitol sunt minuțios analizate și sistematic expuse.

Capitolul final este consacrat capacitatii persoanei juridice ca element principal al personalității juridice. Făcind o comparație între capacitatea persoanei juridice și cea a persoanei fizice, autorul precizează că la persoana juridică capacitatea acestia nu derivă din capacitatea persoanelor fizice care o compun și că, spre deosebire de persoana fizică care dobindește mai întii capacitatea de folosință și apoi pe cea de exercițiu, persoana juridică dobindește ambele capacitați în momentul în care a luat ființă.

După cum se arată în încheierea monografiei cu o recenzie, aplicând metoda și cările de cercetare indicate de concepția despre lume a marxism-leninismului, învederind în același timp falsificarea numeroaselor teorii burgeze, elaborate nu pentru stabilirea adevărului științific, ci pentru falsificarea acestuia în interesul claselor exploataatoare, — autorul ne-a înfățișat formele concrete de persoane juridice apărute în diferitele orinduri sociale, modul lor de apariție, dispariția sau transformarea lor calitativă de la o orinduire la altă, reușind să contribuie la imbogățirea literaturii noastre juridice cu o lucrare sistematică, întemeiată pe o strânsă și convin-gătoare documentare teoretică, de o înaltă valoare științifică.

In încheiere linim să subliniem încă o dată meritul autorului de a fi elaborat o monografie de un deosebit interes teoretic și practic care, alături de celelalte lucrări rezultate din strădaniile cercetătorilor de la Institutul academic de studii juridice și ale cadrelor din învățămîntul nostru superior, va servi ca un prețios indreptar tuturor lucrătorilor pe lârîm juridic.

V. Negru

ȘTEFAN PASCU și VLADIMIR HANGA. *Crestomatie pentru studiul istoriei statului și dreptului în R.S.R., III, (feudalismul II)*. București, Ed. științifică, 1963, 941 pagini.

Acest volum cuprinde materialul documentar care ilustrează istoria statului și dreptului între anii 1601—1848. Ca și celelalte două volume care l-au precedat, lucrarea e menită să pună la indemîna cadrelor didactice și studenților, precum și tuturor celor ce se preocupă de aceste probleme, nu nouai materiale pentru studiul lor, dar și explicații utile în privința izvoarelor unde ar putea continua cercetările lor. Urmind tehnica adoptată încă de la volumele anterioare, autorii grupează texte în două mari secțiuni, statul și dreptul. Fiecare secțiune e precedată de o introducere substanțială și fiecare capitol e însoțit de o caracterizare, cîteodată destul de dezvoltată, a fenomenelor sociale pe care le ilustrează textele din capitoile respective. Considerate în ansamblu, introducerile și expunerile care însoțesc fiecare capitol, formează în sine, sprijinite în mod fericit de altfel, și de textele referitoare, o scurtă istorie a statului și dreptului în perioada considerată, o veritabilă crestomatie-manual, deosebit de utilă, atât din punct de vedere științific, cit

și didactic. Textele folosite sunt din cele mai semnificative și, prin succesiunea lor cronologică, reușesc să dea linia generală a dezvoltării statului și dreptului feudal român între 1601—1848.

Numeroase documente sunt publicate acum pentru prima oară: unele au fost culese din arhive, altele au fost traduse pentru prima oară în limba română, fie din latină, fie din limba maghiară (Aprobatele și Compilatele). Traducerile sunt redate într-o limbă corectă și eleganță.

În analiza claselor sociale, a luptei de clasa, a proprietății etc., autorii își intemeiază aprecierile lor pe lezele clasicilor marxism-leninismului despre stat și drept. Astfel, într-unul din capitoile cele mai importante ale lucrării, proprietatea, s-a urmărit dezvoltarea dreptului de proprietate pe teritoriul țării noastre în strinsă legătură cu transformările economiei, subliniindu-se rolul regulilor dreptului în diferite etape și explicându-se transformările reglementării în raport cu sarcinile concrete determinate de etapa respectivă. Legătura strinsă cu operele clasicilor marxism-leninismului, la care lucrarea face frecvent referire, subliniază în primul rînd, caracterul științific al operei realizate și constituie, în același timp, un real ajutor pentru cercetatori. Dar același lucru se poate spune și despre capitolul consacrat organizării administrative și fiscale, despre izvoare și altele. Merită să fie subliniată cercetarea atentă a problemelor statului și dreptului, precum problema claselor sociale, raporturile dintre ele, dezvoltarea unora în raport cu altele, problema administrației de stat, a fiscalității, a poziției internaționale a țărilor române. Fiindcă spațiul de care dispunem nu ne permite o analiză mai amănunțită, ne vom opri la unele observații pe care ni le sugerează poziția internațională a țărilor române (cap. VII).

Acest capitol este împărțit în trei paragrafe: A) Tratate de egalitate, B) Tratate de vasalitate și C) Tratate comerciale. De la început se vede că la baza clasificării n-a stat un criteriu logic unitar. Acest criteriu ar fi existat dacă se menținea împărțirea tratatelor în tratate de egalitate comerciale, unele pot fi incadrate în categoria tratatelor de egalitate (vezi nr. 568). Poate ar fi fost de luat în considerare un alt criteriu și anume, texte din tratate privind relațiile politice (cu subdiviziunile: tratate de egalitate și de vasalitate) și texte privind relațiile economice sau comerciale. Studiul în ansamblu al tratatelor — ne referim numai la tratatele din Crestomatie — realizează interesul pentru istoria economică a dispozitiilor privind relațiile economice internaționale și din celelalte paragrafe ale capitolului respectiv.

Raporturile dintre clase, structura claselor, dinamica lor, în perioada 1601—1848, au fost cercetate atât de autori, care au adus aici prețioase contribuții pe baza studiului ansamblului izvoarelor. Organizarea fiscală e tratată pe larg pe baza unui material foarte cuprinzător.

În paralea a II-a a Crestomatiei (Dreptul) sunt prezentate succesiv izvoarele dreptului, proprietatea, imunitățile, obligațiile, persoanele și familia, moștenirea. Studiile care însoțesc aceste capitoare alcătuiesc o sinteză cuprinzătoare a instituțiilor dreptului feudal. Problema izvoarelor e pe larg tratată și dintre chestiunile cercetate în această parte, ne oprim în receptarea dreptului bizantin.

Este adevărat, așa cum arată autori, că receptarea legislației bizantine trebuie pusă în legătură cu dezvoltarea economiei de schimb în Țările Române. Dar își aici observăm că textul binecunoscut al lui Engels, pe care autorii îl citează („în numeroase cazuri, dreptul roman servea drept pretext pentru o și mai mare împărțire a țăranilor de către nobilime...”), nu se poate aplica în condițiile din Țările române, măcar în Moldova și Tara Românească, și aceasta din mai multe motive. În primul rînd, Engels arată că *în multe cazuri*, deci nu totdeauna. Apoi, observațiile lui se referă la anumite evenimente petrecute în Europa de apus, în special în legătură cu introducerea prevederilor creștinei privind proba scrisă, care primă proba orală. De asemenea, nu putem să nu subliniem că dreptul scris, de proveniență bizantină, a avut o aplicare practică relativ slabă. Hotărîrile judecătoarești civile și actele ne arată acest lucru. Deci, pentru a preciza, dreptul roman în Apus, în unele momente și prin unele instituții, a servit ca un instrument de adinare a exploatarii țăranilor. La noi, desigur, în perioada la care se referă Cresto-

nația, exploatarea să aștept, dar dreptul receptat nu-a jucat rolul care i se atribuie. În unele cazuri, prescripțiile dreptului scris (receptat) erau mai blînde decât relațiile practice. Asadar, dreptul bizantin nu-a jucat, ca atare, exact rolul pe care l-a avut dreptul roman în Apus. De asemenea, nu se pare că adâncirea exploatarii nu-a fost la noi fundamentală pe dispozițiile dreptului bizantin, ci pe baza credinței religioase.

În ce privește înțumitațile, autorii dezvoltă o concepție proprie judicioasă argumentată. O atenție deosebită merită, de asemenea, capitolul persoanelor și al familiilor, instituții cărora, pe baza unor ample izvoare, autorii le precizează trăsăturile esențiale și, mai ales, structura de clasă. Foarte complet sunt expuse, de asemenea, materialele infracțiunilor și pedepselor, pe care autorii le prezintă sistematic pe baza celor mai importante texte. Aceeași lucru îl putem spune și despre instanțele de judecata și procedură, pe care autorii au reușit să le prezinte just, folosind un bogat material documentar.

Important instrumente ale lucru însoțesc carteau: un indice onomastic și toponomic, un indice de materii și instituții, o listă a domnilor Moldovei și Țării Românești și a principilor și guvernatorilor Transilvaniei și altele, ușurează munca cercetătorului. Cartea e tipărită în condiții tehnice admirabile, similară cu ale lucrărilor de același fel din străinătate.

Mihai Jacota

GRZEGORZ LEOPOLD SEIDLER, *Byzantine political Thought*, (Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Lublin, Polonia vol. VII, 5, Sectio G, 1960,

L. G. Seidler, profesor la Facultatea de științe juridice a Universității din Lublin, cunoscut specialist în problemele teoriei statului și dreptului și a istoriei generale a dreptului, urmărește într-un amplu studiu — *Byzantine Political Thought* (circa 62 p.) dezvoltarea gândirii politice în imperiul bizantin din epoca lui Justinian pînă la 1453. Lucrarea cuprinde 6 paragrafe: I. Separarea imperiului bizantin de Roma; II. Doctrina oficială; III. Mișcarea plebeie și ideologia ei; IV. Scepticism printre intelectuali și în minăstiri; V. Pessimismul manicheanist; VI. Continuarea revoluționară a manicheanismului.

În primul paragraf sunt schițate cauzele și etapele separării treptate a imperiului bizantin de Roma. Criza profundă în toate sectoarele caracterizează ultimele secole ale imperiului roman și romano-bizantin: criza economică, socială, politică, ideologică. Trăim în epoca de descompunere a sistemului sclavagist roman. Lupta ascuțită de clasă în interior, atacurile inversunate ale barbarilor din afară au condus împărații la divizarea imperiului din punct de vedere administrativ și militar. Separarea are cauze economice și sociale profunde. Treptat, legăturile economice între est și vest se rarifică. Estul reinflorestă în secolele V și VI pe cind vestul, sub presiunea ne-contenită a imigranților, decadă incetul cu incetul. Deosebirile etnice dintre cele două părți ale imperiului se impun acum cu ușurință. Limba, literatura și ideologia greacă ciștină acum teren. Partea de răsărit a imperiului e mai apărată de invazi, mai bogată. În Vest se formează mariile domenii feudale. Acest proces a fost combătut cu oarecare rezultate de împărații din Răsărit. În condiții diferite, formarea moșiilor feudale independente a fost întîrziată. Mai multe secole de-a rîndul se poate urmări lupta împăraților bizantini împotriva „patronajului”, pe care-l impunuse moșii moșieri țărănilor lor liberi. Acest factor a prezentat, pe lingă alții, importanță și explică de ce abia mult mai tîrziu s-au format aici moșii feudale, unități de sine stătătoare, aproape independente față de puterea centrală. Producția de mărfuri și schimbul au avut în imperiul de răsărit o acțiune deosebită: a tinut un timp moșiiile în sfera ei de acțiune. Împărații aveau interesul să mențină comunitățile de țărani liberi, element de bază a armatei și contribuabil, prețiosi. Clasa țărănilor liberi —

întărit din sec. VII (în urma imigrațiilor slavilor). Istoria bizantină e foarte tulburată: din 107 împărați, numai 34 au murit de moarte naturală. Lupta de clasă a fost de-a lungul întregii perioade foarte ascuțită. Ea s-a oglindit și într-un mare număr de teorii sociale și politice.

II. Studiul începe cu prezentarea doctrinei oficiale, care nucrea o formă definitivă pe timpul lui Justinian (527–565). Ea se compune din elemente împrumutate de la religia creștină și dreptul roman. Religia creștină trebuie să fie o religie de stat. În materie de credință împărații au o putere de decizie de care Justinian și succesorii săi fac uz adesea, intervenind în controversele religioase între ortodocși și monofiziți, mai apoi, între nestorieni și ortodocși și în alte controverse. În Apus, în alte condiții, s-a format ideea a două puteri distincte, una seculară, alta eclesiastică, cea din urmă având supremăția. Biserica a fost în Răsărit unul din cele mai importante elemente ale coeziunii statului multinational (Novella 109, praef.). Din această cauză, Justinian, ca și urmări săi, au fost permanent interesati în combaterea ereticiilor, în soluționarea controverselor religioase, în menținerea unității bisericii. Dar texte religioase oferă multe ocazii de controverse. De-a lungul secolelor lupta de opinii în chestiuni de dogmă a exprimat contradicțiile între clase și grupuri rivale, lupta claselor oprimate pentru dreptate socială și libertate. Astfel, în conflictul care a durat secole între ortodocși și monofiziți se oglindea lupta pentru supremăție între Răsărit și Apus. Lupta s-a terminat în cele din urmă cu separarea celor două biserici în 1054. Justinian a urmat să dea imperiului reorganizat de el un drept unitar. Legislația lui Leo III (Ecloga) constituie un progres față de cea a lui Justinian. Dispare instituția sclaviei. Se proclamă egalitatea oamenilor în fața legii. S-au redus puterile părinților asupra copiilor. Înalta irădere se transformă, dintr-o infracțiune împotriva împăratului, într-o infracțiune împotriva statului. În sec. al VII-lea au loc importante transformări sociale care se oglindesc în legislație. Colonatul dispare progresiv, în urma instalării mai ales în provinciile din nord a țăranilor liberi (imigranți). Legea agrară (nomos georgikos) e o colecție de cutume care sanctionează libertatea economică și juridică a țăranilor din obștile de oameni liberi. O lege maritimă și o lege militară completează reformele juridice din sec. VII. Leo III, sprijinindu-se pe mișcarea iconoclastă, a expropriat pământurile minăstirilor, a luptat împotriva obscurantismului promovat de călugări și a reorganizat finanțele imperiului. Ideile politice ale clasei dominante pe timpul lui Justinian s-au oglindit într-o lucrare din sec. al VI-lea, atribuită lui Petre Patricianul. Conform acestei lucrări din sec. al VI-lea din care ne-am rămas numai fragmente, împăratul e de origine divină; el e ajutat de un senat compus din membrii aristocrației; funcțiile cele mai importante aparțin de asemenea, aristocrației; poporul nu e capabil și nu trebuie să ia parte la conducerea treburilor statului. În fapt însă istoria Bizanțului ne-a arătat că masele populare de la orașe și evenuali de la țară au avut de multe ori un cuvânt greu de spus în numirea împăraților și în alte chestiuni interesind conducerea statului.

III. Ideologia mișcărilor claselor exploatare din orașe e analizată în paragraful al III-lea. În contrast cu ceea ce se întimplă în Apus, orașele din imperiul roman de răsărit erau în sec. al VI-lea și în secolele care au urmat înfloritoare. Din cauza aceasta, orașele constituiau un punct de atracție pentru locuitorii de la țară. Uneori lupta claselor exploatare de la orașe și în special din Constantinopole, a avut un rol decisiv în schimbările intervenite în conducerea statului. Autorul studiază forme de politice pe care le foloseau clasele exploatare pentru a-și exprima protestul. Pe timpul lui Justinian existau două partide: verzii și albaștrii. Din aceste partide făceau parte și persoane cu mare influență la curtea împăratului. Rivalitățile dintre cele două partide, la care participa, de obicei, și săracimea orașului, erau un mijloc comod de a abate masele de la adevăratele lor interese. În anumite împrejurări însă săracimea orașelor lăsa deoparte micile certuri de partid și se unea într-un front comun având ca program lupta împotriva asupririi și a mizeriei. Una din cele mai cunoscute răscoale e NIKA, care a avut loc în timpul lui Justinian la Constantinopole. Mai sunt menționate răscoalele de pe timpul lui Phocas (602–610), luptele iconoclastilor (sec. VIII), pe care să-și sprijină Leo III și Constantin V. Lupta de clasă s-a

manifestat și prin masive răscoale țărănești (răscoala lui Toma din 821; răscoala țărănilor din sec. X, condusă de Vasile Mină-de-aramă; răscoala din 1182 de pe timpul împăratului Andronicus; în fine, răscoala zelotilor).

III. *Scepticism printre intelectuali.* Criza generală a sistemului slavagist s-a reflectat și în gindirea filozofică și politică, care din sec. III, n-a mai înregistrat nici un progres. În sec. IV, după ce creștinismul a devenit religie de stat, libertatea de gindire a fost din ce în ce mai mult restrinsă. Justinian, printre alte măsuri luate în vederea combaterii helenismului, a suprimat în 529, după o existență de 900 de ani Academia din Atena. În același fel se explică suprimarea unor școli de drept din Orient pînă atunci vestite. Filozolii care au continuat să scrie, au fost siliți să transforme filozofia, dintr-o cercetare liberă cu scopuri științifice, într-un instrument al religiei. În Constantinopol, filozofia s-a dezvoltat, fără prea multă strălucire, pe drumurile trase ale de Platon și Aristotel. Photius și urmășii săi continuau pe Aristotel, Choirosfactus și discipolii săi inclinau spre Platon și neplatonicieni. Oamenii de cultură erau în fond necredincioși. Dar cum, în același timp, erau rupti de interesele, aspirațiile și lupta maselor pentru libertate și dreptate socială, ei erau lipsiți de un ideal și nu vedeaau nici o leșire din confuzia în care erau aruncați. Pessimismul adinc, lipsa de ideal caracterizează viața și opera celor mai ilustre personaje de la curtea împăratilor bizantini. Ilustrând această idee, autorul trece în revistă succesiv viața și opera lui Procopius din Caesarea, istoric care a trăit pe timpul lui Justinian, a lui Agathias (536–582), orator și jurist, a lui Mihail Pseitos (1010–1097), Nicetas Choniates (1155–1213) și Gregorius Gemistus (Plethon) cu care se încheie seria ginditorilor bizantini. *

IV. *Pessimismul manicheanist.* Religia creștină primitivă a constituit o formă ideologică de protest a claselor exploatațe. Din sec. al VI-lea însă de cind a devenit o religie de stat, creștinismul s-a transformat într-un instrument de guvernare în mina clasei dominante. De atunci, lupta claselor exploatațe s-a exprimat în ideologie prin erezii și schisme. Una din erezii care a durat cel mai mult (1000 de ani), care a fost cel mai crunt persecutată și care a reinviaț sub diverse forme, a fost cea manicheistă. Autorul ei, Mani, s-ar fi născut între anii 215–216 în jurul babilonului și ar fi murit în 276. A scris numeroase lucrări (se cunoște 76 de titluri), din care nici una nu ni se păstrează pînă astăzi, fiindcă deținerea manuscriselor manicheene era pedepsită cu moartea.

V. *Ideologia revoluționară continuând manicheismul.* Doctrina lui Mani a stat îndî tirzii la baza altor concepții care exprimau protestul și lupta claselor exploatațe. Erezia pauliciană (numită astfel, deoarece întemeietorul ei, Constantin din Samosata care a trăit pe timpul lui Constans II – 641–668 – în Armenia, acceptă, pe lingă Evanghelii, numai epistolele apostolului Pavel), proclamă necesitatea întoarcerii la viața simplă și la principiile bisericii creștine primitive, renunțarea la bogățiile luminiști, îndepărțarea icoanelor, egalitatea între oameni. Paulicienii criticau organizarea socială existentă. În continuare autorul analizează ideologia pauliciană și urmărește dezvoltarea ei pînă în momentul aimicirii ei. Ideile paulicienilor au influențat mai tirzii mișcarea bogomililor din Bulgaria (sec. X).

Studiul ale cărui linii mari le-am schițat, utilizează izvoarele direct (spre ex. texte din *Corpus Iuris Civilis*) și o bogată și multilaterală bibliografie de specialitate. El constituie o valoroasă analiză, de pe poziții marxiste, a celor mai reprezentative doctrine ale istoriei gindirii politice a Bizanțului. Consultarea acestei lucrări va interesa, de sigur, nu numai pe istorici și juriști, cărora le este adresată în primul rînd, dar și pe orice om de cultură.

Mihai Jacola

GRZEGORZ LEOPOLD SEIDLER, *Political thought in the period of transition (1350—1450)*. Annales Universitatis Mariae Curie-Sklodowska, Lublin-Polonia, vol. X, I, sectio C, 1963.

In această lucrare profesorul G. L. Seidler studiază una din cele mai tulburate, dar, în același timp, una din cele mai bogate în elemente decisive pentru dezvoltarea viitoare, perioade ale evului mediu în Europa (1350—1450). Această perioadă este marcată printr-o rapidă dezvoltare a forțelor de producție, prin ascuțite lupte de clasă, care zdruncină temeliile feudalismului, prin controverse ideologice profunde, care înșile exprimă lupta de clasă sau lupta între diferențele fracțiuni ale clasei dominante. Lucrarea cuprinde următoarele paragrafe: I. Războiul de 100 de ani; II. Opoziția religio-națională; III. Mișcarea conciliară; IV. Creator de realism politic.

I. Războiul de 100 de ani coincide aproape exact cu perioada de „tranzitie” (1350—1450) pe care își propune s-o studieze autorul. Războiul de 100 de ani e ales ca „toile de fond” pe care prof. Seidler proiectează epocale evenimente din acea vreme. Acest paragraf e consacrat unei treori generale în revistă a condițiilor economice, sociale și politice din Europa în perioada considerată, din care reținem dezvoltarea economiei de schimb, ascuțirea exploatației tăranilor, răscoalele tărenesti.

II. Clerul bisericii catolice din toate tările era supus direct papei de la Roma care numea în funcții și dispunea de fondurile strinse. În Anglia, veniturile moșilor ecclastică, care reveneau papei, erau de cîteva ori mai mari ca veniturile regelui. Oamenii bisericii ocupau numeroase și importante slujbe în administrația statului, constituind astfel, din toate punctele de vedere, o forță deosebită în statul feudal. Sub titlul de opoziția religio-națională autorul studiază un proces complex. Clasa feudaliilor dorește exproprierea moșilor minăstirești în folosul ei. Aceeași lucru îl dorește tărani, care mai cer însă și împărtirea pământurilor moșierilor laici. Aspirațiile feudaliilor pentru separarea bisericii naționale de Roma, exproprierea moșilor minăstirești e exprimată în concepția lui Wycliff, în Anglia, iar în Boemia, în concepția lui Hus. Lupta tăranilor se oglindeste în ideologia lălăzilor, în Anglia. Wycliff cere desființarea minăstirilor, exproprierea moșilor ecclastică, controlul regelui asupra bisericii, desființarea privilegiilor canonice de jurisdicție, oprirea ecclasticilor de a avea funcții în aparatul de stat, o biserică națională independentă de papă și fără ierarhie.

III. Paragraful al III-lea (Mișcarea conciliară) e consacrat unui fenomen foarte semnificativ, deoarece exprimă criza care se manifestă în însuși interiorul conducerii bisericii catolice. Autoritatea papală, necontestată în sinul bisericii catolice timp de mai bine de 1000 de ani, e pusă în discuție. Regii Franței au mutat reședința papei de la Roma la Avignon, unde papii au stat timp de 75 de ani. La moartea lui Grigorie XI cardinalii s-au întrunit din nou la Roma unde au ales pe Urban V (1378—1388), dar nu mult după aceasta o parte din cardinali, nemulțumiți, au ales la Avignon un nou papă, pe Clement VII. Astfel, biserica a avut 2 papi (și chiar 3) timp de 40 de ani. Aceasta a produs o serioasă slăbire a prestigiuului papei. Pentru a pune capăt scizionii, consiliul general al bisericii a luat măsura depunerii papilor în funcție și alegerea unui nou papă. Dar, actionând astfel, consiliul general al bisericii a intrat în conflict cu papii în funcție. În această perioadă, mai mulți teologi au fundamentat ideea supremării consiliului general asupra papei (Conrad de Gelnhausen, Henri de Langenstein, Nicolas de Cusa, Gerson s.a.).

IV. Al IV-lea paragraf este consacrat prezentării unei doctrine politice și filozofice datorită unui mare ginditor arab: Ibn Khaldun. Singura legătură între doctrina lui Khaldun și doctrinile europene din această perioadă o constituie faptul, cu totul exterior, că autorul a trăit în aceeași perioadă frâmântată. Dar lucrările lui Khaldun n-au fost cunoscute în Europa pînă în 1806 (deci n-au putut exercita nici o influență asupra gindirii europene, iar, pe de altă parte, nici Khaldun nu cunoșteau mișcarea de idei din Europa de pe acea vreme și nici n-a folosit experiența dezvoltării politice a statelor europene pentru a-și îmbogăți observațiile pe care avea să-și bazeze te-

riile. Cu toată informația sa limitată, fiindcă se mărginește la experiența dezvoltării politice a statelor arabe, Khaldun ajunge la concluzii valoroase, absolut noi pe vremea sa. Khaldun a fost și un om politic. A jucat un rol de seamă în conducerea statelor arabe. Din lucrările sale a rămas o istorie în 7 volume. În gîndirea sa există elemente materialiste. Senzațiile și percepțiile formează, după el, baza cunoașterii și dău material gîndirii. Nu se pot deduce adevăruri eterne din abstracții pure, cu excluderea experienței. Fenomenele variate și complexe nu se pot înțelege decât prin cunoașterea științifică, care înseamnă observarea cauzei și a efectului, descoperirea legilor. Tot ce se întimplă în lumea exterioară are o cauză. Ce determină istoria? Există trei grupe de factori: mediul geofizic (climat, fertilitatea solului etc.), mediul economic (munca, modul de obținere a celor necesare traiului), factorii subiectivi, printre care sentimentul unității, care determină puterea unui stat, dezvoltarea lui. În istoria omenirii Khaldun distinge două mari perioade: perioada vietii nomade și perioada vietii sedentare. A doua perioadă se imparte, la rîndul ei, în mai multe faze. Khaldun distinge societatea de stat. În prima perioadă, organizarea socială rezultă din consimțămîntul spontan al membrilor societății, din acceptarea liberă a unei autorități. În concepțiile lui Khaldun autorul subliniază intereseante trăsături realiste, materialiste și, în special, ideea că procesele sociale sunt condiționate de legi și că voînța indivizilor joacă un rol restrîns.

Mihai Jacotă